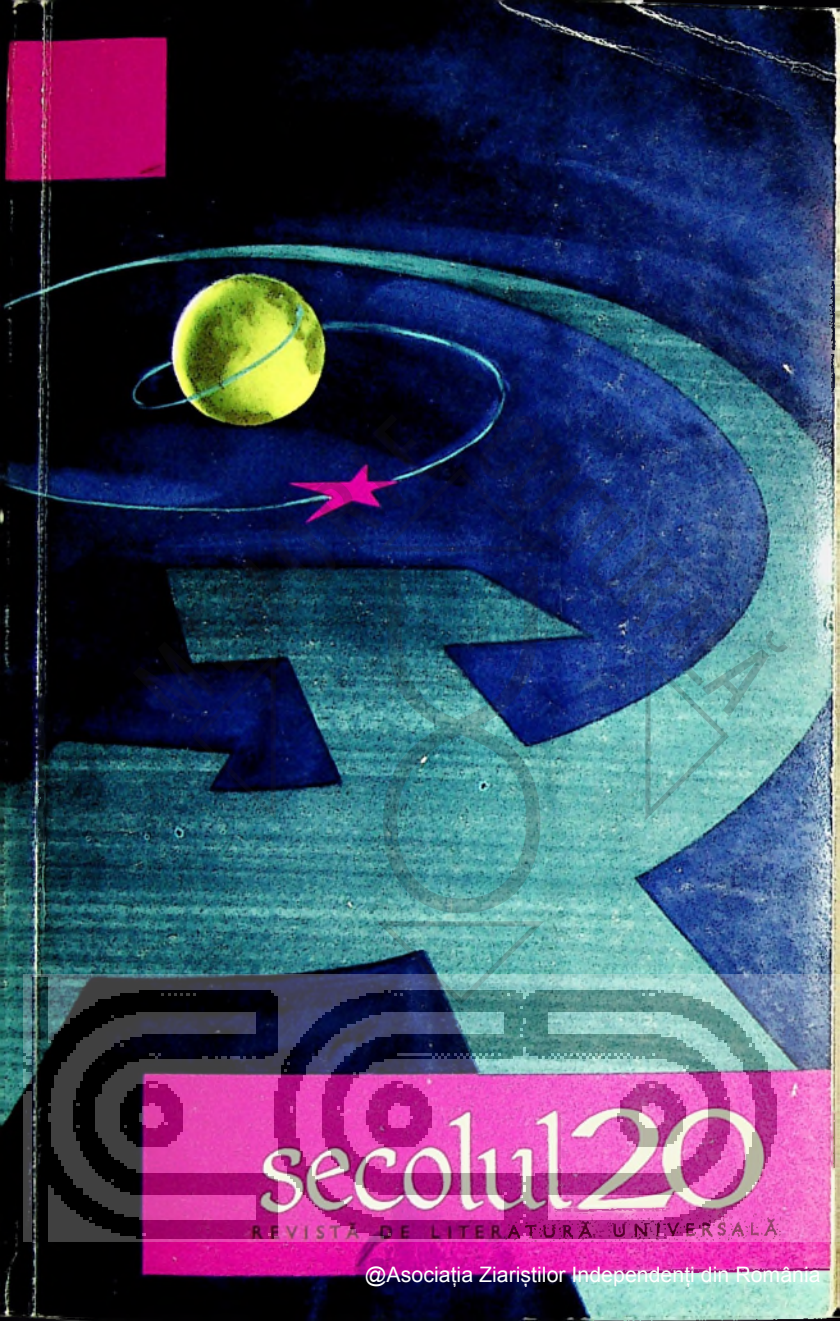

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

Editată de
UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR
 București, Redacția: Casa Scriitorilor,
 Calea Victoriei, 115, tel. 16.79.22
 Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99

Apare lunar

Colegiul redacțional:

MARIA BANUȘ, MIHAI BENIUC,
 SAVIN BRATU (Red. șef adjunct),
 MARCEL BRESLAȘU (Redactor șef),
 PAUL GEORGESCU, MIHNEA
 GHEORGHIU (Red. șef adjunct),
 EUGEN JEBELEANU, MIHAI
 NOVICOV, ZAHARIA STANCU,
 TUDOR VIANU

Coperta de
VICENȚIU GRIGORESCU

P. 6003
 Plaf.

SUMAR

Nr. 4 — Aprilie 1961

	Pag.
<i>Sub steagul partidului</i>	4
L. MARTÎNOV: <i>Bulevardul Lenin</i> , versuri, în românește de Tiberiu Utan	8
E. EVTUȘENKO: <i>Ofensații</i> , în românește de Nina Cassian	11
A. PROKOFIEV: <i>Mesteacănul</i> , în românește de Mihail Calmtcu	14
LEONID LEONOV: <i>Evadarea lui Mister Mc. Kinley</i> , în românește de I. Igiroșianu	15
NEDEALKO IORDANOV: <i>Verseuri</i> , în românește de Dan Deșliu	96
MALCINHU: <i>Drumul</i> , în românește de Dan Dușescu	98

IAROSLAV SEIFERT: <i>Morții de la Lidice</i> , în românește de Radu Bourceanu	106
NAM CAO: <i>În junglă</i> , în românește de Viorica Dinescu	109

Profiluri

Al. Tvardovski de I. Ianosi	117
Louis Aragon de Hubert Juin	127
Poezia lui Radnóty de Emil Giurgiuca	131
RADNÓTY MIKLOS: <i>Versuri</i> , în românește de Em. Giurgiuca	141
O'Casey, menestrel al Irlandei eroice, de Mihnea Gheorghiu	144

O

QUAMIL BUXELI: <i>Urme</i> , în românește de Tașcu Gheorghiu	151
ERWIN STRITMATTER: <i>Și totul, doar pentru cinci banane?</i> în românește de Leonard Efremov	153
LI DEN HU și KAN SIN HAN: <i>Versuri</i> , în românește de A. E. Baconski	157

Sinteze

SAVIN BRATU: <i>Adevăratul spirit al secolului 20</i>	161
---	-----

De vorbă cu:

STEFAN HEYM și PETRUS BROVKA, la București, IAROSLÁV IVASZKIEVICZ, la Varșovia	175
---	-----

Imaginea prezentului în lume

Colocviu despre poezie (Literaturnaia Gazeta; Literatura i jzni; Novli Mir); *Contemporaneitate*; *Scriitorii nordului sovietic la Moscova și Leningrad*; *Un roman de N. Pogodin*; *Moartea se numește Engelchen*; *Noua carte a Anei Seghers*; *Poezia poloneză* (Nowa Kultura); *Teatrul în R. D. Vietnam*; *Literatura și indexul catolic*; *Literatura japoneză nouă*; *Arte și vieși americane*; *Noua piesă a lui A. Salacrou*

189

ALOIS KLIMO (R. S. Cehoslovacă) — Gravură

SUB STEAGUL PARTIDULUI

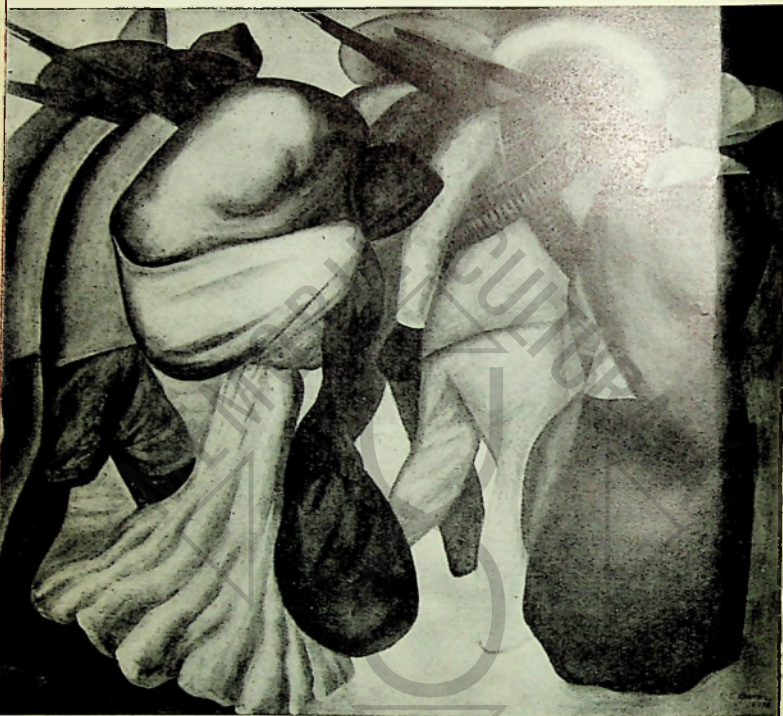
ÎN luna mai, acum 40 de ani, a luat ființă partidul primăverii noastre. Ca rezultat al unui îndelungat proces de dezvoltare istorică, al secularei lupte a poporului pentru libertate, s-a născut Partidul Comunist din România, în focul avântului revoluționar produs, la noi ca și în întreaga lume, de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Partidul leninist al clasei muncitoare, singurul partid capabil să conducă spre viitor lupta pentru îndeplinirea visurilor de aur ale poporului, a devenit steagul istoriei. Născut în 1921, trecut în ilegalitate în 1924, tânărul partid a răzbit eroic prin cei douăzeci de ani de sălbatecă teroare dezlănțuită asupra-i de regimul burghezo-moșleresc. Fierbinte pentru dragoste pentru popor, conștiința înaltă a cauzei lor, luciditatea concepțiilor lor despre lume și societate, au dat comuniștilor o forță invincibilă, pe care n-au putut-o slăbi nici torturile Siguranței, nici regimul de exterminare fizică și de presiune morală din închisori, lagăre și ocne, nici procesele monstruoase și nici plutoanele de execuție. Maturizându-se și călindu-se, partidul și-a dus neîntrerupt cuvântul în mase, organizând lupta oamenilor muncii împotriva exploatării și a dictaturii exploataților. La numai un deceniu de existență, partidul s-a dovedit o forță fără precedent în istoria politică a țării. El a știut să ridice masele la istorice bătălii de clasă, de proporțiile neuitatelor acțiuni eroice ale cefeștiștilor și petrolștiștilor din februarie 1933. Partidul a fost singura putere

WERNER KLEMKE (R.D.G.)

V. I. Lenin

JOSÉ CLEMENTE OROZCO

Războinice

care a mobilizat poporul la o dîrză împotrivire față de fascizarea țării și de criminalul război antisovietic. Partidul a fost inițiatorul, organizatorul și conducătorul forțelor patriotice populare care au realizat insurecția armată din august 1944 și răsturnarea dictaturii militaro-fasciste. Sub steagul partidului, poporul nostru a intrat în noua sa istorie: a zmuls puterea din mîna capitaliștilor și moșierilor și a instaurat puterea celor ce muncesc. Sub conducerea partidului poporul român a pășit la construirea socialismului.

Astăzi, sărbătorim a 40-a aniversare cu bucuria și mîndria uriașelor noastre victorii. Știm că, astfel cum a spus tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al partidului,

«pășim într-o etapă nouă de dezvoltare, care deschide poporului nostru perspectiva luminoasă a victoriei depline a socialismului și trecerii treptate la comunism, cauză pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare și ai întregului popor român».

În țara noastră nu mai există exploatarea omului de către om. Poporul, creatorul bunurilor materiale și spirituale, este singurul stăpîn al acestora. Înțeleapta politică leninistă de industrializare a țării asigură dezvoltarea neîntreruptă a forțelor de producție, fructificate de om în cadrul relațiilor socialiste. Resursele bogate ale patriei noastre au devenit inepuizabile resurse de belșug crescînd pentru cei ce muncesc. Transformarea socialistă a agriculturii a lichidat șirul istoric al dramelor pămîntului. O nouă țărănime, colectivistă, participă, azi, alături de clasa muncitoare, la făurirea unei lumi a dreptății spre care veacurile au îndreptat visurile cele mai profunde. Parte integrantă a revoluției socialiste, revoluția culturală a descătușat toate forțele virtuale ale talentatului nostru popor, a crescut o nouă generație de intelectuali proveniți din popor și devotați cu trup și suflet poporului, a creat un front puternic al întregii intelectualități valoroase și progresiste, credincioasă luptei pentru socialism.

La tezaurul culturii universale, poporul român își aduce azi contribuția civilizației sale înnoită calitativ prin conținutul ei socialist. Circulația bunurilor spirituale ale omenirii e mai intensă azi ca oricând, în țara noastră, în care masele largi își însușesc cu sete cultura avansată, democratică și socialistă, a generațiilor înaintașe.

Tot ce s-a realizat în patria noastră de la Eliberare pînă azi, toate certitudinile noastre, cu privire la viitor, toată forța noastră de muncă, rodnică și entuziastă, se datoresc conducerii de către partid a întregii noastre vieți, economice, sociale și culturale. Îndrumarea partidului ne asigură clar-viziunea acțiunilor noastre și eficacitatea lor. Cuvîntul partidului ne e ghid și motor, ceas de ceas și clipă de clipă.

Revista SECOLUL 20 se integrează în frontul ideologic al partidului și e conștientă de răspunderile ce-i revin azi, cînd activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou.

Ocupîndu-ne de mișcarea literară contemporană din toate țările lumii, noi știm că unica garanție a bunei noastre orientări o dă fermitatea ideologică partinică în răspîndirea experienței pozitive, în prelucrarea critică a moștenirii trecutului, în combaterea consecventă și intransigentă a tuturor concepțiilor ideologice străine din estetică și literatură. Poporul nostru, constructor al socialismului, năzuiește din adîncul inimii spre consolidarea acelei păci trainice de care are nevoie munca sa creatoare. Schîmbul în domeniul literaturii și artei e un factor însemnat al coexistenței pașnice dintre statele cu orînduiri diferite. Dar noi nu uităm că, în condițiile contemporane, coexistența pașnică între state nu numai că nu exclude, ci presupune în mod necesar lupta de idei între socialism și capitalism. Vom milita neîncetat pentru dezvoltarea falsității și caracterului anti-științific al Ideologiei burgheze sub toate formele ei, pentru triumful deplin al ideologiei marxiste, al artei realist-socialiste.

Sub steagul partidului, poporul nostru merge neabătut înainte, își desfășoară pe culmi noi munca pașnică și constructivă. Făurindu-și o viață înțeleaptă și fericită în propria-i patrie, poporul român, constructor al socialismului, își aduce contribuția creatoare la pacea lumii întregi, la progresul omului și al culturii sale, materiale și spirituale.

S. 20

Gravură

A. FUCHSE (R. S. CECOSLOVACĂ)

BULEVARDUL LENIN

Umblă liniștit
Omule pașnic.
Anzi? — zăpezile
Trosnesc
Sub pasul tău
Din cînd în cînd,
Ca amintirile împușcăturilor...

Sînt doar zăpezile
Ce scîrșie ușor,
Abia le-auzi...
Nu,
Nu va crește niciodată
Deasupra tuturor
Ciuperca amenințătoare,
Blestemată.

Ciupercile-s utile
La chefir doar!
Ard pretutindeni firmele strălucitoare:
« Încălfăminte », « Carne », « Pînză », « Păsări ».
Ce dreaptă-i lumea mea!

Lume dreaptă, — atît de dragă mie,
Lume — abia ieșită din tranșeele — coșmar,
Am să intru să-ți cumpăr ceva
În magazinul izotopilor, un dar...

PEISAJ OCCIDENTAL

*Pășuni,
Poligoane de tir,
Cimitire. . .*

*Crucile, uite-le-acolo, în șire . . .
Mai dăinuie vechile
Panouri de tragere
Și-un vînt răscolește
Zdrențele sperietorilor.
Iată-l pe unul cu armă. Ochește . . .
Nu s-a săturat de arme oare ?*

Greoaiie priveliște, apăsătoare . . .

ÎNGHEȚUL

*Înghețul
Este
Și el
O invenție. . .*

*S-a încercat
Pămîntul întreg
Să fie în frig ferecat,
Încărunțit de zăpezi.
Pînă în zare,
Cît vezi,
În gheață-ngropate
Să-adoarmă orașele toate.
Fiecare pas
Să însemne un risc,
Să nu năzuim*

Spre nici un pisc;
Toate firele
Să se rupă, subțirile,
Să nu mai existe
Nici un prilej
De înțelegere,
Chiar șoapta
Să-nghețe-n gîtlej,
Să împietrească fără alegere
Orice-argument, cît de cît cu temei,
Și gînguritul
De porumbei,
Și ciripitul
De rîndunei. . .

S-a încercat,
Însă fără folos,
Toate ieșiră pe dos, —
Gheața de oameni fu spartă.
Astfel de-ncercări
Nu se iartă. . .
Setea luminii și a căldurii
A-ncins pămîntul:
Marea, uscatul,
Sufletul nostru
Nesăturatul. . .

În romînește de TIBERIU UTAN

OFENSAȚII

Veac douăzeci,
veac al rachetei.
Cîntă tristețe-n cer... Ce noroi grei...
Veac bun,
veac rău,
Veac asasin al propriilor idei.
Și veac al tinerilor ofensați.
Sînt tineri cu mînia-n inimă,
disprețuindu-și veacul,
partidele,
guvernele,
biserica
și filozofii
cu profeția lor,
disprețuind femeea
cu care-mpart culcușul;
disprețuindu-se, în sine, pe ei înșiși.
Potrivnic le e veacul
și-n el nu-și află placul.
Bombăne surd
băieții,-nveninații de pe Hudson,
băieții Tibrului,
ai Senei
și-ai Tamisei
în sumbre procesiuni.
Nervoși,
posomorți,
și nelalocul lor.
Parcă n-ar fi ai veacului acesta.
Sînt lucruri, da, ce nu pot să le-ndure. Și sînt multe.
Dar leacul și-l cunosc?
Știu ei ce vor?
Li-e dată tinerețea — la ce?
Ca să insulte?

Vreau să le spun
din Moscova, chiar azi
și de la om la om,
și foarte simplu.

Că dacă-s mînios
nu e de loc, așa,
din lipsă de încredere,
ci din iubire pentru țara mea.
Îmi place s-o știu plină, an de an,
de adevărul leninian
și de simbolul

seceră-ciocan.

Iar dacă-s mînios
e din mîndrie
de-a fi în rînd cu cei asemeni mie
în luptă

pentru drepturi și dreptate.

Voi ce vreți ?

Nu vreți oare adevărul ?

Spun doctorii:

Psihoză generală.

Prin Europa, umblă tineri sumbri,
tot sumbri și-n America.
veac douăzeci, veac al rachetei,
spre bine și spre viață,

spre adevăr

va trebui să-i smulgi din noaptea lor.

Acești copii

nu sînt dușmani.

Veac douăzeci,

mă-auzi ?

Dă-le-ajutor !

*

Am atîrnat

de creangă-o poezie.

Iar vîntului ce-o zgîlție

li spun :

— Dă-mi-o-ndărăt.

BRĂDUȚ COVALIU

Compoziție

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

V. ARAKELO—B. MILIUKOV

Constructorii

Hai, dă-mi-o iarăși mie.

Și oamenii din jur

mă cred năduc.

În vînt,

copacu-ți leagănd

poemul.

Zadarnic.

E mai bine să mă duc.

— De fapt, l-ai și uitat. O recunoști ?

— Așa-i. . .

Dar mline-un nou poem aș vrea să ai.

Crezi că te-nșel ? De loc.

O poezie nu-i prea grea pentru o cracă.

Poeme scriu, cît vrei, cît o să-ți placă.

Toți arborii-am să-i umplu

de poeme.

Să fim prieteni. Nu te voi uita.

În lunga vreme,

la răscruci de viață,

de-acum, nimic nu ne desparte.

Voi ști mereu că, undeva,

se leagăndă

într-un copac

poeme.

Și surzînd,

voi trece mai departe.

În romînește de NINA CASSIAN

MESTEACĂNUL

*Pe unde frontul ju odată
Vezi un mesteacăn pe-un muscel.
Cîndva o schijă blestemată
Mușcă din trupu-i subțirel.*

*Sub scoarță rana azi se pierde
Cicatrizată-n lemnul dur.
Și rîde sub boneta-i verde
Cîmpiei, florilor din jur.*

*Lîmbut, în nordica lui limbă
Dă vesel glas blajinei veri. . .
Ci numai vremea cînd se schimbă
Invie jostele dureri.*

În romînește de MIHAIL CALMÎCU

EVADAREA LUI MISTER MAC-KINLEY

Scenariu de film

LEONID LEONOV

Cuvîntul autorului

LUÎND drept mostră un om obișnuit, autorul a căutat să înfățișeze frământările multor oameni cum se cade, cinstiți, din Occident. El a încercat, de asemenea, să schițeze chipul în care se vor desfășura aproximativ lucrurile, dacă problema dezarmării nu va fi scoasă din impas și dacă viața internațională ar rămîne tot cea de azi.

După cum se va vedea din capul locului, țara, oamenii și, în primul rînd, evenimentele înfățișate au fost pe de-a-ntregul născocite de autor. Dar aceste evenimente nu s-au produs încă a avea, numai datorită zăbaveli inventatorilor și business-manilor. De aceea, chiar și scenele comice, dacă se vor întîlni în scenariul meu și astfel de scene, trebuiesc citite și filmate cu seriozitate, chiar cu oarecare tristețe, ca o variantă — și ea cu puțință — a realității.

Scurta apariție a diavolului — în discuția cu preotul — nu trebuie să tulbure spiritele prea conformiste. Este vorba doar de o categorie filozofică convențională, folosită în Occident în speculațiile asupra binelui și răului.

Prin acest pamflet, autorul își spune cuvîntul în sprijinul păcii mult dorite pe pămînt.

PERSONAJELE

Mister MAC-KINLEY, funcționar, 49 de ani

Mrs. SHAMWAY, văduvă, 50 de ani

Miss BETTLE, 32 de ani

INVENTATORUL

ȘEFUL BIROULUI

Monsieur COQUILLON

SOȚIA acestuia

PREOTUL

PROPRIETĂREASA, SOȚUL și FIICA lor

Sir SAMUEL D. BOLDER DIRECTORUL Firmei « S.B. »

PREȘEDINTELE Senatului

ORATORUL

VÎNZĂTORUL

TINERI din garda lui BOLDER

VECINII din curte

FEMEIA de moravuri ușoare

DIAVOLUL

COPII

Mister Mac-Kinley, funcționar, în vîrstă de 49 de ani, trăiește, ca milioane de oameni ai lumii capitaliste, sub psihoza războiului atomic. Idila lui, tirzie, cu o colegă, Miss Bettle, — domnișoară de 32 de ani, sărăcă și dornică să-și întemeieze un cămin, — riscă să se spulbere din cauza obsesiei lui Mac Kinley: cum să-și salveze viața în cazul unui bombardament atomic? Șarlatanii cu brevete de savanți se pun în slujba unor afaceriști care vînd credulilor variate mijloace de apărare. Cea mai mare reclamă o face întreprinderea « Bolder et Co », care vinde « salvatorii », un fel de locuințe portative, plasate la mari adîncimi sub pămînt și menite să conserve viața celui adăpostit vreme de cîteva veacuri. Mister Mac-Kinley are prilejul să vizioneze un film al întreprinderii care expune sistemul « salvatorilor ».

CRAINICUL: Acum un an nimeni nu și-ar fi închipuit că se pot cîștiga sume atît de fabuloase speculînd doar spaima omenească. Rezervele din această materie primă și adîncurile nesfîrșite ale pămîntului asigură concernului venituri record: plata se face imediat, iar livrarea mîrfii are loc peste cîteva secole. Năzuința de a-și prelungi viața printr-o evadare din era armelor, a nedreptății și a violenței sociale, în necunoscut, este firească în orice om. Din cînd în cînd, această năzuință ia caracterul și amplexarea unei mișcări politice. Ca să nu se compromită la slujbă, Mister Mac-Kinley se ferea să discute evenimentele și cu atît mai mult să se asocieze cu cineva la căderea unei soluții a cărei necesitate se impunea de la sine... A depus însă eforturi supraomenești ca să poată lua parte la o conferință de presă pe care firma definitiv consolidată a organizat-o pentru reprezentanții opiniei publice, ai agențiilor de presă și ai ziarelor străine.

O mulțime de oameni care se îmbulzesc ca să-și facă rost de o invitație. Primul lucru de care invitații dau cu ochii în hol este portretul lui Sam Bolder, care seamănă cu Darwin, numai că e ceva mai bătrîn. Sub portret se află inscripția: « Bine-ați venit »! O sală de ședințe circulară, cu balcoane de jur împrejur pentru public. N-ai unde să arunci un ac. Reflecțiile zumzăie, luminînd pentru filmare diferite colțuri ale sălii pline de freamăt, cufundată în întuneric. Pretutindeni vezi chipuri exprimînd nerăbdarea. Numai Mister Mac-Kinley, își păstrează obișnuitul lui calm și cu toate că este cumplit de înghesuit, izbutește să-și facă niște însemnări în carnet, mai ales în timp ce se prezintă filmul în care se arată procedeul folosit. Atitudinea lui ne îndreptățește să credem că de pe atunci era pregătit sufletește să ia o hotărîre uluitoare.

Deasupra prezidiului unde tronează preoți, generali și doamne filantroape, atîrnă uriașă marcă a firmei: ciuperca termonucleară, dedesubtul căreia se află inscripția: « Vreți să încercați ? » La tribună tocmai își încheie cuvîntarea un reprezentant al firmei, un domn corect, cu o voce metalică și cu un aer cam înfumurat pe care i-l dă conștiința unei superiorități datorite lipsei de concurenți serioși și situației disperate a viitorilor clienți. Zgomotul se potolește.

REPREZENTANTUL FIRMEI: ...Așadar, domnilor, în schimbul unei sume înfime în comparație cu scopul propus, firma dă tuturor celor desnădăjduți singura speranță care mai poate exista în epoca noastră, afară — bine înțeles — dacă ar fi să luăm în considerație — ha! ha! — declarațiile Moscovei! (Rîde cu tilc.) Ținînd seama de faptul că între clienții noștri există deosebiri de avere în momentul încheierii contractului, am fost nevoiți să facem unele rectificări

practice, dat fiind că o serie de date rămân totuși necunoscute. De aceea, când vor fi debarcați în orice punct al viitorului, toți clienții, indiferent de categoria pentru care au plătit, vor primi aceeași masă caldă, un pachet de țigări, zece dolari la cursul de la data sosirii și o salopetă adaptată oricăror condiții, în locul îmbrăcăminții care va fi putrezit în răstimp... Firește, cei ce o doresc, pot depune banii la intrarea în salutoriu; acești bani vor fi restituiți cu dobânzi de două și trei ori mai mari decât cele obișnuite. Așadar, caracterul avantajos al tranzacției noastre este tot atât de evident ca și caracterul ei uman. În afară de aceasta, în timpul mediu pe care-l veți petrece la noi, adică în 250 de ani, veți economisi sume de bani foarte însemnate...

Pe ecran apare un tabel de economii, calculate pe 250 de ani la următoarele capitole:

încălțăminte
țigări
băutură
bacșișuri
doctori
plăceri intime.

REPREZENTANTUL FIRMEI: Acum vom viziona un documentar care vă va arăta în ce constă sistemul nostru și cum poate fi folosit.

Publicul se pregătește să urmărească filmul de informare. Pe ecran apare un grăsun cu o mutră hazlie, de tip oriental, care cu siguranță nu bănuiește că este filmat. Șovăielile, teama și tulburarea lui cedează locul unor semne vădite de plăcere. Clientul este dezbrăcat de niște fete îndeminate, impasibile, îmbrăcate în halate de un alb imaculat. După ce l-au dezbrăcat îl spală cu șuvoaie de apă cu săpun; omul dispare alternativ în nori de spumă și de aburi, apoi i se face un masaj cu o mașină electrică cu mai multe brațe; în același timp i se trec prin corp curenți profilactici prin sirme puse în contact cu diferite puncte ale corpului. Omul în pantaloni de baie se fisticește vădit când zeițele elegante, înalte și triste, în halate medicale, îl ating, ce-i drept, fără să rostească nici un cuvânt. Se aude cum chicotește, căci deși totul e de o noutate înspăimântătoare și deși se gîdilă, se pare că în general operația e plăcută. În sală se aud risete scurte.

GLASUL REPREZENTANTULUI FIRMEI: Observați cu cită grijă este îndepărtată din organism nu numai zgura trupească, dar și cea mintală. În primul rînd, se înlătură din memorie toate motivele care provoacă scleroza psihică, cea mai sinistă boală din zilele noastre. Laboratoarele firmei « S.B. » au cei mai buni psihiatri și neuropatologi din lume. (Rizind:) Sărmanul, nici nu bănuiește că-l studiem! Potrivit scării zecimale a fericirii, întocmită de Louisier și de profesorul Ramakrishna, clienții noștri ajung la treapta 9,5. La treapta zece, se află deplina eliberare de tristețile vieții, așa-numita Nirvana... Așa cum singuri veți înțelege, atîta timp cit clientul posedă trup, nu avem nici un mijloc de a-l scuti de impozite, de obligațiile familiale și de serviciul militar!

Între timp, un aparat electric ridică cu grijă, fără concursul nici unei miini, pe grăsunul păros, îmbrăcat acum într-un hiton trandafriu și îl depune într-un cărucior care este acoperit cu un văl de culoare azurie. Căruciorul este trecut pe banda rulantă de pregătire, unde grăsunul este supus, printre altele, unor radiații bactericide speciale, deoarece, după cum spune crainicul, ca orice ființe vii, și microbii își sporesc virulența în gazul coloidal Coquillon. După aceea, grăsunul, avînd prins de gleznă numărul 215, seria P.R., este introdus într-o încăpere lunguiașă, luminată misterios, care se închide apoi ermetic prin înșurubarea unui dop rotund, uriaș. Cu un fișit plăcut este scos cu pompele aerul care lasă loc gazului și, după cum vedem prin vizor, acesta aduce un zîmbet senin pe chipul clientului adormit.

GLASUL REPREZENTANTULUI FIRMEI: Cu acest prilej, clientul are un vis, comandat de el după o listă specială... Mă iertați o clipă, Mrs. Grace, ce a comandat domnul cu nr. 215, seria P.R.?

(Mrs. Grace se uită la o fișă de evidență, perforată, apoi spune reprezentantului cîteva cuvinte în șoaptă.)

GLASUL REPREZENTANTULUI FIRMEI: Mă iertați, dar nu putem face cunoscut visul... Firma noastră garantează o discreție absolută. În cazul de față se poate face însă o excepție... Am acordat clientului un mare rabat. Acest domn onorabil și de vază, care s-a ruinat în timpul dezordinilor de anul trecut, vine din Iran... (Malițios:) Vă voi spune doar că clientul

nostru a comandat ceva năstrușnic, în stilul paradisului oriental!

În tot timpul operațiilor la care a fost supus nr. 215, seria P.R., înainte de a fi introdus în lăcașul său subteran, s-a cîntat o melodie plăcută, insinuantă. Și de cite ori Mister Mac-Kinley se va afla, mai tîrziu, într-o situație grea, va avea impresia că aude aceeași melodie.

Crainicul explică construcția bateriilor solare care mențin regimul necesar în salvatorii și care sînt practic, veșnice, deoarece, după cum spune el, savanții se îndoiesc că în viitorii o mie de ani omul să poată stinge soarele pentru a pricinui inamicului neplăceri cît mai mari.

Urmează întrebările la conferința de presă.

INTREBAREA nr. 1: Are oare un client al firmei «S.B.» dreptul de a denunța contractul încheiat, dacă climatul politic se îmbunătățește înainte de termenul indicat în contract?

RĂSPUNS: Bineînțeles... dacă veți stipula în contractul dumneavoastră un asemenea punct. În asemenea cazuri se va restitui 35% din suma rămasă în valută liber convertibilă la data sosirii.

INTREBAREA nr. 2: Se va pune în vinzare gazul coloidal în baloane?

RĂSPUNS (cu un zîmbet condescendent): Da pentru ce aveți nevoie de acest gaz și cum credeți că l-ați putea folosi fără utilaj special?

— M-am gîndit la cei cu familii numeroase și care nu au destui bani ca să rețină mai multe cabine individuale.

— Vă întreb din nou, prin ce mijloace veți obține o izolare ermetică la domiciliu? Gazul s-ar scurge...

— Din moment ce spuneți că este coloidal, înseamnă că poate sta pe loc!

— Cum vă gîndiți că ar mai putea să reziste ceva, cînd va începe apocalipsul termonuclear?

(Urmează o discuție aprinsă și un murmur de nemulțumire. Publicul cere să se facă liniște. Omul prăpădit de viața pe care a dus-o dispăre din nou în marea de capete.)

INTREBAREA nr. 3: Ce garanție există că la termenul stabilit clienții dumneavoastră se vor trezi și nu vor rămîne pe veci îngropați în măruntaiele muntelui?

RĂSPUNS (după o scurtă pauză): Vă rog să mă iertați, dar întrebarea dumneavoastră are un caracter mai

curind filozofic, decît practic. Totuși, mă voi strădui să vă răspund... Desigur, garanția acordată de firma noastră nu reprezintă ceva mai mult ca garanția unei vieți confortabile dincolo de mormînt, oferită de religia pe care o practicați. Dar la cimitir vă duceți fără nici un fel de contract! În cazul de față, însă, aveți de-a face cu persoane juridice reale, certe, înregistrate la Departamentul comerțului. (Cu o răbdare trufașă:) Ați priceput acum? Mulțumesc. Următorul... Vă rog să mă iertați, dar vorbiți mai tare la microfon, căci nu se aude nimic din pricina blestematelor astea de reflectoare.

ÎNTREBAREA nr. 4: Mă interesează cît de mare o să fie înghesuiala în astea... cum să le zic... în sefurile dumneavoastră de categorie mijlocie ca preț.

RĂSPUNS: Vă rog să mă iertați, aveți de gînd să jucați bridge acolo sau să faceți gimnastică dimineața?

— Stăruieți totuși să-mi răspundeți, domnule reprezentant.

— Vedeti dumneavoastră, prețul de cost al forajului în granit la o asemenea adîncime este extrem de ridicat, așa că trebuie să ne restrîngem. Apartamentele regești, cele mai scumpe la noi, au dimensiunile unui vagon de tramvai, iar pentru prețul mijlociu, cum să spun... confortul este cam același pe care îl aveau mumiiile din sarcofagele egiptene.

ÎNTREBAREA nr. 5 (de la celălalt capăt al sălii): Spuneți-mi, vă rog, clienților dumneavoastră li se scot măruntaiele, ca și mumiiilor din Egipt?

(Îndrăzneala întrebării îl face pe suspusul reprezentant să arunce celui ce a rostit-o o privire severă, chiar indignată.)

RĂSPUNS: Spuneți-mi... este vorba de un optimism ereditar care vă face să dansați la înmormîntare, sau folosiți pilulele lui Lippinstock?

(Freemăt, risete, exclamații, aplauze.)

ÎNTREBAREA nr. 6: Cum explicați zvonurile din ce în ce mai stăruitoare că onorabila dumneavoastră firmă «S.B.» așază pe toți clienții săi, îndată după ce-l adoarme, în stive, pe fundul unei mine special adaptată în acest scop, care nu înghiață, apoi îi acoperă cu var lăsîndu-i să stea astfel pînă la termenul stabilit?

(Întrebarea rostită cu glas limpede și foarte liniștit, stirnește senzație. Toți se grăbesc să se uite la misteriosul demascator, iar reporterii, să-l fotografieze. Întrebarea a fost pusă însă de Mister Mac-Kinley, care stă cu capul aplecat într-o parte și cu o mină petrecută sub reverul hainei, așteptând liniștit răspunsul. Reprezentantul, care și-a pierdut o clipă cumpătul, se uită cu o ură stăpinită la cel care a provocat scandalul.)

RĂSPUNS: Vă rugăm să lăsați la biroul de jos adresa și numele dumneavoastră. Contrar regulilor noastre, veți primi o invitație personală pentru vizitarea filialei noastre locale împreună cu Comisia guvernamentală de recepție.

Mister Mac-Kinley mulțumește înclinând din cap și după ce își șterge sudoarea care îi acoperise cu broboane fața din pricina încordării, se apucă din nou să treacă în carnet note și să facă niște schițe enigmatice. Conferința de presă continuă.

Text pe ecran. « Între timp, pe cealaltă jumătate a planetei s-a anunțat demobilizarea parțială a armatelor, lichidarea bazelor aeriene de pe teritoriile străine, renunțarea unilaterală la experiențele termonucleare, care otrăvesc totul! »

Titluri de ziare în legătură cu acest eveniment.

CRAINICUL: Așadar, în momentul în care Mac-Kinley s-a hotărât s-o ceară oficial în căsătorie pe Miss Bettie, obsesia războiului dispăruse de pe ecrane și din paginile ziarelor, astfel că în lume atmosfera se înșeninașe simțitor.

În șimbăta fatală în care primise să se întâlnească cu Miss Bettie, Mister Mac-Kinley se trezi într-o excelentă dispoziție. Își pregăti micul dejun fredonînd, se bărbieri fredonînd, se duse cu autobuzul la slujbă fredonînd, spre nedumerirea celorlalți călători și se apucă de lucru tot fredonînd. Era cu gîndul la micile bucurii ale week-end-ului de care-l mai despărteau doar câteva ceasuri.

Pînă la terminarea zilei de lucru nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să ducă niște hîrtii urgente la semnat șefului său. După ce se uită la ceas, intră în secretariatul șefului unde găsi o dezordine de neînchipuit din pricina căreia cineva avea să-și piardă slujba. Secretara lipsea și dictafonul, stricat, rămăsese deschis. Astfel, fără să vrea, Mister Mac-Kinley auzi discuția ultrasecretă din biroul șefului.

ŞEFUL (enervat): Vă rog să mă iertați, dar n-am înțeles nimic din toată poliloghia dumneavoastră. Judecînd după cererea pe care mi-ați adus-o, ar trebui să vă adresați Ministerului de Război. Dar nu aveți nici un fel de acte... Și apoi, după cît se pare, sînteți entomolog! În definitiv, ce vreți? Explicați-mi limpede și cît mai pe scurt...

INVENTATORUL: O.K. Vreau să vă spun că după ce am reflectat trei luni la războiul modern, am ajuns la concluzii destul de triste. Oricît ar părea de ciudat, astăzi tocmai războiul reprezintă domeniul cel mai neglijat al activității umane. Aș sublinia că, în ciuda tuturor armelor noi cu efect distrugător mai puternic ca oricînd, războiul degenerază sub ochii noștri, ajunge să se nege pe el însuși și dintr-un business să se transforme într-un non-sens. Judecați și dumneavoastră, Sir. Războiul clasic avea drept scop să satisfacă dorințele egoiste pe plan național pe spinarea unui vecin mai puțin dibaci, adică urmărirea jefuirii cît mai ieftină și mai bogată în rezultate a celui mai slab... Vă rog să mă ascultați cu atenție. Măcelul modern termonuclear l-ar pune și pe învingător în situația de jefuit dacă, datorită cine știe căror capricii neprevăzute ale providenței, ar mai rămîne totuși pe lume și un învingător. Urmăriți ideea mea? Orice război de lung metraj, așa cum era conceput de buncii noștri, avea drept țel diferite anexiuni și, ca răsplătă, substanțiale contribuții de la dușmanul învins. Cu îngăduința dumneavoastră o să vă întreb, Sir, cine va mai acoperi cheltuielile impuse de un război modern, dacă de pe urma lui dușmanul va dispărea de pe fața pămîntului iar teritoriul său, pustit de la un capăt la altul și infectat, va deveni pentru mulți ani o infernală capcană radioactivă? La dracu! Nu veți mai putea pune mîna nici măcar pe cadavrul dușmanului, ca să-l călcați în picioare spre a vă potoli ura și dezamăgirea! Dimpotrivă, proprii dumneavoastră contribuabili vă vor pricinui mari neplăceri prin demonstrații de stradă, în timp ce victima dumneavoastră, izbăvită de grijile vieții pămîntești, va ride pe socoteala dumneavoastră de acolo de sus, ha-ha-ha...

bine înțeles dacă mai putem crede în existența de dincolo de mormint!

ȘEFUL (devenind atent): Într-adevăr, considerațiile pe care mi le expuneți sînt destul de originale. Și care este atunci soluția dumneavoastră?

INVENTATORUL: Vreau să spun că actualul război de mare randament cu bombe atomice și cu hidrogen este, cu toată pretinsa sa cruzime, extrem, aș zice chiar neiertat, de umanitar... În primul rînd absurd. Apăsai pe un buton și dispăre capitala dușmanului iar populația lui se va pomeni într-o nouăsprezecime de secundă, fără senzații prea dureroase, la o înălțime de un kilometru, sub forma unui nouaș vulcanic trandafiriu. Dar exact în aceeași clipă, va fi apăsât pe buton și tovarășul dumneavoastră de distracție... Și iată-vă plutind de asemenea pe cer, în stare de, ca să zic așa, cenușă gazoasă, ha-ha!... Și fără măcar să fi apucat să treceți în jurnal impresiile pe care le veți avea cu acest prilej. Cunoașteți desigur anecdota cu cei doi aluriți, care de plictiseală au mîncat fiecare cîte o broască rioasă, plătindu-și reciproc, după cîte-mi aduc aminte, vreo cîteva zeci de monezi? Știți că spre sfîrșitul anului e vorba să fie gata așa-numitele bombe-pachet, care dintr-o dată fac să dispară continente întregi.. Negustoria este o nebunie, Sir. (Șeful gesticulează furios, mutînd în neștire obiectele de pe masa de lucru.)

ȘEFUL: Dați-mi voic, Mister... cum vă spune... După cit mi se pare, vreți să vorbiți despre așa-numita dezarmare?

INVENTATORUL: Ferească sfîntul, Mister Groves! Dacă s-ar face dezarmarea, dumneavoastră ați mai găsi poate o vreme o cojiță de pîine prin 'buzunar ca s-o mai scoateți la capăt. Dar eu ar trebui să crăp de foame din prima clipă. Așa că ascultați-mă cu mai multă răbdare, dacă nu vreți să dau fuga la concursul dumneavoastră... Doamne, ce căldură!

Într-adevăr, aerul este aproape încins, așa cum se întîmplă acolo în preajma toamnei. Ventilatoarele bîzîie zadarnic. Inventatorul, care are o înfățișare extrem de originală și de sfîrșită, își face din băuturile de pe

măsuță un amestec misterios, ridică paharul și îl admiră în lumină, punind înadins la încercare curiozitatea stîrnită a șefului, apoi bea, admirînd pe fereastră priveliștea fluidă din pricina piciei de la amiază a blocurilor cu cîte o sută de etaje ce par niște cristale încremenite. Inventatorul nu se sîcșește să-și descheie gulerul cămășii și atunci i se vede pieptul acoperit cu păr negru, pe semne ca și restul corpului. Apoi începe din nou să vorbească, încîndu-se din cînd în cînd într-un ris hîrîit, metalic, asemănător zgomotului unui schimbător de viteze, minuit de o mină neindminatecă.

INVENTATORUL: Cum o să susțin dezarmarea? Dimpotrivă, boss... o scărămăneală zdravănă, o dată în viața unei generații, nu face decît să stimuleze progresul. Eu propun însă în locul unei concentrări absurde de forță de exterminare grosolană, metode mai subtile de influențare psihologică. Vreau să învioresc războiul, să-i redau măreția mistică din trecut, stilul de paradă apocaliptică pe care a pierdut-o, cu admirabila cohortă de dulăi ai iadului, de schelete rînjite și de alte drăconvenii de dincolo de mormînt, așa cum le-a zugrăvit în delirurile lui flamande Breughel! Vreau să folosesc din nou scrișnetul de dinți, fiorul primitiv al fricii care atinge cele mai tainice clape biologice, cutremurarea morții care încremenește voința, o durere aproape peste putință de îndurat dar fără sfîrșitul salvator al morții. A venit momentul, Sir, să se introducă în practica războiului un mijloc mai rațional decît ciupercile acelea sinistre și ruinătoare, cu pălăriuța lor ciudată, dracu să le ia — da, ceva de pe urma căruia, pe de altă parte, omenirea să urle ca un prunc pe genunchii lui Belzebut. Prevăd chiar crearea unor mijloace psihologice cu acțiune dublă. Pe de o parte, ele vor mobiliza instinctul de conservare, iar pe de alta, vor provoca un dezgust fiziologic față de propria existență. Închipuiți-vă o divizie motorizată modernă, cuprinsă în timpul înaintării de spasmele vomitării cu sînge. Pentru asta trebuie să scotocim prin cronicile istorice; poate vom găsi în ele ceva asemănător minunatei otrăviri din albuș de ou a lui Borgia sau faimosului guturai din Leicester.

ȘEFUL: Da, ceea ce-mi spunei e într-adevăr interesant... E un domeniu în care nu s-a făcut încă nimic. Sînteți un adevărat poet... Continuați, vă rog!

INVENTATORUL: Pe scurt, de azi înainte războiul trebuie să lase în urma lui nu leșuri și nici infirmi inutili, ci în primul rând nebuni! Închîpuiți-vă o procesiune de nebuni, dansînd în zdrențe însîngerate, care prin muțenia lor înspăimîntătoare și fără leac, ha-ha... vor constitui o dovadă mult mai grăitoare a puterii dumneavoastră decît niște leșuri în putrefacție. Trebuie născocit ceva în spiritul împăratului bizantin Vasile Bulgaroctonul, care a trimis înapoi în patrie o sută cincizeci de mii de prizonieri după ce le-a scos ochii, lăsînd la cîte zece orbi unul teafăr, care să-i conducă. Într-un cuvînt, am o mulțime de idei dar, din păcate, prea puține posibilități de a le pune în aplicare! Deocamdată, pot să vă ofer hibrizi ale unor insecte noi, de o scîrboșenie homerică și de o fecunditate fabuloasă, cum n-au mai existat încă pe lume... E adevărat că, deocamdată, nu dispun de acești hibrizi decît în cantitate limitată. Firește că mijlocul acesta de distrugere nu întruchiează însuși războiul, dar pot să vă spun că de fiecare dată cînd văd gîngăniile mele cu trei capete scrișnind din dinți, mă grăbesc chiar și eu să las ochii în jos ca să nu îmi stric prea rău dispoziția. În cazul cînd mi s-ar garanta desfacerea, aș putea să organizez în trei luni producția lor în serie... N-ați vrea să vă uitați la fotografiile astea?

Se aude foșnetul unor hirtii și exclamațiile satisfăcute ale șefului.

Între timp, în secretariat s-au strîns mai mulți funcționari, care, fără să-și mai poată lua ochii de pe dictafon, ascultă glasul de bas cu vibrații metalice al inventatorului. O stenografă plînge încetîșor într-un colț, dar cînd ceilalți se uită la ea, se sperie, zîmbește și se prefăce că-și dă cu roșu pe buze. Pe fereastră, deși e ziua în amiaza mare, se vede reclama luminoasă, ultraputernică, a firmei « Bolder & Co. ».

ADMINISTRATORUL BIROULUI (străduindu-se să-și regăsească singele rece): Probabil că acum se va încheia tranzacția. Pregătește niște formulare de contract, Mister Mac-Kinley... (Din nou deplin stăpîn pe el:) Dar cine v-a dat voie să vă părăsiți birourile, domnilor?

Multă vreme oamenii nu-și pot veni în fire, după ce au auzit proiectul de înnoire a războiului.

Dintr-o dată cerul senin s-a acoperit parcă cu un zăbranic. Și în același timp s-a spulberat și bucuria logodnei hotărâte pentru seara aceea. Totuși, credincios cuvintului dat, Mister Mac-Kinley cumpără în drum spre casă o orhidee învelită în celofan pentru aleasa inimii sale. Acasă, își pune costumul negru de gală... dar un pluton de soldați, care trece întimplător pe sub ferestre, îi provoacă un acces de hotărare înrudit de aproape cu asfixia. Smulgându-și cravata de la gât se trîntește pe pat, fără a-și lua însă ochii de la fotografia din care îi zimbește Miss Bettie.

— Nu te porți frumos cu mine, Mister Mac-Kinley, îi spune Miss Bettie din rama ei, mai curînd trist, decît cu reproș.

(Mister Mac-Kinley închide ochii ca să n-o mai vadă.)

— Te aștept de opt minute la colțul străzii, iar dumneata nici n-ai plecat încă de acasă... Înțeleg că la vîrsta mea trebuie să fiu răbdătoare, dar nu este bine să amîntești acest lucru atît de des unei fete. De dragul dumitale am renunțat la o plimbare cu vaporul în afara orașului...

— Dacă ai știi, Miss Bettie — gema Mister Mac-Kinley — cît de îngrozitor este să repeți greșeala propriilor tăi părinți...

— Încearcă să faci totuși, măcar un singur pas necugetat în viața dumitale, Mister Mac-Kinley... Războiul nu se va mai întoarce niciodată. Lasă-i pe copiii dumitale să alerge pe pajiști înverzite.

Supunîndu-se logicii ispititoare a lui Miss Bettie, nefericitul fericit se scoală de pe pat pentru ca prin cîteva mici operații în fața oglinzii să-și redobîndească farmecul masculin, atît cît i-a fost hărăzit. Iată-l gata. Să nu uite cumva inelul de logodnă! Ascunzînd sub haină floarea tropicală, ca să n-o vadă ceilalți locatari — toate ușile se întredeschid pe măsură ce el trece prin fața lor — Mac-Kinley coboară scara. Fiecare amănunt al înfățișării sale trădează pe burlacul prins în mrejele căsătoriei.

O ȘOAPTĂ PE SCARĂ: Iată-l în sfîrșit, și pe sihastrul nostru luîndu-și rămas bun de la libertate. Cum tremură, săracul, de parc-ar intra gol în apă...

În căutarea unui taxi, logodnicul se duce în scuar, stîrnind obișnuita însuflețire printre micii lui prieteni. Deși mulți din ei îi fac semne cu minile și strigă: *Hello, Mister Mac-Kinley*, se vede că din delicatețea specifică copiilor, de data aceasta nici unul nu se repede la el. Mister

Mac-Kinley ridică demn pălăria, răspunzând la salutul fiecăruia dintre micuți.

Trecînd pe lingă filiala din localitate a firmei « Bolder & Co. » vede în vitrină fotografia în mărime naturală a unui domn voluminos, cîntărind o sută cincisprezece kilograme și cu obraji acoperiți de o roșeață liliachie.

Inscripția de sub fotografie: Clarvăzătorul milionar, Mister Donald Turner-jr., s-a înscris ieri la Salvatoriul nostru pentru patru mii de ani.

Prevederea milionarului îl face pe Mister Mac-Kinley să se cufunde din nou în meditații paralizante, dar i se pare că aude iarăși chemarea telepatică a lui Miss Bettie: *Fii o dată bărbat Mister Mac-Kinley! Doamne, au trecut șaptesprezece minute de cînd te aștept!*

Taxiul înțepenește într-un șir compact de mașini: este ora de vîrf a aglomerației de pe străzi. Sint nouăsprezece minute de cînd Miss Bettie își așteaptă eroic logodnicul. Acesta grăbește pe șofer. De departe, vede pe Miss Bettie făcînd cite doi pași într-o parte, apoi în cealaltă, la răscurcea unde se înțeleseseră să se întîlnească. Ascunzîndu-se printre cci care așteaptă în stație troleibuzul, Mister Mac-Kinley își urmărește logodnica cu privirea. E nervoasă și se uită în toate părțile. Mister Mac-Kinley se întoarce cu spatele, ca să nu fie văzut. Se preface că citește peste umărul unui domn din fața sa ediția specială pe care acesta o ține în mînă. Dar, ce se întîmplă? Toți trecătorii au același ziar în mînă. Și toți sint la fel de cufundați în lectura noutăților amețitoare ale zilei.

Deodată zgomotele dispar și se aude numai foșnetul sinistru al hîrticii.

Titlurile din ediția specială

« Darul făcut omenirii de un tînăr savant talentat. De azi înainte, bomba H arde complet și aerul. Rezervoarele de apă din jur vor țîșni în supravidul astfel format! »

« După competentele declarații făcute de Mister Hubble de la observatorul Palomar, în cazul cînd se va întîmpla ceva, noi nu vom dispăre cu totul, ci ne vom transforma într-o steluță de mărimea a șasea, care va putea fi văzută de pretutindeni în Cosmos de la distanța serioasă de o sută parseci.

Mister Mac-Kinley s-a hotărît: aruncă într-o cutie de gunoi orhideea de logodnic. Dar cît e totuși de greu să rupi dintr-o dată toate firele vieții! Intră într-o cafenea-bar din apropiere. După ce se așază la o măsuță în colțul de lingă fereastră, comandă: — *Ceva tare pentru trei inși!* Aruncîndu-și privirea peste ziarul pe care l-a cumpărat și el, încearcă cu muștrări de conștiință să vadă ce face aleasa inimii sale în șuvoiul de oameni de pe stradă. Trecătorii o îmbrîncesc, în graba lor. E liniștită. Miss Bettie se uită mereu la ceas. Clipele de așteptare trec încet, deși ea nu-și așteaptă logodnicul decît de douăzeci și șase de minute. Mister Mac-Kinley bea, cu siguranță pentru prima oară în viața lui, atît de mult.

Il vedem din spate. De cite ori se întoarce să se uite la ceasul din local, aflat deasupra ușii care dă într-o încăpere alăturată, are de fiecare dată o altă expresie pe față: încruntat, gata să plîngă, bulmac, resemnat și înșfîșit, cu aerul unui condamnat la moarte.

Glasul presupus al lui Miss Bettie: Încă nu e prea târziu Mister Mac-Kinley, eu tot te mai aștept... Doar știi, nu că am de ce să mă grăbesc că altundeva tot n-am unde să mă mai duc.

Dar este tot mai vădit că Mister Mac-Kinley va trebui să-și calce pentru a șaptea oară în picioare afecțiunea pentru ea. Zadarnic încearcă să se gindească la altceva dînd atenție cite unui fleac. De pildă... în clipa aceasta auzul lui distrat înregistrează convorbirea unor tineri care stau într-o nișă alăturată. Par a fi niște trîntori, care n-au nici un rost în viață. Sînt cinci și al cincilea dirijează ca un maniac o orchestră invizibilă, care cîntă o bucată ale cărei motive se aud din cînd în cînd. Este melodia adormitoare din filmul care prezenta Salvatoriile « S.B. ». Întregul oraș o fredonează în gînd.

Mister Mac-Kinley ascultă cu un interes tot mai mare flecăreala deslinată a tinerilor:

— Nu l-am mai văzut de mult pe Pitt. Speram să-l întîlnesc ieri la dansatoarea lui din Long Island, dar pînă am plecat, seara târziu, tot nu a venit.

— A ajuns rău de tot. Stă prost și cu moralul, bietul băiat... De orice se apucă, nimic nu-i merge.

— Ar fi timpul să-și găsească o bătrînă bogată și ușor de încîntat.

— Pentru ce? Ca să se însoare cu ea? Ești cam băut, Felsie!

— Poți să te căpătuiești și în condiții mai puțin plicticoase. Am citit acum citeva zile o carte cu destul haz. E vorba în ea de unul — funcționar sau student, nu mai știu mînte bine — care a omorît o bătrînă. Zgripturoaica dădea bani cu amanet nevoiașilor. Era putred de bogată. El tocmai avea nevoie de niște gologani... o nimica toată care să-l servească de fond de rulment pentru o afacere. Bătrîna era dărîmată rău, așa că nu era păcat de ea... În schimb, pe el îl aștepta o viață fantastică: o întreagă lume se deschidea în fața lui!

— Se vede că era un tînăr elegant și frumos! suspină, plină de nostalgică duioșie, Jane, fata care se află cu ei la masă.

— Poate... În orice caz și-a pierdut răbdarea. Și cum își spuneam, Al, omul și-a prins cu un lanț un topor sub braț și s-a dus seara să facă o vizită bătrînei.

— Ce nevoie avea de o metodă atât de complicată ?
Mai bine i-ar fi băgat sub pernă o eprubetă cu un izotop radioactiv și gata.

— Se vede, Al, că n-o să iasă nimic din tine. Astăzi, cu un topor sub braț mai ai șanse să fii considerat nebun și asta îți garantează, în caz că te prinde, cel puțin cincizeci la sută reducere la judecată.

— Cu siguranță — spuse fata — că romanul ăsta e scris de un autor demodat: pe vremuri, cititorilor le plăcea grozav să vadă curgînd o Niagară de sînge. Cum îl cheamă ?

— Nu mai țin minte... Polonez mi se pare.

Răsucit pe jumătate spre masa tinerilor, Mister Mac-Kinley ascultă mai întîi distrat, apoi tot mai atent, discuția lor dusă numai pe jumătate în glumă și care le dezvăluie adevăratul fel de a gîndi. Se uită la ceas ca să vadă cît timp a trecut. « O singură oră ! Doamne, cît este de lungă viața pe pămînt, cînd trebuie să o măsoari cu plicliseala oamenilor ! » Mister Mac-Kinley are acum un aer vinovat, de hoț prins cu mița în sac. Îi e teamă să se uite pe fereastră, să vadă dacă Miss Bettie a plecat. Dar...

Recindicioasă cuvîntului dat, Miss Bettie continuă să-l aștepte; ca să n-o mai îmbrincească atîta trecătorii, s-a rezemat de ușa unei farmacii. Luînd-o drept o femeie ușoară, farmacistul iese și o roagă să se plimbe în altă parte.

— Știi, Miss... sînteți o reclamă cam nepotrivită pentru magazinul meu.

Mister Mac-Kinley vede pe fereastră apropiindu-se de logodnica lui, un marinar, care pare puțin amețit. Judecînd după gesturile lui, s-ar spune că o invită pe Miss Bettie într-un colțisor paradisiac din apropiere, unde se servesc băuturi care încălzesc. Pantomimă a convingerii, gesturi ispititoare, ca în cinematograful mut. Miss Bettie șovăie, se uită deznădăjduită împrejur. Marinarul îi arată ceva în buzunar, s-ar zice că bani. Mister Mac-Kinley își încleștează pumnii și cu greu își înăbușe pofta de a se repezi și a-l lua de piept pe marinar.

Auzim convorbirea efectivă a presupusului rival cu Miss Bettie.

MARINARUL: Zău că mi-e milă de dumneata, Peggy...

Neobrăzatul dumitale n-o să mai vină și eu trebuie să mă întorc pe vas, altfel or să mă scarmene rău.

MISS BETTIE: Te rog, să mai așteptăm un minut, Mister Droad. Sint convinsă că mă pîndește de undeva, din apropiere. I-am prins atît de bine toate șiretlicurile ! Hai, prefă-te că-mi faci curte, pune-mi mina pe umăr, scutură-mă, nu așa, mai tare; acum arată-mi iarăși niște bani și încearcă să mă duci fără voia mea undeva.

Să-l vezi atunci cum o să vină în goană și o să se la
la bătaie cu dumneata...

Marinarul își începe convingător atacul. La măsura lui, Mister Mac-Kinley își bagă capul între umeri și-i acoperă fața cu pălăria boțită. Consumatorii din bar nu dau nici o atenție purtării lui ciudate; poate cred că-l dor dinții.

Marinarul pleacă cu Miss Bettie, care îl ține de braț, cu un aer cochet. După colț se opresc.

MISS BETTIE: Pentru Dumnezeu, să mai stăm măcar
un minut, altfel n-o să ne găsească...

MARINARUL: Nu cumva ai de gând să-l aștepti aici
până diseară, Peggy?

MISS BETTIE: Chiar și până mâine seară!

MARINARUL (după o pauză): Mai bine dă-mi adresa
lui și o să ți-l pun eu pe roate pe degeneratul ăsta,
pe vita asta chioară...

MISS BETTIE (plângând și izbindu-l cu pumnul în piept):
Să nu îndrăznești să vorbești așa despre el! Poate că
el este cel mai cinstit dintre voi toți...

Mister Mac-Kinley își bea pină la capăt, cu un aer de seninătate și fără grabă, cupa amară, precum și o parte din restul băuturilor de pe masă, apoi pornește buimac spre casă. Pe drum se oprește mașinal lângă o vitrină — abajururi, paturi, topoare, cuțite și alte obiecte casnice din oțel. După ce face vreo zece pași, se întoarce ca să se mai uite o dată la uneltele de măcelar de tot felul care i-au rămas fără voie întipărite în minte... Iată-l acum în scuarul cunoscut. Copiii îl strigă, fluturându-și cu gestul lor obișnuit, pălăria mototolită.

CRAINICUL: La data stabilită, Mister Mac-Kinley primește invitația ce
i se făgăduise de a vizita, împreună cu Comisia de Stat, una din filialele
firmei « Bolder & Co. ».

Șapte gentlemani, în haine de ceremonie, demnitari de categoria a doua, se îndreaptă, printr-o curte pustie, înconjurată de un gard de fier, spre o clădire scundă și tristă, în stilul crematoriilor. În urma lor, pășește grăbit, temindu-se parcă să nu se piardă de ei, Mister Mac-Kinley.

Sînt întîmpinați de administratorul șef al filialei. În timp ce un boy în uniformă firmei ia vizitatorilor pălăriile și mantalele de ploaie, un altul le dă halate cu inițialele firmei pe spate și o încălțăminte cu talpă de cauciuc, care face să nu se audă pașii.

Mister Mac-Kinley se oprește lângă funcționarul care notează numele înalților oaspeți.

MAC-KINLEY (cu demnitate): Sînt Mac-Kinley, de
la Consiliul Superior de Autorizații. E cam gol astăzi
pe la dumneavoastră.

FUNCȚIONARUL: Oamenii încep să se adune mai ales seara... Ni se interzice să primim ziua, pentru a nu se da naștere la dezordini.

MAC-KINLEY: Jafuri?

FUNCȚIONARUL: Sint prea mulți cei care doresc să ajungă în Salvatoriu gratis. (Coborînd tonul:) În vecinătate, sint cartiere de oameni săraci; uitați-vă și dumneavoastră ce se petrece.

De-a lungul gardului înalt, cu sulite și monograme «S.B.», s-a înșirat o mulțime tăcută, nemișcată, ca o pată informă. Mulțimea este alcătuită din femei cu copii mici în brațe, bătrîni și copii prematur îmbătrîniți, veniți singuri. Toți au o trăsătură comună: deznădejdea din privire.

Ceilalți membri ai comisiei aud discuția lui Mac-Kinley cu funcționarul.

PRIMUL MEMBRU AL COMISIEI: De ce nu vă adresați poliției?

FUNCȚIONARUL: Nu putem... Ei nu turbură ordinea, nu ne stingheresc în muncă, ci se mulțumesc să privească.

MAC-KINLEY (întorcîndu-se spre poartă): Dar iată și clienți care vin ziua.

FUNCȚIONARUL: Se vede că vin de-a dreptul de la aeroport. În ultima lună, afluxul din Europa s-a dublat, cu toate că au și acolo o rețea de salvatorii confortabile.

AL DOILEA MEMBRU AL COMISIEI: Pe semne că este efectul tristei experiențe a războaielor precedente.

FUNCȚIONARUL (cu amărăciune): Da, în caz de neplăceri, Europa se va transforma într-un crater de vulcan cu activitate mijlocie. Vă rog să mă iertați o clipă, domnilor...

Cu glas scăzut, dă dispoziție unul funcționar mai tînăr să întîmpine pe noii sosiți.

Un domn bătrîn, cu un aer arogant, poate un lord, ținînd o pătură pe braț, după moda secolului trecut, se îndreaptă prin curte spre clădirea principală a Salvatorului. E urmat de întreaga sa familie: soția paraltică, într-un fotoliu pe roți de bicicletă, niște fete nemăritate, uscate de vîrstă, cîțiva secretari particulari, medicul casei și unicul nepot. Un lacheu în livrea poartă în brațe un acvariu cu peștișori, care urmează de asemenea să intre la păstrare pentru multă vreme. Proprietarul lor, un băiat îngîndurat, cu înfățișare bolnăvicioasă, duce în brațe, într-o colivie rotundă, pasărea lui favorită: un tukan cu cioc lung. Un alt lacheu duce de capăstru un cal bătrîn, de care sint legate pe semne anumite amintiri. O guver-

nantă cu doi șpiți ținuți de zgardă încheie procesiunea care pare mai curind un cortegiu funebru.

Lucrul cel mai semnificativ este că noii veniți trec nepăsători pe alee fără să se sinchisească de mulțimea care-i privește cu încordare; nu le e de loc rușine de ea.

— *Poștiți pe aci, vă rog!* li se drescă administratorul șef, apoi îi dă în grija ajutoarelor lui mai tinere.

Comisia coboară cu un lift rapid în încăperile subterane ale Salvatorului. Ceva clipește intens în ochiul de control al cabinei unde se aprind mereu alte becuri indicind numărul etajelor: 13...22...36... Deși zumbetul continuu al coboririi îi acoperă glasul, administratorul se simte dator să pună pe oaspeți la curent cu mersul și problemele mai importante ale firmei. Este cazul să subliniem manierele desăvârșite și elocvența tuturor funcționarilor firmei «S.B.».

ADMINISTRATORUL: După ultimele greșeli comise de concurenții noștri, preferăm să construim salvatoriile la o adâncime maximă de șapte-opt kilometri. Înaintarea mai departe în scoarța pământului mărește excesiv costul forajului, și deci al fiecărui metru cub de spațiu util, mai ales că temperatura crește continuu.

PRIMUL MEMBRU AL COMISIEI: Probabil că dumneavoastră v-ați și rezervat aici un colțișor plăcut și sigur?

ADMINISTRATORUL: Din păcate, lucrul acesta nu ne este accesibil nouă, Sir. Boxele costă destul de scump, iar Inspekția generală interzice să se umple cu gazul Coquillon coridoarele de comunicație, ceea ce, desigur, ar fi convenit funcționarilor.

AL DOILEA MEMBRU AL COMISIEI: Totuși, firma ar putea să acorde pentru personal și locuri cu reducere.

ADMINISTRATORUL (evaziv): Am o familie numeroasă, Sir.

MAC-KINLEY: Aveți copii?

ADMINISTRATORUL: Șase, Sir. Vor trebui să aștepte sus... până se vor aranja lucrurile. Observați cât de curat este aerul la o asemenea adâncime...

Citva timp continuă să coboare în tăcere. Doar în ochiul de control sar unul după altul numerele etajelor: 178... 191... 223.

AL DOILEA MEMBRU AL COMISIEI: S-a zvonit că după Anul Nou locurile s-ar ieftini simțitor. Care va

fi aproximativ reducerea? Aș vrea de asemenea să știu cât costă în momentul de față o cabină de nădejde, pentru o persoană?

ADMINISTRATORUL: Pe ce termen?

AL DOILEA MEMBRU AL COMISIEI: Să zicem, pe vreo trei sute de ani.

ADMINISTRATORUL: Între trei mil și cincizeci de mil de dolari, în funcție de duritatea rocii deci, a gradului de securitate. Există și cabine de lux, mult mai scumpe... Sînt împuțernicit să vă arăt și astfel de cabine. De curînd am obținut un brevet pentru un sfredel de foraj electronic rapid, care străpunge granitul...

S-ar părea că toți s-au obișnuit cu acest zbor prelungit în abis. Etajul 460... 597... 748. Pe chipul lui Mister Mac-Kinley se citește o luptă ciudată, cu o dorință de neînvins, aproape ștregărească. În cele din urmă nu se mai poate împotrivi ispitei.

MISTER MAC-KINLEY (pe un ton degajat): Spuneți-mi, vă rog, ce se poate cumpăra la dumneavoastră, cu o sumă de, să zicem, șapte sute de dolari?

ADMINISTRATORUL: Vă rog să mă iertați, ce-ați spus? N-am auzit, Sir.

MISTER MAC-KINLEY: Voiam să întreb... (În fața privirii ațintite asupra lui își pierde deodată curajul.) Nimic, am glumit.

ADMINISTRATORUL: Înregistrăm în ultima vreme o creștere apreciabilă a activității noastre în urma noilor măsuri de înarmare luate de marile puteri. Săptămîna trecută am primit o comandă mare din principatul Monaco. Dintr-o dată trei sute cincizeci de locuri. Cu cît sînt oamenii mai bogați, cu atît le place mai mult nemurirea.

PRIMUL MEMBRU AL COMISIEI (pe tonul cel mai serios): Intenționați să organizați și o ruletă sub pămînt?

ADMINISTRATORUL: Nu, Sir. Firma este categoric împotriva jocurilor de noroc în salvatorii. De altfel, ele nici nu ar fi cu putință. Dar iată că am ajuns, domnilor... Pofțiți...

Din cînd în cînd, pe pereții rotunjiți și pe tavanele scunde lunecă niște licăriri ce par magice. Umbrele tăcute ale funcționarilor se ivesc o clipă și apoi pier.

ADMINISTRATORUL: Îmi permit să vă mai atrag o dată atenția că deși ne aflăm la o adâncime de șapte kilometri și jumătate, aerul este curat ca într-o pădure și nicăieri nu vedeți vreo picătură de apă freatică.

AL TREILEA MEMBRU AL COMISIEI: Parcă miroase a lăcrămioare, nu-i așa?

ADMINISTRATORUL: A violete de noapte, Sir.

Vizitatorii se opresc în fața unei ferestruici pătrate, prevăzută cu jaluzele. Angajatele firmei, despre care s-a vorbit mai sus, și care par niște călugărițe de origine regească sau niște zeițe triste, efectuează operația stabilită cu o doamnă drăguță, pe jumătate goală, care intră pe un timp îndelungat în salvatoriu. Cunoscuta melodie fermecată acoperă risul ușor al celei în curs de adormire. Unul din membrii comisiei — cel ce a vorbit tot timpul — își lipește nasul de geam.

ADMINISTRATORUL (luindu-l destul de hotărît de braț): Spectacolul acesta nu prezintă nimic interesant pentru dumneavoastră. Dispunem de timp puțin și mai aveți încă multe de văzut, stimați domni!

Pătrund într-un coridor lung, în care dau deschizăturile largi ale unor tunele laterale, luminate mai slab. Sînt catacombele cele mai confortabile ale acestui salvatoriu. Cartierul stăpînitorilor și al bogătaşilor. Se vede un perete neted, cu niște capace rotunde, închise și tencuite pe deasupra. Pe ele, ca și pe lespezile de pe jos, sînt gravate coroane ducale, tiare cu afeșnice încrucișate, mărcile de fabrică ale unor industriași cunoscuți pentru marea răspîndire a produselor lor.

ADMINISTRATORUL (pe un ton confidențial): Ca să zicem așa, favoriții soartei... De pildă, chiar sub noi se află apartamentele unui prinț dintr-o țară ecuatorială, cu locuri pentru cele cincizeci de soții din haremul lui... Acum, domnilor, ne mai rămîne să ne imbarcăm într-un vagonet special și să ajungem în ultimul sector, de unde, după ce vor fi treziți din nou la viață și după ce vor fi supuși unui tratament de fortificare, clienților noștri li se va da drumul ca să se reîntoarcă la locul de proveniență. Înainte însă, vă voi arăta sala de înregistrare, cu cartoteca unde se calculează automat timpul plătit de fiecare din clienții noștri. Este, ca să zicem așa, poarta prin care se trece din neființă spre a doua naștere...

Între cu toții într-o încăpere eliptică, un fel de columbar cu o mulțime de fride pătrate în pereți, unde țicăne de zor mașinile de calculat. Tăcânitul lor se contopește cu melodia cunoscută, folosită pentru admirație. Într-o zi, afară de Mister Mac-Kinley care s-a ascuns într-o fribă, în spatele unei coloane groase încolăcită de niște tuburi în spirală, probabil pentru răcire. Îndată ce glasurile celorlalți nu se mai aud, iese din ascunzătoare. Uitându-se din cînd în cînd la schițele și notele pe care și le luase în timp ce viziona filmul documentar prezentat de firmă, se furișează pe coridoarele pustii și parcă nesfîrșite ale orașului subteran, cu capcane de tot felul, pînă cînd pătrunde, prin intrarea funcționarilor, în prima încăpere, pe care o cunoaște tot din film, unde, după ce predau fișele și formularele de control, clienții se dezbracă, pentru a trece pe banda rulantă de pregătire în vederea adormirii.

O zeiță cu o bonetă scrobită, fantastică, pe cap, îi indică lui Mister Mac-Kinley o cabină. Puțin după aceea, iese îmbrăcat într-un hiton colorat, cu pelerină. Acum îi înțelegem limpede gîndul: vrea să pătrundă gratis în mult doritul viitor și trebuie să recunoaștem că planul lui este bine chibzuit. Nici o trăsătură a feței lui Mister Mac-Kinley nu exprimă vreo șovăire și nici una din funcționare nu bănuiește înșelăciunea. Fetele tăcute încep mișcările lor magice, line, pe corpul lui Mister Mac-Kinley, care sub miinile lor încîntătoare se înfioară de plăcere, deși păstrează aceeași expresie împietrită.

Eroul nostru trece fără nici un neajuns prin operațiile inițiale: spălatul, purificarea cu lichide și curenți, masajul în instalații cu ultrasunet. Este pus apoi pe o masă scinteietoare, care lunecă ușor pe podea. Nu i-a mai rămas decît să se cufunde în visul său... cînd iată că se ivesc doi flăcăi vînjoși, cu un aer de regească nepăsare. După ce schimbă cîte o privire tristă cu restul personalului, trag tăcuți masa pe care e întins Mister Mac-Kinley, în direcția opusă raiului. Mister Mac-Kinley se uită neliniștit în jur. Este dus într-un coridor prost luminat, pesemne de importanță secundară, pînă la o ușiță, dincolo de care se vede gura rotundă și rău mirositoare a unui tunel. Mister Mac-Kinley e introdus acolo, cu capul înainte și fără prea multe menajamente, așezat pe un fel de suveică cu arc. După el sînt aruncate hainele și mărunțișul care i-a căzut din buzunar. Apoi capacul tunelului se închide ermetic și deodată intră în funcțiune un dispozitiv care scoate un sunet ascuțit, crispant, care-ți provoacă durere de dinți.

Urmează un fișit ca de sifon, un corp greu se rostogolește prin coturile țevii late, care se dovedește a fi o instalație pneumatică pentru evacuarea gunoiului. Apoi vedem capătul de afară al țevii și deodată pe Mister Mac-Kinley țîșnind din ea și zburînd prin văzduh ca un bolid sau, mai curînd, ca o vrăjitoare, fără mătură, dar înfășurat în tot felul de zdrențe și de boarfe aruncate, o dată cu el, în aparatul de evacuare. La capătul traiectoriei, aterizează pe un morman de gunoi, fără avarii, datorită terenului moale pe care nimerește, într-o poziție nu tocmai comodă. Sub cerul spuzit cu stele, încearcă plin de filozofie și fără grabă să vadă ce-i mai rămîne de făcut. Firește, o astfel de pășanie putea face pe oricine să

se piardă cu firea, dar obsesia care a pus stăpînire pe Mister Mac-Kinley îi va da de acum înainte de două ori mai mult curaj și mai multă șiretenie pentru a întreprinde fapte și mai eroice.

CRAINICUL: *Ce să-i faci, dragă Mister Mac-Kinley! Acum nu-ți mai rămîne decît să-ți cauți o băbătie cu parale...*

După ce-și găsește prin întuneric obiectele vestimentare, minus un pantof, Mister Mac-Kinley dispare o clipă în spatele unei cabine cu transformatori și reapare arătînd aproape la fel ca înainte de această tristă aventură. E noapte; în dreapta se zăresc siluetele negre, monumentale, ale construcțiilor salvatoriului. Tăcerea este deplină. Dar deodată prind să se audă, venind de departe însă apropiindu-se treptat, niște zgomote ciudate, asemenea larmei care se produce cînd ceva neobișnuit se întîmplă în stradă. Prin tumultul crescînd, răzbat și felurite impresii. Fără să se turbure, schiopătînd ușor, Mister Mac-Kinley pornește în direcția de unde vine zarva ca să vadă ce s-ar fi putut întîmpla într-o regiune aproape pustie ca aceea în care se afla.

Prin beznă noapții, în care se deslușește și un cîntec îndepărtat, lipsit de armonie, asemănător gemetelor vîntului, se apropie o licărire ciudată, care curînd se transformă într-o mie de făcle. O altă mie de oameni înaintază orbește, împinsă năvalnic înainte de clocotul miniei. Este un atac nocturn împotriva salvatoriului Bolder, la care participă nu numai populația din împrejurimi. Neîncăpînd pe șosea, mulțimea înnebunită se revarsă de ambele părți ale ei. Oamenii merg cu privirea ațintită spre cer, fie că îl caută pe Dumnezeu în abisul instelat al norilor, fie că se tem de un atac al poliției aeriene. Mister Mac-Kinley, care urcă spre dîmbul șoselei, vede prin praful stîrnit numai o mulțime de picioare. Mulțimea este alcătuită din fermieri, bătrîne și adolescenți de ambele sexe. Printre ei se află și o călugăriță îmbrăcată în zdrențe care strigă niște lucruri foarte neașteptate și nepotrivite cu calitatea ei monahală. Toți poartă pancarte, cu inscripții de acest soi, scrise de mină:

«Vă interzicem să vă îngropați în pămînt.»

«Ardeți împreună cu noi!»

«Așițătorilor la război, o să vă ucidem, în numele copiilor noștri!»

Un bătrîn cocîrjat, cu expresie demoniacă, rîzînd cu o furie inspirată, îi strigă lui Mister Mac-Kinley, pe care l-a zărit din întîmplare:

—Vino cu noi, gît strîmb, să-i smulgem șefului picioarele din... ca să nu apuce să fugă de noi!

Din direcția opusă, sosesc în goană automobilele poliției, formînd un fel de semicerc scînteietor, parcă vrăjit, la o curbă a șoselei. Începe să se audă dudultul uniform și amenințător al motoarelor. Cînd automobilele se apropie, din ele se năpustesc, în zbor, asupra coloanei de manifestanți, un fel de fluturi de flăcări. Și, iată mulțimea prăbușindu-se în genunchi, apoi zvîrcolindu-se din pricina unei mîncărimi îngrozitoare, care se întinde pe tot corpul. Răsculații se predau.

CRAINICUL: *Dezordini asemănătoare au avut loc și în alte țări, unde concernul « S.B. » își desfășura activitatea în văzul populației, cu și mai multă sfidare.*

Pe ecran se vede o luptă de stradă, filmată în întuneric. Clipesc focuri de armă, trupuri care se rostogolesc și cad în învălmășeală. Atacul s-a produs împotriva unui salvatoriu de la poalele Alpilor elvețieni. O impresie tot atât de puternică o produce secvența următoare care înfățișează filiala firmei « Bolder & Co. » din Danemarca, cuprinsă de flăcări în plină noapte. Dar pretutindeni, pagubele întreprinderii sînt foarte mici: clădirile ei de la suprafața pămîntului sînt aproape neînsemnate în comparație cu construcțiile subterane, de nepătruns, cu intrări blindate. Într-un singur loc, răsculații au izbutit să provoace un incendiu în adîncime; coloanele de fum și de flăcări care țîșnesc din străfunduri luminînd sinistru norii, par să fie ale unui mic vulcan în erupție. Gazul Coquillon arde admirabil.

CRAINICUL: *Business-ul cel mai vestit și mai rentabil al secolului a stîrnit în toate straturile populației un protest plin de minie, de orientare deocamdată nelămurită, dar cu caracter vădit politic. Senatul a primit, din partea Bursei și Consiliului Central al Industriei, o adresă prin care se cere deschiderea unei anchete asupra activității concernului « S.B. ».*

Generic. *Data fiind extrema importanță a concluziilor la care cu siguranță se va ajunge la ședință, președintele Senatului l-a invitat — printr-un mesaj prietenesc — chiar pe Samuel D. Bolder, conducătorul și întemeietorul firmei, să participe la dezbateri.*

Titluri în ziare:

« Greu bolnav. Bolder este tras la răspundere. »

« Un nou Moise al epocii noastre ! Pămîntul făgăduinței este numai la șapte kilometri sub noi ! »

« Va apuca oare bătrînul să-și termine noul salvatoriu din Venezuela ? »

« Ultimele clipe. Bolder pe moarte. »

« Va fi înmormîntat la Panteon. »

CRAINICUL: *Trista și memorabila ședință a Senatului, care s-a încheiat cu rînirea multor onorabili gentlemani și cu deteriorarea parțială a celei mai frumoase clădiri din capitala statului, a avut loc concomitent cu un alt eveniment, extrem de important pentru eroul nostru.*

Sala circulară de ședințe a Senatului, tixită de lume. Se discută activitatea concernului « S.B. » La tribună se află un bărbat în floarea vîrstei, care vorbește cu aprindere. Glasul vibrant, gesturile autoritare ale oratorului, privirea înfăcărată și acuzațiile aduse lui Bolder, care nu din simplă întîmplare strălucește prin absență, sînt impresionante. Fruntea oratorului este acoperită de nobila sudoare a încordării intelectuale. Cînd oratorul care vorbește în fața unui microfon întoarce capul ca să audă și cei care stau în spatele lui, în sală răsună un hîrîit, ca al paraziților de la radio.

ORATORUL: ...Este momentul să facem bilanțul faptelor și cifrelor expuse în fața dumneavoastră și sînt foarte mîhnit, domnilor senatori, că trebuie să rostesc principala acuzare în lipsa vinovatului, pe care-l cunoașteți cu toții: creatorul concernului «S.B.», această rușinoasă și puternică organizație de dezertare mondială. Din fericire, crima n-a fost dusă încă pînă la capăt și noi, consuli patriei, mai avem încă timp să intervenim. Nu este însă pentru nimeni un secret, domnilor, că cercuri tot mai largi se lasă pradă ispitei neîngăduite de a evada din contemporaneitate. (Întorcînd capul:) Unde se află, domnule președinte, onorabilul dumneavoastră adjunct, directorul coordonator al Liniei aeriene meridionale și totodată ginerele dumneavoastră? Sub pămînt. Unde se află onoratul arhiepiscop Stafford, care ne îndemna dîrz la împotrîvire? Tot acolo. Lucrul cel mai sîdător este că nici acuzatul nu se află printre noi. Nu, el nu așteaptă respectuos pe banca din coridor sentința noastră, a aleșilor țării... Nu așteaptă cu înfrigurarea cuvenită întrebările dumneavoastră, domnilor judecători! Acest excroc neincoronat, pe care astăzi îl lingușesc regii și magnații, în speranța să poată obține un locșor ferit în vastul lui imperiu subteran, este încă puternic și enigmatic. Totuși, el se teme de voi, iar după gradul de lașitate, se și măsoară adesea joshicia motivelor care determină anumite acțiuni. Se zvonește, în momentul de față, că acest nou Cincinat din Cincinati se stinge încet în mijlocul lanurilor lui cu lalele din Ohio, lăsate în paragină... Și cred că diavolul, cu siguranță pe cale de a-i smulge cu dalta sufletul păcătos, este adînc scîrbit văzîndu-se silit să-și murdărească mîinile cu el. Dar și mort ar trebui să se înfățișeze în fața Senatului patriei, ca să dea socoteală de țelurile activității sale perfide și suspecte...

O VOCE DIN SALĂ: Peșemne că Lastig, regele rachelelor, fabricantul de morți, te-a cumpărat, tilharule, ca să improști cu noroi un om care nu mai e în viață?

ORATORUL: Există morți atît de murdari încît n-au de ce să se mai teamă că vor fi improșcați cu noroi după ce au plecat dintre cei vii. Așadar, ne aflăm aici cu

toții ca să luăm hotărîrile mărețe... Și dacă din voia creatorului și din pricina propriei noastre neghiobii ne-am întrunit abia în cel de al doisprezecelea ceas, aci, la cîrma libertăților și civilizației, înainte ca prin mîrinimia mercantilă a acestui bătrîn să ne dizolvăm din nou în haosul inițial de flăcări din care Dumnezeu ne-a adus o dată pe lumea aceasta pentru a ne vedea de modestul nostru business, haideți, domnilor, să facem ceea ce cere însăși demnitatea speciei noastre biologice. Fie ca pagina de încheiere a istoriei omenești să cuprindă descrierea faptei voastre eroice, domnilor! Da, ne aflăm cu toții în fața pragului dincolo de care valul veșniciei ne va mătura sau, mai bine zis, va arunca în aer tot ceea ce cuprindem cu ochii și chiar ceva mai important decît atît, mai important decît chiar familia, biserica și depozitele noastre din bancă, ceva care constituie baza — care trebuie să rămînă de neclintit — a vieții noastre: ideea liberei inițiative! Pe cumplitul prag pe care ne aflăm acum, numai facultatea de a înțelege logica greșelilor sale îl deosebește pe om de animal: să profităm de ea!

PRIMUL GLAS DIN SALĂ: Dacă înșiri palavre de astea în interesul unei firme concurente, spune-i măcar numele!

UN AL DOILEA GLAS: Statutul și activitatea conducerii «S.B.» nu sînt în contradicție cu constituția unei țări libere!

(Murmure și agitație în sală.)

ORATORUL: Afirm, dimpotrivă, că această organizație trădătoare a fost creată la Moscova pentru a produce panică și a compromite sistematic măsurile luate de statul nostru... răpind industriei de război brațele de muncă, statelor majore și laboratoarelor noastre mințile cele mai agere și bugetului nostru pe contribuabili. Lucrul este cu atît mai rușinos, cu cît această dezorganizare, fără precedent, a spatelui frontului nostru, se efectuează chiar cu banii noștri, storși de firma Bolder de la clienții slabi de inger. De aceea, supun atenției dumneavoastră...

UN AL TREILEA GLAS: Dar știți foarte bine că cei ce nu și-au făcut încă armata nu sînt primiți în salva-

toriile Bolder, iar muncitorii n-au bani ca să se ascundă sub pământ!

MAI MULTE GLASURI: Liniște, liniște!...

În aceeași clipă, prin intrarea principală, situată în fundul sălii, în fața tribunei, pătrund șapte vlăjgani, într-o uniformă pe jumătate militară, cu fireturi în loc de epoleți și cu inițialele distinctive «S.B.» pe mâneci. Fără să se sinchiscască de cele ce se petrec în încălă, ei cercetează cu privirea sala, ca și cum ar vrea să vadă dacă totul e în ordine. Apoi unul din ei, pesemne șeful, arată celorlalți, cu capul, un vitraliu simbolic, în culori, din spatele mesei președintelui, apoi adaogă:

ȘEFUL: Și pe ăla de colo să-l scoateți afară, băieți...
că nu prea-mi place mutra lui. Și nici chica.

Stenograful, cu o claic uriașă de păr, este luat ca o bucată de lemn și scos pe coridor, fără să opună nici o rezistență. Un alt vlăjgan se urcă pe speteaza fotoliului președintelui și se adresează oratorului:

— Iartă-mă tinere că te împiedic să trăncănești mai departe. Dar trebuie să închid fereastra, ca să nu răcească bătrînul nostru.

Huliganii lui «S.B.» vorbesc tare și se poartă ca și cum ar fi la ei acasă, ceea ce tulbură definitiv ordinea ședinței. Ușierii, care au venit în goană să-l dea afară pe huligani, se retrag la primul zimbet promițător al șefului acestora. E o debandadă generală. Oratorul, întrerupt la jumătatea frazei, părăsește cu prudență tribuna. Senatorii se ridică în picioare și rămin cu privirile ațintite spre ușa din fund, așteptînd să se întimple ceva și mai grav.

Deodată își face apariția o adevărată procesiune care înaintează încet. În fruntea ei pășeste Mister Bolder în persoană, însoțit de un medic, de două surori-călugărițe și de un pastor, adus pentru orice eventualitate. Este susținut de subsuori de către doi secretari atletici, cu expresii îndururate. Bolder arată mult mai bătrîn și mai girbovit decît în fotografia pe care le cunoaștem și care au fost făcute acum vreo cincisprezece ani. E aproape o ruină. Barba albă și sprincenele la fel de albe și stufoase, care-i atîrnă peste ochi și sub care se ascunde ca în niște vizuine privirea, îi dau o măreție biblică, impresionantă. Se lasă o tăcere adîncă în care se aude numai tîrșitul picioarelor lui de bătrîn.

BOLDER (salutînd, nu se știe pe cine): Nu-l nimic, nu-l nimic... Ședeți, domnilor. Vă rog să mă iertați

că am întârziat... Bătrînețea, obișnuitele supărări cu stomacul... (Se adresează bombănind președintelui, iără să se uite la el:) Bătrînii ăștia, să-i ia dracu... Ar trebui otrăviți toți! V-am cam tulburat ședința.

Samuel Bolder se așază în fotoliul apărut ca prin farmec pe culoarul de trecere dintre bănci în dreptul rîndului al patrulea, care pînă atunci era pe jumătate gol. Escorta se instalează în jurul lui. Călugărițele scormonesc în gențile lor sanitare. Medicul încearcă să apropie un aparat medical de încheietura mîinii bătrînului, dar acesta, fără să se enerveze, îi face semn să-l lase în pace.

S-a așternut o tăcere lungă, apăsătoare. Zadarnic face președintele semne oratorului, să salveze situația creată din vina lui. Oratorul a șters-o însă de la tribună, parcă s-a volatilizat.

PREȘEDINTELE: Înainte de orice, vă salutăm, scumpe Mister Bolder și vă mulțumim că ați venit printre noi. Aflasem trista știre că sînteți suferind, la dumneavoastră acasă, lingă Cincinnati, și colegilor mei le-a părut sincer rău că boala îi va împiedica să audă, povestite chiar de dumneavoastră, personal, unele...amintiri privind întemeierea uimitoarei întreprinderi «S.B.», care datorită strălucitei idei a creatorului ei — de a evacua omenirea din eventualele centre ale calamității războiului—trebuie considerată drept una din cele mai umanitare inițiative ale epocii noastre! N-ați putea, Sir, să ne împărtășiți totodată considerațiile dumneavoastră despre contemporaneitate?

BOLDER: Desigur, fiindcă vremea mea... Dar oratorul?

PREȘEDINTELE: O, a terminat de mult, Sir. Așadar, aveți cuvîntul, Mister Bolder.

Totodată, el înșiră sumedenie de titluri și demnități ale marelui bătrîn care, scrise, ar ocupa vreo douăzeci de rînduri.

Înainte de a-și rosti discursul, care implică emoții primejdioase la o vîrstă atît de înaintată, una din surori îi dă bătrînului o poțiune întăritoare, care trebuie întîi amestecată mult cu lingurița. Sunetul paharului, lovit de linguriță, are un caracter de prozaică intimitate care pingărește parcă liniștea sanctuarului legislativ, cu președinți, generali și gentilemani cu peruci care contemplă, de pe pereți, din ramele lor aurite, această operație caraghioasă și nelalocul ei.

Bolder este dus la tribună de cei doi secretari, pe care bătrînul îi împinge apoi în lături, cu un gest neglijent, ca pe niște cîrje. Începe să vorbească la început încet, înghițind frînturi de frază dar, treptat, vocea lui

se întărește și, spre încheiere, bătrînul învăluie auditoriul cu o privire nimicitoare, aproape tinerească, de sub sprincenele-i încruntate.

BOLDER: Numele meu este Bolder, domnilor. Am primit citația dumneavoastră stupidă și... în primul rînd... da, mie îmi face rău, asta...adică nu mai am voie să merg cu avionul... He-he!... în cer nu mai îmi e acum îngăduit să urc decît însoțit de un înger. Dar mi s-a dat să înghit ceva, așa, lunguiet și iată! (Se oprește și după o tăcere destul de lungă reîncepe să vorbească, mai cu șir.) Mă uitam de acolo de sus, prin picla norilor, la orașe și la turnurile lor și mă întrebam: de ce or fi ele atît de trainice? Veacuri de-a rîndul au fost arse, aruncate în aer și tot n-au pierit... De ce? Fiindcă sînt din piatră și oțel? Nu, domnilor, ci fiindcă au crescut din sufletul omenesc însetat de viață, din oftatul nostru, din visul nostru, din nădejtile noastre... Ba chiar parcă și din nimic. Iată de ce cărțile trăiesc mai mult decît fierul. Și de ce este astăzi, înainte de orice, nevoie pentru a scăpa lumea de la picire? mă întrebam eu, mai departe plutind în văzduh. Țineți-vă bine, că am să vă spun un lucru foarte caraghios, chiar indecent pentru lăcașul în care ne aflăm: de un suflet neprihănit, domnilor... (Făcînd un gest de lehamite:) De altfel, e totuna: vine un moștenitor bezmetic, un neghiob... și din nou cenușa, neprepuita cenușe, zboară în vînt! (Ca răspuns la murmurele din sală:) Am spus în vînt, cenușa... domnilor. (Pauză prelungită: bătrînul molfăie ceva.) În timp ce călătoream în avion, am avut plăcerea să ascult... cum să le spun... discursurile dumneavoastră, domnilor. Am auzit astfel că am fost declarat aici drept organizator al dezertării mondiale, de pe cîmpul de onoare, deși... he-he (amenință cu degetul), deși dumneavoastră v-ați cumpărat cu toți, din primul moment, cîte un loc în salvatorille mele, pezevenghilor. Cînd izbucnește un incendiu, cel dintîi care fug sînt cei ce știau dinainte de el: incendiatorii. Un singur lucru însă este, toruși, adevărat: bătrînul stă în capul scării și îl zorește pe toți să se urce în corabia lui... o corabie care pleacă. Unde? Mărturisesc că nici eu nu știu!

Dar, de ce face toate astea, ticălosul ăsta de unchiaș, dat dracului? De ce? În îndelunga lui viață, bătrînul Sam să fi îndrăgit atît de mult oamenii, încît să vrea să-i ferească într-un fel oarecare de pîrjolul iminent? N-aș putea spune... Știu prea multe despre voi toți ca să mă mai înduioșeze soarta voastră. Nu! Vreau pur și simplu să păstrez, ca sămînță, pentru lumea nouă din viitor, măcar o parte din ideile noastre, amintirea trecutului și poate chiar ceva mai mult decît atît pentru construirea colibei de început... acolo. Din păcate, celor mai mulți dintre clienții mei le lipsesc tocmai ideile și conștiința. N-au nici măcar curaj, iar eu sînt prea sărac ca să pot evacua, pe socoteala mea, întreaga omenire... Deși, dacă mi-ați da bugetele voastre militare, dracu să le ia, aș încerca și asta. (Face o pauză, ca să-și tragă răsufierea.) Nu, copii, nu lucrez în numele Kremlinului. N-am ce să vind și tot mai des mă simt cuprins de dorința de a sta lungit, de a mă odihni cu mîinile încrucișate pe piept... (Întorcîndu-se brusc spre președinte:) Ați putea fi atît de bun să-mi prezentați pe tînărul și inimosul procuror, care își pusese în gînd să biciuiască pe bătrîn? Mi-a cedat atît de repede locul...

PREȘEDINTELE (rostind numele acuzatorului în așa fel încît să nu poată fi înțeles): Onorate coleg, te rog... (Șoptindu-i, cînd acesta se scoală de la locul lui:) Ar fi bine să te apropii mai mult; Mister Bolder are vederea slabă.

Biruindu-și sfiala, acuzatorul se apropie de tribună și încremenește smirna, cu aerul unui elev vinovat.

ORATORUL: Vă ascult, Mister Bolder.

BOLDER (pe un ton părintesc): Crede ce-ți spune un om bătrîn, tinere; nu vreau cituși de puțin să te jignesc, dar epoca noastră cumplită ne silește pe toți să gîndim și să ne exprimăm cu cea mai mare precizie. Mama dumitale poate, pe bună dreptate, să se mîndrească cu fiul ei: ești un nătărău fără pereche, Sir... Și, la rîndul meu sînt mîndru să înțilnesc în secolul nostru, un fenomen intelectual atît de neobișnuit. De bucurie

că te-am cunoscut, o să-ți dezvălu un secret — un secret fiindcă pentru unii și termometrul mai e o mare descoperire. Noi, cei cu stomacuri mari, n-am avut noroc, domnilor. Ne-am născut într-o perioadă îngrozitor de neplăcută, când omenirea năpârlește, își schimbă pielea cea veche... Și nici nu poate face altfel fiindcă ea *trebuie* să trăiască și miine. Am ajuns să fim prea mulți pe pământ, prea lacomi și prea păcătoși. Și prea des am cerut diavolului să ne dea un sfat sau să ne încălzească singele care se răcește în mod tragic. În fond, domnilor, mult lăudata noastră civilizație a ajuns la acel punct fatal al Sodomei de altă dată peste care s-a revărsat ploaia de foc. Lumea are iar nevoie să-și primenească sufletul... Și oricât ne-am zvîrcoli noi, miine planeta va purta un alt veșmînt. Nu plîngeți ceea ce este condamnat la piere, domnilor... Din păcate, principalul s-a și produs. S-au mai întîmplat și înainte asemenea lucruri, nu o dată au dispărut troglodiții și... ăștia... (secretarului care se află mai aproape de el) ei, cum le spune... puricilor accia de apă din paleozoic?

SECRETARUL: Trilobiți, Sir.

BOLDER: Da, așa, e... troglodiții și trilobiții. Cu timpul, din ei se formează pe fundul oceanului un strat gros de calcar, care sperăm că va putea fi întrebuințat pentru ceva folositor în viitor. Asta-i tot! La celelalte întrebări vor răspunde secretarii mei... ca să nu se plictisească și, he-he, să nu ia banii de pomană. Că am venit aici cu avionul numai ca să văd cine se află astăzi — cum a spus tinăru de acolo — cine se află astăzi la cîrma civilizației. Într-un cuvînt, am vrut să văd cum arătați la față, domnilor. Vă mulțumesc, am văzut...

În aceeași tăcere, Bolder și persoanele care-l însoțesc părăsesc sala de ședințe, unde încep imediat dezbateri însufleșite, întrerupte de exclamații pătimașe și chiar de încuieri între reprezentanții firmelor concurente.

CRAINICUL: În aceeași seară, definitiv hotărît să evadeze din epoca sa, Mister Mac-Kinley și-a trecut în revistă mijloacele de care dispune.

După ce s-a zăvorit în cameră, a adunat de pretutindeni — din serra-
rele cu rufărie și din buzunarele hainelor vechi — bancnotele și monedele
uite sau poate anume ascunse pentru zile negre. Aliniază apoi pe masă
vreo zece pușculițe de lut și scoate dintr-o ascunzătoare și comoara lui
cea mai de preț. Mister Mac-Kinley și capitalurile lui se văd aci în prim
plan.

Se aude o bătaie în ușă.

UN GLAS DE BĂRBAT: Hullo, Mac-Kinley! Eu sînt,
Abbout, vecinul dumitale! Nu vrei să vii și dumneata
la gazdele noastre? Își sărbătoresc nunta de argint.
S-au și adunat toți prietenii lor.

MAC-KINLEY: Mulțumesc, vin și eu dar ceva mai târziu...

Din păcate, mi s-a dat o lucrare urgentă.

GLASUL: Atunci vino cînd termini.

Mister Mac-Kinley sparge pușculițele și după ce învelește într-un
ziar cioburile ca să le scoată singur din casă, strînge morman toți banii
pe care îi are pentru a-și putea împlini visul. Tot timpul îl obsedează
melodia adormitoare și speranțele, speranțele! Fiind un om extrem de
ordonat, Mac-Kinley notează pe capitole sumele calculate și la adunare
rezultă o cifră neașteptat de mare: o mie șapte sute optzeci de dolari.

UN GLAS DE FETIȚĂ (de după ușă): Mister Mac-
Kinley, tata și mama vă poftesc să beți un pahar cu ei.

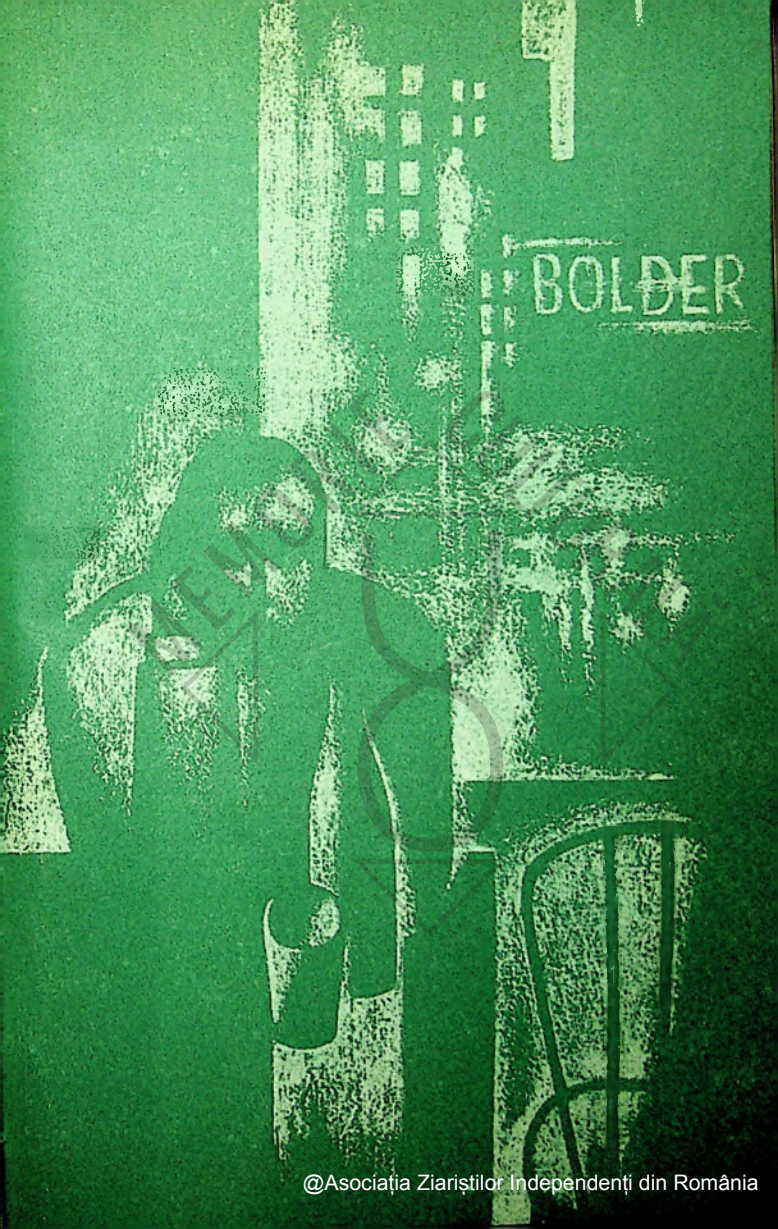
MAC-KINLEY: Mulțumesc, drăguță, dar nu prea sînt
în apele mele.

Peste mormanul bogățiilor sale, Mac-Kinley mai pune o acțiune
moștenită de la unchiul din Kansas și niște bijuterii vechi de familie;
Judecînd după însemnările sale, suma crește cu încă o sută treizeci de
dolari. Eroul nostru se plimbă prin odaie, calculînd în minte valoarea
fiecărui din obiectele din jurul lui, care îi aparțin. Pe măsură ce le
evaluează, cifrele respective apar pe fiecare obiect.

Gazda bate la ușă.

GAZDA: Mi-a spus fetița mea că nu vă simțiți bine,
Mister Mac-Kinley. Harry și cu mine sîntem foarte
îngrijorați. Aș vrea să văd cum arătați.

Înainte de a deschide ușa, Mister Mac-Kinley își trage cu palma
întreaga avere lichidă în sertarul mesel. În prag apare gazda, o femeie
plinuță, cumsecade, cu fața încă roșie de dogoarea cuptorului din bucă-
tărie și cu șorțul pe dinainte.

BOLDER

MAC-KINLEY: Sînt numai prost dispus de dimineată, Mrs. Flynn. Ziarele publică din nou ştiri neliniştitoare...

GAZDA: Da, am citit şi noi. Un savant a propus să dea foc Oceanului Îngheţat de-a lungul ţărmurilor Rusiei. Uimitor progresează ştiinţa: cu un an în urmă nici nu am fi bănuît că apa poate lua foc! Nu-ţi mai rămîne decît să-ţi îneci amarul în băutură.

MAC-KINLEY (şovăitor): Miss Bettie e la dumneavoastră?

GAZDA: Nu, a plecat din oraş... Sperăm că numai în concediu.

MAC-KINLEY: Atunci vin îndată... (Scoate din sertar o brăţară demodată, de pe vremea bunicii, şi aleargă după gazdă.) Vă rog să primiţi acest mic dar de la mine.

GAZDA (admirînd bijuteria): Vai, dar sînteţi un risipitor, Mister Mac-Kinley... Soţul meu şi cu mine am dori din tot sufletul să vă vedem fericit!

CRAINICUL: Înainte de a se lăsa cu totul pradă planurilor sale nebuneşti, acum aproape încheiate, Mister Mac-Kinley mai face o ultimă încercare de a-şi realiza în mod cinstit visul şi, înainte de toate, visul fericirii casnice.

Iată-l în birourile firmei « Bolder & Co. ». Este o întreprindere uriaşă, perfect organizată pentru a asigura cea mai rapidă şi plăcută deservire clientelei. Într-un perete îmbrăcat în lemn tropical, sînt aliniate fridele a numeroase ghişee numerotate. La fiecare ghişeu se află un inger blond cu iniţialele firmei pe şapcă.

MAC-KINLEY: Îmi îngăduiţi Miss, o întrebare? Aş vrea să ştiu ce ar putea oferi întreprinderea dumneavoastră unui burlac foarte puţin pretenţios şi la ce preţ?

INGERUL: Vă rog să mă iertaţi, Sir, dar eu nu mă ocup decît de apartamentele prevăzute cu tot confortul, pentru familii. Adresaţi-vă la ghişeu nr. 42. Vă mulţumesc.

MAC-KINLEY (în faţa ghişei nr. 42): Aş dori să află ce anume aş putea să-mi rezerv la dumneavoastră în schimbul unei sume relativ mici.

INGERUL: De ce sumă dispuneţi, Sir?

MAC-KINLEY: Să zicem, de o mie cinci sute, cel mult două mii de dolari.

INGERUL: Din păcate, la acest ghișeu se vînd numai compartimente individuale stabile, pentru păstrare îndelungată, costînd de la zece mii de dolari în sus. Dar vă puteţi adresa, un etaj mai sus, lui Mister Stocker. Este cel mai înalt de statură şi mai îndatoritor om din lume. Vă mulţumesc.

În cele din urmă Mister Mac-Kinley izbuteşte să-l găsească pe Stocker-lunganul într-o uriaşă sală de la subsol.

MISTER STOCKER (vorbind din înălţimea lui ca de la etaj): În limitele sumei de care dispuneţi, pot să vă arăt unele din noutăţile noastre care au început să se bucure de o mare căutare în Europa. Vă rog să mă urmaţi, Sir. (Îl conduce prin tot felul de coridoare şi încăperi de serviciu.) N-aţi văzut încă noile noastre cabine transportabile de uz individual? Presa le-a remarcat, considerîndu-le drept cea mai interesantă invenţie din ultimele şase luni. Sînt nişte minuscule încăperi, separate, trainice, accesibile oricărui buzunar şi concepute pentru toate gusturile şi dimensiunile. Absolut ermetice, ele nu lasă să se piardă nici o moleculă de gaz Coquillon. Au fost socotite extrem de avantajoase pentru cei ce doresc să facă un salt peste ziua de mîine... Cred că mai ieftină decît o astfel de cabină n-ar putea fi decît sinuciderea. Aşadar, ţinînd seama de nevoile maselor largi, firma noastră le-a pus pe piaţă chiar de luna trecută, ca pe nişte daruri de Crăciun, la îndemîna tuturor. Mister Bolder s-a călăuzit întotdeauna în activitatea sa, după ideile cele mai democratice. Primele modele au dat rezultate desăvîrşite. Luaţi seama să nu cădeţi: aici sînt cîteva trepte; acum, la dreapta... vă mulţumesc.

Pătrund într-un hol destul de încăpător. De ambele părţi, pe nişte estrade, sînt înşirate capsule de toate felurile. Lunguieţe, triunghiulare, cilindrice, sferice, cu un scăunel înăuntru, sau cubice, calculate pentru un om împăturit în trei, capsulele au o înfăţişare tristă deşi mai toate sînt vopsite în culori plăcute. Aceste salvatorii mobile pot fi instalate chiar şi acasă fiind destinate oamenilor fără prea mari posibilităţi financiare. Unele sînt prevăzute cu tot felul de aparate complicate, probabil pentru aerisirea automată sau pentru a fi conduse cu ajutorul unui volan. Altele au dispozitive cu arcuri pentru amortizarea şocului, în cazul căderii din virful ciupercii termonucleare. Pe toate este indicată, în mai multe limbi,

denumirea simbolică a categoriei. La fel este indicat și prețul. În jurul capsulelor se plimbă, singuri sau perechi-perechi, cumpărători îngindurați, care studiază cu neîncredere modelele expuse. Se remarcă îndeosebi următoarele modele:

« *Frumoasa adormită și cei șapte voinici* » — un leagăn străveziu, suspendat înăuntru unor cercuri zvelte, cu arcuri și cu șapte ghimpi pentru a împiedica atentatele asupra fecioarei care doarme înăuntru. Acesta este modelul cel mai scump.

« *Singuratecul egoist* » — o cabină lunguiață, cu un capac gros, destinată burlacilor înstăriți și acoperită de desene desmățate.

« *Cabina paradisiacă* » — de tip mare, pentru tinerii căsătoriți.

« *Veșnicia* » — un sarcofag de fontă, turnat dintr-o bucată, cu un mic luminator din sticlă refractară; sarcofagul urmează a fi coborît în fundul oceanului.

« *Să ne odihnim* » — o ladă lunguiață, cu muchii; capacul e fixat cu șuruburi obișnuite.

Cînd Stocker și Mac-Kinley pătrund în sală se aud vorbind doi tineri căsătoriți.

EL: După părerea mea, Lizzie, culoarea asta nu prea e practică. Tu alegi întotdeauna toate lucrurile după culoarea ochilor tăi... dar drăcovenia asta doar n-o s-o punem în salon!

EA: Atunci s-o alegem pe ailaltă pe care am văzut-o mai înainte; e mult mai confortabilă. Pentru mama să luăm ceva mai simplu, că ei îi e totuna. Dar ce alegem pentru nepotul tău?

Șeful secției de cabine individuale încearcă să-l convingă pe Mister Mac-Kinley să cumpere ultimul din modelele enumerate mai sus.

STOCKER: Vă recomand stăruitor modelul acesta... E ieftin, foarte igienic și nu cîntărește aproape nimic. Puteți să-l luați sub braț, cînd vă duceți la teatru, lăsîndu-l, bine înțeles la garderobă. Vă atrag atenția asupra dispozitivului automat de funcționare: gazul începe să pătrundă imediat după ce se înșurubează capacul. Nu vă place? Poate vreți să-l încercați? Avem o încăpere specială, cu tavanul de sticlă, unde se poate încerca.

MAC-KINLEY: Nu, nu... vedeți dumneavoastră, modelul ăsta îmi evocă ... imaginii de alt ordin.

STOCKER: Ah, vă referiți la numărul muchiilor? Atunci să mergem în colțul celălalt unde sînt expuse modele

cu forme mai abstracte... Modelul acesta, de pildă, este prevăzut și cu muzică. Are un mecanism special care pune în mișcare un pickup. (Se îndreaptă într-acolo.) Personal, eu prefer conservarea în capsule. Granitul... de! Cine știe ce se mai poate descoperi în viitor! Poate să fie și el explozibil. Și apoi, o capsulă cu amortizare sigură în cazul când este atinsă de suflu...

MAC-KINLEY (cutremurindu-se): Știți... eu voiam mai întâi să mă informez și să mă hotărâsc numai după aceea... Vă mulțumesc... O să mă mai gîndesc. (Se salută ceremonios și pleacă fiecare în altă direcție.)

CRAINICUL: Mister Mac-Kinley se socotește într-o situație fără ieșire. Visul la bucuriile familiale, lipsite de primejdii, nu-i dă pace. Dar o încăpere subterană, izolată, depășește posibilitățile lui bănești. Iar rostogolirea — chiar și într-o casetă igienică — prin vâzduhul încins de explozii, nu-l atrage cituși de puțin. Trebuie să recunoaștem însă că înainte de a se hotări să recurgă chiar și la crimă, Mister Mac-Kinley a încercat mijloace mai puțin extreme.

Iată-l, pe o ploaie torențială, încercînd să jefuiască pe un bețiv bine îmbrăcat, la ieșirea dintr-un local de noapte. Intervine însă un polițist și Mister Mac-Kinley, care se preface a fi prieten cu bețivul, e nevoit să-l ducă pe socoteala lui, acasă, la adresa indicată pe cartea de vizită, fiindcă bețivul nu mai are nici un ban.

Iată-l apoi pe Mister Mac-Kinley chinîndu-se să compună o scrisoare de șantaj, prin care-l amenință cu o moarte năprasnică pe proprietarul unei elegante vile prin fața căreia trece în fiecare zi cînd se duce la slujbă. Chiar a doua zi de dimineață vedem, la locul convenit, sub o tufă, un pachet suspect de gros, iar pe trotuarul de peste drum plimbîndu-se clasicul detectiv, lung cît o prăjină, cu o pălărie de paie pe cap.

CRAINICUL: Cu acest prilej, s-a mai putut constata pe lingă altele, că pînd și într-un oraș creștin atît de bogat n-ai nici o șansă să poți împrumuta pe cuvînt de onoare de creștin cei opt mii două sute douăzeci de dolari care îi lipseau lui Mac-Kinley pentru a-și cumpăra fericirea. Atunci și-a amintit de povestea studentului necunoscut, cu toporul, pe care o auzise la cafenea... Nu-i mai rămînea, într-adevăr, decît să înceapă și el a căuta o bătrîndă a cărei viață să nu atîrne greu în balanță.

Mister Mac-Kinley rătăcește prin oraș în căutarea victimei.

Iată-l în gară, printre cei veniți să petreacă pe călători. Nu găsește însă nimic nimerit. Iată-l într-o tribună, la curse. S-ar părea că aici are din ce să aleagă. Dar, pasionate de joc, nici una din candidatele prezum-

ptive nu ia în seamă stăruințele lui de a intra în vorbă și de a lega o prietenie strinsă, cu gânduri serioase.

Îl vedem apoi pe Mister Mac-Kinley într-o casă de rugăciuni unde o mulțime de bătrâne, ce nu par să fie prea înstărite, intonează cu gîtul întins, ca giștele, imnuri, sub conducerea unui predicator, tot atît de străveziu ca și ele. Studiindu-le pe fiecare în parte, Mister Mac-Kinley le ține isonul cîtva timp; în cele din urmă se încruntă a pagubă și pleacă.

Un institut cosmetic. Biziitul infernal al aparatelor de masaj și al celorlalte aparate de întinerire acoperă totul. Dar chiar prin acest biziit răzbate ritmul melodiei paradisiace din salvatorii. Asistăm la o pantomimă. Sub pretextul că vrea să i se ardă un neg de după ureche, Mister Mac-Kinley începe o discuție plicticoasă cu principalul mag operator, un bărbat cu un aspect de asirian. Acesta clatină mihnit din cap, ca și cum ar vrea să spună: « Aici e periculos să umbli; e prea aproape de creier ».

Între timp, Mister Mac-Kindley cercetează pe rînd cu privirea un buchet de doamne răscoapte, care visează să-și redobîndască tinerețea. Una din ele — deșirată și atît de năsoasă încît seamănă cu un git de vioară — i se pare întru totul nimerită pentru planul lui: poartă o sumedenie de bijuterii; este deci bogată. Pare și dornică să placă, ceea ce înseamnă că dacă un bărbat va ști cum să se poarte cu ea, nu va rezista farmecelor lui masculine. E în doliu, prin urmare e și singură, ceea ce mărește posibilitățile de succes ale încercărilor.

CRAINICUL: Nu pierde timpul, Mister Mac-Kinley. Pune mina pe femeia pe care ai descoperit-o.

Mister Mac-Kinley își urmărește victima cu aerul unui Don Juan de profesie. Izbutește, în cele din urmă, s-o ajungă într-o braserie înțesată, de pe o stradă cu circulație intensă. Îi cere cu un gest îngăduința să se așeze pe scaunul liber de la măsuta ei.

— Nu-mi amintesc să mai fi fost vreodată în august o căldură tropicală, ca cea de azi! spune Mac-Kinley, așezîndu-se și ridicîndu-și puțin pălăria în semn de mulțumire pentru că i s-a îngăduit să ia loc. E drept că, la noi, în Oklahoma, unde am copilărit, erau călduri și mai mari.

— În schimb, o să avem de sigur o toamnă timpurie și ploioasă, îi răspunde viitoarea victimă.

În timp ce vorbește, Mrs. Shamway dă din cap distrată, preocupată fiind să îngurgiteze în cele mai optime condiții niște alimente impresionant de bogate în calorii. După spusele unor spirite luminate, persoanele de acest soi adoră spectacolele « tari ».

— Ați nimerit locul cel mai bine plasat din toată brașeria! Și eu îmi pusesem de mult ochii pe măsura asta — își începe, plin de curaj, greaua muncă, Mister Mac-Kinley, chinuindu-și marginea pălăriei. De aici, poți vedea ca dintr-o lojă toate accidente... Potrivit datelor statistice stabilite de orașul nostru, cele mai multe se produc chiar la răscruce și la ora asta. Așa cum mi-a confirmat-o și un reporter bine cunoscut, avem în fața noastră răscrucea unde au loc cele mai multe accidente din lume. De altfel, chiar acum două zile a avut loc aici o foarte drăguță ciocnire, între două automobile.

Ceva în înfățișarea lui Mrs. Shamway, îl predispoze pe eroul nostru la improvizații de acest fel.

— Și... a curs mult sînge? întreabă Mrs. Shamway.

— Sigur! Și după cit am observat eu, sîngele se usucă uimitor de încet... chiar și pe o căldură ca asta.

Cu o expresie de părere de rău pe față, Mrs. Shamway plătește chelnerului și pleacă. Deci, vinătorul a nimerit ținta: în seara următoare, Mrs. Shamway vine de-a dreptul la măsura ocupată, prevăzător, mai dinainte de Mister Mac-Kinley.

— Ce se aude? Nu s-a întîmplat deocamdată nimic? întreabă ea prietenos, pe un ton de complicitate, așezîndu-se fără multă ceremonie la masă. Și mie îmi place grozav să asist la... cum să spun? la ... spectacole de stradă palpitate.

— Deocamdată aștept cu răbdare... îl răspunde Mac-Kinley cu liniștea unui pescar încercat în minuirea undiței, salutînd-o. Numai că, ținînd seama de sensibilitatea dumneavoastră innăscută... v-aș sfătui să vă feriți de emoții prea puternice.

— O! Un spirit de observație, atît de pătrunzător, vă face cinste! Sînteți cumva medic?

— Oarecum. Știți, data trecută, cînd v-am văzut, mi s-a părut... nu propriu zis că ați plîns, dar că vă erau ochii învălușiți de abureala unei îndelungate tristeți... Vă rog să mă iertați, dar starea dumneavoastră sufletească

îmi dă dreptul de a vă exprima toată simpatia mea. Spuneți-mi... ați suferit o pierdere grea?

— Acum trei zile am înmormântat o ființă care-mi era deosebit de scumpă—recunoaște victima pe cale de a fi îmblinzită, mișcată de tonul cald al lui Mister Mac-Kinley.

— Cunosoc și eu această senzație de gol, tăcerea care îți sfredește inima după o noapte de furtună — răspunde Mister Mac-Kinley cu ochii plecați, răsplătind cu sinceritate încrederea ce i se arată. De mai bine de doi ani caut zadarnic ceva plăcut în singurătatea mea...

— Pentru ce?

— Ca să mă obișnuiesc cu această singurătate și să mă împac cu ea.

— Pe noi toți, suflete trecătoare pe acest pământ, ne înrudesesc aceleași amărăciuni și, poate, aceeași nostalgie după viața de apoi... răspunde oftînd Mrs. Shamway, uitîndu-se cu coada ochiului la lista de bucate.

Mister Mac-Kinley o privește pe bătrîna cu ochii săi cumpliți, dar catifelăți.

— Vă rog să mă iertați că vă plictisesc, Mrs...?

— Mrs. Shamway.

— Vă mulțumesc, Mrs Shamway... numele meu este Mac-Kinley. Să sperăm că acolo prietenul dumneavoastră se va simți mai bine. Se vede că a fost o făptură foarte îndatoritoare și bună, un cavaler credincios și un om deștept, cu care se putea sta de vorbă?...

— N-aș spune chiar asta... dar ne legau nouă ani de cea mai strînsă prietenie.

— La fel mi se întîmplă și mie. Și acum, cînd mă trezesc uneori în toiul nopții, văd deslușit, ca într-o aureolă, aplecat deasupra mea, căpșorul iubit — mărturisește cu smerită îndeminare Mister Mac-Kinley. E uimitor cît de viu rămîne întipărit în inima omenească chipul celor care ne-au însoțit în viață și care ne-au fost dragi. Uneori chiar luăm unele din trăsăturile lor... N-ați băgat de seamă acest lucru, Mrs. Shamway?

— Din feiricire, răspunse bătrîna cu recunoștință și emoție, mi-a rămas o fotografie. Presimțind parcă neno-

rocirea care o să ne lovească, ne-am fotografiat chiar săptămîna trecută.

— Dați-mi voie să văd cum arăta prietenul dumneavoastră! o roagă Mister Mac-Kinley.

Cu ochii umezi, ea scotocește în geantă, căutînd fotografia scumpului răposat. Mister Mac-Kinley ocheste un teanc de bancnote de ajuns de gros pentru a justifica asasinatul și un carnet de cecuri care alunecă pe jos. Mister Mac-Kinley îl restituie proprietarei, care îi întinde în schimb o fotografie într-o ramă de piele. Fotografia înfățișează un dog cu blană lucioasă și cu un rinjet firos.

Dînd din cap, Mister Mac-Kinley examinează îndelung fotografia. Întreaga lui înfățișare parcă spune: « Ce figură simpatică, de intelectual... »

— După cît se pare, era bătrîn? întreabă plin de compătimire Mister Mac-Kinley.

— Închipuiți-vă, a pierit sub roțile unui autobuz. L-a omorît curiozitatea. A ochit ceva sub roți și s-a repezit să vadă ce este. Era foarte sănătos... Niciodată n-a suferit de nimic.

— Cu vîrsta devenim foarte imprudenți... Și cu atît mai mult avem nevoie de o severă tutelă reciprocă — spuse Mister Mac-Kinley, făcînd cu mare efort încă un pas spre ținta propusă. Dar am impresia că și dumneavoastră aveți o sănătate demnă de invidiat?

— Ei, da! Soțul meu se cam temea de mine pe cînd trăia, iar bunica mea n-a lăsat să-i scape pînă la optzeci și trei de ani nici un concurs de schi, pînă cînd în cele din urmă a alunecat pe o potecă de munte — se laudă Mrs. Shamway, închizînd geanta și zîbind cochet, ca o adolescentă.

Mister Mac-Kinley o privește din nou cu ochi mîngioși, cîntărind-o parcă. E adevărat că afurisita de babă este solidă ca un eșafod și va avea de furcă cu ea. Dar ce să-i faci! La vîrsa la care a ajuns el, omul treburile să accepte orice ca să-și vadă visul împlinit. Partea mai neplăcută este că, asemenea multor filozofi, Mister Mac-Kinley, dintr-un exces exagerat de cinste, nu pare chiar atît de convins că în interesul unor copii care nici nu au fost încă concepuți orice ar fi îngăduit. De aceea, va mai avea nevoie de multe argumente ca să ajungă singur la convingerea absolută că Mrs. Shamway este o bătrînă pe care nu e de loc păcat s-o sacrificei unui ideal înălțător și urgent.

Dar timpul trece și Mister Mac-Kinley se grăbește s-o ajute pe Mrs. Shamway să se ridice de la masă. Plătind, el, firește, și de data aceasta,

nu se zgîrcește la bacșiș și chelnerul se încovoie într-un salut de uimire lingușitoare. Amănuntul nu-i scapă lui Mrs. Shamway, care e măgulită și își spune: « Se vede că hainele cam lustruite ale acestui gentleman pe care, nu știu pentru ce îl găsesc foarte, foarte atrăgător, nu reprezintă decît o ciudățenie întilnită adesea în Vest, la oameni cu venituri destul de mari ». Cercetează cu coada ochiului pe Mister Mac-Kinley, verificîndu-și bănuielile. Dar, cine să fie, totuși?

Ies împreună.

CRAINICUL: Astfel a început jocul cel mai crud și mai aventuros din viața lui Mister Mac-Kinley, joc a cărui miză nu era decît o modestă fericire familială, ca și cum o astfel de fericire n-ar fi putut fi realizată și pe altă cale. Economiiile sale se topeau vîzînd cu ochii la fiecare întîlnire.

Seară de seară, cînd se întorcea acasă, după plimbările cu aleasa inimii sale, Mister Mac-Kinley însemna cu un creion pe usciorul ușii suma care îi mai rămînea. Ea scădea catastrofal: 1.750, 1.711, 1.628, 1.582.

Perechea noastră asistă la un mare concurs de lupte libere. Stau în rîndul al doilea. Sala de sport, cufundată în beznă, e înțesată de spectatori care se agită ca niște copii și participă intens la toate fazele luptei. Melodia visului (de fiecare dată cîntată de alte instrumente!), care se aude deosebit de gingaș în seara aceasta, abia se mai deslușește printre fluierăturile, strigătele și înjurăturile supporterilor. Doi luptători, grași și greoi în mișcări, cu măști de fiare pentru a impresiona și mai mult publicul, se prefac că

se mutilează unul pe celălalt, apoi că rup membrele unui al treilea adversar, pe care-l izbesc zdravăn cu capul de un stîlp de fier, fără să se observe însă vreo vătămare a organismului: mîine vor trebui să apară din nou în arenă.

Cu bustul inclinat înainte, într-un elan plin de încintare, Mrs. Shamway se numără printre cei care își exprimă emoția într-un chip din cale-afară de zgomotos. S-a roșit, de pe buze îi scapă mereu cuvinte surprinzătoare pentru sexul și vîrsta ei. Domnul din rîndul din față e nevoit să recurgă la tot felul de șiretlicuri ca să-și apere gulerul de mîinile ei, care i se agață mereu de git... În tot acest timp, Mister Mac-Kinley, sprijinit de speteaza scaunului, privește nu spre ring, ci spre un punct situat ceva mai jos de ceafa însoțitoarei sale. Ulterior, vom mai vedea în repetate rînduri acest punct de pe grumazul lui Mrs. Shamway, apărînd mult mărit pe ecran.

Simțindu-i privirea sau, pur și simplu, rușinîndu-se de spontaneitatea ei, Mrs. Shamway se întoarce spre el.

MRS. SHAMWAY: Nu ești scandalizat, Mister Mac-Kinley? Din copilărie ador bătăile, încăierările, singele ieftin care curge pe stradă, indiferent dacă e vorba de soldați, bețivi, băiețandri sau cocoși. Sînt o ființă însetată după jocurile de noroc, seamăn cu tata, care și-a pierdut jumătate din avere într-o prinsoare. Și era omul cel mai bogat din statul nostru. Pe toți cei din familia noastră îi înviează parcă jocurile, amăgirile, pericolele de moarte, povirnișurile abrupte ale munților... Nu te obosesc, dragul meu?

MAC-KINLEY: În schimb, eu am o fire cu totul opusă. Ești întocmai făptura de care au nevoie cei ca mine... Vrei o înghețată, o oranjadă?

MRS. SHAMWAY: Nu... În prezența dumitale, Mac-Kinley, simt întotdeauna cum mă cuprinde un val ciudat, chiar îmbătător, de tinerețe... Parcă visez... un vis minunat: cineva încearcă să mă prindă, mă pîndește de după colț, iar eu fug, îi scap printre degete... devin la fel de mlădioasă ca în tinerețe! (Cu o strălucire enigmatică în ochi:) Cum s-o fi explicînd asta?

MAC-KINLEY (pe un ton de îndrăgostit): Asta înseamnă că însăși soarta ne poruncește să fim alături pînă la moarte!

MRS. SHAMWAY (îl privește printre gene): Pînă la moartea dumitale sau a mea? Dar să lăsăm gîndurile triste și să petrecem. Zîmbește-mi, Mister Mac-Kinley!

Mister Mac-Kinley încearcă să-i zîmbească, dar zîmbește parcă piezî, numai din buze. Mrs. Shamway îi strînge recunoscătoare mîna și se întoarce

din nou spre ring, unde omul cu mască caută, fără prea mult succes, să-l omoare printr-o nouă metodă pe partenerul său.

MRS. SHAMWAY (cu însuflețire): Hai, hai, ticălosule scîrbos! Smulge inima din lepădătura aia!

Urmează o secvență în care vedem pe Mac-Kinley pregătindu-se pentru o întâlnire cu aleasa sa, în timp ce se îmbracă, face un soi de repetiție în fața oglinzii ca să-și reîmprospăteze seducțiile întrucitva ofilite. Face gesturi clasice de pantomimă, exprimînd dezgustul, adorația, entuziasmul, mîhnirea și, desigur, dragostea. Apoi, retrăgîndu-se pe neașteptate într-un colț, ca nu cumva să-l vadă cineva pe gaura cheii, mimează o lovitură zdravănă în ceva imaginar; după aceea se îndepărtează, aruncînd priviri speriate în urmă.

După ce-și pune o floare la butonieră, Mister Mac-Kinley coboară scara repede, pe furiș ca să nu-l vadă ceilalți locatari. Dar, ca un făcut, de ce-i e frică nu scapă. Întotdeauna, cînd îi e lumea mai dragă, îi taie drumul vrăjitoarea sfrijită de la parter.

« Vrăjitoarea », o femeie politicoasă, mai în vîrstă, care nu se știe ce sarcini îndeplinește în curte, își salută cu un zîmbet pînă la urechi vecinul pus la mare ținută, și-l întreabă:

— *V-a murit cineva, Mister Mac-Kinley?*

« Îndrăgostiții » se întîlnesc ca de obicei pe stradă.

MAC-KINLEY: Ce facem astăzi?

MRS. SHAMWAY: Mi-e totuna... dar, nu știu de ce, mi-e o foame îngrozitoare, dragul meu. Toată ziua am colindat prăvăliile. Femeile sînt tare nefericite cînd au prea mulți bani.

MAC-KINLEY: Nici eu n-am mîncat încă astăzi ca lumea.

MRS. SHAMWAY: Ferește-te, că astăzi o să te ruinez.

MAC-KINLEY: Aș vrea să-ți pot satisface întotdeauna dorințele.

MRS. SHAMWAY: Ești un seducător de profesie, Mister Mac-Kinley. Nu te teme, îmi place să te aud vorbind astfel. Mărturisește, cite femei ai pe conștiință?

Se îndreaptă spre un taxi, trecînd pe lingă un chioșc de ziare. Pe gazețele atîrnate afară, se văd titluri de o șchioapă. « *Un jaf record la o bancă. Bancnotele într-o băltoacă de sînge. Un polițist a dispărut...* »

MRS. SHAMWAY: Nu m-aș încumeta cu nici un preț să-mi păstrez banii la bancă. E a optsprezecea spargere din luna asta și mai avem o săptămînă pînă la sfîrșitul ei.

MAC-KINLEY: Cel mai bine este să-ți fii banii și bijuteriile la vedere... chiar la bucătărie. Nimănui nu-i va da prin cap să-i caute în locurile cele mai obișnuite. Eu unul îmi țin banii sub pernă. Dumneata unde îi ții?

MRS. SHAMWAY (evaziv): Eu prefer să-i păstrez în mai multe locuri.

Din când în când, devine bănuitoare: atunci nasul i se ascute, privirea seamănă și mai mult cu aceea a unei păsări de pradă și gîtul parcă i se lungește. Astfel, stînd la restaurant, cu un zîmbet fermecător pe buze, deodată un gînd îi fulgeră prin minte și schimbă paharele. Ce răbdare de fier trebuie să ai cu ea, deși este vorba de un țel mare!

MAC-KINLEY: E adevărat că n-ai iubit încă niciodată, Mrs. Shamway?

MRS. SHAMWAY: O, niciodată!

MAC-KINLEY: Atunci, ce te lega de soțul dumitale?

MRS. SHAMWAY: Nici nu mai țin bine minte cum de ne-am căsătorit. Cineva ne-a sfătuit în glumă să ne luăm. Pe urmă... a fost prea tîrziu. În general, mă vedeam rar cu soțul meu... doar cînd se adunau vecinii la noi, la cîte un poker. Adora caii și-și petrecea toată ziua în grajd... sau pleca în Europa după tot felul de potcoave istorice...

MAC-KINLEY: Iartă-mă, te rog... după ce ai zis că se ducea?

MRS. SHAMWAY: Avea o colecție de potcoave din toate țările, din toate epocile și de toate modelele. Era pasiunea lui... A și murit cu o potcoavă în mînă. Cînd am rămas văduvă, nu s-a schimbat nimic în viața mea.

MAC-KINLEY: Aproape de necrezut! Să lași acasă o soție tină și fermecătoare, ca să hoinărești prin lume în căutare de potcoave vechi. Pesemne că de asta l-a și pedepsit Dumnezeu... Și nu izbutea să-l ții lîngă dumneata?

MRS. SHAMWAY: Pentru ce?

MAC-KINLEY (insinuant și plos): Copiii! Nu-ți place tărăboiul divin pe care-l fac copiii?

MRS. SHAMWAY: Nu m-am gîndit nicodată la așa ceva. N-am avut copii, și să-i iubesc pe ai altora...

o, asta mi s-a părut întotdeauna chiar imoral. Răposatul meu soț se uita bănuitor la toți cei care încercau măcar să pomenească despre copil. Spunea că de câte ori săvârșeau faptele lor singeroase, toți maniacii și revoluționarii cunoscuți vorbeau despre nenorocirile copiilor... Și nu despre ale copiilor lor — bagă bine de seamă acest lucru — ci tocmai de ale copiilor altora, da, ai altora!

MAC-KINLEY: Și eu am avut prilejul să aud o teorie care susține că în numele copiilor totul se iartă... chiar și o crimă.

După această discuție, Mister Mac-Kinley simte că lanțurile restricțiilor religioase, morale și de altă natură, care îl încătușaseră până atunci, și-au slăbit dintr-o dată simțitor strînsoarea. Fără îndoială că justiția cerească îi va ceda pe această bătrână la un preț destul de convenabil.

Alege felurile de mâncare și băuturile cu aerul unui cunoscător răsfățat și capricios.

MAC-KINLEY: Iartă-mă, am avut atît de puțin timp ca să-ți aflu gusturile, Mrs. Shamway.

Pe o scenă aflată destul de aproape de masa lor, apare o mulătră voluptuoasă, cu trupul dezgolit strălucind în lumină. Mulătra începe să danseze cu mișcări destul de echivoce. Muzica sincopată se împletește din nou cu magica melodie a visului. La mese se văd chipuri de bărbați, încordate pînă la indecență, care parcă ar spune: «*Să nu pierd nici un amănunt!*» Numai Mac-Kinley, cu aceeași privire catifelată, lipsită de orice expresie, nu se uită la mulătră, ci la același punct de pe grumazul galben și zbircit al bătrînei sale. Obiectivul, care se apropie încet, face să apară pe tot ecranul această porțiune dezgustătoare de piele veștedă, cu pori, zbircituri și un smoc de păr încărunchit. Buzele lui Mister Mac-Kinley se subțiază, strînse fără voie, aproape că nu se mai văd, ceea ce ne permite să ne dăm seama că acest visător a ajuns la o hotărîre definitivă. Da, va face pasul fatal fără să tremure... poate doar cu o cutremurare de dezgust. Se vede că la asemenea gînduri privirea omenească dobindește o greutate aproape materială. Mrs. Shamway se întoarce brusc spre însoțitorul ei cu un fel de șiretenie încordată.

MRS. SHAMWAY (după ce-l privește pîntă multă vreme):

Spune-mi, te rog, Mister Mac-Kinley... dar mai întîl-dă-mi cuvîntul că ai să rostești numai adevărul și n-ai să-ți întorci ochii de la mine.

MAC-KINLEY: Sint gata să-ți răspund.

MRS. SHAMWAY: Mărturisește la ce lucru înfiorător te-ai gândit acum?

(Pe fața lui Mister Mac-Kinley nu tresare nici un mușchi.)

MAC-KINLEY: M-am gândit că aproape întotdeauna pierdem în chip tragic momentul potrivit de a părăsi lumea aceasta.

(Ea se încruntă, căutînd să pătrundă adevăratul sens al vorbelor lui.)

MRS. SHAMWAY: Regretul dumitale, Mac-Kinley, se extinde și asupra mea? Am avut chiar impresia că ai vrea să mă ajuți puțin în acest sens.

MAC-KINLEY (pe un ton nepăsător): Se extinde asupra tuturor oamenilor. În ceea ce mă privește, m-am decis. Peste cîteva zile, o să-mi iau pentru totdeauna rămas bun de la dumneata. (Ca răspuns la privirea ei speriată și neîncrezătoare:) O, nu, deocamdată nu în sensul în care crezi. M-am hotărît să mă retrag într-un salvatoriu.

MRS. SHAMWAY: Știu, e la modă... După cum în secolul trecut oamenii se retrăgeau la mănăstire. Două prietene bune de-ale mele sînt de mai bine de o lună în salvatorii. (Îngîndurată:) Trebuie să recunosc că ești un om înțelept, Mister! Mac-Kinley. Desigur, dacă o să vină iar peste noi un război mare, asta va însemna noi impozite, colecte pentru mutilați, ba chiar, după cum se spune, cozi la unt, ca în Europa. (Ochii prind să-i scînteieze, trădînd o idee ciudată.) Și ce-ar fi dacă am face asta, fără să mai aminăm, împreună? Am sta culcați alături, ca doi porumbel îndrăgostiți, următorii trei sute de ani. Dacă vrei, am putea să ne înscriem chiar mîine...

MAC-KINLEY (clatină trist din cap:) Exclus, scumpă Mrs. Shamway. Pentru două persoane, dacă nu vrem să zacem pe undeva, fără îngrijire, într-o vizuină păcătoasă, săpată în prîpă, e nevoie de o sumă relativ însemnată... Iar eu nu voi putea să-mi transform în bani lichizi averea, într-un timp atît de scurt; dar

dacă ați vrea să-mi încredințați suma necesară, aș putea să aranjez totul chiar mâine. Aș zice chiar... înainte de a te fi trezit.

MRS. SHAMWAY: În cazul acesta, ar fi mai firesc să mergem împreună.

MAC-KINLEY (cu răceală:) Te rog să mă ierți... Ce vrei să spui Mrs. Shamway?

Mrs. Shamway întirzie cu răspunsul; pe buzele ei flutură un zîmbet sarcastic, în doi peri. Se pare că o ațită nebunește primejdiosul început. Pupilele ei au acum o expresie de triumf, s-au micșorat ca două puncte și ura care strălucește în ele parcă străpunge. Se vede că fantomele victimelor nevinovate au aceeași expresie în ochi cînd își vizitează noaptea pe călûii lor. Mister Mac-Kinley este însă convins că în cei două sute cincizeci de ani petrecuți în gazul tămăduitor din salvatorii și această mirșăvie se va șterge din memorie.

MRS. SHAMWAY: Mă gîndesc că ar trebui să merg și eu ca măcar să asist la încheierea contractului. . . (Pauză.) De altfel, știi ce întîmplare hazlie mi-a povestit acum cîteva zile Miss Brake, doamna mea de companie? Un excroc a cumpărat cu banii nevastei două locuri în cel mai luxos salvatoriu și s-a închis acolo cu amanta lui. Soția a pornit imediat în urmărirea lor, dar unde să-i mai găsești. . . în acel abis al timpului infinit?

Urmează un duel de priviri. Pe chipul impasibil al lui Mister Mac-Kinley trece o umbră abia perceptibilă de dezamăgire.

CRAINICUL: Vezi, Mister Mac-Kinley? Și dumneata șovăiai, ți-era milă de bătrîna vrăjitoare, sperai că n-o să fie nevoie de asta. Unui om cum se cade îi este greu să izbutească în condițiile civilizației actuale. Acum nu-ți mai rămîne decît să-ți faci rost de o sculdă și să-ți sufleci minciunile.

Mister Mac-Kinley se ridică cu un aer solemn, împătorește șervetul, strecoară sub el o bancnotă cu o valoare foarte mare și după ce își salută iubita, se îndreaptă trist spre ieșire. Chelnerul îl însoțește pînă la ușă, cu o plecăciune adîncă. Mrs Shamway își mușcă buzele. E aproape nefericită. Se îngrozește să piardă poate singura șansă de fericire din existența ei banală; fericire pe care în cele din urmă n-a cunoscut-o. Nu atît călnța, cît teama de a face o prostie, o îndeamnă să se ia după Mister Mac-Kinley. Izbutește să-l ajungă abia în stradă. E beznă și nici țipenie de om în jur. Plouă cu găleata; e toamnă. Mac-Kinley merge pe jos, cu un aer de demni.

tate rănită: a fost miza cea mai mare din viața lui. Cîtva timp, Mrs. Shamway, udă și ea pînă la piele, aleargă fără să spună nimic alături de el, ca o fetișcană.

MRS. SHAMWAY: Te rog să mă ierți, Mister Mac-Kinley, dacă am pus la îndoială. . . cele mai nobile elanuri ale dumitale. Sînt atît de mulți oameni răi în jur! Apoi, eu sînt foarte superstițioasă și m-am speriat îngrozitor cînd m-ai întrebat cum o duc cu sănătatea. . . Dar n-am vrut să-ți mărturisesc. Te rog, iartă-mă, cruță-mă, dacă mă iubești cît de cît.

Fără să răspundă nimic, Mister Mac-Kinley traversează pieziș o piață uriașă, pustie la această oră. Dacă privești de sus, este comic și chiar mișcător să vezi această pereche, pășind de-a dreptul prin băltoace prin ploaia torențială, pe care nici unul din ei n-o bagă în seamă. Mult mai înaltă decît el, Mrs. Shamway caută prin toate mijloacele să rupă tăcerea tragică dintre ei. Îl apucă de minică, i se uită în ochi, i se așază în drum.

Mrs. SHAMWAY: În afară de asta, nu ți-am plătit încă cele două prinsori pierdute de mine atunci, la curse. Închipuie-ți că așa mi s-a întîmplat toată viața. Cînd era nevoie, n-aveam la mine bani mărunți. . . Ei, hai, uită-te măcar la mine, scumpul meu prieten!

Dar Mister Mac-Kinley este neîndurător. . . de altfel, fiindcă i-a intrat apă în pantofi și are oroare să-și simtă picioarele ude, poate că nici nu aude ce tot boscorodește babornița.

CRAINICUL: Nu te lăsa, strivește-i vrăjitoarei coada, chinuiește-o, nu te lăsa. De altfel, ar fi cazul să te și grăbești: trebuie să-ți faci rost mai dinainte de cheia apartamentului ei, să studiezi înfățișarea camerelor; altfel n-ai să poți pătrunde la ea și nici n-ai să izbutești, după aceea, să găsești ceva prin întuneric.

MRS. SHAMWAY: Zău că-mi pare foarte, foarte rău de greșeala făcută. Înțelege-mă, însă, sînt atît de singură. . . În afară de prietenii răposatului meu soț, de un văr văduv și de Miss Brake, doamna mea de companie, n-am absolut pe nimeni. Sînt singură, fricoasă, mi se face inima cît un purice pentru orice. Neîncrederea mea e cu atît mai de neînțeles în vremurile de azi, cînd, în jurul nostru, toți trebuie să-și smulgă fericirea cu dinții din mîinile soartei. . .

MAC-KINLEY: Ai o fantezie bolnăvicioasă, Mrs. Shamway. Ar trebui să-ți găsești un prieten cu mai multă răbdare. Nu mă gîndesc să caut o altă femeie. . . Adevărul e că, din păcate, de mult nu mai sînt în stare să suport astfel de scene sălbatice de gelozie.

MRS. SHAMWAY: O, dar și acum poți să sucești capul oricărei femei. . . deși, ca să spun drept, ai fost, la început, pentru mine, o enigmă. Hai, însoțește-mă, Mister Mac-Kinley, ca să-mi arăți că nu mai ești supărat. Stau aproape de tot. . .

Ploaia a încetat. Cu hainele ude și aproape fericiți, merg din nou la braț, de parcă nu s-ar fi certat niciodată.

S-au împăcat și, ca și mai înainte, obiectivul îi surprinde într-un parc, pe un chei în amurg, pe un cîmp afară din oraș, ținîndu-se de mină ca niște îndrăgostiți sfinși. Dialogul lor seamănă cu gunguritul unor porumbei destul de bine conservați.

CRAINICUL: Și mulți, privind perechea sentimentală, oftau gîndindu-se cîte piedici au trebuit să biruie pînă să se găsească unul pe celălalt prin vîltoarele vieții.

În timp ce priveliștile se perindă, dialogul continuă.

MRS. SHAMWAY: Și de ce nu te-ai căsătorit pînă acum, dragă Mac-Kinley?

MAC-KINLEY (oftînd): Cîteodată trebuie să cauți toată viața un prieten, pînă îl găsești.

MRS. SHAMWAY: Ce păcat că nu ne-am întîlnit mai înainte, atunci! Eram mai tinărară și, după cum spune toată lumea, mult mai drăguță. Se spune chiar că aveam un spate frumos. Unii ziceau chiar că din spate seamănă cu. . .

O tăcere lungă care îi apropie.

MAC-KINLEY (încet și blind): Cu cine semeții din spate?

MRS. SHAMWAY: Nu stăruî, e de prisos.

MAC-KINLEY: Te implor.

MRS. SHAMWAY: Doamne, pentru ce vrei să știi?

MAC-KINLEY: Doar așa, din curiozitate.

MRS. SHAMWAY: Mi-e rușine, fie-ți milă de mine,
Mac-Kinley.

MAC-KINLEY: Vreau să știu.

MRS. SHAMWAY: E atât de greu să rostesc cuvîntul.
Doamne, ajută-mă! (Cu o voce stinsă:) Cu Gioconda. ..

Pauză emoționantă.

MAC-KINLEY: Uite, Ann, ce vreau să-ți spun: pentru
mine ești și astăzi așa cum ai fost și atunci!

MRS. SHAMWAY (cu emoție): Bagă de seamă,
bietul meu Mac-Kinley. Sînt nesățioasă. . . și o să
trebuie să-mi dovedești acest lucru toată viața!

În timpul acestui dialog, în care cuvintele alternează cu oftaturi sau cu
stringeri de mină, se lasă seara și cînd Mister Mac-Kinley cu doamna lui
ajung într-un cartier elegant, în fața unei clădiri vechi, dar solide, pesemne
cu apartamente scumpe, e întuneric de-a binelea. Profitînd de faptul că
strada e pustie și ora înaintată, pot să zăbovească ceva mai mult decît se
cuvine în fața intrării.

MRS. SHAMWAY: Uite, aici locuiesc. . . E o stradă
destul de retrasă, nu-i așa? Răposatul nu putea să
suferă zarvă străzii, în special a oamenilor. (Reia
firul discuției de mai înainte.) Dar te rog, liniștește-mă!
Prin urmare, dumneata presupui că în timp ce noi doi
o să moțăm în salvatoriu. . . în două sute cincizeci
de ani, ticăloșii de războinici se vor potoli pe pămînt?

MAC-KINLEY: Fără îndoială. Dat fiind ritmul actual al
progresului tehnicii de război, pînă atunci pe glob nu
va mai rămîne nimic. N-o să mai aibe ce să distrugă,
pe cine să supună și pe cine să invidieze.

MRS. SHAMWAY: Dar unde o să trăim noi atunci?
O să alergăm ca niște pisici de pripas printre niște
ruine jalnice?

MAC-KINLEY: Pînă atunci se va pune pe picioare civi-
lizația care ne va urma.

MRS. SHAMWAY: Îmi place optimismul dumitale,
Mister Mac-Kinley. (Visătoare:) Și totuși, chiar
mai mult decît de război, mă tem de bătrînețea care-mi
va bate încet într-o zi la ușă.

MAC-KINLEY: O vom întâmpina împreună, stînd în fața căminului.

MRS. SHAMWAY: Îți mulțumesc, dragă prietene. (Oftînd:) Ce păcat că trebuie să urc! Dar mi-e teamă ca Miss Brake să nu ne vadă de la fereastră.

MAC-KINLEY: La ce etaj stai?

MRS. SHAMWAY: La al patrulea... (Ca răspuns la încercarea cavalerului său de a o lua de braț și de a intra cu ea în casă:) O, pentru Dumnezeu, nu face asta, nu acum. Pe la mijlocul săptămînii viitoare, Miss Brake va pleca pentru o lună la părinții ei, în Vest. Eu voi rămîne singură, absolut singură și în puterea dumitale... (În șoaptă:) Atunci!...

MAC-KINLEY (pasionat): Dar de ce mă chinuiești, de ce nu se poate și acum... De ce?

MRS. SHAMWAY: Cum să-ți spun, dragul meu... Aș vrea să-ți salvez sufletul...

După o luptă scurtă și tăcută, care se dă între ei pentru a pune mîna pe clanța ușii, Mrs. Shamway scapă din mînă geanta. O parte din conținutul ei se risipește în jur — bani și articole de toaletă.

MRS. SHAMWAY: Poftim, ce ispravă am făcut...

În genunchi la picioarele ei, Mister Mac-Kinley adună obiectele risipite pe trotuar.

CRAINICUL: Nu căsca gura, Mac-Kinley. Chela de la ușe este drept în fața ta... Nu, cu o treaptă mai jos. Deocamdată, pune piciorul peste ea... O să-ți prindă bine... Așa... În sfîrșit... Bine că ți-a dat prin cap... Șoptește-i cît mai duios «Noapte bună» și trîntește-i o privire pasionată la despărțire!

Mac-Kinley salută corect ca răspuns la bezeaua puțin forțată a lui Mrs. Shamway. Ea pleacă, uitîndu-se din cînd în cînd tristă înapoi.

Rămas singur, Mister Mac-Kinley lasă să-i scape mînușa, ca să poată ridica cheia fatală, fără a stîrni bănuiala nimănui. Apoi rămîne cîtva timp cu capul descoperit, cu privirea ațintită spre etajul unde locuiește doamna sa.

CRAINICUL: Ajunge, pleacă dracului de aici, actorule... Să nu cumva să-și întipărească în mînte doamna ei de companie chipul tău. Acum e timpul să te gîndești la topor.

GENERIC — În aceeași noapte...

În drum spre casă, se oprește în treacăt, parcă distrat, în fața vitrinei cunoscute, cu topoare, cuțite și alte instrumente de nădejde, atît pentru tăiatul vitelor, cît și pentru despicarea cîrnii.

GENERIC: — În aceeași noapte...

După ce se dezbracă, înainte de a se culca, Mac-Kinley numără cu grijă banii care i-au mai rămas. Privind îngândurat pe fereastră, la reclamele luminoase ale salvatorilor, își recapitulează în minte cheltuielile făcute în cursul zilei, apoi modifică pe usciorul ușii cifra economiilor de la 930 la 792.

GENERIC — În aceeași noapte...

Mac-Kinley doarme și visează din nou copaci cuprinși de flăcări, soldați alergând bezmetic, gări în timpul evacuării, cadavre cu fețele strivite și copii, pretutindeni copii care pling. Trezindu-se, stă pe întuneric și ascultă plinsetul jalnic al unui copil, care vine, nu se știe de unde, și îi sfiește inima.

CRAINICUL: A fost o săptămână agitată, nu mai rămăsese decât foarte puțin timp pînă la deznodămînt, astfel că trebuia să-și facă curaj și rost de cele necesare pentru acțiunea plănuită...

Același magazin de fierărie. Tejgheaua cu diferite unelte de măcelărie. Mac-Kinley caută să aleagă un topor mai greu și, profitînd de faptul că nu se uită nimeni la el, încearcă să vadă cum poate să-l țină sub braț. E nehotărît: ce-ar fi să ia pumnalul acela comod, încercat în decursul istoriei, din arsenalul vechilor parlagii englezi? Nu, toporul e mai sigur! Cînd ridică ochii, observă că îl privește vinzătorul, care pare foarte perspicace.

VÎNZĂTORUL: Vă e teamă că e puțin cam greu? Încercați-l pe ăsta... Cîntăriți-l în mînă.

MAC-KINLEY: Aș vrea unul ceva mai ușor, dar totodată...

VÎNZĂTORUL: Oțelul din care sint făcute sculele noastre este de calitate superioară, nu se știrbește: nici un os nu-i rezistă. (Ironie:) Dacă doriți, avem în subsol un butuc de probă pentru cumpărătorii neîncredători ca dumneavoastră...

CRAINICUL: În serile cînd vremea era rea, eroul nostru, ca toți burlacii, își mai dregea hainele, pregătindu-le pentru a doua zi.

Seara. Plouă. Stînd pe pat cu un picior sub el, și sugîndu-și mașinal degetul la care s-a înțepat, Mister Mac-Kinley își pregătește paltonul. Ca să fie cusătura mai trainică, a băgat în ac o ață groasă, aproape ca o sfoară. Nu, n-o să iasă niciodată un croitor din dumneata, Mister Mac-Kinley. Împins neîndemînat, acul gros, aproape la fel de gros ca cele cu care se cos sacii, pătrunde anevoie în stofă și din cînd în cînd trebuie tras afară cu cleștele. În prim-plan se vede cum lucrează Mac-Kinley. Prînd de căpușeală, la subsuoară, un laț lat de cîrpă. Apoi punînd peste lampă o cutie de carton ca să facă lumina mai mică și așezîndu-se prevăzător cu

spatele la obiectiv, Mister Mac-Kinley încearcă ceva într-un colț al încăperii. După aceea, coase din nou răbdător, fluierînd distrat melodia visului. Un glas de fetiță îl strigă de după ușă.

FETIȚA: A spus mama să vă întreb, Mister Mac-Kinley, dacă nu vreți să vă ajute? A găsit un ac mai subțire...

MAC-KINLEY: Îți mulțumesc, drăguța mea, dar mi-am și cusut nasturele.

FETIȚA: Aveți un nasture atît de gros?

MAC-KINLEY: Da. . . și țin foarte mult la el, de aceea mă tem să nu-l pierd.

Operația este, în cele din urmă, sfîrșită. Mister Mac-Kinley își pune paltonul și, tot așa, ferindu-se de obiectiv și de gaura cheii, introduce în lațul de sub palton un obiect lunguier, incomod. Apoi asistăm la o mostră de comportare inexplicabilă, oglindind însă depănarea gîndurilor tainice ale unui om total singur. Mister Mac-Kinley se încheie la palton, scoate, nu se știe de ce, din cufărul din colț, o pălărie tare, neagră, rămasă de la tatăl său și costumat astfel cu totul de neînțeles nu se apropie, ci parcă intră pieziș, cu spatele la noi, în cîmpul unei oglinzi mari, accesibil privirii noastre. În același moment intră însă cu piciorul în șnurul unei lămpi, care cade și se sfărîmă de podea cu zăngănit intensificat de zece ori în imaginație. Dar acum puțin îi mai pasă de lampă! Luminat de clipirile reclamelor de afară (întuneric — lumină — întuneric) Mister Mac-Kinley ne privește, cu capul înclinat într-o parte, din apele oglinzii. Și acesta este, poate, momentul cel mai înfricoșător din filmul care urmează a fi turnat.

După umflătura de sub braț se ghicește ușor minierul sculei ascunse cu care, la sfîrșitul săptămîinii, va fi deschisă, în sfîrșit, poarta mult visată spre viitor.

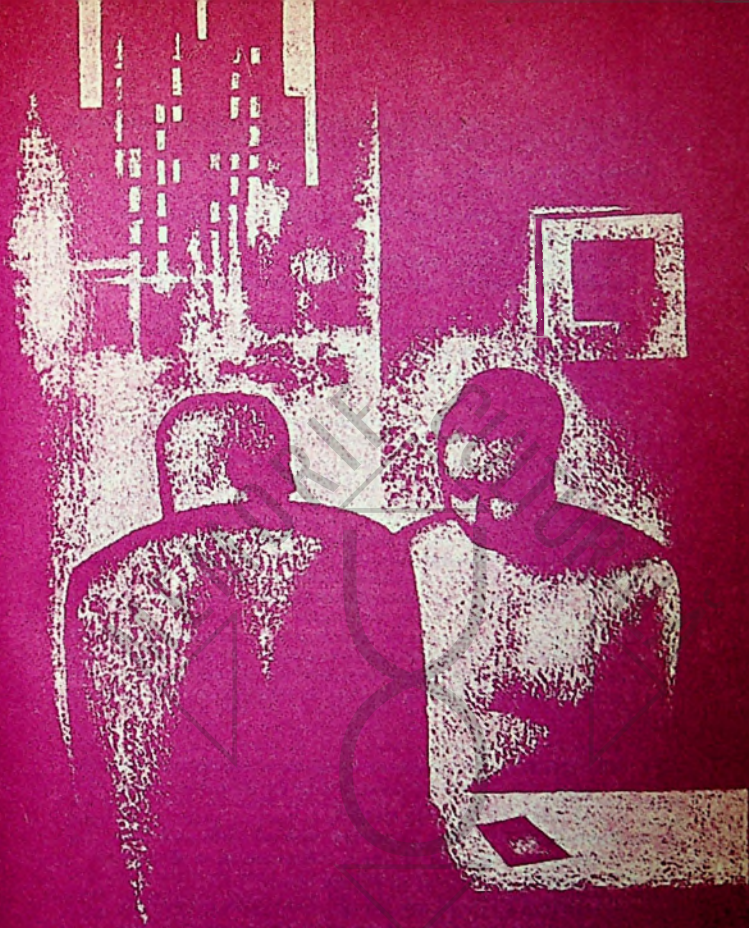
Cînd într-o zi, tot pe seară, după toate aceste pregătiri, Mister Mac-Kinley pornește în sfîrșit să-și pună planul în aplicare, tot ce se înfățișă, atît de monstruos la început, pare cu totul obișnuit, ba stîrnește chiar flecăreala vecinilor, care îl urmăresc cu privire.

Simțind ochii tuturor așintîți asupra lui, Mister Mac-Kinley coboară, ca întotdeauna, scara, grăbindu-se puțin.

CRAINICUL: Acum nu te mai grăbi, Mister Mac-Kinley, nu atrage asupra dumitale bănuiele de prisos. Pășește liniștit și solemn... Să zicem, ca și cum ai fi poftit la un banchet de șeful dumitale cu prilejul unei aniversări, sau... Dar parcă nu sînt destule locuri unde să se poată duce oamenii serioși de vîrsta dumitale?

Și iată-l pe Mister Mac-Kinley încetinindu-și simțitor pasul.

CRAINICUL: Nu căuta să ascunzi umflătura trădătoare de sub minceală. La vîrsta dumitale chiar și silueta celui mai chipeș bărbat se mai lăbărțează un pic: tribut plătit respectabilității, belșugului și tihnei.

Uşile de la etaje se întredeschid de îndată ce trece holteiu ghinionist şi chiriaşii discută în şoaptă acest adevărat eveniment.

Discuţia dintre chiriaşi

- L-ai văzut cum s-a gătit? Ca un păun! Să ştii că s-a dus înpeţit.
- I-a venit rindul şi silhastrului nostru!
- Nenorocitul! De data asta nu mai scapă! Se prinde-n capcană!
- Măcar de-am vedea şi noi momeala... Sfinţii se prăpădesc după muieruștile sfrijite.
- Ce-ar fi să ne luăm după el?

O complicație neașteptată: doi ștregari neastimpărați pornesc pe urma lui Mac-Kinley, scâlbâindu-se și maimuțărindu-l. Simțind parcă această urmărire nevinovată, Mac-Kinley face o sumedenie de ochiuri, după toate regulile conspirației, până când se încredințează că nu mai este urmărit.

Între timp, s-a lăsat întunericul. În cartierul singuratic în care locuiește Mrs. Shamway liniștea nopții învăluie totul mai devreme decât în celelalte părți ale orașului. Mister Mac-Kinley ar trebui să procedeze hotărât și rapid dar, iată-l că se îndreaptă într-acolo pe calea ciudată și ocolită a îndoielilor și șovăielilor unui om neobișnuit cu astfel de lucruri.

Melodii întrerupte, contradictorii, învălmășite, însoțesc ochurile și gindurile lui.

Din când în când, se oprește în locurile cele mai neașteptate, chiar în mijlocul străzilor celor mai pline de larmă, și atunci are loc un scurt dialog cu conștiința lui, cu bunul simț, sau cu vreo făptură supranaturală, până când mina poliștilor sau claxonul furios al unui automobil îl readuc la realitate.

CRAINICUL: Dar poate că totuși nu merită să faci așa ceva, Mister Mac-Kinley. Poate că ar trebui totuși să cauți altceva mai potrivit.

MAC-KINLEY: Dar Dumnezeu ce-o să zică...? Tot timpul mă gîndesc la asta... Eu cred că o să înțeleagă ce m-a împins să fac așa ceva.

CRAINICUL: În cel mai rău caz, o să-și întoarcă privirea și o să se prefacă iar că n-a văzut nimic, așa cum face întotdeauna când se întîmplă pe pămînt lucruri prea deochiate. Dar nu de asta e vorba...

MAC-KINLEY: Am înțeles: ți-e milă de bătrînă... Sau poate e vorba de altceva?

CRAINICUL: Cîtuși de pușin. Bătrîna e foarte nimerită

pentru ce ți-ai pus dumneata în gînd dar. . . deocamdată legile sînt cam aspre în această privință. Și apoi, mai toate păcatele de soiul ăsta se descoperă în cele din urmă, așa că, în loc de salvatoriu, lua-l-ar dracu, s-ar putea să nimerești la crematoriul închisorii.

MAC-KINLEY: Prin urmare, vrei să spui că trebuie să amin realizarea planului meu. Pentru mult timp?

CRAINICUL: Pentru totdeauna, dragul meu Mac-Kinley! Mai bine dă pe git un păhărel, ca să poți dormi și impacă-te cu gîndul că o să ai soarta celor mai mulți dintre oameni. La drept vorbind, ce nevoie ai dumneta, cetățean liber al unei țări libere, de copii, de griji, de bătaie de cap? . . . Și chiar de însăși viața asta atît de frămîntată?

Ascultînd sfatul, Mister Mac-Kinley intră într-un bar zgomotos. Croindu-și drum prin mulțime, spre teighea, și continuînd același dialog în gînd, își comadă cu-un gest ceva de proporții mijlocii pentru întărirea sufletului. Apoi, dîndu-și seama că toți îl privesc curioși, aruncă barmanului o monedă și pleacă, uitînd de băutura plătită. Doamne, ce uriaș e orașul cînd rătăcești prin el fără o țintă precisă! Într-adevăr, judecînd după mersul infernal de încet al minutarelor tuturor cadranelor înțîlnite în cale — cel din clopotnița unei biserici, de la gară și chiar de la ceasul de mină, de sub mincă — timpul este, practic, infînit, dacă nu-l consumi în porții mari.

Încercînd, totuși, să se hotărască, Mister Mac-Kinley rătăcește mai departe prin oraș și descoperă instantanee nocturne izbitoare. Iată, șezînd pe un scăunel, o vînzătoare de ziare, udă de ploaie pînă la piele, buhăltă de bătrînețe, mîncînd cu miinile dintr-o hirtie; deasupra capului ei, se văd coperți de reviste de femei goale. Iată trecînd o dubă a închisorii; prin ferestruica cu gratii se vede legănîndu-se capul deținutului sau al jandarmului. În fața vitrinei unui cabaret, un adolescent, cu miinile virite pînă la cot în buzunare, soarbe cu ochii fotografiile unor frumuseți standard. În sfîrșit, aproape lipîndu-se de Mac-Kinley și aruncîndu-l priviri pline de foc, trece pe lîngă el și, oricît de ciudat ar părea, de trei ori în aceeași direcție, o prostituată lugubru de veselă, într-o ținută fantastică.

Sprîjinindu-se de balustrada cheiului, Mac-Kindley se uită la lumînile multicolore ale unui șlep cu motor care trece pe brațul de apă. Mai apoi, aplecîndu-se mult peste balustrada unui viaduct, numără mașinal cisternele unui tren lung de marfă, care trece pe dedesubt.

— Dar am și eu dreptul la fericire, măcar o dată... în viața asta care nu se mai întoarce! strigă pe neașteptate Mac-Kinley și strigătul i se pierde în norul de fum.

CRAINICUL: Dar vrei să ți-o procuri cu de la tine putere!
Nu, nu cred că e în interesul tău, dragă Mac-Kinley.

Cu atît mai mult cu cît, în definitiv, întregul mecanism al societății noastre libere urmărește tocmai acest scop. . . e drept, respectînd o rînduială rațională. Nu te teme, ce-i al tău, e pus deoparte: ceea ce nu ți se dă pe lumea asta, se trece în contul nostru curent acolo. Apoi se mai spune că fericirea dobîndită prin fapte rele nu-ți tîhnește și miroase urit.

MAC-KINLEY (tare): Și cum miroase binele, care de obicei tace cînd vede săvîrșindu-se o fărădelege?

CRAINICUL: Uite ce este, caută-ți un interlocutor mai tare ca mine. În harababura asta veșnică, chiar și diavolul poate să-și frîngă gitul. Și apoi, nu cumva tocmai diavolul ți-a scos-o în cale pe bătrîna asta hapsînă? Ține minte ce-ți spun: să vezi dacă n-o să-ți joace vre-un renghî. Diavolului îi place să-și bată joc de oamenii săraci.

Mister Mac-Kinley continuă să rătăcească prin oraș cu privirea în pămînt, pînă cînd dă cu ochii de niște trepte masive, de granit. Ridică fruntea și vede în fața sa o biserică. În jur, nici țipenie de om. Deodată, Mister Mac-Kinley urcă treptele și pătrunde în penumbra solemnă a bisericii. Bănci, un altar, și cîteva luminări în fața statuii fecioarei Maria. Se așază obosit pe marginea unei bănci, în umbra unei coloane.

Mister Mac-Kinley șade girbovit, astfel că se observă și mai bine toporul ascuns la subsuoară, în stînga. Așadar, iată unde l-au adus divergențele cu el însuși!

După citva timp se lvește preotul. Cîne l-a vestit de prezența oaspetelui. nocturn? Încet și parcă șovăind, se apropie de Mac-Kinley. Înfașurarea-i venerabilă și privirea-i limpede dau feței și siluetei sale tinerești aerul unui om în vîrstă.

PREOTUL: Te urmăresc de mult. Dacă ai venit să te rogi. . .

MAC-KINLEY (tresărînd): Am venit să mă gîndesc.

PREOTUL: A te gîndi într-o biserică, înseamnă a cere un sfat cerului, dar dumneata privești în jos, în beznă. Pot să te ajut cu ceva?

MAC-KINLEY (dușmănos): Știi ce . . . ar fi mai bine, părinte, să nu vil cu mine în pădurea cufundată în noapte.

PREOTUL (zîmbînd): Pentru beznă avem o torță încercată. Care sînt nedumeririle dumitale?

Judecînd după felul cum se poartă, Mister Mac-Kinley nu pare a fi obișnuit cu astfel de discuții.

MAC-KINLEY: Am vrut să aflu dacă răul trebuie neapărat să preceadă răul sau. . .

(O pauză chinuitoare pentru Mister Mac-Kinley.)

PREOTUL: Sau ce? Precizează-ți coordonatele, fiule, ca să te pot dibui mai ușor în bezna în care orbăcăștii.

CRAINICUL: Se sfîște, părinte. Îi e teamă să nu rostească vreun cuvînt nelalocul lui în lăcașul acesta atît de solemn. . .

PREOTUL: Nu te teme fiule, destăinuiește-te. . . Lasă lumina să-ți pătrundă în suflet.

MAC-KINLEY (pentru întîia dată de la începutul filmului, adînc emoționat): Bine, iată. . . Am fost și eu soldat; dus la război, am trecut prin foc și sînge, am cunoscut toate ticăloșiile. Și, țin să subliniez, am fost un simplu soldat, ca atîția alții, n-am făcut cîine știe ce fapte eroice; am primit, totuși, o medalie. . . să zicem, pentru bună purtare. Fiîndcă am fost deprins să cred că fiecare om trebuie să-și pîndească aproapele de după un copac, cu bita în mîină, am socotit că asta e voia Domnului. Nădăjduiam însă că în clipa de cîmplită încețare, Dumnezeu va cruța copiii. Nu este frumos, părinte, ca cei mici să trebuiască să sufere atît de des de pe urma cruzimii celor mari. De mult am înțeles cu toții spre ce prăpastie se prăvălește lumea, dar eu tot îmi spuneam: e prea devreme, prea devreme, mai așteaptă. . . Acum însă totul s-a învălmășit. Și mă întreb: oare sufletul se înrăiește după săvîrșirea răului, sau chiar numai și la gîndul fărădelegii? De aceea am venit să întreb dacă trebuie neapărat să așteptăm și să îngăduim răului să ucidă numărul legal de copii, și numai apoi să avem dreptul să-i punem stavilă.

Chipul pînă atunci de piatră al preotului se însufleșește, pupilele i se fac mai negre, miinile, care se vede că nu au cunoscut niciodată munca, se fac poruncitoare, pentru a înfrîna clocotul dezlănțuit.

PREOTUL: Vrei să vorbești de răul care pornește de la persoane particulare, de la corporațiile financiare,

sau de la întregul nostru sistem social, care este adesea socotit vinovat? La ce drepturi te gîndeşti. . . Şi la ce metode de curmare mai dinainte a răului? (Face un semn cu capul spre Fecioară.) Să nu turburăm liniştea sfîntă şi chipul preacuratei, rostind vorbe care pornesc de la violenţa singeroasă şi neîndreptăţită a celor puşini la număr! De altfel, cum vrei să-ţi iei răspunderea de a deosebi fără greş minciuna de adevăr în bezna în care te afli acum? Nu e mai simplu să încredinţezi lui Dumnezeu şi statului răspunderea judecăţii şi a răsplatei?

CRAINICUL (stingherit şi parcă vinovat): În clipa aceasta părinte, Mister Mac-Kinley îşi spune că statul — aşa cum este alcătuit statul în care trăieşte el — nu respectă morala, ci numai calculul contabil şi ordinea poliţienească. . .

MAC-KINLEY (cu o înflăcărare neaşteptată): Şi, în toate împrejurările nu intervine decît după săvîrşirea răului. Prin urmare, binele trebuie să asculte văerile copiilor, strigătele lor după ajutor şi să aştepte cu răbdare, după uşă, pînă cînd se va săvîrşi răul?

PREOTUL: Da. . . căci altfel binele dumitale s-ar transforma el însuşi într-o ticăloşie! Şi apoi cine cutează să deosebească rostul binelui şi răului şi să-şi însuşească înalta menire care aparţine pe de-a-ntregul unei singure făpturi în univers?

MAC-KINLEY (ridicînd îngîndurat ochii spre el): Crezi măcar că acea făptură primeşte ziarele noastre de pe pămînt? Aş vrea să ştiu, ce gîndeşte ea, de pildă, despre bomba cu hidrogen?

(Tăcere îndelungată. Preotul stă cu ochii închişi.)

PREOTUL (rece şi sever): Recunosc şi aci lucrarea veşnicului nostru ispititor. El vine şi te munceşte seara. Înfăţişează-te cu povara dumitale mîine, cînd se va arăta soarele. Acum e noapte. . .

MAC-KINLEY: Ei, părinte dragă, mîine am o zi grea. . . N-o să am vreme, şi poate va fi şi de prisos. (Sculîndu-se în picioare:) De altfel, e timpul să mă duc şi m-aşi lămurit îndeajuns, părinte.

(Abia după ce Mac-Kinley iese, preotul aleargă după el.)

PREOTUL: Oprește-te, omule, nu fugi. . . În ce privință te-am lămurit?

Preotul iese pe treptele bisericii. Ploaia s-a oprit. Dar s-a pornit un vânt de toamnă care lipește anteriorul de trupul lung și uscățiv al preotului. E târziu. Strada-i pustie. . . Doar prostituata impopoțonată trece legănându-și șoldurile prin dîra de lumină aruncată de un felinar îndepărtat. E aceeași pe care Mister Mac-Kinley a mai întîlnit-o în trei rînduri. În jur, totul freamătă din pricina vîntului tăios și umed. Numai ea rămîne o clipă împietrită. Ceva neînchipuit de strălucitor răzbate din linia feniciană a ochilor ei, din nenumăratele inele de pe degete, din pălăria de formă ciudată. Uitîndu-se pieziș, cu un aer triumfător, spre preot și ținîndu-și cu cotul fusta ridicată, își prinde de jartieră ciorapul lung pînă aproape de șold.

PREOTUL: Îți poruncesc, dușman veșnic. . . să-mi dai numaidecît înapoi sufletul acesta rătăcit.

Parcă rostind un blestem, preotul își întinde mîna poruncitoare, osoasă. Femeia nu se grăbește să-i răspundă, zîmbind ironic, pentru a-i arăta astfel că sînt egali.

DIAVOLUL: A! M-am săturat pînă în gît de tine, părinte.
De asta ți-am cedat rîndul. . . Ce-ai tot sporovăit cu el toată seara?

Rostește aceste cuvinte cu un glas bărbătesc răgușit apoi dispare într-un rotocol de fum. Mister Mac-Kinley se îndreaptă, fără să se mai oprească nicăieri, spre locul unde trebuie să se petreacă deznodămîntul. Umbă fără să mai dea din miini fiind stînjinit de obiectul tăios ascuns la sub-suoră. La cotituri se apleacă ușor, de parcă ar fi mînat spre șîntă de voința iadului. Totuși, din cînd în cînd, șovăielnicul nostru asasin se oprește ca să tragă cu urechea la pașii poliștilor care-și fac rondul sau la bătaia orologiului din turn. Trebuie să fie folosit tot vechiul arsenal romantic, convenit în asemenea întîmplări.

Un lungan blajin, cam băut, îl întreabă pe ce stradă se află, dar deodată o ia la fugă pe jumătate trezit de privirea rătăcită a lui Mac-Kinley. Peste cite lucruri nu poți să dai noaptea cînd ești beat, într-un oraș bogat și păcătos din zilele noastre!

Însfirșit, iată casa cunoscută, unde se află comoara bătrînei. Mister Mac-Kinley nu ia liftul, ci se urcă pe scară, la etajul al treilea, unde se oprește o clipă, fie din prudență, fie ca să-și tragă sufletul. Înainte de a deschide ușa cu cheia pe care o are în buzunar, își pune, spre marea noastră surprindere, o mască. În primul rînd, trebuie să se convingă că doamna de companie lipsește. Bătrîna nu l-a mințit: Miss Brake este într-adevăr plecată. Mister Mac-Kinley zăbovește ceva mai mult decît trebuie în vestibulul cufundat în beznă. Pesemne că scoate toporul de

sub palton. Se aude pîrîind o cusătură, apoi o înjurătură strecurată printre dinți. Fiecare mișcare a lui Mac-Kinley trădează o totală lipsă de experiență: e doar prima dată cînd întreprinde o astfel de ispravă. Pe un tavan, slab luminat de licărul reclamelor, se furișează umbra lui stîngace, înarmată cu un topor, pe care pînă acum nu l-am văzut niciodată în întregime. O scurtă șovăială: încotro s-o ia, la dreapta sau la stînga? Mister Mac-Kinley deschide la întîmplare o ușă. Simțul de orientare nu l-a înșelat: obloanele sînt trase, dar în întuneric se vede limpede lucind tăblia aurită a patului bătrinei.

CRAINICUL: *Ar fi fost mai bine dacă n-ar fi băut alcool. Ar fi lucrat mai ușor. Acum însă e prea târziu. Curaj și înainte, scumpe Mac-Kinley. Vezi doar să nu dai greș!*

Înainte de a izbi cu toporul, fie de teamă să nu nimerască alături pe întuneric, fie îmboldit de o presimțire, Mister Mac-Kinley pipăie cu mina perna. Se întoarce brusc: patul e gol. O pișică sare de pe pat drept la picioarele lui. Eroul nostru se dă repede cîțiva pași înapoi; inima începe să-i bată nebunește și bătăile, care nu vor de loc să se potolească, îi iau parcă toată vîlga.

CRAINICUL: *Ce ți-am spus eu? Scumpa ta prietenă încă nu s-a întors acasă. Ghicește acum cu cine s-o fi încurcat muierea dracului de lipsește de acasă toată noaptea! N-ar fi de mirare să-ți fi pus și coarne înainte de vreme.*

Amărit de încurcătura ivită, Mister Mac-Kinley socotește totuși nimerit să facă o recunoaștere înainte ca să se întoarcă stăpîna casei. Nici în sertarele toaletei, nici în maldărul de boarfe aruncate într-o ciudată dezordine lîngă perete, nu se vede urmă de ceva care să aibă oarecare valoare. Lucrurile de preț să fie oare ascunse pe sub podea sau în tavan?... Deocamdată nu crede că e cazul să ciocănească pereții ca să vadă dacă nu sună undeva a gol.

Nici în biroul de alături al răposatului soț al lui Mrs. Shamway, nu vede urmă de lucruri de preț. E primejdios să aprindă lumina. Mrs. Shamway ar putea s-o observe din stradă cînd s-ar întoarce. În cele din urmă, Mister Mac-Kinley dă de un dulap scobit în perete, înalt pînă la tavan, care-l umple de speranțe. Deschide dulapul și vede că e plin cu celebra colecție de potcoave. Cele mai rare sînt puse în cutii, pe un strat de vată. Toate sînt numerotate, prevăzute cu etichete purtînd data, numele proprietarului și originea. Un șirag de potcoave, atîrnate de un șnur, scoate un clinchet melodios. Sîsiînd la potcoave ca să le facă să tacă, Mister Mac-Kinley ia zăpăcit una din ele — potcoava lui Ducipal, calul lui Alexandru Machedon (ipotetic), apoi o altă.

Inscripția de pe etichetă: «Potcoava de la piciorul stîng, din față, al calului pe care Mahomed al II-lea a intrat în biserica Sfînta Sofia, scăldată în sînge, cu prilejul cuceririi Constantinopolului în 1453».

Un gentleman bine hrănit, purtînd pe cap o tichie de jocheu cu cozoroc, urmărește dintr-o ramă elegantă mișcările lui Mister Mac-Kinley. Se vede că e geambașul în persoană, prea puțin onorabilul Mister Shamway.

CRAINICUL: *Bine că n-ai rupt perna cu toporul: lucrul acesta i-ar fi dat numai dect de gîndit frumoasei tale. Acum poate să se întoarcă în orice clipă. Ce mai stai? Ascunde-te repede și vezi să nu faci zgomot.*

Mister Mac-Kinley se întoarce în vestibul și se instalează curajos pe un cufăr mare cu cercuri de alamă, într-un dulap din perete, unde aerul este înăbușitor. Acum, toporul pe care îl ține pe genunchi nu se mai vede de sub maldărul de haine atârinate în dulap. Eroul nostru luase cu el și o lanternă: cit de uimitor prevăzuse totul, absolut totul, în afară de câteva lucruri mărunte! Treptat, paltonul gros și spațiul redus din dulap îl fac să se simtă cit se poate de prost. Scăldat în sudoare, istovit, iese afară ca să-și scoată paltonul și să-și mai dezmoștească oasele cu vreo două mișcări de gimnastică. Dar, Doamne, ce foame i s-a făcut! Se vede că la această foame au mai contribuit și emoțiile. Din fericire, bucătăria se află alături, așa că o să poată îmbuca ceva și îndată ce va auzi cheia în broască, va avea timp să se repeadă cu toporul în vestibul. Scoate batista din buzunar ca să-și șteargă sudoarea de pe frunte. Cheia furată de la stăpîna casei cade zăngănind pe mozaicul de pe jos. Sisiind din nou și încercînd să-și potolească cu mîna bătăile de inimă care s-au pornit iarăși razna, Mister Mac-Kinley se uită halucinat la corpul delict de la picioarele lui.

CRAINICUL: *Liniștește-te! Ce crezi că bătrîna ta a dormit într-un șant toată săptămîna? Chiar a doua zi și-a făcut o altă cheie. Hai, hai, pînă una-alta mînuiește ceva... S-ar putea întîmpla să se întoarcă și însoțită... Dar înainte de a se face ziuă, n-o să vind...*

Profitînd de razele de lumină care vin din stradă pe tavan, Mister Mac-Kinley pune la încălzit niște cafea. A avut noroc: într-un dulăpior a găsit un corn uscat, niște lapte și alte câteva lucruri de-ale gurii. E un chin de neînchipuit să stai fără să închizi ochii și fără să faci nimic. Spre norocul lui, descoperă, pe un raft, un mic aparat de radio. Greu mai e uneori să rezisti chiar și unei ispite atît de copilărești! Ce să-i faci! Cînd nu mai este tînăr, omul are și el dreptul la unele tabieturi! Pisica flămîndă se freacă de piciorul lui Mister Mac-Kinley care îi toarnă lapte într-o farfurioară. Astfel își pierde pe întuneric un timp de neprețuit la vîrsta lui, stînd cu capul puțin aplecat într-o parte și ținînd gata pregătit toporul. O melodie în surdină îi pătrunde ca o rouă înviorătoare în sufletul istovit de așteptare. Acele se învîrtesc pe cadran... În felul acesta o scenă de Grand Guignol se transformă într-una de comedie obișnuită. Între timp, mijesc zorile. Deodată zbirnie soneria atît de mult dorită și totuși atît de înspăimîntătoare acum. Hai, la lucru, Mister Mac-Kinley!

CRAINICUL (în șoaptă și cu respirația întretăiată): *Numai nu te grăbi, pentru Dumnezeu, las-o să intre bine în vestibul... Altfel o să cadă pe scară și să vezi atunci bucluc! Mai bine mai așteaptă puțin... Și bagă de seamă: făptura aceea vicleană o să-ți joace cu siguranță un nou renghii în ultima clipă.*

Ascuns în dosul unei draperii, cu toporul ridicat, Mister Mac-Kinley așteaptă răbdător pe bătrînă.

CRAINICUL (pe gînduri): *Dar de ce dracu' o fi sunat de vreme ce are cheie și Miss Brake e plecată în concediu? Ia scoate nasul afară și vezi ce se petrece...*

Mister Mac-Kinley crapă puțin ușa și se uită cu băgare de seamă. În fața ușii, se află aliniată trei sticle cu lapte. Mac-Kinley le ia și se duce mașinal cu ele în dormitorul lui Mrs. Shamway, ca să se mai convingă

o dată că în pat nu-i nimeni. Într-adevăr, bătrîna condamnată nu s-a întors. Istovit, ridică storul și deschide puțin fereastra: aer! Afară se vede trezindu-se cerul de toamnă, orașul și brațul de apă nu prea îndepărtat, care se ghicește în golul cuprins de piclă dintre uriașele blocuri cu patruzeci de etaje. Ce frumoase sînt harnicele remorchere în împinzirea dimineții! Abia acum, eroul, istovit de noaptea de nesomn și de așteptare, observă pe măsuta de toaletă, sprijinită de oglindă, o scrisoare purtînd numele lui pe plic. Numele e scris de Mrs. Shamway. Înghețat de o bănuială, citește cu ochii bolbași, scrisoarea, apoi memoria lui repetă cuvintele monotone, cu glasul fugarei, și Mister Mac-Kinley ascultă prăbușit. Unele cuvinte abia pot fi deslușite, fiindcă glasul vine de foarte de departe.

Scrisoarea «Nu te supăra, dragul și mărinimosul meu prieten, că ți-am luat-o puțin înainte. Am socotit că pînă miercuri n-o să te hotărâști să mă omori. De două zile mă aflu cu prietenul meu într-un salvatoriu din Oceanul Pacific. Sub un strat gros de apă e mai sigur ca oriunde... (Recitarea scrisorii e întreruptă de gemetele bietului Mister Mac-Kinley.) În schimb, voi rămîne de-a pururi prietena dumitale și ar trebui să te bucuri că noi doi ne simțim aici atît de bine. Conștiința mea e curată: fapta mea te scutește de cea mai ticăloasă dintre crime. M-au atras spre dumneata tocmai tainicile dumitale ciudățenii, mai ales privirea aceea catifelată, plină de compătimire, nedescrisă încă nicăieri, cu care păreai să contempli mormîntul prematur al unei femei de care te și săturaseși. Mărturisesc că, întocmai ca dumneata, m-am lăsat atrasă de jocul ațîțător de a mă afla mereu în primejdie de moarte. Datorită acestui joc am trăit clipe încîntătoare de supremă groază... pînă în noaptea aceea cînd, în fața casei mele, ai pus piciorul pe cheia pe care dinadins o lăsasem să cadă. Îmi pare rău, dragul meu, că n-am apucat să-ți restituî pierderea aceea nebunească de la curse... Dar prietenul meu mă zorește să plecăm. Și n-am obiceiul să las bani într-o locuință goală, ca să nu fie o ispită pentru servitori. Am dat dispoziție anume avocatului meu și poți să păstrezi, drept răsplată și recunoștință, unica colecție de potcoave din lume, pe care mi-a lăsat-o soțul meu...»

Un urlet sfîșietor răsună în tot apartamentul. Copleșit de nădejdiile înăruite, Mister Mac-Kinley se aruncă pe pat și începe să plîngă ca un copil din pricina unei jucării pierdute pe veci.

CRAINICUL: *Într-adevăr, ce durere! Și cine să fie rivalul, cine? Predicatorul acela cu glas insinuant și cu dinții falși? Samsarul isteț, care a schimbat o dată, lîngă biserică, o privire suspectă cu Mrs. Shamway? Chelnerul obraznic cu ochii ca niște vișine în maderă? Sau boxerul la care ea s-a uitat o seară întreagă, ca o fetiță la o prăjitură?*

Toți acești presupuși rivali trec pe rînd pe ecran și în memoria lui Mister Mac-Kinley, care după o clipă sare în picioare și cu o energie nebunească, urlînd, nu se știe de ce, în franzuțește «canaille, canaille», începe să devasteze apartamentul necredincioasei. Răstoarnă o oglindă, calcă în picioare obiectele intime de toaletă ale fugarei, străpunge cu vîtraiul pe domnul cu șapca de jocheu, transformă într-un

haos colecția de potcoave, sfărîmă cu toporul un divan de preț, apoi se oprește, cu brațele atîrnînd moi, îmbătrînit, istovit la culme el, jefuitorul jefuit.

Tot restul zilei acelaia îngrozitoare, Mister Mac-Kinley și-l petrece pe străzi. E prima dată în viața lui cînd lipsește fără motiv de la serviciu. Ca o momie, se oprește în locurile cele mai nepotrivite, de unde e alungat nu totdeauna în chipul cel mai politicos. Ca un vagabond, mînîncă un pateu într-un scuar. Moșăie sprijinit de un pilon al rețelei de înaltă tensiune. Apoi, ca un bețiv, stă sprijinit de balustrada cheiului sau privește, parcă fermecat, de pe viaduct, același tren ispititor care trece duduind la acea oră.

Potrivit cu starea de spirit a lui Mister Mac-Kinley se schimbă și vremea. E toamnă — frig, ploaic, zloată. S-a înserat, și Mister Mac-Kinley rătăcește mereu fără țel printr-un parc, prin ceața tot mai deasă. Nu-l așteaptă nimeni nicăieri, nimeni pe lume n-are nevoie de el. Astfel poate să-și irosească în voie tot timpul. Nu-i iese în cale decît alți căutători disperați de prilejuri de îmbogățire întîmplătoare, care, dîndu-și seama dintr-o privire ce ar putea lua de la el, se fac nevăzuți.

Numai vîntul, prietenul nedespărțit al vagabonzilor, tirăște în urma lui Mister Mac-Kinley un morman de frunze veștede, patul celor lipsiți de adăpost. Uneori frunzele i-o iau înainte, foșnind, apoi se opresc și îl așteaptă, ca să pornească împreună mai departe. Ele se contopesc într-o pată întunecată cu care contrastează albul unei hîrtiuțe care se zărește deasupra mormanului și despre care, deocamdată, nu știm ce vrea să însemne. S-ar zice că ar ține neapărat să se încălzească în palma lui Mister Mac-Kinley. Cît el stă pe loc, adîncit în gînduri, ea așteaptă răbdătoare lîngă pantoful lui și, de cum pornește, îl urmează.

Apoi se produce o minune, matematic justificată, pentru că are un efect dublu. Mister Mac-Kinley observă înșfîrșit hîrtia și o ridică: e un bilet al loteriei de Stat. Mister Mac-Kinley își înalță recunoscător privirea spre cerul întunecat. La lumina nesigură a unui felinar, se uită în ziar la lista numerelor ieșite la sorți, deși acum e limpede că biletul e cîștigător și că suma reprezintă exact atît cît trebuie pentru cumpărarea unui loc în salvatoriu... Din acest moment totul ar trebui să meargă bine. Dar, deocamdată, Mister Mac-Kinley nu se grăbește. Continuă să stea pe banca udă din parcul pustiu uitîndu-se neîncercător la hîrtiușa pe care soarta i-a strecurat-o în mînă.

CRAINICUL: *Vezi, providența s-a cîdit. Tuturor celor de acolo le place grozav să chinuiască oamenii înainte de a-i răsplăti. Afară dacă nu cumva au iar de gînd să încerce pe pielea ta vreo altă glumă nesdrată. În orice caz, acum, că ai cu ce să te pui la adăpost de nenorocirile care pîndesc lumea, bea pentru a doua oară în viață paharul cel mai mare, în cîntec viitorului care-ți este hărăzit!*

Punînd cu grijă în buzunar chitanța care-i asigură fericirea, totuși oarecum îndoielnică, Mister Mac-Kinley coboară într-un bar puternic luminat — o tavernă pentru gusturi și pungi mijlocii. Rătăcește printre măsusele mai toate libere, atrăgînd atenția tuturor cu înfățișarea lui neobișnuită — de n-ar fi fost decît pălăria într-un hal fără de hal și era destul ca să se uite toată lumea la el. Își alege un locșor într-un colț, la o masă mare, ca un pat dublu, ca să aibă pe ce să-și sărbătorească izbînda. Cu fața lipsită

de orice expresie, comandă chelnerului vin, mult vin, din toate podgoriile ale căror nume sînt înșirate pe lista de prețuri, spinzurată pe perete, într-o ramă. Dintr-un capriciu inexplicabil, demn de un novice în acest domeniu, cere din unele vinuri chiar o cantitate dublă. Se vede că îi place denumirea, forma sticlei sau culoarea lichidului.

La un semn al lui, chelnerul toarnă vinul în pahare. Iată-le, opt în șir, pline ochi. După ce, cu un gest neobișnuit de autoritar poruncește muzicii să cînte, Mister Mac-Kinley își bea vinul. Deocamdată, ochii lui au o privire tristă și nepăsătoare. Cu toate că visul lui e pe cale de a se împlini, pare neliniștit. Treptat, Mister Mac-Kinley devine centrul atenției generale, enigma acestei nopți. Chelnerii și orchestra, alcătuită din patru muzicanți cu pielea de culoare închisă, îi satisfac imediat toate dorințele cu un fel de entuziasm sălbatec. De obicei, clienții cu fantezii nocturne, plătesc cu dărnicie, ca să nu rămînă schilodiți pînă la moarte... Niște vlăjgani cu înfățișare cam neliniștitoare discută la ieșirea din dos posibilitățile mușchiulare ale lui Mister Mac-Kinley. Cîntărețea, care înghină la microfon melodia obișnuită despre «moonlight» îl învăluie într-o privire umedă, plină de propuneri practice, împletite cu fîgăduiala celor mai volupuoase ciudățenii... Și cu toate că orchestra cîntă altceva, Mister Mac-Kinley aude numai aceeași formulă muzicală a fericirii și nemuririi «S.B.» pe care, în sfîrșit, are cu ce s-o plătească. Stă girbovit, cu ochii pe jumătate închiși, cu capul lăsat într-o parte, aproape neînsuflețit, ca și cum ar fi și plecat în marea călătorie. În momentul acela intră o prostituată. N-o alungă nimeni, căci la prima vedere are o înfățișare cuviincioasă, chiar elegantă. Nu mai este însă la prima tinerețe și este un pic cam plouată, căci pe o vreme atît de urîtă nu te poți feri de umezeală. Trece cu multă siguranță printre mese, ca și cum ar căuta un loc. Se oprește o clipă în dreptul unei boxe în care niște tineri încearcă, fără prea mare succes, să fie veseli.

— Băieți, vă plac blondele? îi întreabă ea, mîngîindu-i cu o privire ațîțitoare și desfrînată.

Tinerii amuțesc toți dintr-o dată. Femeia înțelege bine de ce s-au speriat. De aceea, de obicei își caută clienții printre oameni mai în vîrstă, pe care băutura îi face să nu-și mai dea seama de anumite amănunte și a căror senilitate ar putea sta în cumpănă cu farmecele ei veștejite. Cu o măreție tragică pășește mai departe, pînă cînd dă cu ochii de masa lui Mister Mac-Kinley, pe care domnește un belșug regesc. Prefăcîndu-se că își face buzele, așteaptă ca stăpînul mesei să-și deschidă însfîrșit ochii. Așteptarea durează cam mult; femeia își pierde răbdarea, se supără, dar iată... Nu, el nu o alungă și în astfel de prilejuri tăcerea înseamnă de obicei consimțire. Femeia se așază zgomotos, își aprinde o țigare, cercetează cu dispreț etichetele sticlelor. Din punct de vedere profesional, ar vrea însă să cunoască măcar pe scurt povestea acestui smîntit vădit, nenorocirea care cu siguranță l-a lovit, pentru ca să poată ști, ca păianjenii, unde are pielea mai subțire.

Cu un zîmbet întrebător, femeia întinde mina spre unul din paharele pline. Mister Mac-Kinley îi pare un om de înțeles, așa că e bine să rămînă cu el. O cam sperie însă tristețea copleșitoare din ochii lui.

FEMEIA: Cite bunătăți ai aci pe masă și nici nu te-ai atins măcar de ele! De ce nu bei? . . . Ce ți s-a întâmplat? Ai necazuri cu dragostea? Cu nevasta? Te persecută șefii?

Mister Mac-Kinley tace. Femeia dă din umeri cu dispreț, ca și cum ar vrea să spună: «Bine, o să mă descurc deocamdată și singură... Când o să ai nevoie de mine, fă-mi numai un semn cu ochiul». Judecând după felul cum i se cutremură umerii în fiecare clipă, se vede că frigul a pătruns-o pînă la oase în timp ce umbla prin ceața ciinoasă. Golește două pahare unul după altul, dă să-l ia pe al treilea... dar se oprește. Din două pahare a și început să se îmbete. Neîngăduit de repede pentru meseria ei.

FEMEIA: Sau poate ai de gînd să amesteci toate astea în tine ca să faci o experiență? Bagă de seamă, să nu explodezi! Ce meserie ai drăguțele? Nu cumva ești chimist? Nici eu nu sînt specialistă. Nu știu de ce, mi se pare mereu că bomba aia, știi tu care, a mai grozavă din toate bombele cu hidrogen, e făcută din durerea omenească. Nu-i așa? Și ce izbîndă sărbătorești cu atîta furie? Un parastas, o pierdere la vre-un joc de noroc, nașterea unui băiat — bineînțeles, făcut de amant — ha-ha!

CRAINICUL: Vorbește cu ea, Mac-Kinley, spune-i ceva ca s-o pui la lărgul ei. E rebegită de frig și se teme să n-o alungi.

MAC-KINLEY (liniștit): Fată dragă, îmi iau rămas bun de la lumea asta.

FEMEIA: Ai de gînd să mori?

MAC-KINLEY: Nu, să plec.

FEMEIA: Nu mai spune! Și pleci departe? (Ascunzînd sub un zîmbet drăgălaș ciuda și oarecare invidie:) Iartă-mă, cu siguranță că e un secret. Când pleci?

MAC-KINLEY: Mîine.

FEMEIA: Atît de curînd? Nu-i nimic. Avem vreme destulă. Pînă mîine putem să ne sîturăm unul pe altul pînă într-atîta încît să ajungem și la bătaie. (Privește cîteva clipe rotocoalele de fum ale țigării, apoi continuă cu un fel de îndrăzneală copilărească.) Nu vrei o blondă

cu o experiență cam tristă a vieții? Zău așa, nu vrei să mă iei cu tine? Chiar numai ca să țin loc de cățel? Flindcă știi. . . m-am săturat de toate câte le văd în jurul meu. Dar numai să mă duci undeva departe, unde să nu mai existe nimic, nici oameni, nici fumul ăsta amar. . . și nici eu!

MAC-KINLEY: Ei, fetișo, eu plec și mai departe. . .

FEMEIA (cu respect): Da? Și ce cauți acolo, smintitule? Mai bine stai și așteaptă pîrjolul aici.

CRAINICUL (furios): Ei, hal, destăinuiește-te și tu cuiva, măcar o dată în viață, om necruțător, pe nume Mac-Kinley.

MAC-KINLEY: Fată dragă, eu plec în vîltor.

FEMEIA: Aha, am înțeles. . . Te duci într-un salvatoriu. Va să zică ești și tu un laș!

MAC-KINLEY: Nu: vreau să fac copii.

FEMEIA (zîbind ironic de această ciudățenie): Treaba asta poți s-o faci și aici. Pari încă în putere. Dacă te-ar bărbieri bine și te-ar ține o săptămînă la mare, sînt convînsă că ai putea să ai copii.

MAC-KINLEY: Aici o să mi-l omoare. Cu bomba cea mai mare pe care savanții o vor construi mîine. Una pentru toți copiii din lume. Ca să fie mai economicoasă. Și știi, eu nu pot să văd copii morți. M-ar doborî remușcărilor. Mai bine s-o șterg la vreme.

FEMEIA: Păi de asta și spuneam eu că ești un laș: vrei să fugi ca să scapi de război. Înseamnă că te-ai speriat, nu glumă. Nu te pierde însă cu firea: să știi că și ticăloșii scapă de moarte. Unii se și îmbuibă de pe urma războiului. (Cu interes:) Ești într-adevăr un bogătaș?

MAC-KINLEY: De ce crezi asta?

FEMEIA: Iac-asa! Vezi tu, bogătașii pot întodeauna să-și facă socotelile mai limpede decît săracii. . . (Pe un ton confidențial, cu limba împleticită.) Și acum, să-ți spun eu cum stau lucrurile cu tine. Adevărul este că tu n-ai iubit niciodată pe nimeni, dacă tremuri pînă și pentru copiii care nici n-au venit încă pe lume. Dragostea, știi tu cum e? Ca un vîrtej! Atîta că după orice dragoste mare vine neapărat arsura. . . Ne călm, blestemăm, plîngem. . . Da' numai după.

Fericirea în dragoste începe cu nebunia. Dacă vrei să dai un strop de crezare vorbelor unei tirfe, să știi că eu... ei dar am avut și eu fărîma mea de fericire; am ținut-o în palmele astea... Da' nu m-au lăsat s-o sorb pînă la capăt. Și, crede-mă, era o minune de băiat. Să te scoată din minți, nu alta... Mecanic de mașini de calculat. Și avea aici, pe git, niște vinișoare albastre, să te topești după ele... Ce vrei! A venit pîrjolul, l-au luat la război și acolo l-au ars, l-au găurit cu nu știu mai ce...

MAC-KINLEY (făcînd ochii mici): L-au găurit cu un aruncător de flăcări?

FEMEIA: Văd că vrei să le știi pe toate pe de rost! Nu. Mai întîi l-au străpuns cu baioneta, și pe urmă cu tulumba aia cu flacăra lungă și roșie... ca o lampă de lipit. Am văzut la cinema.

MAC-KINLEY: Vreau să-ți fac o propunere.

Femeia privește în gol fără să-l răspundă. Ochii îi strălucesc, și o lacrimă îi alunecă în zig-zag pe obraz.

FEMEIA: De fapt, ai dreptate. Ai noștri n-o să se potolească pînă n-or să pîrjolească întreaga lume. Și să vezi ticăloșie: el pun focul și tot ei fug cei dinții. Ar fi nostim de văzut cum or să se descurce acolo. Iartă-mă, nici paharul ăsta nu-l bei? Ți-e teamă să nu pierzi biletul?

CRAINICUL: Hai, Mac-Kinley, ciocnește cu ea în cînstea căldătoriei tale nebunești.

Mac-Kinley se supune sfatului, pentru că e puțin probabil să mai aibe un prilej mai bun de a se îmbăta și de a uita de suferințele lui.

MAC-KINLEY (șovăind): Ascultă... De ce nu te-ai duce și tu acolo?

FEMEIA (pe gînduri): Crezi că vor fi și acolo la preț blondele? Dacă aș fi mai tinăra... Dar cu anii am început să cîștig mai puțin și cred că n-o să-mi ajungă pentru drăcia asta.

MAC-KINLEY: Dar dacă ți-aș da biletul meu? Fiîndcă pot spune că am de pe acum în buzunar un loc minunat

intr-un munte bun, călduros și adînc. . . Vrei să ți-l dau?

FEMEIA (pierzîndu-și cumpătul): Și ce vrei în schimb? Nu știi cum, dar, parcă mă ia cu cald și cu frig. Poate că tu ești diavolul cu sacul despre care-mi povestea mama și vii prin taverne să cumperi sufletele păcătoșilor. Cu toate că sufletul meu e o zdreanță, mi-e teamă să nu ți-l vînd prea ieftin. În afară de suflet, nu mai am decît ceea ce e pe mine. . .

MAC-KINLEY: Dar dacă-ți dau locul meu în salvatoriu fără să cer nimic în schimb?

FEMEIA: Atunci o să-ți mulțumesc. . . (Neîncrezătoare, dar învîndu-se aproape.) Dar spune-mi, în afară de mine n-ai pe nimeni pe lume?

MAC-KINLEY: Am avut pe una, dar a plecat cu un marin.

FEMEIA: Atunci, toarnă-mi... din ori care (Dă o luptă grea cu ea însăși, în cursul căreia o vedem parcă cum se gîrbovește și își pierde strălucirea.) Nu, du-te singur, în gaura aia a ta de iad. Nu vreau, n-am ce căuta acolo. Vreau să ard aici. Tot gunoiul vieții trebuie să ardă aici. Și apoi, o femeie cinstită, liniștită, frumoasă. . . care, între altele, m-a născut și pe mine. . . Dar ce importanță mai au acum toate astea? . . . Da, femeia aceea m-a învățat din leagăn că va veni, o dată și o dată, înfricoșătoarea judecată a luminii asupra răului. E drept, mă îndoiesc că voi avea și eu de ciștigat ceva din harababura aia cerească, dar știi, domnule diavol, țin neapărat să văd cum o să ardă tot gunoiul ăsta gras împreună cu clienții mei... Printre ei e și mustăciosul ăla de colo. Am fost cu el chiar ieri. (Aplecîndu-se peste masă spre Mister Mac-Kinley:) Știi, mă apucă uneori o dorință ciudată: aș vrea să-l string în brațe atît de tare, încît să pătrundă în trupul meu cu toți ghîmpii lui. . . apoi să ard împreună cu el, cu toată lumea asta. Deși a fost rea cu mine, uneori chiar ticăloasă, într-o vreme lumea asta s-a arătat și înduioșător de bună. . . Pe atunci eram încă o fetișcană, și am iubit-o nespus, pînă la lacrimi. (Cu vocea întretăiată, printre dinți:) Dar dați-mi odată ceva cu ce să-mi aprind țigara, dobitocilor. . .

Toți cei din local se uită indignați sau batjocoritori la femeia care a tulburat buna-cuviință din bar. Se produce o schimbare rapidă: ceva de ciine bătut se întipărește pe chipul femeii, trezită pe neașteptate din beție. Parcă acum e și mai mică de statură. O clipă stă locului, căutînd să-și vină în fire, să-și pună rînduială în gînduri, apoi se scoală cu un aer vinovat și fără să ridice capul pornește cu pași mici spre ieșire.

FEMEIA (oprindu-se la jumătatea drumului și adresîndu-se barmanului care o urmărea cu privirea de la tejghea):
Iartă-mă, Ed. . . dar știi că nu am obiceiul să beau pe stomacul gol. Și apoi, ticălosul ăsta mi-a răscolit tot sufletul. Jur că așa ceva nu se va mai întîmpla niciodată, niciodată!

Înainte de a dispăre în ceața verzuie de afară, femeia se oprește cu spatele spre noi, să-și facă buzele. Cînd mai întoarce o dată capul, înainte de a ieși, ca să se încredințeze dacă n-are totuși cineva nevoie de o blondă, muzica a reînceput să cînte și două-trei perechi dansează. Femeia zîmbește trist, strînge din umeri cu un dispreț regesc la adresa grosolaniei bărbatilor din local, apoi pleacă. De departe pare din nou elegantă, chiar enigmatică.

Astfel, după ce și-a luat rămas bun de la oraș, de la viața lui fără rost și de la el însuși, Mister Mac-Kinley se duce acasă să se culce. Dimineața va avea mult de alergat și deși aceste alergături vor fi plăcute într-un anumit sens, ele vor fi totuși alergături și oricum, vor fi legate de plecarea într-un necunoscut de trei sute de ani.

CRAINICUL: *Dacă în ajun blestematul de timp abia trecea, acum gonește ca un bîsmetic.*

Cu un gest obișnuit, casierul controlează biletul de loterie, apoi așază un maldăr de bani în fața lui Mister Mac-Kinley, care scos parcă din cutie semnează, mulțumește înclinînd capul, pentru felicitări, și pleacă. Acum noul fericit e în biroul firmei «Bolder & Co.».

MAC-KINLEY (sigur de el): Socotiți că nu este cazul să prelunghiți durata șederii în subsolul dumneavoastră, să zicem, pînă la patru sute de ani?

ÎNGERUL DE LA GHIȘEU (întocmind actele): Toate pronosticurile statistice arată că termenul contractat de dumneavoastră, Sir, este absolut suficient. Și apoi, nu se știe ce modă și ce rînduiești vor fi într-un viitor atît de îndepărtat, ca să puteți ține pasul cu urmașii.

Lui Mister Mac-Kinley i se înmînează contractul sub forma unui carnet gros, cu o mulțime de prescripții în toate limbile. Funcționarii îl felicită respectuos. Ce plăcut e să ai de a face cu o astfel de firmă... O, dacă și locatarii care vin pe veci în cîmîtire s-ar putea simți tot atît de bine!

MAC-KINLEY: Vă mulțumesc. Data instalării mele este indicată în contract?

INGERUL: De sigur, Sir! Vă puteți instala începînd de la amiaza zilei cînd ați semnat contractul.

MAC-KINLEY: Îmi voi aminti întotdeauna de excepționala dumneavoastră amabilitate.

INGERUL: Noapte bună, Sir.

Pe seară, Mister Mac-Kinley, încărcat cu pachete, se întoarce acasă pentru a-și lua rămas bun de la familia gazdei, care l-a îngrijit atîția ani ca pe o rudă. S-a hotărît să-și petreacă ultima seară în sinul acestei familii. Sint oameni harnici, buni, cinstiți și nu prea bogați. Mister Mac-Kinley împarte daruri tuturor și pune pe masa cu mîncăruri modeste sticla de vin pe care o adusese. Îndată ce se așază cu toții la masă, fetița gazdei, în vîrstă de trei ani, se urcă, fără să-i ceară voie, pe genunchii lui Mac-Kinley. În timp ce cei mari stau de vorbă, fetița explorează buzunarele lui Mister Mac-Kinley și scoate din cel de la piept o bomboană lungă, învelită în poleială. Începe s-o mînce cu plăcere, fără să se mire prea mult că un obiect atît de lung a încăput într-un spațiu atît de redus. De altfel, așa și trebuie să se petreacă lucrurile cînd ai de-a face cu vrăjitori deadevăratelea.

În imaginile următoare, în care se perindă în prim plan toți cei care iau parte la seara de adio, fetița nu se mai vede. În afară de cei ai casei, au venit să-și ia rămas bun de la Mac-Kinley și alți locatari ai imobilului pe care i-am întîlnit în acest film și cu alte prilejuri.

Unul dintre ei rostește un discurs hazliu în cîntea lui Mac-Kinley, care pleacă spre veșnicie și îi urează să țină sus, și acolo, torța libertății, a inițiativei particulare și a democrației.

Toastul oratorului: În sănătatea lui Mister Mac-Kinley, erou al vremurilor noastre și în cîntea vitejiei sale! Ceea ce face el este la fel de senzational ca zborul într-o rachetă spre lună... atîta doar că se îndreaptă în cealaltă direcție!

STĂPÎNUL CASEI: Acum, că ai scăpat de toate grijiile și că ai biletul de drum în buzunar, putem închina paharul ca să-ți urăm o călătorie fericită. (Turnînd sopiei sale:) Vezi că și în cartierul nostru a binevoit

să se oprească fericirea?... Norocosule, arată-ne
și nouă permisul tău de intrare în raiul pămîntesc, să
vedem și noi măcar cum arată.

MAC-KINLEY (întinzînd un talon): Iată... Țidula asta
costă zece mii de dolari!

STĂPÎNUL CASEI: Nu-ți vine să crezi că în acest petec
de hîrtie stă tot viitorul lumii! Și ce primești în schimbul
acestei sume?

Contractul și prospectele firmei cu anexele ilustrate trec din mînă
în mînă. Invitații se uită neîncrezători la tunelul salvatorului, cu frîde
înguste în perete.

UN LOCATAR NEÎNCREZĂTOR: Sînteți convins,
Mister Mac-Kiley, că un om adult poate să încapă în
gaura asta fără nici o noimă?

SOȚIA LUI (întinzînd capul ca să privească poza): Se
vede că îl mai împinge călcîiele cu capacul ca să
încapă.

LOCATARUL NEÎNCREZĂTOR: Doar dacă îl bagă
cu genunchii îndoîți.

GAZDA: Zău că ești un om curajos, Mister Mac-Kinley!
Nu te temi să îmbătrînești dintr-o dată cu două sute
de ani??

STĂPÎNUL CASEI: Ce cu două sute? Are chitanță
pentru două sute cincizeci de ani! Dacă ar fi fost
după mine, aș fi cerut mai mult, ca să fiu și mai
sigur...

GAZDA: Pe mine mă apucă groaza cînd mă gîndesc
chiar și la ce se va întîmpla numai peste optzeci de
ani! Mi-e frică de viitor mai rău ca de moarte!

MAC-KINLEY: Firma «S.B.» asigură clienților ei nu
numai deplina integritate corporală, dar și o întînere
cu cel puțin zece la sută.

SOȚIA LOCATARULUI: S-ar putea, în cazul ăsta, să
te trezești acolo un băleșandru și să trebuiaască să te
duci iar la școală. (Brusc:) Dar dacă gazul o să se
oxideze în timpul ăsta și o să se strice?

UN ALT LOCATAR PLIN DE ÎNCREDERE (cu auto-
ritate): S-a verificat totul pe cobai și pe ăștia...
cum le zice... pe automate.

SOȚIA LOCATARULUI: Doamne, cât de mult am progresat în ultimii 30—40 de ani!

LOCATARUL PLIN DE ÎNCREDERE: În invenția asta se aplică o tehnică specială, de care știința de ieri habar n-avea.

GAZDA: Nu, mie mi-e teamă pentru dumneata într-un alt sens, Mister Mac-Kinley. . . Nu te înspăimintă gândul să te pomești deodată la capătul lumii, fără prieteni, pe o stradă necunoscută, unde să n-ai la cine găsi o ușă deschisă? Așa se întâmplă uneori în vis: se face că rătăcești printr-un oraș în care n-ai mai fost niciodată. În jurul tău totul e străin, oamenii aleargă ca turbați după treburile lor și rostesc cuvinte îndrugate parcă de niște mașini. Te trece o sudoare rece, dar nu poți să te trezești. Ne-am obișnuit atât de mult cu dumneata în aști paisprezece ani. . .

MAC-KINLEY (dus pe gânduri): Ei da, te înțeleg. E firesc să te sperie gândul că un om o să rămână singur, singur pe veci, cu el însuși și cu fericirea lui.

STĂPÎNUL CASEI: Nu te potrivești cu ea, Mister Mac-Kinley! Nici o cobă nu poate opri pe loc progresul. În sănătatea celor care pleacă!

Din nou ciocnesc cu toții, cu exclamațiile obișnuite în țara lor.

GAZDA: Eu pentru nimic în lume n-aș face așa ceva! Poate că și aici am ajunge să găsim ac de cojocul ălor ce țin morțiș să dezlănțuie războiul. Mai ales că oamenii doresc pacea din tot sufletul. Da' pentru asta, ar trebui să punem cu toții umărul. Și pe urmă știi, dacă e vorba numai de moarte, poți muri oricând, chiar și fără război. De unde știi dumneata de pildă, că acolo dacă o să fie altă climă, viitorii dumitale copii n-or să răcească?

MAC-KINLEY: Dar aici, Mrs. Flynn, o să mi-i ucidă pur și simplu!

GAZDA: Vezi, Mister Mac-Kinley, tocmai din asta se trage nenorocirea oamenilor, da, din faptul că fiecare tată nu se simte tată al tuturor copiilor de pe pământ. Și mă mir cum poate fi așa! Lacrimile de copil sînt molipsitoare: dacă începe să plîngă unul, se pornesc

să plîngă toți ceilalți de pe glob. Oamenii au început să trăiască într-o casă prea strîmtă. Se aude prin pereți. Dumneata însă, și alții la fel ca dumneata, vă îngrijiți numai de micuții dumneavoastră și numai pe ei vreți să-i puneți la adăpost. Dar ce se întîmplă cu toți ceilalți?

Tăcere. Obiectivul se îndepărtează. Se văd toți mesenii ridicîndu-se în picioare, și uitîndu-se îndelung la fetița gazdei, care a așipit pe genunchii lui Mac-Kinley. Doarme liniștită, cu bomboana începută în mină, oftînd în somn, din pricina amărăciunilor ei copilărești. Și în clipa aceea nu există nimic mai frumos și mai înțelept decît ea în tot universul.

Rămas în sfîrșit singur, după ce se satură privind-și prețiosul talon, Mister Mac-Kinley se culcă într-o pijama în dungi... Judecînd după toate aparențele, cu toată teama lui Mrs. Flynn, s-ar zice că este totuși o mare fericire să rămîi singur, cu visurile și vedeniile tale ademenitoare de viitor.

În dimineața următoare, încheind definitiv cu frămîntările lui pămîntesti, Mister Mac-Kinley coboară în sanctuarul subteran al lui Bolder și începe să fie pregătit pentru a fi expedit dincolo de orizonturile grozăviilor virtuale de mîine. Pășește într-un hiton steril pe coridorul strălucitor de faianță, înconjurat de zeițele firmei, strălucind de frumusețe și curățenie. Cu aceeași față lipsită de orice expresie, în ciuda desfătării trupesti uluitoare, de care e cuprins, se zgribulește din pricina spumei cu reflexe sîdiesi, străbătută de curenții electrici purificatori. În sfîrșit, întins pe un cărucior elegant, cu arcuri, Mister Mac-Kinley se îndreaptă, în sunetele melodiei paradisiace, de care s-a cam plictisit puțin, spre lăcașul unde va rămîne singur multă vreme.

CRAINICUL: *Așadar, la revedere, Mister Mac-Kinley ! (Cu un oftat de invidie:) La revedere, răsfașat al soartei ! Amintește-ți de noi care vom trebui să ne descurcăm aici cum vom putea...*

Pregătit după toate regulile, Mister Mac-Kinley este introdus într-un oficiu rotund din perete, capacul se închide cu piulițe, răsucite cu niște uriașe chei franceze și curînd totul se cufundă lin într-o aureolă plăcută, cu aspect de valuri irizate, din pricina unor condensări și rarefierii ciudate — aureolă presărată de curbe și scintei care aleargă parcă vrăjite, ca pe ecranul unui oscilograf. (Se vede că tot atît de atrăgător se vor înfățișa și cele mai obișnuite procese electrochimice din creier cînd ele vor putea fi urmărite prin microscopul de senzații, încă neinventat). În același timp, zornăle parcă un lanț de ancoră și prin zornăitul lui asurzitor răzbat mai întii pașii tîrșiți ai unui uriaș supărat care urcă o scară. Acest sunet se transformă apoi în pufăltul tot mai rapid al unor pistoane de locomotivă, a cărei viteză crește... Acest pufăit amintește în același timp, chinulor de sugestiv, respirația întretăiată a unui om obosit de moarte... Răsu-

flarea lui, aproape de agonie, este întreruptă la rîndul ei, de tipătul unei păsări, asemănător scrişnetului cremenei pe sticlă. Toate aceste sonorităţi sînt ecouri ale ultimelor impresii din conştiinţa umană care se stinge şi care are un diametru imperceptibil de mic, dar sunetele par înalte şi sonore, cu un ecou puternic, ca şi cum ai avea o boltă deasupra capului.

Pe ecran apar mai întîl tot felul de imagini: grozăvii şi mistere, care s-au întipărit în amintire începînd din copilărie. Un taur vrea să te împungă cu coarnele, dar o mîină binefăcătoare, care se întinde pe tot ecranul, cu siguranţă mîina tatălui, acoperă cîmpul vizual. O bătrînă înfricoşătoare, cu chipul întunecat şi cu o monstruoasă traistă în carouri, trece pe lingă copil. Un turn de nisip se prăbuşeşte; nişte oameni trec în goană cu gura căscată, dar fără să facă nici un zgomot; un foc mare îşi înalţă vîlvătaia şi fumul se transformă miraculos în copaci minunaţi, cu frunzişul des. Deodată, apar de undeva doi fluturi frumoşi care zboară în unghiuri egale din punct de vedere geometric, în liniştea care vibrează ca un sunet de violoncel ce se stinge.

Potrivit ideii autorului, ilustrarea atît sonoră cît şi vizuală, a ceea ce urmează, va fi posibilă numai printr-o intervenţie artificială, în fonogramă, trebuind să fie desenată în dinamica temei cu o grafică ciudată. Ea va reprezenta o alunecare îndelungată, conformă cu termenul contractual al lui Mister Mac-Kinley, printr-un tunel nesfîrşit, cu devieri cînd spre dreapta cînd spre stînga, cînd pe verticală, trecînd — lucru de neînlăturat pentru o conştiinţă vie, chiar şi adormită — peste bariere, pante şi prăpăstii. Ulterior, aceste treceri se vor înşuruba parcă în bezna definitivă şi, pentru scurt timp, totul se va stinge, în afară de o notă muzicală vibrantă, care parcă sfredeleşte undeva în căutarea unei ieşiri şi zumzăie ca un bondar. Aproximarea de halta existenţei comandată de Mister Mac-Kinley va fi indicată prin mişcarea unor pete de lumină, simultan cu intensificarea unei melodii vagi şi neliniştitoare, obişnuită înainte de trezire. Ultima secvenţă va fi un peisaj abstract, fără nici un fel de amănunte, cu un soare palid ridicîndu-se la orizont.

Un zgomot metalic, ca pe un peron de gară. Apoi Mac-Kinley aude prima voce omenească, de la coborîrea lui *acolo*.

— Trezeşte-te Mister Mac-Kinley, te felicităm că te-ai întors la viaţă...

Scos din cabina sa de granit, Mister Mac-Kinley stă întins pe cărucior, cu ochii închişi. Respiră regulat şi în acelaşi ritm se mişcă acele aparatelor de măsurat pulsul de la căpăţîiul lui. Barba mare care-i acoperă obrazii, confirmă economia, prevăzută, la frizer.

CRAINICUL: Destul; nu mai lenevi! Şi aşa am abuzat de atenţia spectatorilor. Păşeşte în lumea fericirii, Mac-Kinley! Frizerul te aşteaptă.

De cum deschide ochii, e înconjurat de zeiţe corecte şi severe, aproape la fel ca cele dinainte, poate doar ceva mai puţin frumoase şi mai mici

de statură. Cu gesturi obișnuite, ele așază în fotoliu pe clientul care a scăzut foarte mult în greutate, fixează de corpul lui electrozi profilactici, iar frizerul, uitându-se din cînd în cînd la o fotografie veche a lui Mister Mac-Kinley, îl readuce repede pe client aproximativ la înfățișarea de mai înainte.

Firește, Mister Mac-Kinley ar vrea foarte mult să arunce pe fereastră o privire asupra pămîntului făgăduit al visurilor sale, dar, nu se știe de ce, majoritatea zldurilor n-au ferestre, iar deschiderile, cu o destinație necunoscută, sînt acoperite, în afară de perdele, cu obloane grele de metal.

O zeiță, cu ochii puțin plîși, îi aduce numaidecît un dejun destul de modest, după o abstenență de aproape două secole și jumătate.

MAC-KINLEY (de o veselie ne la locul ei): Ce părere ai,
Miss, mai sînt bun să mă înșor?

Zeița răspunde cu un zîmbet blind la gluma clientului și îndată ce acesta își termină dejunul prevăzut în contractul care dispăre în mod suspect, îl poștește la următoarea operație care precede ieșirea.

— *Poștiți pe aici, Sir* — îi spune o altă zeiță arătîndu-i mașinal o ușă.

Nu înțelegem ce s-a putut petrece în dosul acelei uși: Aproape imediat Mister Mac-Kinley iese din acea încăpere tainică într-un costum al firmei, în dungi, semănînd a pijama.

— *Acum vă rog să vă prezentați aici, Sir*, îi spune o altă zeiță, făcîndu-i semn spre un ghișeu unde i se numără clientului vreo zece țigări pe jumătate scuturate și dezgustător de strimbe, apoi niște bani îndoielnici, care seamănă cu hîrtia colorată cu care se învelesc caramellele.

Din păcate, Mister Mac-Kinley nu izbutește de loc să stea de vorbă cu cineva, să pună întrebări, să-și împărtășească impresiile despre trecutul odios, care, slava domnului, a rămas departe în urmă. I se pare chiar că cei din jurul lui nici nu-l văd măcar.

— *Pe aici, Sir* ! îi spune o a treia zeiță, drept răspuns la întrebările neliniștite ale lui, indicîndu-l o ușă care pare să fie un vestibul.

Graba necuviincioasă cu care personalul salvatorului caută să se desotorosească de un client și încă într-un veșmînt aproape de pușcăriaș trezește indignarea lui Mister Mac-Kinley și numai bunul simț, prin glasul crai-nicului, îl îndeamnă să se supună obiceiurilor dintr-o altă lume.

Păstrîndu-și demnitatea personală, jignită acum, și abținîndu-se de a rosti cuvinte de prisos, Mister Mac-Kinley părăsește salvatoriul, fără să întoarcă măcar capul spre a vedea ce o fi însemnat zăngănitul și uruitul auzit în spatele lui.

Coloritul specific și aspectul trist al regiunii, ușor înclinată, care se înfățișează lui Mister Mac-Kinley sînt de asemenea de natură să întunece chiar și cea mai bună dispoziție. Cu excepția unei sumedenii de capace sferice ciudate, ca acelea de la canalizare, risipite pe povirniș (și care reprezintă acoperișurile noului oraș, în întregime subteran) și în afară de un copac carbonizat care-și înalță, în primul plan, parcă rugător, spre cer, ciorurile negre, pe întregul peisaj nu se vede absolut nimic, pînă la orizont. Nu se aude nici cîntecul atît de mult dorit al păsărelelor, nici gunguritul copiilor, nici un sunet cunoscut, nimic... în afară de o sirenă înfricoșătoare, care pornește să urle deodată, ca în vremurile triste de altă dată.

Așadar, a fost o capcană? Evadarea din epocă n-a izbutit?

Visul scump al lui Mister Mac-Kinley se încheie cu o *alarmă aeriană* obișnuită, dar într-un stil întrucîtva nou: cu un geamăt înfricoșător, de trimbiță, care în cele din urmă se stinge. Imediat se produc în priveliște modificări ciudate. Sub ochii lui Mister Mac-Kinley, construcțiile de la suprafață ale salvatorului se cufundă în în pămînt, iar cerul începe să se întunece luînd un aspect sinistru. Nu mai e în jur nici un ascunziș, nici o vizuină, nici un suflet viu. Numai o pisică înnebunită de groază gonește în salturi sălbătice, la întimplare, pînă cînd mina sigură a stăpînului ei o înșfacă din zbor și o viră sub un capac care se ridicase ușor, apoi se închide iarăși cu un bubuit.

În aceeași clipă, un șirag de focuri înfricoșătoare se ivesc scheunînd de după orizontul întunecat. Aleargă drept înainte apoi se întorc, ca într-o acțiune de recunoaștere; altele rătăcesc în văzduh, asemenea unor licurici uriași, căutînd ceva. Dar iată că au descoperit silueta singuratică a lui Mister Mac-Kinley și se năpustesc din toate părțile sărînd și mugînd asupra lui. Un novice nu poate să suporte așa ceva și Mister Mac-Kinley se prăbușește urlînd pe pămîntul pirjolit al visului său, apoi totul se cufundă într-o neființă salvatoare.

Cînd bezna se risipește puțin, ca orice pe lume, în jurul lui Mister Mac-Kinley apar contururile odăii pe care o cunoaștem, ale patului și ale resului mobilierului său simplu. Mister Mac-Kinley se află acasă la el, întins pe podea, în pijama, cu brațele în lături... Prin urmare, totul a fost doar un vis? E drept că și zeiele, și salvatoriile arătau cam suspect, toate la fel, ceea ce nu se întîmplă în realitate, apoi și frizerul... Parcă poți bărbieri un om plimbînd o măturică pe obraji acoperiți de o barbă mai țepoasă ca pîsla?

E dimineață și acele deșteptătorului arată lui Mister Mac-Kinley că s-ar putea să întîrzie la serviciu. Deodată un glas drag de copil răsună liniștitor de după ușă.

FETIȚA: Mister Mac-Kinley, vă poștește mama la
cafea... Vedeți să nu întîrziți astăzi!

Mister Mac-Kinley nu o aude. Stă în mijlocul camerei și nu-și poate lua ochii de la talonul salvator «S-B» de pe măsuta de noapte. Întinde ca un automat mina spre hîrtiuța atît de prețioasă, dar deocamdată nu putem prevedea ce are de gînd să facă cu ea. Se înțelege doar că visul lui de evadare tot mai luptă în el cu visul rău din noaptea abia sfîrșită.

FETIȚA (întorcîndu-se la ușă): Iar am uitat să vă spun
bună dimineața. O să mă certe mama. Bună dimi-
neața, Mister Mac-Kinley.

MAC-KINLEY (distrat): Bună dimineața, puîșorule!...

Mac-Kinley deschide fereastra, închide ochii și, strîngînd pleoapele, întinde peste pervaz mina în care ține hîrtiuța prețioasă. Parcă totuși nu se îndură. Dar iată că prinde curaj, dă drumul hîrtiei pe care o ia vîntul. Dacă o urmărim, vedem că mai întîi plutește mult prin aer, apoi că este purtată de vînt deasupra parcului unde se așază tocmai pe un morman de

frunze rostogolite de vînt. Din nou talonul care dă dreptul la fericirea egoistă aleargă pe potecă, voind parcă să aleagă pe norocos dintre trecători. Iată cum soarta urmărește pe un bătrînel cu umbrelă și pălărie tare, de modă veche, și care nu-și dă seama de ceea ce se petrece. Hîrtiuța i-o ia înainte, se joacă ca o pisicuță, pînă cînd bătrînul o ridică. Vedem cum expresia de mulțumire care i se încipărește pe față la început se stinge treptat. Nu, ar face un păcat să plece. Și apoi, acum nu mai are nici un rost să-și părăsească pe bătrîna lui. Prinde hîrtia de spătarul unei bănci, ca s-o găsească alt norocos și se îndepărtează întorcînd din cînd în cînd capul cu un zîmbet hitru.

În timpul acesta, Mister Mac-Kinley s-a îmbrăcat și acum își ia micul dejun. Mrs. Flynn, simpatica sa gazdă, șterge vasele la bucatărie și prin ușa deschisă stă de vorbă cu chiriașul ei... Într-un cuvînt, se mai poate totuși trăi pe lumea asta.

GAZDA: Nu te-a trezit furtuna de azi noapte, Mister Mac-Kinley? Îmi era teamă să nu spargă vîntul geamurile...

MAC-KINLEY: O, eu dorm buștean, Mrs. Flynn.

GAZDA: Abia spre dimineață s-a potolit. Dar acum s-a și zvîntat pe jos. Afară e chiar tare plăcut. Asta-l semn că iarna bate la ușă. Cred că o să avem un Crăciun minunat, anul acesta.

MAC-KINLEY: Ești serviciul nostru meteorologic, Mrs. Flynn.

GAZDA (oftînd): Prezicerile mele mă costă atît de scump, încît nu ți-aș dori să le poți face și dumneata, Mister Mac-Kinley. (Auzind o bufnitură în odaia vecină.) Ce faci acolo, fetiță rea?

FETIȚA: Cad...

GAZDA: Stai liniștit, bea-ți cafeaua. Treaba ei ce face acolo, păstrează-ți forțele pentru lucrurile mai importante. (Se vede că i-a trecut un plan șiret prin minte.) Ce faci diseară?

Mrs. Flynn nu cunoaște încă hotărîrea nouă, definitivă, a chiriașului ei.

MAC-KINLEY: Vezi, Mrs. Flynn, nu m-am hotărît încă...

GAZDA: Atunci, nu te duce nicăieri, diseară. Miss Bettie mi-a făgăduit că va trece pe la noi. M-am prăpădit de rîs cînd mi-a povestit la telefon cum a încercat, la ultima voastră întîlnire, să-ți stîrnească gelozia, prefăcîndu-se că se lasă încîntată de vorbele unui

cunoscut de al ei... un marinar. N-a priceput însă de loc unde te-ai ascuns atunci.

MAC-KINLEY: Într-un bar de peste drum.

(Rid amindoi de fericitul deznodământ.)

GAZDA: Așa bănuia și ea. Știi, cât a stat la mătușa ei s-a bronzat și s-a făcut mult mai drăguță. Aproape că n-am recunoscut-o... Hai, vino diseară!

MAC-KINLEY: Ești totdeauna atât de bună cu noi, Mrs. Flynn...

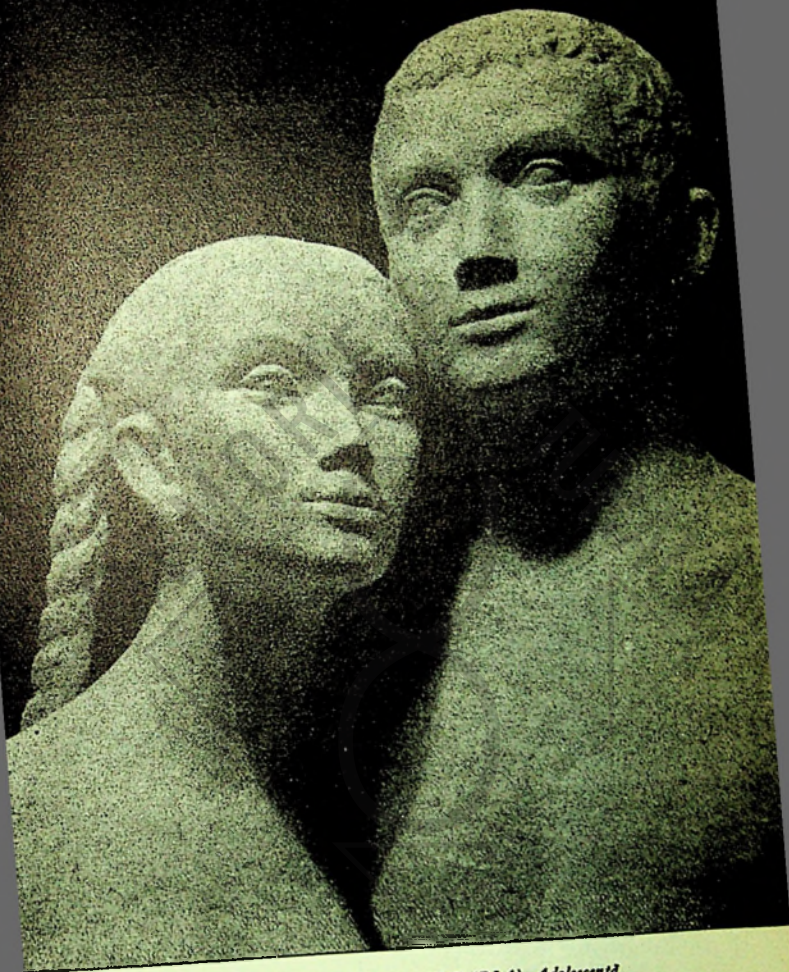
Ca de obicei, pornește grăbit spre slujbă. Parcul, frunzele care cad, copiii care se joacă și care se încolonează dintr-o dată într-o procesiune, cu tobe și steaguri, pentru a sărbători parcă hotărîrea lui Mister Mac-Kinley de a nu-i mai lăsa singuri pe lume.

Mister Mac-Kinley se întoarce spre ei și li învâluie într-o privire ciudată. Și iată că pentru prima dată în tot filmul, zîmbește ochilor lor increzători și nevinovați, minuțelor întinse, zîmbind totodată și propriului său viitor.

CRAINICUL: Am fost întotdeauna convins, dragă Mister Mac-Kinley, că ești un om tare cumsecade!

În rominește de I. IGIROȘIANU

Ilustrații de H. GUTTMAN

ILIA VASILIEV (R. P. BULGARIA) *Adolescență*

NEDEALKO IORDANOV

R. P. Bulgaria

A FOST ODATĂ O SERVIETĂ

*A fost odată o servietă studențească,
leagăn de prunc legănat
de mîinile noastre vecine,
spre tine, spre mine, spre tine,
încoace și-ncolo, încolo și-ncoace.*

*Habar n-am despre ce vorbeam.
Atîta doar țin minte bine,
că degetele noastre se atingeau ușor
cînd leagănul se apleca spre mine,
apoi se depărtau, întristător.*

*Se-ntunecase. Trebuia să pleci.
Și legănîndu-se fără popas,
servieta veche, cenușie,
ne despărțea la fiecare pas.
Numai noi trei, pe ulița pustie.*

*Atunci te-am luat de mînă prima oară:
o vrăbiuță înghețată,
mînă de fată, subțirea,
de nimenea cuprinsă, niciodată.*

Mîna mea — dogorea.

*Cine mai știe unde s-a topit
servieta veche, cenușie,
care se legăna, neconținut
între noi doi, pe ulița pustie ?*

*Acum — odaia se legăna,
masa din mijloc, cerul din geamuri,
casele, pomii, luceferii-n ramuri,
pînă și luna, și ea...*

*Tot universul se legăna,
încoace și-ncolo, încolo și-ncoace,
spre tine, spre mine, spre tine...
În mîinile noastre era
lumea-ntreagă, știu bine,
și nimeni nu putea să ne-o răpească,
și-o legănam, sub stelele profunde,
parc-ar fi fost servieta aceea studențească
ce se pierduse cine știe unde...*

În romînește de DAN DEȘLIU

GHEORGHI DASCALOV (R. P. Bulgaria) În numele vieții

DRUMUL

BĂTRÎNA Mama Tarva se trezi în cîntecul de dimineață al păsărilor cîmpiei. Se sculă și deschise fereștrua din acoperișul iurtei, iar aerul pro spăt și jilav se revărsă înăuntru ca o cascadă. Dimineața, firește, cel dintîi lucru pe care-l fac bătrînele este să mulgă vacile și țîșniturele înspumate lîrîie în șîștar ca șiroitul ploii de primăvară, noaptea.

Asupra cîmpiei plutea încă o ceață fumurie, iar drumul alb și curat, ce se așternea dinaintea iurtei, era turbure și tremurător ca o rază de lună pe apă.

Stropi de rouă, grei, atîrnau de firele cămoase de iarbă din stepă. Din mai multe iurte din apropiere se înălța, încolăcit, fum de bucătărie. După cum îi era obiceiul în fiecare dimineață, Mama Tarva își muie două degete în lapte și improșcă în cele patru vînturi cîțiva stropi, în timp ce-și murmură rugăciunea: «Bucura-s-ar de sănătate și fericire cei de la Combinatul siderurgic Paotou!»

Din depărtare se auzea un camion apropiindu-se prin ceață.

«Nici nu s-a luminat bine și au și început să vină!»

Bătrîna intră repede în cort și puse de ceai. Muncitorii totdeauna poposeau în trecere la iurta primitoarei Tarva, să bea o ceașcă de ceai și să se mai odihnească.

Sălașul Tarvei era așezat în apropierea șoselei Paotou-Bayin Obo. Toate vehiculele trebuiau să treacă prin fața ușii ei. În apropiere curgea fără odihnă un pîrîias, și șoferii opreau adesea ca să-și improșpăteze apa din radiatoare. Dar ceea ce îi atrăgea mai mult într-acolo era renumele Mamei Tarva, isprăvile pe care le făcuse, și căldura cu care îi primea.

Cîteva camioane traseră lîngă pîriu. Unul dintre șoferi o salută de departe, strigînd:

— Avem un transport urgent, bunico. Nu putem zăbovi.

— Dar ceaiul e gata, răspunse ea dezamăgită, din ușa iurtei. Sorbiți măcar cîteva înghițituri!

— Nu e timp, bunico! Pe altă dată!

Camioanele se puseră în mișcare. Cu toate că plouase în timpul nopții, de pe șoseaua netedă se ridica o pulbere ușoară. Îmbicsită de praf, ceața dimineții parcă se îngroșase.

— Ce ție și cu băieții ăștia! Zi, noapte, nu stau locului. Mare trebuie să mai fie Combinatul ăsta al nostru al fierului și oțelului. După atîția ani, tot clădesc și clădesc!

Camioanele se pierdură în ceață și bătrîna își spuse: «Se vede treaba că acum lucrează mai repede. De cîteva zile, unul n-a oprit.» Oftă. «Și după ploaia de azi noapte, șoseaua o fi plină de hîrtoape.»

Intră înapoi în iurtă, sorbi de două ori din ceașca ei de ceai cu lapte, apoi puse mîna pe o lopată și ieși în drum.

Cum spunea și Tarva, de cincizeci de ani se tot ținea după coada vacilor pe întinsul cîmpiei. Deși pînă în ziua de azi nu fusese la Paotou, mulțumită șoselii, ea era la curent cu toate schimbările care aveau loc acolo, ca și pe Bayin Obo și pretutindeni, cit era cîmpia de largă. Șoseaua era una din cele mai mari artere de comunicație din cîmpia Ulan Ciap. Vehiculele o străbăteau fără încetare și Tarva trăgea cu urechea, atentă, la discuțiile șoferilor. De fapt, se putea spune că nu prea se întimpla să fie vreun lucru de care ea să nu știe.

«Furnalul numărul unu de la Paotou o să înceapă să producă oțel înainte de Ziua Națională.»

«Fiindcă n-au sosit traversele la timp, calea ferată electricată din munții cu zăcămintele de fier de la Bayin Obo a intrat în funcțiune cu cîteva luni mai tîrziu!»

«O muncitoare oțelară a născut în aceeași zi trei băieței dolofani!»

Mama Tarva ieși în drum. Ploaia săpase cîteva viroage mici, dar nu pricinuiseră stricăciuni prea grave. Pornind la treabă cu o energie și o ușurință care dezmințeau zbirciturile de pe fața ei, Tarva se apucă să repare drumul.

De obicei, Tarva păstra bătătura din fața ușii netedă ca fața unui lac liniștit. Cînd șoferii trăgeau în fața iurtei, aruncau cîte o glumă: «Ehei! palma asta de pămînt e ca asfaltul!» Iar păstorile, cărora le place să facă asemuiuri, ziceau: «E ca o năframă proaspăt călcată.»

Și toți aruncau cîte o privire recunoscătoare înspre iurta aceasta mongolă curată ca oglinda, așezată în partea de miază-noapte a șoselii. Iar Tarva stătea în ușă, și le făcea semn cu mîna, zîmbindu-le dragăstos.

Ceața se ridică, și un luciul roșietic se întinse pe ierburile încărcate de rouă. Tarva termină de astupat viroagele. Expresia de mulțumire de pe fața ei îi netezea zbirciturile.

În pămîntul moale de sub picioare vedea parcă urmele pașilor ei de copilă, petele de sînge proaspăt ale singurului ei fecior...

Șoseaua! Șoseaua asta obișnuită, care tăia cîmpia acoperită de ierburi, era ca o martoră vie a întregii vieți a Tarvei.

Acum mai bine de patruzeci de ani, cînd Tarva era încă o copilă, doar cîteva iurte înnegrite de fum punctau această parte a cîmpiei. Traiul era singuratic și trist. Familia Tarvei săracă lipită pămîntului, nu avea «nici măcar un acoperiș de iurtă deasupra capului, nici măcar o vită care să stîrnească praful.» Au dat-o pe Tarva la stăpîn, mulgătoare la un proprietar de vite foarte bogat. Într-o zi, fiindcă un tăuraș a răsturnat o jumătate de găleată de lapte, stăpîna casei a bătut-o de a învinețit-o. În noaptea aceea, Tarva a fugit acasă. Pe atunci nici o șosea nu străbătea cîmpia, și pașii Tarvei au marcat pe pămînt prima urmă abia văzută. Mai tîrziu, în liniștea nopților luminate de lună, Tarva urma adesea poteca aceea îngustă pînă la o dună de nisip unde se întîlnea cu tînărul păstor Tseren. Cîta dragoste și fericire a văzut potecuța aceea! În fiecare vară, desculță, Tarva și-a mînat vitele de-a lungul ei de sute și mii de ori. Cu trecerea anilor iarba s-a strivit, semințele ei s-au împrăștiat; și pe nesimțite, poteca a devenit un drumeag argintiu șerpuitor.

Pe drumul acela a venit Tseren cu neamul său ca s-o ia, în ziua cînd s-au cununat. În anul următor, Tarva a născut un băiețel dolofan. De drag ce le

era, i-au dat numele Djurek, care pe limba mongolă înseamnă « inimă ». Cînd copilul a început să se ridice în picioare, Tarva, la capătul zilei de muncă, îl învăța să umble pe drumeagul acela, în lumina ștearsă a amurgului. Cînd a început să lege cuvintele, o dată, arătînd la luna rotundă din cerul de safir al nopții de deasupra cîmpiei, copilul a întrebant:

- Mamă, ce-i aia ?
 - E luna, lampionul lumii.
 - Ce e un lampion ?
 - Ceva ce dă lumină noaptea.
 - Noi de ce nu avem un lampion ?
- Ea șovăi o clipă, apoi îi spuse copilului:
- Pentru că sîntem săraci.
 - Ce-i aia săraci ?

Tarva a strîns ușor mînuța copilului, a început să plîngă și n-a mai putut vorbi.

Băiețelul a văzut lacrimile de pe obrajii mamei sale și nu a mai întrebant nimic.

Tseren era un vînat_iscusit. Într-un an « a avut noroc » și a doborît mult vînat, pe care l-a schimbat la Paotou pe un car cu boi. De atunci înainte, Tarva n-a mai trebuit să se frîngă de șale cărînd acasă coș după coș cu balegă uscată de pe cîmp.

După ce Djurek s-a făcut măricel, a început să-și ajute mama la treburile mai ușoare ale gospodăriei. L-a luat cu ea cînd s-a dus cu carul să cosească fin ca să aibă nutreț pentru oi peste iarnă, și atunci a lăsat primele urme de roți pe drumeagul acela întortocheat. Mai tîrziu, călătorii veniți de departe își opreau deseori căruțele la ușa ei să bea o ceașcă de ceai și să se odihnească la umbra răcoroasă a iurtei.

Oamenii zic: « drumurile sînt făcute de călători ». Cît este de adevărat ! Întocmai așa a fost croită și șoseaua aceasta de-a curmezișul cîmpiei nesfîrșite.

Cît amar de ani și cu cîți pași necăjiți n-au bătătorit Tarva și ai ei drumul acesta ! După ani de trudă, cei doi soți au reușit să adune cîteva oi. Nutreau visul fericit ca în cîteva ani să ajungă să aibă o turmă întreagă, și atunci viața le-ar fi fost mai ușoară. Dar umbra neagră a năpastei înainta spre ei pe drumul ce trecea prin fața sălașului lor.

Într-o zi năprasnică de iarnă, soțul Tarvei s-a dus în munți să vîneze. Seara, după ce Tarva a închis fereștrua din acoperișul iurtei și îi istorisea băiatului *Povestea Mangailor*, deodată auzi urletul lupilor și behăitul oilor afară. Iute se uită prin cusătura cortului. Cerule ! Pe puțin cincizeci de lupi se roteau prin turmă ca o hoardă de tîlhari și cărau oile cu ei. Fără să se mai gîndească la primejdie, Tarva alergă afară și se repezi după lupi, dînd chiote să-i alunge. Dar lupii sînt neînfricați cînd aleargă în haită. Și-au cîrat prada liniștiți de parcă nici n-ar fi auzit strigătele ei. . .

Pe același drum pe care veniseră lupii, au tăbărit în cîmpie năvălitorii japonezi. Fiindcă familia Tarvei n-a putut preda cîinci oi drept « bir al pămîntului », japonezii i-au luat cu sila bărbatul Tarvei ca să muncească într-o tabără de muncă. Nu mult după aceea, el a murit acolo de febră tifoidă. Un păstor fugit din tabără i-a adus Tarvei vestea. Zicea că muribundul i-a rugat pe prieteni să-i spună : « Crește-l bine pe fiul nostru ca să mă poată răzbuna ! »

Moartea soțului a fost o lovitură cumplită pentru Tarva. Noapte după noapte bătea în sus și-n jos drumul pe care văzuse cum l-au tîrît departe. . . Cugetul îi era amorțit. Nu mai avea în ea putere să trăiască. Mîcuțul Djurek,

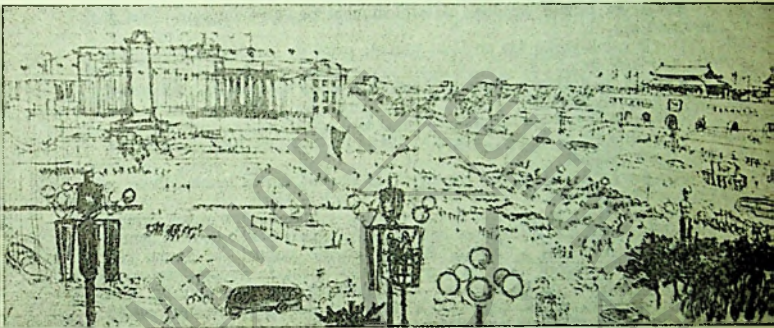
care începea să priceapa cîte ceva dintr-ale lumii, veni în cele din urmă și o trase de mină.

— Mamă, hai acasă!

Glasul plîngător al copilului o înjunghie în inimă. Dar în culmea durerii ei, cugetul i se limpezi deodată. Își aduse aminte de ultima dorință a soțului. Tarva se oțeli. Mușcîndu-și buza, îi spuse fiului ei:

— Bine. Mergem acasă!

Ea și băiatul s-au întors la iurtă mină în mină...

EUGEN POPA

Piața din Pekin

Toate nădejdiile Tarva și le punea în fiul ei. Djurek se înălța ca un lăstar, zdravăn și voinic. Curajos și cinstit ca și tatăl său, la cincisprezece ani putea prinde cu lasoul un cal sirep dintr-un vîlmășag de mii de cai. O dată Tarva l-a întrebat ce vrea să se facă atunci cînd o fi mare.

— Vreau să fiu ca generalul Bayan-Bolak cel îngropat pe muntele Bayin Obo și să comand o oștire care să apere cîmpia!

Răspunsul său dirz o mîngîie pe Tarva. Începu să zimbească și, luîndu-i fața în mîini, îl sărută ușor pe frunte.

— Buda să te ocrotească...

În 1949, într-o zi de toamnă limpede ca oglinda, un detașament de cavalerie al armatei populare, purtînd un drapel mare, roșu, sosi în cîmpie pe drumul bătătorit de Tarva.

Ce mîndri, ce senini, ce minunați arătau cavaleriștii armatei populare! Djurek, acum, de optsprezece ani, era ca vrăjit. Nu se mai putea gîndi la nimic altceva, nici ziua, nici noaptea. Ardea de dorința de a se înrola în

rîndurile lor. Dar cum putea să-și lase mama singură, singurică? Djurek șovăia. Nu-l lăsa inima să aducă vorba despre una ca asta în fața ei.

În primăvara următoare iarba crescuse neobișnuit de bogată și de verde, apă era din belșug, florile erau frumoase, vitele grase — tot semne de recoltă bună. Într-o seară, după apusul soarelui, sosiră dinspre sud două camioane. Călătorii nu erau soldați și nu păreau a sluji sub drapel. Toți erau arși de soare și arătau minunat de sănătoși. Sărind jos din camioane, i-au spus Tarvei că sînt o echipă de prospectori de la Pekin în drum spre Muntele Bayin Obo, unde se duc să caute lucruri de preț. Ar vrea să fie bună să le dea puțină apă de băut? Auzi vorbă! Tradiționala ospitalitate mongolă îi poruncește să servească vizitatorilor veniți de la așa depărtare cel mai bun ceai.

— Pofțiți înăuntru, vă rog!

Tarva era primul crescător de vite mongol pe care-l cunoșteau tinerii prospectori.

Roțile camioanelor lor au lăsat primele urme de cauciucuri pe șoseaua din fața ușii ei...

«Se duc să desferece Muntele Bayin Obo. Ci-că e numai fier din creștet pînă în străfunduri.»

«Nu degeaba ne-am închinat muntelui acesta atîția ani!»

«Oamenii zic că în cițiva ani se va înălța un oraș mai mare decît palatul lui Geser Han.»

Așa mergea vorba printre crescătorii de vite din partea locului, după ce prospectorii s-au dus la Bayin Obo și au pornit la lucru.

Dar o mică șleahță — rămășițele forțelor trădătorului mongol Prințul Demciukdonrov, care îi slujise pe imperialiștii japonezi — s-au înhăitât pentru a se împotrivi acestei schimbări. Bandiții aceștia politici nu numai că-i jefuiau pe crescătorii de vite, dar acționau intens în vederea sabotării lucrărilor echipei de prospectare. Crescătorii de vite s-au infuriat. Din proprie inițiativă ei au organizat o formație de miliție călare pentru apărarea minei de fier a patriei lor.

Tarva își trimise feciorul să se înroleze în miliție. Djurek îi surise din șa, în timp ce ea îi mina de hăț calul alb. Purtă calul pe drum o bucată bună, dînd fiului ei nesfîrșite sfaturi părintești. În cele din urmă, Djurek opri calul.

Ea îl sărută încă o dată și-l binecuvîntă iarăși și iarăși.

Calul cel alb, zburînd ca vîntul, se pierdu în pîcla albastrie a nesfîrșitei cîmpii...

Cu toate că trăia singură acum, Tarva nu era stingheră. Muntele Bayin Obo nu era departe și fiul ei venea deseori s-o vadă. Mai mult, pe șosea era acum o forfotă ca într-o piață. Camioane cu prospectori treceau toată ziua, unul după altul, ca un șirag nesfîrșit de mătânii.

Printre noii sosiți se răspîndi vestea că în iurta mongolă de la marginea șoselei trăia o bătrînă cumsecade și primitoare, al cărei fiu era unul dintre apărătorii șantierului minei de fier. Firește că relațiile stabilite între Tarva și muncitorii de la Muntele Bayin Obo erau un lucru cu totul deosebit. În dreptul ușii ei staționau camioane. Zeci de șoferi erau oaspeții ei nelipsiți. Ea îi iubea ca și cînd ar fi fost fiii și ficele ei. În nopțile reci de primăvară le dădea să bea din primul lapte de iapă fermentat, ca să le treacă de frig. Vara, pe arșiță, le dădea lapte de iapă rece ca gheața în fili-gene de argint, ca să se răcorească.

Minerii și șoferii o îndrăgeau ca pe o mamă. Într-un rînd, Tarva nu se simțea bine cu sănătatea. Vestea se răspîndi iute printre șoferi. Îndată au

Început să sosească mașini cu doctori de la Paotou din sud și de la Bayin Obo din nord. Zece doctori au fost aduși la ușa ei, aproape toți în același timp! Cu ocazia acestei neașteptate întruniri a avut loc un examen și un consult, după care doctorii i-au tratat nu numai răceala ci — cum spuneau șoferii — i-au făcut și o « revizie serioasă », vindecînd-o de toate junghiurile și durerile.

Tocmai cînd raporturile dintre prospectori și oamenii din cîmpie deveneau din ce în ce mai prietenești, bandiții politici, trădătorii mongoli, și-au întezit atacurile împotriva regiunii miniere. Ei se lăudau că vor « pune pe goană echipa de prospectare hană » amenințînd să-i smulgă vinele, să-i frîngă oasele și să-l jupoaie de viu pe orice mongol care li va ajuta pe prospectori.

Dar aceste amenințări nu au clintit-o pe Mama Tarva cîtuși de puțin. Prietene fricoase o îndemnau grijuliu să-și aducă fiul înapoi de la munte, ca să nu pătimească ceva.

— Cînd pasărea se face mare nu poți s-o mai ții în colivie. Cînd calul se face mare nu poți să-l mai ții în grajd. Nici scutecele nu-l mai încap pe un fecior care a crescut mare. Să se păzească singur, răspundea ea cu blîndețe.

Tarva își vedea mai departe de treburile ei zilnice, iar prietenia cu prospectorii se adîncea tot mai mult.

Se auzi că bandiții au atacat mina și că au fost alungați. Miliția călare care păzea mina pornise în urmărirea lor ca să-i lichideze o dată pentru totdeauna. În partea de nord a cîmpiei se dădea acum o bătălie crîncenă.

Tarva se ruga în tăcere ca fiul ei să nu pătească vreun rău.

Petrecu o noapte frămîntată și a doua zi se sculă dis-de-diminează. Cînd se duse la ușă, văzu un cal apropiindu-se încet din depărtare. Pe spinarea lui se bălăbănea ceva întunecat. Tarva nu deslușea ce putea să fie. Cînd calul se mai apropie, îl recunoscu: era al fiului ei. Rămase înlemnită. Pe spinarea calului era un om!

Avu presimțirea unei nenorociri și alergă disperată spre animal. Acesta păru s-o recunoască. Oprindu-se, o privi trist și își lăsă capul în jos, cu ochii plini de lacrimi...

În timpul urmăririi, Djurek fusese ucis într-o ambuscadă. Dușmanii cei cruzi îi tăiaseră amîndouă urechile și le înșiraseră pe o fișie de pînză albă, pe care scriseseră cu litere mari: « Aceasta este soarta oricărui mongol care merge cu Partidul Comunist. » Au legat pînza aceasta înfîiorătoare de coama calului lui Djurek și apoi l-au gonit. De bună seamă dușmanul urmărise să-l facă pe cal să alerge razna prin cîmpie, cu stăpînul său mort în spate, în chip de propagandă pentru ei.

În loc de aceasta, inteligentul animal și-a adus stăpînul acasă.

Pentru Tarva, care își pusese toate speranțele în singurul ei fecior, lovitura a fost cumplit de grea. Dar, vorba vechiului proverb: « În loc să plîngi, e mai bine să-ți încheștezi pumnii! » Pe un om adevărat, nenorocirea îl face și mai hotărît. Cu ajutorul conducerii locale și a oamenilor, Tarva și-a îngropat fiul, a spălat urmele de sînge din fața ușii, și a trăit mai departe, vitejește.

Cîteva zile mai tîrziu a sosit vestea victoriei. Forțele noastre nimiciseră complet inamicul. În amintirea flăcăului ucis, oamenii au dat districtului numele de « Djurek ».

Fiul ei murise ca să apere mina. Tarva rămăsese acum singură. Conducerea minei a invitat-o la Muntele Bayin Obo ca să poată avea grije de ea, dar bătrîna a refuzat să plece. « Nu mă pot despărți de șosea », a spus ea.

Șoseaua din fața ușii ei era acum lată de zece metri. Tarva o îngrijea ca pe un copil. Cu doi ani în urmă, primăvara, a plantat puiți de plop de o parte și de alta a drumului. Astăzi sînt mai înalți decît cămilele. Toamna trecută l-a rugat pe un șofer să-i cumpere o lopată și un tîrn din Paotou, și cu trei scinduri și-a construit singură o bancă. De atunci înainte, în afara treburilor ei gospodărești, își petrecea tot timpul îngrijind șoseaua.

Vara, de cîte ori ploua, ieșea în drum în haina ei de ploaie făcută din pîslă de casă și atrăgea atenția șoferilor asupra viroagelor și a locurilor mocirloase. Iarna, de îndată ce începea ninsoarea, bătrîna munea și mai cu sîrg, curățînd strat după strat zăpada ce se așternea... În cîmpie, zăpada înaltă de trei picioare nu e nimic neobișnuit, dar înaintea ușii Tarvei, pe o bucată bună în amîndouă direcțiile, nu era nici măcar un fulg de nea.

Vorbea din inimă cînd spunea că nu poate părăsi drumul acela. Pe el erau gravate toate durerile și plăcerile, toate nenorocirile și bucuriile vieții ei. Devenise lăcașul tuturor simțămîntelor ei. De cîte ori umbla pe drumul acela, vedea parcă chipul curajos al soțului ei, și pe Djurek întrebînd naiv despre lună. Faptul că mătura șoseaua în fiecare zi era o mîngiere pentru ea, ca și cum ar fi scuturat praful de pe hainele soțului ei cînd se întorcea acasă după o îndelungată vînaătoare, sau ar fi șters fața murdară a lui Djurek după ce s-a jucat toată ziua...

Acum construirea combinatului siderurgic înainta cu pași gigantici și circulația pe șosea era mai intensă. Uneori mai multe camioane opreau să încarce ori să descarce, sau ca să facă vreo reparație. După ce plecau, Tarva punea mîna pe tîrn și mătura locul unde opriseră. De fiecare dată găsea cîteva cuie, sau șuruburi, azi trei, mîine cinci. După un timp adunase o cantitate frumușică, atît de multe, că a trebuit să-și facă o ladă de lemn în care să le țină.

O dată cîțiva șoferi tineri beau ceai în iurtă. Ea le-a arătat lada și le-a spus că bunul obștesc nu trebuie să fie risipit. I-a îndemnat să ia mărunțișurile găsite de ea și să le dea o întrebuintare.

— Combinatul nostru din Paotou e o întreprindere mare, bunico, au spus ei de sus. — Ce ne pasă nouă de cîteva cuie?

Bătrîna s-a înfuriat atît de tare încît i-a pofțit să lase jos filigenele cu ceai și i-a dat afară din iurtă.

După ce s-a umplut prima lădiță, a început alta. În iunie anul acesta avea cinci lădițe! Cuie, șuruburi, rulmenți, piulițe, lamele de metal — tot mărunțișuri. În cele din urmă, a încărcat cele cinci lădițe în carul ei cu boi și s-a dus la Bayin Obo, unde a cerut să vorbească cu «șeful cel mai mare».

A primit-o secretarul organizației de bază din mină.

— Lăzile astea ale dumitale sînt grele, bunico. Ce ai în ele?

— Toate sînt proprietatea Combinatului siderurgic din Paotou.

— Ni s-au prăpădit camioanele în drum?

— Nu. Astea le-au aruncat șoferii dumneavoastră!

Îi spuse secretarului toată povestea și încheie astfel:

— Tinerii aceia își cam dau aere. «Combinatul nostru e o întreprindere mare. Ce ne pasă nouă de cîteva cuie!» Ca și cînd la Combinatul siderurgic din Paotou au venit lucrurile pe gîrlă sau au picat din cer!

Secretarul organizației de bază a fost adînc mișcat. A rugat-o să rămînă cîteva zile la mină și să le vorbească oamenilor despre economii. Dar bătrîna nici nu a vrut să audă.

— Eu să țin discursuri ? Nici nu pot să deschid gura în fața unei mulțimi. Nu sînt de prea mare folos Combinatului, dar cel puțin pot aduna cîteva cuie și șaibe — ca să-mi arăt tragerea de inimă.

Și astfel, minîndu-și carul cu boi, Tarva se întoarce acasă.

Comitetul de partid al minei a raportat despre aceasta Comitetului de partid al întregului Combinat.

Cînd ulterior raportul a fost publicat în presa locală, inițiativa Tarvei a devenit subiectul de discuție. Faima ei s-a răspîndit pe tot cuprinsul cîmpiei Ulan Ciap.

Ea însă tot se mai scula dis-de-dimineață, pune mîna pe tîrn și mătura petecul de șosea din dreptul ușii ei.

De curînd, înfățișarea drumului s-a schimbat iarăși. Un număr de șoferi au avut inițiativa să facă un indicator mare, alb. Pe acest indicator scrie « Șoseaua Tarva ». L-au bătut în cuie pe un stîlp de lingă iurta ei. Alcineva i-a alăturat încă o tăbliță. Pe aceasta scrie: « Respectul nostru Mamei Tarva!... »

Ceața s-a risipit. Cîmpia era curată și strălucitoare, ca o mare de aur.

După ce repară drumul, Mama Tarva se întoarce acasă pe « Șoseaua Tarva ».

În romînește de DAN DUȚESCU

IAROSLAV SEIFERT

R. S. Cehoslovacă

MORȚII DE LA LIDICE

*N-a mai găsit acoperiș lăstunul
Și țipă jalnic săgetînd prin vînt;
Copacii negri retezați cu tunul
Scot parcă sceptre negre din pămînt.*

*Cu tălpi în glod și pasul ce oprit e
La drum ajuns pe buză de abis,
Semănători pe brazde pustiile
Intrînd în neguri brațele-ai deschis.*

*La voi măcar se-ntoarce ciocîrlia
Mai clar să înțeleagă, lîngă voi
Ce-aud doar sburătoarele, — solia
Să i-o primești — s-o auzim și noi.*

*Cîntînd pămîntul ce-n adîncuri împlie
Închise guri de furie-nclăștate,
Cîntînd, culcată piatra lîngă tîmple,
Tăcerea peste numele uitate,*

*Și spaima, când, răpiți erau copiii,
Când plînsu-a strălucit pe buze, nimb,
Cînd te-ai fi vrut în golul nebuniei
Dar pentru nebunie n-aveai timp.*

*Cîntînd teroare-n fund de ochi gravată;
Femeile, de porți cînd se lipeau
Cum înecați-n val zădarnic cată
Nădejdea, cînd scăpare nu mai au.*

ROBERT DUBRAYEC (R. S. CEHOSLOVACĂ)
Gravură în lemn

*Cîntînd clipita liniștei vrăjite .
Cînd un suspin se mai topește doar,
Cîntînd un brav popor care slăvit-e,
Sonor, sub pașii noștri, funerar.*

*Ca altădată-n slavă sunie viersul
De ciocîrlie. Calmă veşnicie.
Şi trandafirii i-au strivit sub mersul
Lor ucigaş — şi rozele-n mînie.*

În romîneşte de RADU BOUREANU

V. HLOŽNIC (R. S. CEEHOSLOVACĂ) Partizani

ÎN JUNGLĂ

Scriitorul vienamez Nam Cao și-a început activitatea literară în jurul anului 1940, cind colonialismul francez încuraja și subvenționa în Vietnam o întreagă grupare de scriitori care, printr-un romantism dulceag ori cinism extrem, să îndepărteze pe cititori de realitățile sociale tot mai apăsătoare.

De la început tânărul Nam Cao urmează o altă cale. În literatură, întărește pozițiile realismului; în viața socială, participă la marile manifestații din Saigon ale Frontului Democratic și de atunci e mereu în primele linii. Romanul său *Vegetarea*, o pagină din viața intelectualilor mic-burghezi lipsiți de mijloace materiale și siliți să ducă o viață meschină, fără ieșire, într-o societate care știe doar să umilească și să strivească — este interzis de cenzura franceză, putînd fi publicat abia după Revoluție.

Din anii Revoluției din August, pînă cind un glonte dușman îl la viața (în noiembrie 1951), Nam Cao a luptat neobosit pentru eliberarea patriei sale, atît ca scriitor, cit și ca activist.

Fragmentele din notele sale de drum, publicate sub titlul *În Junglă*, au fost traduse din culegerea de nuvele *Ci Feo*, apărută la Hanoi în anul 1960.

19 octombrie 1947. Din cind în cind, dinspre drumul cel mare, la numai trei kilometri, se aud urtind motoarele convoaielor militare. Populația a făcut vid în jurul dușmanului, toată lumea s-a evacuat în colibe secrete, ascunse în junglă. Nu coteodăcește nici o găină, nu se mișcă nici o umbră. Din vale, murmurul pîrului se ridică mai limpede ca oricînd. Maiurile de bătut pînza și-au încetat de mult scîrșitul. Nu se mai aude sunetul atît de familiar al tălăngilor de lemn legănîndu-se la gîtul bivoliilor. Vuietul torentului care umple întreaga vale a rămas unicul stăpîn al acestui imens pustiul tăcut.

Gata. Am isprăvit de ascuns materialul. Cele trei zile de cărat ne-au frînt umerii și spatele. După o noapte petrecută în pădure, sub cerul liber, ne-am pomenit azi dimineață, la sculare, cu fața, gîtul, picioarele și brațele minjite de sînge din pricina lipitorilor de mărăciniș. Fără să ne îngăduim să pierdem vremea cu spălatul, ținemi o întrunire extraordinară, chiar lingă hambarul de orez pe care abia l-am construit în adîncurile pădurii. Discuția, abia dacă durează un sfert de ceas. De altfel, nici nu-i de unde să iasă multă pălăvrăgeală. Totul este orînduit cu claritate și promptitudine. Cea mai mare parte a unității va pleca imediat la un amplasament îndepărtat, pregătît cu mult înainte. Un mic detașa-

ment va rămâne aici și-și va duce activitatea după un nou program. Eu fac parte din acest ultim grup, împreună cu Thu și Khang.

Îndată după adunare ne facem bagajele ca să urcăm la minoritatea Man. Pentru noi, ținutul Man-ilor este încă plin de mister. Nici măcar populația Tho nu se prea aventurează pînă la ei, deși au satele chiar la picioarele muntelui. Sînt bătrîni trecuți de șaizeci de ani care n-au urcat nici măcar o singură dată pînă sus. Cu excepția președintelui comitetului Viet Minh¹ care a învins prejudecățile și a ținut multe întruniri cu Man-ii, cea mai parte din populația Tho pe care o cunoaștem nu-și poate ascunde frica și disprețul oridecitori vorbim de munteni. Aoleu! Nu-i cunoașteți! Nu vă duceți la ei! Au casele direct pe pămînt, nu pe pări, ca ale noastre! Șerpii se strecoară ușor înăuntru! Și pe urmă, închipuiți-vă, nu știu să vorbească limba Kinh! Sînt oameni plini de păduchi! Plini de taine și cărora nu le plac vecinii! Dacă rămîneți acolo, sus, o să vă omoare!

Thu, însărcinat cu găsirea noului amplasament al grupului nostru, a urcat totuși pînă la Man-ii. Ne arată coasta aproape verticală a unui munte. Nici pomeneală de drum sau potecă. Puțini oameni se încumetă să urce pe culmile astea. O să trebuiască să căutăm cărăuia ascunsă sub frunzele moarte și înecată în ierburi. Nu găsești nici un loc neted, fie cît de mic, unde să te poți așeza. Drumul suie fără încetare. Timp de șase kilometri urcăm într-una pe o pantă dreaptă ca o scară. E de altfel singurul aspect înspăimîntător al aventurii. Man-ii n-au nimic ce să stîrască frica. Nu se deosebesc de populațiile Tho și Kinh decît prin agilitatea de a sui coastele și prin iscusința de a descoperi potecile în junglă. Ochii lor ageri pot regăsi pînă și urma unui șoarece pe iarbă. Au veșmintele mai rupte decît ale populațiilor Tho și Kinh, iar hrana, mai sărăcăcioasă. Le place să se cocoate cît mai sus cu putință, cît mai departe de ceilalți oameni. Asta-i tot ce-i face aparte. N-au omorît niciodată pe nimeni și n-au nimic monstruos.

Picioarele noastre de hanoieni au obosit repede în această primă ascensiune. Întîmăm cu greu. În octombrie e destul de frig la munte și mergem îmbrăcați cu pulovere. Cînd trecem un pîriu, tremurăm în lege. Dar abia începem să suim coasta, că unul după altul, ne și punem jos raniștele, ca să ne scoatem puloverele. Sîntem roșii la față și leoarcă de sudoare. Ce căldură și ce sete! Nici unul din noi nu vede altceva decît tălpile celui din față, pe care-l aude răsufind din greu. Unii scrișnesc din dinți. Fiecare pas cere un efort neînchipuit. La două trei sute de metri ne oprim cu un picior îndoit sub noi și cu altul întins, și ne privim, răsufînd și rîzînd. Eu întinez sprijinindu-mi mîinile pe coapse și am impresia că sînt cum, pe măsură ce merg, mi se umflă și mi se întăresc mușchii.

Cu cît ne înfundăm mai mult în adîncurile pădurii, cu atît urcușul devine mai greu și mai întortochiat. Nici o urmă de drum, sau, mai de grabă, cînd te uiți mai de aproape, pretutindeni sînt trei ori patru piste posibile. Asta-i marea nenorocire! Te tot învîrtești în toate direcțiile și sfîrșești prin a te rătăci. Deasupra noastră, copaci. Frunzișuri stufoase care ascund cerul. Lumina ce se cerne e atît de filtrată, că nu-ți dai seama dacă soarele-i în plină zi sau la amurg. Din clipă în clipă se face tot mai întuneric. E pădurea care devine tot mai compactă, ori soarele care pălește? Nici un bordei, nici un om pe care să-l întrebi drumul. Pînă și Thu, cu toate că a făcut de patru ori drumul ăsta, nu se mai descurcă. De două sau trei ori sîntem siliți să ne întoarcem. Picioarele ne sînt rupte de oboseală, gîtul ne arde, cînd, la o cotitură, norocul ne scoate pe cineva în cale.

¹) Viet Minh—Liga luptei pentru independența Vietnamului, creată în 1941 din inițiativa și sub conducerea Partidului Comunist.

CAO JEN MIEN (R. D. VIETNAM) — Gravură

— A! Nhieh Pinn! strigă Thu.

Și ne lămuri că *Nbiih* înseamnă *sord*. Nevoit să intre în legătură cu oamenii din regiune, Thu a sfârșit prin a le învăța—mai mult sau mai puțin—limba. Dar cunoștințele sale sînt încă prea slabe pentru a putea duce o conversație cu minoritatea Tho. Ca să nu le provoace risul, el preferă să le vorbească în limba națională, Kinh, pe care însă Man-ii nu o cunosc. Limba Tho o știu însă atît cît le trebuie ca să iasă din încurcătură. În felul acesta, cunoștințele lui Thu devin foarte prețioase. De altfel, el e fericit să poată vorbi cu Man-ii dialectul Tho.

Sora Pinn este o fată tînă, cu picioare puternice. Zdravănă, cu fața rotundă, cu fruntea netedă sub un turban roșu brodat cu fir de argint, care-i ascunde capul ras. Poartă o tunică lungă și pantaloni de culoare indigo, ca și fetele Tho, dar și mai învechiți, și mai rupți. La gît, la încheietura mîinii, are coliere și brățări de aramă și argint. Muntenii toți se dau în vînt după asemenea podoabe.

Ceea ce ne izbește mai mult la ea este turbanul său lat, roșu, prins într-o bucată de țesătură brodată. Îmi produce o impresie ciudată, pe care ți-o pot da numai lucrurile barbare și misterioase. Mă gîndesc la o zi din copilărie, cînd pentru prima dată am zărit femei-medium, în pompoasa lor înbrăcăminte pestrîă.

Dar sora Pinn n-are nimic barbar, nici misterios. După ce a roșit brusc, suride larg, cu ochii strălucitori, ascunzîndu-și gura cu mîna, ca fetele sfioase din delta.

... La căderea nopții intrăm în casa unui bătrîn. Cu totul izolat, bordeiul, din bambus și lemn necojit, formează singur un adevărat cătun cu un nume propriu. Cocina și cotețul de găini sînt în casă. Dar nici vorbă de porci sau de păsări. Nimic altceva decît bălegar și găinaț. Porcii și găinile sînt «*pay co*», așa îi spune lui Thu stăpînul casei, adică se află la «*serviciul secret*».

— Co, ne lămurește Thu, este de fapt *co quan*, servicii. Expresia este din timpul ilegalității, dinainte de 1945. De atunci a trebuit populația Man să aplice *politica vidului* și să se ascundă. Iată pentru ce toate gospodăriile au colibele lor secrete, ca să ascundă orezul, găinile și porcii. Și această ascunzătoare o denumesc toți *co quan*.

Duc îi spune lui Thu să-l întrebe pe bătrîn dacă ascunzătoarea sa este departe. *Quay* lui răspunde acesta. *Foarte departe!* Ce noroc pe noi! Sperasem că o dată ajunși, să fi putut cumpăra un pui, cu care să facem mai gustos obișnuitul nostru orez gol. Dar toți pușii sînt de mult evacuați în «*serviciul secret*». N-avem încotro, o să ne resemnăm să mîncăm orez cu sare.

Îndată după masă, ne trîntim în jurul focului. Bătrînul ne oferă patul său, singurul din casă, dar noi refuzăm. Fără să spună nimic, el pleacă atunci după lemne și aprinde încă un foc, afară. Într-adevăr, ce confort! Mirosul acru al fumului alungă duhoarea colibei. Culcat pe impermeabilul meu întins direct pe pămînt, acoperit numai pe jumătate de vestonul cel vechi, o să dorm totuși buștean. Ultimele nopți nedormite din cauza frigului și dimineața asta de urcuș și coborîș mi-au fost de ajuns pentru ca ranița și sacii de orez să-mi zdrobească oasele. Abia m-am lungit și m-a și cuprins somnul. Cînd m-am trezit, în toiul nopții, focul ardea într-una. Lîngă vatră stătea o femeie pe care, datorită tineretii sale, am luat-o la sosirea noastră drept a doua nevastă a bătrînului. Păreau singurii locuitori ai casei. Dar între ei era o diferență de vîrstă atît de mare încît, oricum, tot sceptici rămîneam. Pe tema asta am avut un schimb de vederi destul de ironic. Dar cînd să se culce, bătrînul a intrat singur în mica despărțitură ce-i servea de culcuș, în timp ce femeia s-a ghemuit pe patul sălii comune, departe de foc, fără o velință sau măcar o rogojină. Acum e așezată în fața mea. Flăcările îi luminează ovalul feței, care încadrează o gură foarte mică și doi ochi ușor oblici, verzi ca frunza de iarbă. Privind-o, te duce gîndul la acele frumoase prințese orientale tăcute și misterioase, cu care ne-au învățat ecranele cinematografelor. În noaptea pustie și tăcută, în mijlocul acestor oameni prăpădiți de oboeală, care sforăie pe jos, ea veghează, singuratecă, întreținînd focul. O împiedică frigul să doarmă? Sau poate ține să păzească somnul greu al oaspeților? Flăcările se clatină și aruncă umbre fugare. Simt o ușoară tristețe ca și cum mi-aș fi amintit de cineva, fără să-mi dau exact seama nici de cine și nici pentru ce.

21 octombrie 1947. După Thu, nici casa bătrînului Nhan nu e îndeajuns de izolară! În ochii lui acest amplasament nu e decît provizoriu. Astăzi a hotărît să ne arate, lui Khang și mie, un alt loc, ca să ne ceară părerea. Nici n-am isprăvit bine masa, că se și ivește un Man cu o pușcă. Are vreo treizeci de ani și ceva. Chică, turban, figură deschisă, aerul binevoitor al unui literat din epoca Ngyen Trai. Și iarăși vesta asta prea scurtă și pantalonul care se destramă jos,

dind la iveală pulpe goale de oțel, dar murdare și pline de bube purulente. Thu îi spune tovarășul Quan. Înlocuind pe tovarășul Chan, șeful cătunului, ne va conduce pînă la noul amplasament.

Aproape o oră suim pe fir de apă, murdărindu-ne cu noroi, și ne strecurăm printre mărăcini. N-avem nici atîta timp cît să ne smulgem lipitorile care se prind de noi. Abia ieșim din pădurea deasă, că din nou ne înghite. Un luminiiș cu ierburi înalte sau cîțiva bananieri sălbatici, și pădurea continuă cu trunchii ei enormi. Ne strecurăm, ne încovoim, ne cățărăm, ne agățăm pînă ne pierdem răsufierea și iată-ne la Vang Kheo. Încă un cărui! Trei case ca trei cotețe pe picioare strimbe, pe virful coastei muntelui. Dar locul este deschis, iar panorama, încîntătoare. La orizont, munți cît vezi cu ochiul. Undele lor mlădioase sînt gata să atingă cerul. Cer, culmi, nimic altceva. Parcă întreg pămîntul n-ar fi făcut de din munți. Khang al nostru, atît de pasionat de culori și lumină, trebuie să se simtă fericit. Înălțimile s-au împodobit cu veșminte în care patratele de un verde proaspăt al răzoarelor de orez alternează cu cîmpurile galben pai. Și iarăși verde. O simfonie de tonuri verzi.

... Satul este deșert: toată lumea e dusă la seceriș. N-a rămas decît un bătrîn, o femeie care alăptează un prunc și un copil de unsprezece ani, mizgălit cu pămînt ca un clown. La vederea noastră s-au ascuns cu toții în pădure. Găsim casele goale. Dar o clipă mai tirziu, la chemarea tovarășului Quan, femeia se întoarce ca să ne primească. Vine alergînd și copilul, care se uită la noi pe ascuns, ca la niște animale ciudate, atinge ușurel cu un virf de deget pulpana vestei mele și și-l trage înapoi grăbit, încercînd să observe reacțiile ciudatului animal care trebuie să-i par eu. Apoi scoate limba, deschide larg gura ca să ridă, fără însă ca din gîtlee să scoată vreun sunet. Cîteva zile mai tirziu îmi dau seama că acest obicei de a scoate limba, de a arăta cu degetul și de a ride în tăcere, este la el o manie, la fel cu oftaturile adînci ale tovarășului Van Huong. Pînă la plecarea noastră, n-o să-l aud vorbind nici o singură dată. O fi mut?

... Bătrîna nu știe dialectul Tho. Tovarășul Quan ne conduce pînă la bordeiul cel mai de sus al cătunului, unde ne întîmpină un bătrîn ieșind încet dintr-un tufiș. Quan îi zice Ke Xenh. Drept răspuns la tot ce-i spunem, omul se mulțumește să suridă. «E surd», ne spune Quan, care ia asupra lui sarcina de a ne conduce la cele trei bordeie, invitîndu-ne să alegem pe acela care ne place. Hotărîm să ne stabilim în primul, cel mai spațios și mai curat.

Începînd cu dimineața zilei următoare, pornim să transportăm orezul, sarea și materialul pe care l-am lăsat la Ke Nhan. Stăpînii casei nu-s de văzut nici acum dar locuința este mai curată. Încă o curățenie, la repezeală, și ne putem instala.

... 1 noiembrie 1947. Așteptînd ca lucrătorii să instaleze tipografia, Khang și cu mine facem litografii. Dar abia am lucrat o săptămînă, că Thu s-a și întors și iarăși propune să ne mutăm, de data asta la tovarășul Cam, unde legăturile cu valea sînt mai accesibile.

Și iată-ne din nou cărînd, două zile la rînd, orezul, sarea, hainele și cele necesare litografierii. Umblu mai bine la munte, simt mai puțin oboseala. Drumul pînă la Cam nu mă mai surprinde. Dar traseul care suie la «serviciul» său, e cu adevărat imposibil. Nici cea mai mică potecă. O pantă aproape verticală. În multe locuri trebuie să te ții de copaci și să urci în patru labe. Totuși, reușesc să car o jumătate de sac cu orez. Fac trei-patru drumuri consecutive, fiecare la cîte o oră dus și întors. Pentru prima dată îmi dau seama de toate posibilitățile mele fizice. Într-adevăr, nu am de ce să rîvnesc la sănătatea altuia. În mod obișnuit, nu-ți folosești toate forțele. O parte din resursele noastre rămîne întotdeauna neexploată, ba chiar nici nu știm de existența ei. Simt că după rezistență aș

putea, oricând aş vrea, să schimb pana cu cazmaua şi plugul. Greutatea şi oboseala nu mă mai înspăimintă.

Sărmanul de mine! Nu-mi vine să cred că tot eu eram cel care-a vociferat atât de zgomotos când a trebuit să mă înghesui în sampan ca să urc la Phu Tho şi că am bombănit tot timpul drumului!

Micul meu Thien! Am să te-arunc în vîltoarea vieţii şi ea o să-şi ia asupra-şi sarcina de a te educa, mai repede de cum aş face-o eu. Departe de a te prăpădi, n-ai să fii decît şi mai bine călit.

Mă gîndesc la Lien, nevasta mea. Pînă azi nu şi-a părăsit niciodată satul. Acum duşmanul se află acolo. Cu un copil în braţe, cu altul de pulpana rochiei, şi-a părăsit casa doar cu o boccea de haine. Am lăsat-o singură în faţa necunoscutului. O fi avînd pică pe mine? Îmi pare rău de ea, dar sînt sigur că n-o să moară de foame. . . O să se schimbe, aşa cum m-am schimbat şi eu. Trebuie să te arunci în apă, ca să afli că poţi inota. Şi nu există om care să nu poată să inoate.

. . . De fiecare dată cînd se vorbeşte de activitatea revoluţionarilor care-au trăit aici în ilegalitate, nevasta lui Triu Van Huong nu se poate împiedica să nu-i spună lui Thu:

— *Can Cacb mang kho lai!* (Revoluţionarii duc o viaţă tare grea!)

Ea pomeneşte cu emoţie de sfatul pe care i l-a dat o dată un tovarăş:

— Voi, Man-ilor, să nu omorîţi pe revoluţionarii! Nu-i predaţi Táy-lor!¹

Departe de a preda pe revoluţionari, Man-ii i-au găzduit. S-au lipsit de orez pentru ei. Şi-au riscat capul, iar unii şi-au pierdut chiar viaţa. Totuşi supravieţuitorii continuau să se poarte ca mai înainte. Îmi amintesc de ce mi-a spus într-o zi generalul Vo Nguyen Giap:

— Să fi întîrziat insurecţia cu o singură lună şi un sat întreg de Man-i ar fi murit de foame, ca să hrănească o secţie a armatei de eliberare.

Numai văzîndu-i cum ne poartă de grijă şi îi poţi da seama cît de mult ţin la revoluţie. Khang se mişcă. Abia s-a trezit şi îi împărtăşesc gîndurile mele. Nu mai încetează cu laude aduse Man-ilor şi revoluţionarilor convinşi care-au purtat flacăra revoluţiei pînă în adîncul junglei, formînd conştiinţa acestor oameni simpli fără cea mai mică idee despre lumea modernă. Aceşti munteni care altădată se ţineau departe de toţi oamenii, vorbesc acum de Republica democratică, de independenţă, de libertate, de fericire, ştiu să facă deosebire între francezii democraţi şi colonialişti, au la ei, pe împletiturile de bambus, portretul Unchiului Ho² şi lozinci, ţin regulat mitinguri şi întruniri.

. . . Atîta simplitate mă mişcă. Oamenii aştia de treabă au mîncat zece luni încheiate tuberculi sălbateci, cedînd orezul revoluţionarilor. Toată familia lui Chan, întreg acest cătun, ne iubesc şi ne îngrijesc, ne ocrotesc şi împart cu noi tot ce au mai bun şi toate astea numai pentru că văd în noi nişte revoluţionari.

. . . Cu cît mă apropii mai mult de muntenii aştia în zdrenţe şi lipsiţi de orice cultură, cu atît îmi dau mai bine seama că înţeleg şi iubesc revoluţia din toată inima, fără rezerve, cu un devotament minunat. Constatarea îmi dă o imensă încredere în viitor. Comparîndu-i cu cei pe care-i numeşte «intelectuali de duzină»,

¹ Táy—termen prin care sînt denumiţi occidentalii şi care, cînd se referă la colonialiştii francezi, capătă un sens peiorativ.

² Ho Şi Min.

Khang nu se poate abține să nu mărturisească ce mult îl revoltă această categorie de indivizi: nimic nu-i pasionează, sînt buni doar ca, pe la spate, să ponegrească pe alții.

30 noiembrie 1947. Tipografia a putut să-și înceapă lucrul.

Recepția știrilor prin morse o să pornească curînd. În așteptarea întoarcerii în sat am coborît de două zile la tovarășul Chan. Peste puțină vreme, o dată cu apariția ziarului, vom fi mai ocupați. Probabil mult timp n-o să mai avem prilejul să trecem pe-aici. Am vrut să rămînem cîteva zile la munteni, ca astfel să avem prilejul să stăm mai mult de vorbă cu ei.

În seara asta, tot cîtunul s-a adunat în jurul focului și, profînd de acest fapt, am întrebat oamenii despre tovarășii Van și Tong¹. Ne-au povestit despre atacurile împotriva garnizoanei colonialiste și au cîntat vechi cîntece revoluționare.

Noi le-am vorbit despre deltă, de Hanoi, de zilele insurecției, de centrul și sudul țării, pentru ca, arătîndu-le mărimea și bogăția țării noastre, să-și dea seama că fac parte dintr-un întreg popor antrenat într-o mișcare uriașă.

Le-am mai vorbit despre lumea întregă, despre mișcarea revoluționară care clocotește în Africa, ca și în Asia. Am folosit cuvînte simple și pline de imagini. Dar mai cu seamă le-am povestit anecdote despre Unchiul Ho. De altfel asta le place cel mai mult. Sînt mîndri cînd ne spun că, în ilegalitate, Unchiul Ho a poposit adeseori aici. De mai multe ori, noaptea, a trecut prin cîtun. Ascultîndu-i, mă gîndesc la potecile abrupte, întortochiate și pierdute în mărăciniș. Cu adevărat că nu sîntem decît niște copii rîzgîiați care-și fac ucenicia învățînd din viața aspră a oamenilor care luptă. În comparație cu suferințele revoluționarilor din ilegalitate, toate privațiunile și ostenețele noastre nu-s decît un fir de praf alături de un munte. Rezistența poate să ne zvrile pe viitor în greutăți de o mie de ori mai mari, noi le vom înfrunta fără teamă. Avem deplină încredere că vom putea ține piept pînă la capăt, cu sprijinul și ocrotirea compatrioților noștri. Atita timp cit în vîgăunile astea singuraticе, în cîtunurile astea sărace și risipite vor rămîne Man-i credincioși revoluției, independenței și libertății, avem tot dreptul să ne simțim siguri și încrezători.

Discuția se însușește din ce în ce. O flacără prinde să lucească în ochii Man-ilor așezați în fața noastră. Ca și cum s-ar trezi ceva în adîncurile întunecate ale junglei din sufletul lor. Chan și Bao cîntă cit îi ține gura. Ei își spun unul altuia: după victorie, cîștigăm atîția bani cit să ne cumpărăm costume frumoase și coborîm în deltă. Într-o pornire de entuziasm, Trien Van Huong mai mult strigă decît vorbește. Se leagă c-o să omoare un cerb ca astfel să aibă o vestă și să poată coborî la Hanoi.

Liu, și ea, a devenit deodată foarte veselă. Fata asta plăpîndă nu prididește să-i tot arunce lui Thu priviri furîșe. Cînd risetele se mai potolesc, ea îi șoptește la ureche:

— După victorie, *Dong chi Thu gion nay, an me can dong, tbouna* (Tovarășe Thu, să te-ntorci să iei o fată Man și să lucrezi ogoare de orez).

Ca să evităm complicațiile ce ne-ar fi putut face să pierdem simpatia populației, e mai bine să ne prezentăm ca oameni însurați, capi de familie. E tare greu că trebuie să ne punem mereu frîu inimii, la vîrsta la care ai cea mai mare sete de dragoste! Tinerele fete Thô, cu pielea lor roz și ochii provocatori, ault de naturale și puse pe tachinat, ne răspund rîzînd:

¹ Van și Tong—pseudonimele generalului Vo Nguyen Giap și al Președintelui Consiliului Fan Van Dong. În zonele liberate din Viet Bac în 1940—41.

— Nu-i adevărat! Nu sînteți însurați! Cei din Viet Minh nu se însoară niciodată!

Uneori reînvie în noi străvechiul bărbat, individualist și egoist. Atunci spunem glumind, nu fără amărăciune:

— Ah! De n-am fi din Viet Minh...

Atitudinea noastră demnă, respectul nostru față de datinile lor ne-au ajutat să cîștigăm stima și prietenia celor care ne înconjoară. Unii fac chiar comparație între purtarea noastră exemplară și aceea a Tay-lor din garnizoană, care altădată sileau satele să le dea în fiecare zi, cu schimbul, una din cele mai frumoase fete, ca să-i slujească ziua și să petreacă cu ei noaptea. Asta ne face să înțelegem și mai bine necesitatea de a ne purta cum trebuie. Și de fiecare dată cînd sîntem în fața unei fete frumoase, ne mulțumim să suspinăm într-ascuns.

2 decembrie 1947. Ieri, cînd am coborît de la munte, tot satul Man a ținut să ne însoțească, în semn de simpatie. Familia tovarășului Chan ne-a dăruit lămii, soia și ouă. Bătrîna mamă a tovarășului Quan a fugit după noi, cu un mănunchi de frunze de muștar. Pornisem deja cînd ne-a strigat, alergînd, băiețelul tovarășului Minh. Am uitat ceva? Nu! Abia trăgîndu-și sufletul, ne-a întins o funie de ghimber. Cu toate că eram mai încălcați ca niște catîri, am primit totul, ca să le facem plăcere. Toți ne spuneau: « Cînd o să aveți timp, treceți și pe-aici! »

Chiar în aceeași seară am ajuns la poalele muntelui. Tovarășii care nu ne mai văzuseră de mult ne-au întîmpinat cu strigăte de mirare. În ochii lor, în timpul izolării noastre am atins aproape ultima treaptă a nirvanei, cu alte cuvinte am devenit urși.

Părul ne cade peste urechi și ne acoperă ceafa. Fața și veșmintele ne sînt îngălbenite și afumate, bărbia năpădită de peri aspri. Parc-am fi picat deodată în mijlocul unei țări foarte civilizate, plină de animație și lucruri extraordinare. Toată lumea ni se pare elegantă, îmbrăcată în haine noi. După toate cărările cocoșate pe piscuri de munte, micile diguri dintre răzoarele de orez sînt pentru noi adevărate bulevarde.

În timpul zilei am făcut rost de o mașină de tuns cu care să ne tăiem părul. Mă simt mult mai ușor. M-am dus la rîu și mi-am vîrît capul în apă. A fost o plăcere nemaipomenită, deși apa era așa de rece, că mi-a făcut pielea de gîscă. Cînd m-am întors, după ce mi-am schimbat hainele, aveam impresia că m-am născut din nou. Am salutat în trecere un cîrd de fete Thô care însoțeau pe-un bătrîn la un hambar secret.

— Salutare, onorabile bătrîn! Salutare, tovarăși!

Bătrînul dădu din cap, scoțînd un mormăit slab, dar fetele mi-au răspuns ciripind:

— Bună ziua, tovarășe!

Una dintre ele mi-a spus cu voce tare:

— Tare frumos mai sînteți, tovarășe!

Și eu bufnui cu toate în ris. M-am înroșit de fericire, pîrîndu-mi rău că n-am la mine o oglindă, ca să verific dacă într-adevăr sînt atît de frumos pe cît mi se spunea. Chiar în aceeași seară, la înapoiere, mi-am putut da seama de realitate, cînd Thu mi-a povestit că fetele făcuseră complimente la peste jumătate din noi. Cealaltă jumătate n-a avut noroc să întîlnească vreo fată... Cocoșajii, tot cocoșajii se întorseseră!

În romînește de VIORICA DINESCU

P R O F I L U R I

AL. TVARDOVSKI

PREMIUL LENIN—1961

de

ION IANOSI

Secolul nostru apropie oamenii, popoarele, țările. Distanța în timp și spațiu nu mai poate împiedica osmoza istorică a evenimentelor. Arta secolului tinde spre noi sinteze, atotcuprinzătoare. În proză realizarea lor e dificilă, posibilitățile-i fiind limitate de însuși timpul ce stă la dispoziția scriitorului și cititorului. Poezia e mai laconică, ea poate contura viața unui om în câteva zeci de rînduri și atinge într-o singură imagine culmile generalizării. Cerința sintezei grandioase, demnă de măreția epocii, își găsește ecoul optim în poezie — o poezie nouă prin compoziție, prin diversitatea formelor și speciilor, prin mesaj.

Credo-ul estetic, reprodus miniatural, îi aparține lui Nazim Hikmet. Fără a accepta ierarhia dintre proză și poezie (prima dispune și ea de mijloacele generalizării intensive, imbinînd conținutul larg cu o formă densă) patosul raționamentului ne e apropiat. Poezii *feluriți și buni* ne-au încinsat în ultimele decenii cu versul lor, variat și el. Multe din

AL. TVARDOVSKI

aceste cînturi, avînd factura preconizată de Hikmet, confirmă părerea după care ne găsim în fața unei importante direcții de înaintare artistică contemporană, a unei modalități de însușire artistică a secolului...

Iată citeva exemple. Nazim Hikmet însuși elaborează de mulți ani colosala epopee intitulată sugestiv *Panorama umană sau Istoria secolului 20*. Ea va îmbrățișa în nouă volume o uriașă fișie istorică, cu peste trei mii de eroi, acționînd în diferite țări și continente. Chilianul Pablo Neruda cîntă lupta de eliberare națională a popoarelor întregii Americi Latine în monumentale cicluri, ca celebrul *Canto general* sau recentul *Cantión de gesta*, consacrat Cubei lui Fidel Castro — înrudite cu giganticele fresce murale ale mexicanilor Diego Rivera și David Alfaro Siqueiros.

Poeemele lui Maiakovski traduc într-o măreață sinteză poetică experiența pregătirii, înfăptuirii și valorificării primei revoluții socialiste. *Vladimir Ilici Lenin* evocă în imagini monolite, sculpturale, filozofia istoriei, portretul orînduirilor sociale, geneza claselor, logica luptei politice, viața conducătorului clasei muncitoare internaționale, *viața fără moarte-a tovarășului Lenin*, care începuse de mult, sînt ani vreo două sute înapoi și pe care n-o poți cuprinde secole să scrii. *Poemul lui Octombrie* cîntă revoluția, războiul civil, reconstrucția pașnică în diversitatea vibrantă, picturală a faptelor de calibru diferit, prin prisma multor asociații personale, îmbinînd fragmente intime cu evenimente de însemnătate națională.

S-a-ntîmplat cu ostașii, cu țara, sau în inima mea s-a-ntîmplat. Din suprapunerea planurilor ia naștere un gen epico-liric, în care lirismul nu contravine monumentalității, dimpotrivă, o potențează.

Maiakovski stă la baza viitoarelor poeme realist-socialiste. Nu prin literă, ci prin spirit. Nu prin ceea ce este unic și inimitabil, ci prin trăsăturile principiale ale poeziei sale: entuziasmul în fața istoriei și a contemporaneității, rezonanță a patosului clasei, al poporului, al întregii țări eliberate, încrederea nestrămutată în harașo-ul comunist, slăvit în celebrul cînt, al 19-lea din *Poemul lui Octombrie*, și în întreaga creație a celui ce se adresa vieții — *tovarășe!*

Printre maeștrii «formelor mari» postmaiakovskieni se numără doi poeți înrudiți și diferiți: Vladimir Lugovskoi și Aleksandr Tvardovski. Amîndoi le-au gustat farmecul încă din anii treizeci, pentru a nu le mai părăsi. Aproape 25 de ani (1930—1954) a consacrat Lugovskoi elaborării celor patru cărți ale epopeii (precizarea îi aparține) *Deșertul și primăvara*, consacrată transformărilor socialiste din republicile sovietice ale Asiei Centrale. Între timp Tvardovski — inspirat de o idee a lui Fadeev, ca odinioară Gogol de Pușkin — l-a însoțit pe Nikita Morgunok în revela-toarea călătorie pe urmele *Țării Muravia* (1934—1936), l-a plămuit pe

simplul și legendarul Vasili Tiorkin, devenit simbol al apărătorului patriei socialiste (1941—1945) și a scris — tot pe tema războiului — « cronică lirică » *Casa de lângă drum* (1942—1946). Ultima și principala sa *carte de poeme* Lugovskoi a elaborat-o 14 ani (1943—1956). *Mijlocul veacului* e definită de autor drept *autobiografia secolului*, răsfrîntă în sufletul participantului de rînd al marilor evenimente. *Picătură în oceanul istoriei populare*, poetul își recapitulează viața, și implicit pașii istoriei, cu tot zbuciumul lor înălțător. Din *Mijlocul veacului* urmașii vor putea desluși limpede mesajul acestui mijloc de veac. Un cercetător l-a numit « epopee lirico-filozofică », în rînd cu poemul lui Tvardovski *Din zare în zare*, și el rod al unui întreg deceniu (1950—1960). Ambele sînt « cărți », în « sensul popular » atribuit de Tvardovski termenului, pentru a specifica forma neîngrădită a poemului *Vasile Tiorkin: un fel de letopiseț — neletopiseț, cronică — necronică, ci tocmai « carte », o carte vie, mobilă, liberă ca formă ...* Totodată, între ele există multe deosebiri. Una e mai complicată, alta — mai simplă, Lugovskoi — mai intelectual, Tvardovski — mai emoțional ș.a.m.d. Dincolo de particularitățile stilului și manierei, cele două cărți au însă o principială trăsătură comună, preconizată de Lugovskoi încă la Primul Congres al scriitorilor sovietici: *torentul unic al receptării lirico-filozofice a lumii!*

Și nu numai ele. *Meditație*, titlul penultimului roman al lui Panfiorov, poate fi considerat leitmotivul celor mai interesante și mai dezbatute scrieri sovietice din ultimii ani. Cauza acestui numitor comun este lesne de înțeles. Viața omului a devenit infinit de încăpătoare. Pe locurile unde înainte nu se întîmpla nimic, activitatea creatoare pulsează acum la cea mai înaltă tensiune. Bunicii cunoșteau un sat sau o regiune iar nepoții se avîntă spre Venus. Cel de o vîrstă cu secolul a parcurs milenii. Școala Verdunului și cauza dreaptă a Stalingradului angajează mai intens mintea și sufletul decît războiul de o sută de ani. Pămîntului desțelenit cu un sfert de veac în urmă de orînduirea colhoznică i s-a adăugat desțelenirea celor 41 milioane de hectare pămînturi noi.

Au fost timpuri eroice, — toate au trecut. Azi nici cînturi, nici poeme, nici epopei... Introducerea polemică, tipic maiakovskiană, îl călăuzește de fapt pe cititor în miezul celei mai mărețe epopei a omenirii. Tvardovski la rîndul său e conștient de aceste noi, infinit mai eroice timpuri și le vrea cînta. El aprobă exclamația interlocutorului său care numește bararea cursului Angarei un impozant *poem* și îi pare rău doar de faptul că încă nu e *al lui*... A transpune poemul construcției comuniste în imagini înaripate, a-l însuși artistic, e visul tuturor scriitorilor sovietici. Ritmul înaintării e însă amețitor, zările se înnoiesc neconținut. Zilele vieții noastre revendică o contemplare de la mari înălțimi, prin prisma celei mai înaintate

viziuni. Rezultatul e adeseori *meditația* — *despre veac și despre sine*, despre om, omenire, fericire, comunism. Conținutul *liber* cere o formă corespunzătoare: interferența neîngrădită dintre genuri, specii, modalități naște organice și originale aliaje artistice. Dovada o constituie de pildă înnoirea tradiționalului *ocerk* rus, pe calea întimei fuziuni dintre publicistică, reportaj și eseu, a meditațiilor pe cursul *riului cu numele* — *Faptă*, sau îmbinarea dintre epic și liric, profunzime intelectuală și nobilă vibrație emoțională, atît în proză cit și în poezie. Înainte l-am apropiat pe Tvardovski de Lugovskoi; acum putem sublinia înrudirea poemului său cu amintirile Olgăi Berggolț *Stele în plină zi*. Aproximarea este de formulă, viziune, patos. Poeta Leningradului asediat, eroic și tragic, a pornit la cucerirea cărții sale « de căpătîi », visată de fiecare scriitor, a acelui sumum în care să se răsfrîngă întreaga viață, cu bucuriile și necazurile ei — toate stelele ce ne luminează calea. . . Este același torent unic al receptării lirico-filozofice, în veșmintul unei proze laconice, gingașe, trepidante.

Cele de pînă acum dovedesc că poemul lui Tvardovski nu este numai un remarcabil succes al poetului și al literaturii sovietice, ci implicit ilustrează importante trăsături și tendințe ale întregii poezii epice și literaturi realist-socialiste. Poemul nu are doar o semnificație individuală, ci și una generală. Prezentîndu-l, doream întîi să sugerăm această prelungire a coordonatelor.

Călătoria e un pretext și un cadru frecvent în literatura universală. Călătorul, în fața căruia se perindă oameni, situații, meleaguri este un personaj adecvat generalizărilor vaste. El poate fi autorul însuși sau un erou oarecare, activ și visător, cu ochiul ager și auzul ascuțit. Scriitorii ruși au folosit adesea forma dată: Radișcev în *Călătorie de la Petersburg la Moscova*, Gonciarov în *Fregata « Pallada »*, Nekrasov în *Cui i-e bine în Rusia*, Cehov în *Insula Sahalin*, Gorki în ciclul *Prin Rusia*.

În poetica lui Tvardovski călătoria este un motiv constant.

*Pe drumul lung, prin colbul sur,
Purcede-un om, în zori.
Zări limpezi sint jur-împrejur,
Deasupra nori ușori.*

Mijlocașul Nikita Morgunok își părăsește familia, gospodăria și se avîntă în peregrinări fantastice — prilej excelent pentru zugrăvirea rînduie-lilor colhoznice, statornicite în toată țara. « Drumuri, drumuri. . . » Asemă-

nător soldaților din cintec, Vasili Tiorkin străbate și el multe sute de verste
pînă a ajunge « pe drumul spre Berlin »

... Și-apoi noi, din capitală
Pin'la granița natală,
Iar din granița de-apus
Pin'la ei în capitală,
Ce campanie am dus!

Noul poem descrie călătoria autorului pe magistrala transsiberiană: Moscova — Volga — Ural — Irkutsk — Habarovsk — Vladivostok, inițial călătorie pe zece zile, devenită. . . de zece ani! Gorki spunea că literatura din trecut era în special o literatură a regiunii Moscova și a citorva gubernii apropiate. Uralul, Siberia, Volga și alte regiuni au rămas în afara cîmpului de observație, viața imensei patrii nu s-a oglindit în operele clasice în toată plenitudinea ei. Revoluția socialistă a lărgit înfinit obiectul literaturii și sub acest aspect. Cuprinderea și aprofundarea unor mereu noi « fișii » ale realității sociale caracterizează în ansamblu, literatura sovietică multinațională ca și evoluția multora dintre reprezentanții ei de frunte. Esenin era considerat cîntăreț al Riazanului, iar Tvardovski și bunul lui prieten, Isakovski, al Smolenșcinei. În *Autobiografie* Tvardovski mărturisește că dacă regiunea Smolenskului, unică și de neprețuit, a moștenit-o de la părinți, în schimb Siberia, cu frumusețea ei aspră și măreață, cu bogățiile ei naturale, cu construcțiile gigantice și perspectivele ei legendare, a cîștigat-o în anii maturității. Această legătură cu « alte locuri » a apărut de la sfîrșitul anilor patruzeci, cînd a mers pentru întia oară în răsărit, extinzîndu-se și cimentîndu-se mereu, pe măsura făuririi poemului.

*Mi-e sufletul senin și înflorit,
Și sînt cuprins de-o mare fericire
Că mi-a fost dat s-aduc la-ndeplinire
Călătoria mea în Răsărit.*

Încă Cehov visa înălțarea Siberiei, notîndu-și printre însemnările de drum: *Ce viață plină, înțeleaptă și temerară va lumina cu timpul aceste meleaguri.* Lenin, amintindu-și de stepele dintre Omsk și Tomsk, vîsută în drumul deportării și la întoarcere, spunea într-o discuție: *Minunat ținut. Cu mare viitor.* Viitorul s-a înfăptuit, stepele s-au transformat în pămînturi roditoare. Cresc giganticele centrale electrice de pe fluviile Angara, Obi și Ienisei, se înalță uzina metalurgică din Siberia Apuseană, cea de aluminiu din Irkutsk, combinatul din Korșunovsk, uzinele de prelucrare a țițeiului din Omsk și Irkutsk, combinatul de celuloză din Krasnoiarsk. Metropola Siberiei, Novosibirskul, numără azi nu 70 mii, ci un milion de

locuitori. Într-adevăr, Siberia, ținut cu tainice splendori și depărtări imense, a devenit

*Lăcaș al gloriei, aduse
Printr-un efort fără egal,
Tărîm al îndirjirii ruse,
Grînar și mină și-arsenal. . .*

ale cărui lumini curg neconținut în zare, cuprinzînd ca într-o centură de foc jumătatea globului pămîntesc. . .

Adept al trenului tradițional, poetul îl părăsește rareori. Exceptînd capitolul *Pe Angara* și cîteva scene mai mici, el nu zugrăvește concret, detaliat locurile prin care trece și faptele celor care le populează. Paradoxal, « cunoașterea vieții » are loc prin fereastra vagonului, în tovărășia cîtorva călători: rubicondul maior, bătrînelul savant sur la tîmple, *purtînd triumful unei glorii într-un suris misterios*, popa cu medalia aniversării Moscovei, tinerii căsătorîți, avîntați de pe băncile institutului spre necunoscut ș. a. La prima vedere, autorul n-are dreptul să-l ironizeze pe prozatorul chel, *ce-a și făcut puțin teren . . .* în bufetele gărilor. Aparențele sînt însă înșelătoare, iar pretinsul paradox își găsește dezlegarea în modalitatea poetică aleasă de autor. Masa detaliilor observate în viață a fost trecută printr-un fin filtru lirico-filozofic, din tone de minereu extrăgîndu-se gramul de aur curat. Atmosfera, emoția, idealul presupun un imens material brut, din care să fi fost distilate — dar care nu trebuie direct și extensiv înșiruit în fața noastră. În zece ani de trudă și în cei premergători lor, scriitorul s-a oprit la neînumărate stații, cercetîndu-le amănunțit — tocmai de aceea își poate permite acum, în concluzia poetică, să nu se mai oprească, să contemple viața în toată splendoarea diversității și dinamicii ei, să cuprindă în orbita privirii sale întregul. Maica-Volgă unește în apele ei șapte mii de riuri, « prin nimic egale », dar cel ce vrea să-i pătrundă frumusețea, nu trebuie neapărat să parcurgă unul cîte unul afluenții, să reconstituie fiecare ținut brăzdat de ei — îi ajunge (dacă e poet autentic) să ne transmită zguduitoră impresie a revederii de cîteva clipe cu falnica punte ce leagă Apusul de Răsărit. Permanența călătoriei sugerează deci infinite depărtări și pre-dispune la meditații.

*Mereu întoarceri și tircoale,
Meandre, curbe, cotituri.
Nu-i scump tributul dumitale,
Dat unei vechi literaturi?*

Dimpotrivă: « veche » ar fi fost trecerea în revistă lineară, consecutivă, unidimensională a plaiurilor întîlnite. Procedul folosit de Tvardovski

este ancorat în tradiție, dar profund inovator. Întoarcerile, tîrcoalele, meandrele, curbile, cotiturile potențează fenomenul, distilează sensul său major.

Titlul poemului e semnificativ. Zările sînt felurite ca și contextul lor, ele se desfășoară în multe direcții, opuse și complementare. Drumul spre răsărit se suprapune cu amintirile drumului spre apus, prezentul prevestește ziua de mîine și reclamă retrospectiva celei de ieri. Îmbinarea diverselor planuri spațiale și temporale împrumută secvențelor relativ scurte o neobișnuită densitate. Numai 15 capitole de cvintesență poetică țin locul masivelor tratate de geografie, istorie și psihologie.

La plecare, poetul aude bubuiturile tunurilor din îndepărtata Coree, și-și amintește de Marele Război, terminat cu doar jumătate deceniu în urmă, pe veci întipărit în memoria poporului. Constructorii comunismului fuseseră Tiorkinii, familiile lor înduraseră în rînd cu cei din *Casa de lingă drum*. Nu e de mirare că amintirile războiului reapar de în noul poem, în replici, gesturi, asociații, sau într-o atmosferă specific tiorkiniană. Dovadă concludentă e capitolul *Frontul și spatele frontului*. Unde s-a trăit mai greu? — în jurul întrebării tipic-rusești se desfășoară o aprigă polemică între călători. Disputa serioasă o îndulcită de umorul binecunoscut din scrierile anterioare ale poetului, și construită dialectic. Întîi se înfruntă un militar și un civil, ambii intoleranți față de locul unde slujise celălalt, pe urmă se avîntă în discuție doi oponenți mai puțin gravi: maiorul greu la vorbă, după care viața din spatele frontului te pune la încercări mai dificile, și bătrînelul pletos, care din propria-i experiență de civil s-a convîns de contrariul... Simplă, dar ingenioasa inversare a rolurilor, evidențiază mai pregnant decît eventuale tirade, modestia adevăraților eroi — în orice loc s-ar afla ei. De fapt, conchide autorul spre mulțumirea tuturor, frontul și spatele lui sînt gemeni inseparabili, iar cel mai ușor e cînd... nu e război! De altfel, la capătul drumului ajungem după ce racheta sovietică întîlnise luna, cînd

Întreaga omenire de pace însetată

Începe să răsuflă mai ușor.

Așadar, se stabilesc raporturi intime între zări îndepărtate geografic și istoric, ce se atrag sau, dimpotrivă, se resping: între *doud fierdrii*, cea mizeră a tatălui din satul natal și cea imensă a poporului din Ural; între închisoarea uitată din Aleksandrovsk și înflorirea Irkutskului contemporan; între soarta prietenului din copilărie și propria-i soartă...

Tvardovski e dușmanul idilei de un roz anost. Poemul său eroic nu putea fi scutit de accente tragice, de vreme ce ele existaseră

În viață. *Așa a fost...* Victoriile au fost obținute [greu, nu fără jertfe și erori.

*Partidu-mi spuse adevărul
Și eu partidului urmaș.*

Ajuns la capătul drumului și înainte de a-și lua rămas bun de la cititor, poetul sintetizează, în lumina istoricelor hotărâri ale Congreselor al XX-lea și al XXI-lea, învățămintele trecutului și mărețele perspective de viitor, ce au și început să prindă viață.

Calea scriitorilor e și ea luminată de aceste perspective. Multe poezii ale lui Tvardovski din ultimii ani sînt memorabile profesioni de credință despre rosturile artei și ale artistului. Motivul *artei poetice* străbate și poemul. Între cititorul și scriitorul sovietic s-au statornicit raporturi strînse, nu e deci surprinzător ca și în compartimentul acceleratului transsiberian să se iște *O discuție literară*. Scriitorului i se reproșează existența unor lucrări stereotipe, preconfeționate între patru pereți, înaintea deplasării în uzină. Romanul de acest fel

*Din toate are cîte-un pic
Și nu-i poți reproșa nimic,*

decit că îl lasă indiferent pe cititor.

*Să fie oare-atît de goală
Viața noastră cum vor ei?
Și-atît de cruntă plictiseală
În fapte, visuri și idei?
Refuz această perspectivă!
Nu sînt un duh nepămîntesc:
Sînt trist și vesel deopotrivă,
Și cred, și sufăr, și iubesc.*

Scriitorii sînt vizați și indirect. Unul dintre cele mai avîntate capitole poartă titlul *Moscova în drum*. Se discută despre cei ce nu vor să părăsească capitala cu nici un preț, iar tînărul soț, care pînă atunci se ținea mai la distanță, pierdut într-un colocviu mut cu aleasa inimii, explică motivele intime, de conștiință, ale hotărîrii lor — de a pleca, nu la trei ceasuri de Moscova, cu tainicul gînd al apropiatei întoarceri, ci dincolo de Cita sau chiar Mogoca, spre locuri ce vor deveni tocmai prin truda lor de-abia de acum încolo vestite. Scriitorul a răspuns unei «comenzi sociale» arzătoare: inițial capitolul fusese publicat în ziarul *Pravda*, alături de informațiile *Răspunzînd chemării partidului și guvernului — să cucerim bogățiile naturale din Răsărit* (ședința comsomoliștilor și tineretului Moscovei

în Palatul Mare al Kremlinului) și *Miine pornește spre Răsărit primul eșalon al moscoviților-voluntari*. Valorile secolului se nasc în slujba anului și chiar a zilei, actualitatea e calea cea mai sigură spre eternul-uman !

Polemica poate fi ușor extinsă asupra literaților izolați în apartamentele lor din capitală, incapabili să pătrundă nobila deviză a tinerilor entuziaști: unde sintem noi, acolo se află și Moscova ! Idealul lui Tvardovski e contopirea cu viața, vibrarea în unison cu poporul. Cititorul — deși nici el fără cusururi — e cel mai bun prieten, dascăl și judecător, iar exigențele-i sînt îndreptățite. Ultimul capitol este integral consacrat celui pe care la început autorul îl îndemnase

*Citește pîn'la jumătate
Și pcat-o ții pîn'la sfîrșit!.*

celui căruia —

*Părăsind această zare
Ce-n latul unui continent,
Ne-a-mprietenit profund și tare —*

îi promite o revedere apropiată, într-un nou voiaj:

*Ieșiră așadar la fine,
Dar n-avem timp de stat, nici gînd.
Din pragul altor zări cu bine
Bătrîne prieten ! Pe cîrînd !*

Tvardovski este un poet al milioanelor de cititori. Popular în conținut, el este apropiat maselor și prin formă, printr-un vers accesibil, muzical, suprasaturat de emoții, adînc împlîntat în pămîntul patriei. De la Pușkin la Esenin, poezia rusă era și cîntec, înrudit sau confundat cu tovarășa bună a omului simplu de-a lungul secolelor — « pesnia ». Poezia lui Tvardovski este cantabilă și referirea tocmai la acești doi înaintași sugerează fenomenul. În evoluția scriitorului, de la *Țara Muravia* la *Din zare în zare* se remarcă o acumulare a elementului *subiectiv*, liric-muzical-asociativ. Primul poem amintea — chiar și prin construcție — de *Cui i-e bine în Rusia*. În cel din urmă asemănările cu intonațiile pușkiniene sînt mai evidente, decît cele ale epicii lui Nekrasov. Aci totul este trecut printr-un *unghi subiectiv*, prin prisma eroului liric, ale cărui emoții, preferințe, asociații — aparent capricioase — devin mijlocitorul ostentativ al realității. Ne întoarcem la amintita unitate a contrariilor: lirismul ca modalitate adecvată exprimării conținutului epic !

Firele poeticii lui Tvardovski se prelungesc pînă la mai toți înaintașii: Maiakovski, Blok, Esenin, Nekrasov, Lermontov, Pușkin. Creșterea distanței

în timp nu presupune accentuarea, în proporție directă, a deosebirilor. Aminteam de filonul pușkinian, din totdeauna prezent în creația sa, și pregnant tocmai în ultimul poem. Valorificarea tradiției înaintate nu înseamnă *tradiționalism*, și cei ce l-au învinuit de acest păcat, i-ar fi putut reproșa ceva asemănător lui Eluard sau Aragon, pe motivul că în evoluția lor s-au lăsat ispitiți tot mai mult de versul clasic și în genere de formele tradiționale ale poeziei franceze. Dimpotrivă, o serie de poeți realiști par «netradiționali» și pentru că tradițiile lor naționale diferă mult de ale noastre (de pildă, unii autori din America Latină).

Tradiționalul, clasicul Tvardovski este în cel mai înalt grad modern. Poezia sa este contemporană și simplă, găsind din primul moment drumul spre inima cititorului. Logica formală contrapune simplul și complexul, cea dialectică sesizează întrepătrunderea lor. Versul accesibil al maeștrilor are multe valori tainice și poate fi îndelung explorat. Cunoașterea merge parcă în spirală: contactul se stabilește de la început, dar întoarcerile sînt revelatorii, aceeași strofă dezvăluie sensuri mereu noi. Cel ce a îndrăgit poezia lui Tvardovski, are senzația că și el călătorește — din zare în zare!

ARAGON

de

HUBERT JUIN

ARAGON este exemplul indispensabil a ceea ce înseamnă literatura franceză de astăzi. Exemplu nu numai pentru că el a scris cărți indispensabile, pe de o parte, pentru cunoașterea acestei literaturi și, pe de altă parte, pentru formarea noilor scriitori francezi, care își iau sau își vor lua lecțiile lor din aceste cărți —

dar și pentru că evoluția lui este perfect semnificativă: venind de la supraréalism și ajungând la comunism, născându-se în plin irealism și ajungând la realism-socialist, plecând de la o concepție a cosmopolitismului considerat ca un drept, la concluzia înrădăcinării naționale considerată ca o datorie... De la punctul

acesta de plecare, la punctul acesta de sosire se înscrie viața unui om și experiența unui scriitor. Cum? Nu într-un mod indiferent față de timp, ci chiar în inima acestui marș al timpului și al oamenilor: Istoria. 1918! Aragon e încă pe front. El a primit decorații. Când se întoarce la Paris, ce se petrece? Nimeni nu știe pentru ce a fost război și pentru ce se face această absurdă « pace ». Tinerii simt nedeslușit că cei mai în vîrstă decît ei au mințit. Ei resping cultura și chiar limbajul acestor bătrîni. Totul este posibil: și Dada și suprarealismul. Aragon e unul din fondatorii suprarealismului. El este scriitorul cel mai talentat al acestei epoci și al acestei școli. În 1920, la Tours, ia naștere un nou partid politic, un partid de un tip cu totul nou: Partidul Comunist Francez. La Tours, în ultimele zile ale lui decembrie 1920 și în primele zile ale lui ianuarie 1921, la lucrările acestui mare și celebru congres, se află Clara Zetkin, aceeași care fusese prezentă la ultimul congres socialist întrunit la Basel, înainte de asasinarea lui Jaurès. Se vorbește mult despre partidul acesta nou, dar Aragon nu-i cu mîntea la politică. Izbucnește războiul rîfan. Se semnează manifeste: Aragon semnează cu amîndouă mîinile împotriva atacului colonialist. Fiindcă în acest mod se simte el solicitat să se intereseze de politică și din această cauză se adîncește cu adevărat în dorința de a o cunoaște, citind de-a valma, în superbă dezordine, pe scriitorii marii Revoluții, textele opoziției din timpul celui de-al doilea imperiu, operele socialiştilor utopici, Blanqui și Marx. . . Și, dintr-o dată, suprarealistul Aragon se decide să se înscrie în Partidul Comunist Francez. La « Centrala » suprarealistă (cum se spunea), se discută aprig. Dar Aragon socotește că a avea sau a nu avea carnetul de partid este o chestiune strict personală. Și iată-l, în același timp, suprarealist (el nu-și părăsește prietenii și continuă să scrie revistele lor și să participe la manifestațiile grupului), — și comunist. În 1928, în barul Coupole, la Paris, un gigant care nu vorbește limba franceză ci numai rusește îi face semn să se așeze la masa lui: e Maiakovski. A crede că Aragon a fost influențat direct de Maiakovski — care nici nu fusese tradus — ar fi absurd. Cu toate acestea, a existat o influență: Aragon a fost cu desăvîrșire uluit de faptul că un poet își poate citi operele în fața a mii de muncitori, în uzine și în piețele publice și că poate să participe astfel — direct — la efortul socialismului susținut de proletariat. Un exemplu pe care Aragon nu-l va putea uita. La o zi după această întîlnire, Aragon face cunoștință, în același bar din Montparnasse, cu Elsa Triolet. Elsa Triolet și Aragon (sîntem în anul 1928) nu s-au mai despărțit de-atunci. . .

Este necesar să insistăm puțin asupra acestei cotituri esențiale în viața lui Aragon: trecerea de la suprarealism la comunism. După aceasta viața particulară a lui Aragon — integrată valorii binelui — devine o prelungire a vieții colective. Suprarealismul nu cunoaște decît pe acel Lautréamont care scriese *Cintecole lui Maldoror* și disprețuia pe celălalt Lautréamont, care publicase *Prefață la Poezii*. Dar cînd comunismul biruie în Aragon, cînd el

devine cu adevărat omul eticii noi, omul moralei colective, atunci, așa cum mi-a spus:

— *Atunci am înțeles că Prefață la Pocii a lui Lautréamont conținea pe adevăratul Lautréamont...*

Și ce alt a făcut Paul Eluard, scriind și publicând celebrul său poem *O lecție de morală*, dacă nu să realizeze și el, la rîndul lui, textul unei conversiuni, sau, așa cum spune în această carte: să readucă la bine ceea ce era rău?

Cînd, în 1930, Aragon se reîntorcea dintr-o călătorie în U.R.S.S., el este un om nou. Scrie *Clopotele din Băle*, primul volum din seria romanească *Lumea reală* (serie ce se termină provizoriu cu *Comuniștii*); publică lucrarea *Pentru un realism socialist*; face ultimele corecturi la *Ura Ural*:

*Tehnica
în perioada
de construcție
botărăște
de
tot.
Călușule, pricepe-mă bine...*

Apoi — lupta. Lupta împotriva fascismului, în 1934. Lupta împotriva fascismului în 1936, pentru Spania martiră. Lupta împotriva fascismului în 1939, cu Hitler, Munich și trădătorii din interior. Apoi, iarăși, lupta, în 1940, pe front. Și lupta, din nou, în anii negri, cînd Berlinul și Vichyul aruncă lespedeza celei mai îngrozitoare dintre tăceri pe inima Franței:

*Eu te salut o, Franță smulsă dintre stafii
Redată păcii Ared salvată din gennne
Țară slăvind Orléans Vendôme Beaugency
În clopote o rugă a zorilor răsune*

*Eu te salut o, Franță, cu ochi de turturea
Nestinsă mi-e iubirea nestins cumpliciul cbin
O vechea mea dispută — și nouă — Franța mea
Pămînt udă de sînge și cer de vrăbii plin.*

În bucuria zorilor eliberării teritoriului francez, în pacea regăsită, sfințitu-s-a și lupta? De-abia răgazul ca să strîngă cîteva mîini prietene, să revadă Moscova,

să treacă prin București, unde prietenii noștri români fluturau stegulețe pe care sta scris:

*Și daed-ar fi să-ncep din nou
Din nou voi face același drum...*

Apoi lupta începe iar, Maurice Thorez revine în Franța. Jean-Richard Bloch trebuie să-și reia activitatea la Paris. Trebuie împiedicat ca eliberarea să fie escamotată în folosul forțelor reacțiunii. Aragon e neobosit. Se cere să fi pretutindeni. Alături de Elsa Triolet pentru «Bătălia cărții» (vânzări de cărți progresiste și clasice organizate de-a lungul întregii Franțe, biblioteci aproape pretutindeni). La direcția ziarului *Ce soir*. Trebuie să vegheze asupra Comitetului Național al Scriitorilor. Trebuie organizate caravane ale Păcii, care vor străbate Franța. Trebuie, trebuie... Trebuie să fie și ceea ce este: un scriitor. În toate acestea, cu alte cuvinte, trebuie să găsească și răgazul să scrie. Și Aragon scrie...

Nu este loc aici, în aceste scurte note, să cităm toate cărțile pe care le-a scris, nici măcar pe acelea scrise după război: admirabile poeme ca *Ochii și memoria*, *Romanul neterminat*, *Elsa*, *Poezii*; romanele *Comuniștii și Săptămâna mare* texte critice, cum sînt cele consacrate lui Courbet, lui Hugo sau literaturilor sovietice; pamflete pentru eliberarea lui André Stil, pentru soții Rosenberg, împotriva războiului din Indochina, toate acestea, toată această activitate multiplă și neobosită, constituie în fond cea mai bună definiție asupra lui Aragon.

Celor care nu cunosc în totalitatea ei această operă — și nu spun asta numai pentru cititorii mei români, ci și pentru că foarte puțini cititori francezi cunosc această operă în întregimea ei, căci ceea ce Aragon a publicat în volume nu reprezintă aproximativ decît o treime din ce a publicat prin ziare și reviste și, de exemplu, e suficient a ști că numai textele consacrate lui Romain Rolland, ar forma, dacă ar fi adunate, o lucrare voluminoasă — celor care nu cunosc, așadar, această operă în ansamblul ei, cred că e necesar a le arăta că Aragon este un om care a luptat, cu curaj și fără să cunoască oboseala, pentru o cauză dreaptă aflînd în dreptatea cauzei pe care o apără noi forțe pentru continuarea operei sale. Căci trebuie să se vadă bine că ceea ce-i dă lui Aragon unitatea și forța este Partidul:

*Dar sînt cuvinte scrise în slovi capitale
Cum un Partid conduce poporul său. Și-mi pare
Că tot ce-a fost e-asemeni eclipselor totale
Și-n fața lui strădin mi-e și palid orice soare...*

Aragon aparține astăzi acestui Partid, Comitetului său Central. El a luptat pentru onoarea Franței. El a făcut din cauza poporului, propria lui cauză.

POEZIA LUI RADNÓTY

de
EMIL GIURGIUCA

RADNÓTI debutează în literatură în perioada de ofensivă a mișcării muncitorești dintre anii 1929—1933, al cărei ecou se face simțit în toate domeniile artei maghiare. Este perioada în care scriitorilor comuniști li se alătură o serie de alți scriitori orientați spre popor.

Ideile mișcării muncitorești pătrund pînă și la revista *Nyugat*, redută, în această epocă, a conservatorismului burghez. « *Principala sursă de inspirație, aerul poeziei maghiare — se scria în coloanele ei — e totuși socialismul. Spiritul revoluției înfrînte și ținute la stîlpul infamiei continuă să trăiască subteran, își nește în cărțile de versuri și îmbobocește.* »

Substanța din care își va hrăni poemul Radnóti pînă la sfîrșitul scurtei și tragicei sale vieți va fi tocmai acest spirit revoluționar.

În primele sale volume e încă tribut ar ca modalitate de expresie experienței moderniste. Dar nu din spirit individualist caută Radnóti o nouă modalitate de expresie. Nu lecția dată de Kosztolányo Dezső care modifica pentru uzul artei contemporane dictonul cartezian în « *differe ergo sum* », nu acest percept estetic secesionist îl urmează Radnóti. După cîțiva ani se vede limpede că înfrigurata căutare a formei noi pornește dintr-o concepție sănătoasă despre artă, după care aceasta își justifică existența numai prin funcția ei socială. Ca să-și îndeplinească această sarcină creația trebuie să fie act lucid, mesaj comunicabil, dar servit nu de locul comun, care-l ucide și anihilează, prin absența măiestriei artistice, întreaga operă, ci de o expresie artistică nouă calitativ superioară. În escul său *Însemnări despre formă și concepția de viață* apărut în 1934, pornind de la ideea că « concepția despre lume se exprimă în esența ei întotdeauna prin formă, fiindcă prin intermediul acesteia se transformă în realitate », precizează că în momentul istoric dat e vorba de concepția revoluționară a clasei celei mai înaintate, care își cere expresia artistică la nivelul înaltei sale idealuri sociale. Teoretizînd problemele artei socialiste din epoca lui și militînd pentru

calitatea realizării artistice, Radnóti declară în finalul eselui său: «*Aceste însemnări fără pretenție nu urmăresc decât să slujească cultura socialistă. Fiindcă autorul lor, acestei cauze și-a închinat viața, ceea ce nu e o expresie sentimentală, ci o confesiune și un angajament.*»

Și Radnóti și-a respectat angajamentul. Pentru a servi cultura socialistă și prin ca lupta revoluționară, omul de cultură și poetul Radnóti își mobilizează toate resursele. În primul rînd își clarifică ideile despre artă supunînd unui examen critic poezia care exercită atracție asupra lui.

În cariera poetică a lui Radnóti, perioada dintre 1929—1933 e decotrivă perioada lărgirii orizontului tematic și a luptei pentru desăvîrșirea formei. În acest scop analizează capacitatea de comunicare a versului liber și-l găsește puțin propriu pentru a fi purtător al înaltului mesaj socialist.

În 1931 îi descoperă pe Apollinaire, Valéry Larbaud, Blaise Cendrars care, ca și Maiakovski, îi oferă argumente pentru tendințele proprii de înnoire a formei și vor fi pentru el exemple. Apollinaire — de poezie citadină și opoziție la război, Valéry Larbaud — de refuz al oricărei izolări naționale, Cendrars — de solidarizare cu popoarele de culoare. La Maiakovski, poetul de tip nou, comunist, vede rezolvarea problemelor de formă prin maxima valorificare a capacității expresive a cuvîntului.

În același timp însă, preocuparea lui pentru realizarea organicității expresiei și a comunicabilității mesajului poetic îl vor duce spre clasici.

În perioada, grea pentru mișcarea muncitorească, de după 1933, cînd, ca o consecință a venirii la putere în Germania a hitleriștilor și a înscăunării guvernului Gömbös, în viața literară maghiară are loc o nouă polarizare a scriitorilor, după nivelul politic al fiecăruia. Radnóti, rămas pe poziție, își caută reazeme morale dar și elemente orientative în problema formei poetice, la clasici. Lectura lui Berzsényi îi hrănește spiritul ce se pregătea să înfrunte forțele distrugerii. În arta lui găsește echilibrul moral necesar, dar și exemplul ordinii clasice, a armoniei operei de artă.

Rînd pe rînd va descoperi și va respinge de aici încolo tot ce e caduc și fals în artă. În scurta povestire autobiografică *Luna gemenilor*, apărută în 1939, respinge poezia artificiei: «*Cocteau e un prestidigitator, iar mie nu-mi plac prestidigitatorii. Înșeală. Cocteau înșeală și el. După numele lui nu se ascunde nimic. Poetul să nu jongleze, să atingă inima, ca Villon, ca Ronsard, ca Verlaine*». Iar mai departe: «*Versul meu se mai simte că e făcut...*» versul nu trebuie «*să se simtă că e făcut din materie. Simți piatra în catedrala din Strassbourg?*»

În confuzia de valori determinată de presiunea evenimentelor politice și ofensiva fascismului, a barbariei împotriva rațiunii, Radnóti își întărește poziția comunistă, adîncind conceptul umanismului socialist, preluînd și asimilînd creator toate acele valori ale trecutului artistic al umanității

ANDRÉ FOUGERON (Franța)

Dimineața vieții

Spre șantier

GINA HAGIU

care justifică concepția revoluționară și valabilitatea idealului socialist: o societate organizată pe principiul ordinei firești a rațiunii.

Îmbinând într-o sinteză nouă conceptul clasic, după care opera de artă e organizare, cu modalitatea modernă a făuririi imaginilor, creațiile lui vor îmbogăți poezia maghiară cu un șir de capodopere.

Ceea ce asigură strălucirea lor nestinsă este credința statornică în biruința omenească asupra crimei, în triumful ordinei asupra haosului și vibrația unui suflet făcut să se bucure și să laude bucuria de a trăi.

Pe meridiane, altitudini și trepte deosebite, toți poeții cinstiți ai lumii se întâlnesc în această atitudine.

Poezia e bucurie. Tristețea nu-i decît o consecință a faptului că a fost lovită viața. Cîntecul celor mai mari lirici ai lumii e cîntecul aspirației umane spre bucuria vieții. Piedicile în calea realizării acestei aspirații determină fie tristețe, fie răzvrătire. Ardoarea cuprinsă în actul aspirației, n-o stinge neîmplinirea ei, dimpotrivă, o potențează. Tristețea, resemnarea nu e un dat structural al ființei umane. Ea e întotdeauna o consecință socială. Vieții libere îi e străină tristețea. De aici dragostea pentru libertate a oamenilor, străduința lor de a-și organiza viața conform idealului etic cel mai înalt. În numele acestui ideal vorbesc poeții, slujind cea mai înaltă conștiință. Devenind astfel purtătorul de cuvînt al forțelor sociale celor mai înaintate dintr-o epocă istorică dată, poetul demască și condamnă tot ce amenință efortul constructiv al vieții: asupra, războaiele nedrepte.

Așa a făcut și Radnóti. În epoca în care trăiește, sensul devenirii istorice e arătat de proletariatul internațional. În Ungaria, Partidul Comunist ilegal organizează subteran dărimarea orînduirii burgheze oprimate. Radnóti, urmînd de aproape pe Jozsef Attila, se angajează în luptă. Mesajul lui nu se limitează la lupta antifascistă din perioada războiului. Poezia lui e strîns legată în toate perioadele de politica partidului: de lupta împotriva regimului hortyst, feudal-capitalist, de la începutul deceniului al patrulea, apoi de ideile care au călăuzit politica frontului popular din perioada 1935—1938, și, în sfîrșit, de lupta pentru eliberare, condusă de partid din anii războiului.

Chiar în primele lui versuri se aude glasul revoluționarului care înfruntă societatea burgheză maghiară, regimul «*penelor de cocoși*», al teroarei care înăbușea libertatea muncitorilor și a țăranilor săraci din orașele și satele Ungariei, așezate între latifundii de zeci și sute de mii de iugăre de pămînt.

Ochiul poetului e solicitat la început de peisajul cîmpenesc, adesea cadru al iubirii și refugiu din fața monstruoasei întocmiri sociale. Sentimentul naturii și sentimentul iubirii sînt de altfel cei dintîi pilastri ai construcției sale poetice. Îndărățul lor își va căuta adăpost în unele momente de criză de care n-a fost scutit.

Intensitatea vieții capătă o expresie tot mai concentrată în poezia lui. Tabloul de natură, o tușă modernă, realistă. Idila antică se încheagă din elementele contemporaneității poetului, n-are caracter atemporal.

În primele volume fraza lui e liberă, withmaniană. Imaginile se construiesc prin asociații care surprind gândirea și sînt convertite spre descoperirea unor semnificații sociale. Copacii noaptea « se răscoală » și dau « flori roșii », brațele țărăncii se încarcă de « *șuier de ierburi* », în fața ei « *cîmpia se ridică în picioare scînteind* », luna mai împodobește pălăriile « *păstorilor moderni* » cu « *liliac purpuriu* ».

Începînd din 1932 Radnóti demască cu consecvență ticăloșiile reacțiunii, pe ațîțătorii la război. E perioada de ofensivă a mișcării muncitorești și versurile lui o răsfrîng... « *cuvintele mele — spune poetul — mărșăluiesc departe între pene de cocoși stîrnind praful drumului* » ceea ce atestă identificarea sa cu soarta muncitorilor și țăranilor săraci escortați de jandarmi și aruncați în închisori. Atitudinea revoluționară și-o afirmă fățiș: « *Am să fiu foc mușcător pe căpățînile domnilor* ». Orizontul tematic, mai larg acum, se extinde de la lupta internă la problemele care frămîntă proletariatul internațional. Înfierează războaiele coloniale, atacul japonez în China, prigoana negrilor în S.U.A.

Poetul de culoare John Lowe e linșat de fiarele Klu-Klux-Klanului și Radnóti, în cronica lui lirică, consemnează data: 24 aprilie 1932.

*John Lowe, fratele meu!
În apa Tisei te-am văzut eu azi
rostogolindu-te sub pod.
Acum că au ucis în tine versul
ești vîrtej de vînt...*

Să crești!

Dacă după 1933 protestul fățiș apare mai rar, aceasta se datorește ofensivei fasciste care va cuprinde treptat și Ungaria. Intransigent, Radnóti, ca să-și poată afirma crezul politic, recurge la un limbaj metaforic pe care și-l făurește prin concentrarea expresiei și încărcarea ei cu semnificații politice. Conștiința revoluționară îi mărește exigența poetică. De acum încolo, imagine, ritm, compoziție, expresie se îmbină în construcții clare în vederea comunicării unui conținut conspirativ. În anii cînd unii fug, alții trădează, Radnóti rămîne pe poziție fără să șovăie nici o clipă, deși știe de la început ce îl așteaptă. Versurile lui sînt documente care oglindesc fața monstruoasă a epocii și tăria morală a poetului care a rămas să o înfrunte cu sentimentul că jertfa lui nu va fi zadarnică.

*...epoca e o cloacă, dar
numele tău va trece prin
epocile tinere ce vin
mai luminos ca steaua de pe cer.*

Împotriva celor ce fug și trădează rostește o sentință de o dirzenie, tensiune și fervoare inimitabile:

*Dacă trădezi, ai să o duci cumva,
scurmînd cu nasul, ziua, în blidul aburînd,
iar seara, liniștit, ai să te poți scuipa!*

(Pe pașaportul unui contemporan)

De acum înainte cronicarul acestei triste epoci însemnează liric tragica desfășurare a evenimentelor: luptătorii comuniști Sallai și Furst sînt uciși în închisoare, cercul teroarei se strînge, urmăriți, percheziiți, propria-i viață e tot mai înconjurată de primejdii. Universul poeziei sale, la început atît de senin, se întuneacă.

Peisajul, de asemenea, se schimbă radical. Un element străin intră în el și armonia se frînge. «*Jalea încrețește-ncet scoarța copacilor și-n vîntul înăcrît pasărea se prăbușește.*» Ce s-a întîmplat? «*Doi jandarmi, urmați de umbrele lor,/ traversează, împănăți, ogorul.*» Sînt jandarmii cu pene de cocori: apărătorii regimului de teroare. Tabloul de natură a devenit astfel expresia atitudinii politice a poetului. Natura însăși — ne spun parcă imaginile lui Radnóti — respinge teroarea, se ridică împotriva procesului de fascizare a Ungariei și, în ciuda încercărilor de a înăbuși orice protest, mișcarea revoluționară continuă.

*Doi maci manifestează-n cîmp
Deși-s în vîzful tuturor
Dar iată, spîngîi înde tîmp
Un vînticel pedepșitor.*

*Zîmbește umbra de mătăsă
Că nu se frînge, ci mlădie
Se-ndoaie floarea și nu-și lasă
Ușor credința purpurie.*

Floarea de mac simbolizează, ca și în poezia lui Beniuc al nostru, socialismul.

Întoarcerea la peisaj e tot mai frecventă. Tabloul de natură a devenit o modalitate de expresie. Cu cât se îndeamă mai mult la orizont norii, cu atât pe pinzele lui strălucesc mai viu fragedele înfățișări ale naturii. Contrastul acesta e grăitor. Prin idilele lui poetul opune barbariei fasciste inumaue lumea curată plină de armonie a omului.

Victoria proletariatului e văzută ca o lege obiectivă — asemeni legilor naturii. Firește, ideea e exprimată prin același limbaj figurat, impus de împrejurări, dar termenul fundamental apare chiar în titlul unei poezii: *Lege*.

Epoca e cruntă. Barbaria «oamenilor-lupi» îi dă o repulsie fizică, senzația scîrbei pe care i-ar da-o unui copac un șarpe ce-și lasă pielea pe coaja lui strălucitoare. În aceeași poezie poetul spune:

*Flori îmi creșteau în suflet, ci între arme
am fost crescut de ucigași, și m-am deprins
de mult cu lupta, n-am fugit ca lașii.
E drept, e bine să lovești ce-i rău, dar și în pace
să trăiești ar fi acuma bine, și să scrii frumos.
Îmi trebuie curaj să nu mă răzlețesc.*

(În timpul scrisului)

Adeseori se simte singur în lumea ostilă crezului său și amenințat. Criza individuală prin care trece face să apară acel ton al resemnării ce se va accentua, pentru o vreme, în poezia lui. Dar ea nu-i zdruncină încrederea în viitorul mișcării.

În suferința lui se recunoaște întreaga omenire cîstită. Spectrul războiului și al morții rinjește la orizont. Micul cămin nu mai e apărut. Poetul prevede apropierea dezastrului, simte tot mai limpede că soarta lui e pecetluită. (E semnificativ titlul volumului său de versuri apărut în 1936: *Preumbă-te, condamnatule la moarte!*). Dar se ridică în fața furtunii învingînd-o și arătînd în timp dincolo de ea. Poezia *Jurnal de război* scrisă în 1936 reliefează această forță morală superioară.

Perioada politicii frontului popular din 1935—1938 mobilizează puternic și poezia lui Radnóti.

În vara lui 1937, la Paris, Radnóti participă la manifestația antifascistă a muncitorimii franceze din piața Bastiliei. Atunci scrie impresionanta poezie *Hispania, Hispania*, cea mai strălucitoare creație a epocii, publicată în revista partidului, *Gondolat*. Ea trezește un puternic răsunset în Ungaria ca și în cercurile comuniștilor maghiari emigrați.

Nici pasăre nu cîntă, nici soare nu-i pe cer.
Și mamelor copiii le-a răpit pierzania.
Doar riurile tale-nsîngerate
mai spumează, Hispania!

Dar vor veni oști noi, de-o trebui, din vînt,
ca vijelii care dărimă stînci,
armii ce vor porni din țarina
rănită și din mine-adînci!

Popoarele te strigă, libertate!
Și azi prin ploaie-n slava ta au zis
cîntecul dîrz, și lupta ta o cîntă
cu-obrajii uzi săracii din Paris.

Tot acum scrie capodopera sa *Frederico Garcia Lorca*, și ca de o extremă concentrație a expresiei, și dezvăluind adevărul crunt: că fascismul înseamnă moarte. În soarta marelui poet spaniol își identifica Radnóti — ca o consecință logică — parcă propria-i soartă.

Fiindcă te-a iubit Hispania
și-ndrăgostiții versul tău l-au zis,
cînd au venit, — puteau să facă altceva? —
erai poet, ei te-au ucis.
Poporul dă azi luptă singur
Hei, *Frederico Garcia*!

În poezia *Inscripție pe un exemplar din volumul de versuri Drum pieptiș*, datată 1 iunie 1939, are clarviziunea propriului său destin, a sfîrșitului său cutremurător.

Sînt poet, bun doar de pus pe rug
fiindcă-s martor adevărului.

Unul ce știe în al vremii crug
că albă e zăpada,
roșu singele și roșu macul,
iar al tulpinei verde e deschis.

Unul pe care-l vor ucide pîn' la urmă
fiindcă niciodată n-a ucis.

În *Egloga I*, comentind îndurerat tragicele evenimente din Spania și moartea lui Garcia Lorca, scoate în relief ideea că sensul existenței poetului este consecvența cu el însuși, identificarea cu idealul său de viață.

Aceasta este etica lui Radnóti.

Sub influența avântului revoluționar din această perioadă scrie poezia *Mobilizatorul*. Figura eroului liric e simbol al spiritului revoluționar care străbate lumea.

*De negre cicatrice
i-e trupul tot brăzdat,
îl apără desigur
ce lumea o străbat.*

*Dar cînd se va întoarce
se vor scula popoare.
Va fi pe cal buiestru
și pîntenog, călare.*

Pînă atunci, și cu viziunea acelui moment, poetul își mobilizează resursele morale ca să reziste încercărilor cumplite la care va fi supus.

*Să nu mă lași, Rațiune,
ajunsă de ocară!*

(Palinodie)

Rezistența antifascistă se transformă în fervoarea cu care cheamă primăvara omenirii, pacea:

O, vino odată, tu martis adietor!

(Imn păcii)

Imaginea vieții care își reia cursul normal, cu bucuriile muncii, se înscrie pe linia aceluiași protest.

*Și lucrătorii toți se vor întoarce,
cel ce-a fost țesător va țese iar,
în visuri noaptea-i vor luci fire frumoase
și-l vor trezi zori de mărgăritar.*

Sentimentele pe care le are acum sînt prezente pînă și în lucrarea în proză *Luna Gemenilor* în care își evocă copilăria. De copilărie el nu se apropie atemporal, ca alți scriitori contemporani și ca modelele lor franceze: Cocteau, Julien Green, Superville sau Alain Fournier. E în 1939. Spectrul războiului amenință.

« Europa e ca o junglă, tabără a canibalilor vîndători de capete, în tufișuri sîsiie șerpi . . . »

Apoi: « În jurul meu cresc ziduri, orașe și țări dispar. Zidul crește și mă desparte de oameni. Sint prizonier. »

Cuvintele acestea sint un preambul al liricei antifasciste puternice a lui Radnóti din anii războiului.

« Trăiesc în înalt » e o frază care revine în versurile lui din etapă în etapă. Acest « înalt » e piscul unei etice superioare pe care omul Radnóti l-a cucerit construindu-se singur. Perspectiva lui i-a fost deschisă încă de timpuriu de concepția marxist-leninistă despre lume.

Rămas orfan de părinți și crescut de un unchi, bogat negustor de textile, care îl trimite la Liberec, în Cehoslovacia, la o școală tehnică textilă pentru specializare, cunoaște acolo mișcarea muncitorească. Întors în țară, renunță la perspectivele unei cariere burgheze și se dedică studiilor umaniste pe care le încheie cu un strălucit examen de doctorat la universitatea din Seghedin. Valorile culturii universale a umanității au intrat în construcția nu numai a poetului ci și a omului Radnóti, cristalizînd pe lamura gîndirii marxiste o conștiință de neclintit.

Ceea ce îl înalță pentru toate veacurile în ochii noștri e că în fața ofensivei oarbe, iraționale, bine știind că fascismul înseamnă moarte, el se ridică îmbrăcat în armura acestor valori.

Cu această armură intră în anii cumpliți ai războiului.

Împotriva iadului și a barbariei poetul înalță sunetele lirei. Titlul volumului de traduceri: *Pe urmele lui Orfeu*. De la Vergilius la Ronsard și La Fontaine, de la Goethe la Rilke, Apollinaire, Brecht și Eluard, poezii lumii sint invocați în apărarea umanității. Sint puși să înfierce războiul: Vergilius cu *Egloga a IX-a*, Tibullus cu *Detestatis belli*.

Astfel — cum observă critica maghiară — pînă și în traduceri a fost posibilă o atitudine revoluționară, o atitudine, nu burgheză, ci socialistă.

În acești ani ai războiului scrie pe rînd *Eglogele* și impresionantele poeme *Cer involburat*, *Vineri, trece primăvara*. Cu aceasta din urmă, puternic mobilizatoare, intrăm în perioada din urmă a activității sale care coincide cu perioada luptei pentru eliberare, a Partidului Comunist ilegal, începută în 1942.

Cititorii romîni cunosc această parte, ultima, a vieții sale, din rîndurile înfiorate scrise de poetul Eugen Jebeleanu în antologia *Poeme maghiare* apărută în 1949.

Tirit dintr-un lagăr de muncă în altul, începînd din 1940, Radnóti își înfruntă destinul rezolvînd tragicul individual în încrederea nestrămutată în viitorul fericit al omenirii.

Dar momentele concrete ale acestui proces sint cutremurătoare. Eliberat în 1943, la intervenția comună a unui grup de scriitori și oameni de cultură din Budapesta, în primăvara anului 1944 e ridicat din nou și dus în lagărele

din Bor, în Serbia, unde, într-o mină de aramă făceau muncă de sclavi prizonieri francezi, ruși, polonezi, italieni și deportați evrei.

Acolo, în Lager Heidemann, îndărătul gardului de sîrmă ghimpată, își scrie într-un mic carnet galben cele mai tulburătoare poezii: *Eglogele VII și VIII, Scrisoare iubitei, Rădăcina, A la recherche*.

Poezia *Marș forțat*, datată: Bor, 15 septembrie 1944, apoi cele patru poezii intitulate *Razglednice* (Cărți poștale, în limba sîrbă), datate, prima 30 august 1944, în munți, a doua, Cervenka, 6 octombrie 1944, a treia, Molács, 24 octombrie și a patra, Szent-Királyszabadja, 31 octombrie 1944, indică drumul calvarului pe care a fost tîrit de călăi, desculț, cu picioarele înșingurate, într-un convoi nesfîrșit din munții Serbiei pînă aproape de frontiera Austriei.

*Mă prăbușii, iar trupul răsturnat
Sta ca o coardă-ntîns și-ncremenit.
Un glonț în ceafă. — Iată și sfîrșitul, —
mi-am spus, — hai, odihnește liniștit.
Moartea-nfloarește-acuma din răbdare.
« Der springt noch auf », — aud în jurul meu.
Noroi și singe cald — și înnoptare.¹⁾*

Scrisă la moartea unui tovarăș asasinat pe drum, *Razglednica* a patra e în același timp imaginea propriului său sfîrșit. Relatare sobră, precizie realistă, simplitate maximă, dovedind tărie morală, dar comunicînd cu o forță zguduitoare liniștea cutremurătoare dinaintea morții.

În ziua de 7 noiembrie 1944, în comuna Abda, Radnóti e împușcat în ceafă și aruncat în groapa comună. E împușcat în ceafă și aruncat în groapa comună poetul în a cărui poezie dragostea de viață vibrează ca aerul curat al dimineții în lumina soarelui blind.

Ultimele cinci poeme găsite în buzunarul hainei sale, peste doi ani, cînd e descoperit mormîntul, au intrat de mult în toate antologiile și le învață în școlile maghiare tineretul.

*Vîntul mă va risipi și totuși stîncă,
dacă nu astăzi, mîine, repeta-va
cîntarea ce i-o spun, și-o vor pricepe
băieți și fete cînd vor crește mari.*

¹⁾ În romînește de Eugen Jebelcanu.

FAVORSKI (U.R.S.S.)

Din ciclul de grauri dedicate
Marilor Revoluții din Octombrie

O. MASLIAKOV, E. TUIK (U.R.S.S.) — Bună dimineața, Africă !
(afiș)

VERSURI

JURNAL DE RĂZBOI

Luni seara

Teama-ți săgeată inima ades
și zvon îndepărtat îți pare lumea citeodată
copilăria ți-o păstrează arborii bătrâni
ca pe o amintire tot mai depărtată.

Dimineți suspecte, seri de primejdii pline,
s-a scurs pe jumătate-ntre războaie viața ta.
Și-acuma iar sticlește pe baionete aplecate
spre tine Ordinea.

În vis se mai ridică uneori din umbre cîmpul,
patria versurilor tale, unde respiră lunci senine
libertatea, și dimineața, cînd te trezești aduci
mîreasma ei cu tine.

Rar, de lucrezi, cu frică stai
la masă. Și parcă ai trăi-n nisip, tăcută.
Mîna ta cu pană-mpodobită se mișcă greu
și tot mai abătută.

Peste lume se întoarce alt război, un nor flămînd
înghețe albastrul cerului, cu lăcomie
și cum se-ntunecă, îți trece brațul peste umăr și izbucnește
în plîns
tînăra ta soție.

Marti seara

Acum dorm liniștit
și-mi văd de muncă fără grabă:
împotriva mea se pregătesc
gaze, arme și bombe,
nu știu să plîng, nici frică nu-mi e deci.
Sînt dirz ca cei ce drumuri construiesc
în munții reci,
care, dacă se surpă peste ei
baraca putrezită, își ridică alta
și pînă s-o încheie dorm adînc
pe așchiile de pe jos
iar dimineța fața-și limpezesc
în izvorul rece, luminos.

★

Trăiesc în înălțime și veghez:
jurîmprejur se innorează.
Ca un timonier la post
pe vasul în furtună
ce strigă, întrezărind
la scăpărarea unui fulger, țarm.
Așa întrezăresc și eu cu îndîrjire țarmuri
și strig cu glas înalt și eu:
zăresc!
Și se ivesc la glasul meu și strălucesc
și glasul-n depărtări mi-l duc.
O rece stea și vîntul serii rece.

MARȘ FORȚAT

Nebun e cel ce cade sleit pe drum amar
și se ridică iarăși ca să pornească iar
cu glezna și genunchiul de suferinți mușcat
și se îndeamnă singur ca-n aripi ridicat.

Milos zadarnic șanțul într-una îl pofteste,
să se oprească, bietul, o leacă, nu-ndrăznește
și de-l întrebi de ce nu? îți va răspunde poate
că îl așteaptă-acasă soția — și-altă moarte
și-ar vrea mai înțeleaptă. El nu știe, nebunul,
că-i e dărmată casa și rupt în două pruncul,
pierzarea se învîrte în aer otrăvită
și-n nopțile de-acasă e spaima cuibărită.
O, dacă-aș fi în stare să cred că tot ce port
în inimă, mai este: căminul, să mă-ntorc;
dacă-ar mai fi! și iară-n răcoarea din pridvor
ca-n vremea de-altădată să zumzăie ușor,
albina păcii blîndă în liniștita zi
cit timp încet magiunul de prune s-ar răci,
și s-ar întinde peste grădini cu frunza rară
lung, liniștea, la soare, a sfîrșitului de vară
și poame despuiate în crengi s-ar lega
iar lingă mărăcinul aprins m-ar aștepta
bălaie, Fanni, — umbre pe jos ar scrie-ncet
înceata dimineată. — Dar oare pot să cred
că mai sînt încă? luna-i azi plină și roșcată!
Stai, prietene, mă strigă și mă ridic îndată!

Bor, 15 septembrie 1944

În romînește de Em. GIURGIUCA

O'CASEY MENESTREL AL IRLANDEI EROICE

de MIHNEA GHEORGHIU

IN istoria literaturii contemporane, irlandezul Seán O'Casey ocupă un loc singular; el este recunoscut de toată lumea ca unul dintre marii dramaturgi ai epocii noastre și multe voci îl situează, în ultima vreme, mai presus de însuși prietenul și compatriotul său, G. B. Shaw. Singularitatea lui constă într-o experiență poetică dusă la desăvârșire de un excepțional artist popular, reflectând condițiile luptelor de eliberare națională și socială, lungi și îndrăgite, purtate de poporul său împotriva celei mai experimentate clase capitaliste din lume. Această însușire, de a transcrie o realitate istorică neasemuit de dură, în termenii unui romantism revoluționar de autentică sursă națională și populară — de fapt, un conținut socialist, în formă națională — este admisă, ca o caracteristică impunătoare, până și de biografii și comentatorii burghezi, nevoiți să-l elogieze, ca pe un artist și un spirit mare, — precum o fac Robert Hogan (în *Experiențele lui Seán O'Casey*) și David Krause (în *Seán O'Casey, omul și opera lui*) — cu ocazia aniversării scriitorului: la 31 martie, *piscul teatrului britanic modern* a împlinit optzeci de ani.

În anul nașterii lui, istoria Irlandei înregistra un prim succes al luptelor populare împotriva opresiunii latifundiariilor englezi și irlandezi, prin *Land Act*-ul (reforma agrară burgheză) din 1881, rezultat al rezistenței conduse de liderul național Parnell. Rezistența eroică și tragică a țăranilor și muncitorilor irlandezi, trădați și divizați în fracțiuni adverse multiple, de un guvernămint cu o experiență colonială seculară, nu a încetat să se dezvolte în forme superioare de organizare și acțiune. Efortul conștiințelor înaintate s-a îndreptat neconținut spre lichidarea fracționismului, naționalismului și obscurantismului religios, în vederea unității

de luptă a poporului, sub conducerea clasei muncitoare din rîndurile cărcia s-au ridicat eroii evocați și cîntați de poet, de o jumătate de secol încoace.

O'Casey a văzut lumina cenușie a zilei dublineze, într-o baracă din cartierele sărace (*slums*) ale capitalei *fării verzi a lui Erin*. Era noul-născut al unei familii cu treisprezece copii dintre care opt muriseră, în fragedă vîrstă, de boli și mizerie, mizeria indescriptibilă a poporului Irlandei din zilele lui Parnell. Mama i-a zis Johnny, dar l-a botezat cu numele gaelic Seán, după limba și tradițiile celtice ale țării cucerite de englezi. A trebuit să-și cîștige pîinea cu sudoarea frunții, încă din copilărie. N-a învățat carte decît la 13 ani, cufundindu-se apoi în lectura clasicii, cu tenacitatea autodidacților de geniu, după cele zece ore de trudă zilnică în fabrică.

Ampla autobiografie a scriitorului (șase volume) ne prezintă, bătînd la porțile veacului nou, un tînăr sărac și pururi nemîncat, un lungan cu părul cînepiu și ochi cenușii, cu vederea slabă încă de pe atunci, un liber-cugetător înconjurat de catolici bigoți, un adolescent firav, încercînd să țină pasul cu ceilalți flăcăi la o muncă din care numai brațele unor uriași puteau scoate costul unui prînz modest. Născut și crescut în mahalalele Dublinului, muncitorul Seán O'Casey a trăit cu o aprigă intensitate zbuciumatele pagini de istorie premergătoare independenței parțiale (din 1921) a patriei lui natale. Două dintre evenimentele acestea, cu faptele și oamenii lor, nu i-au mai părăsit niciodată amintirea și constituie rezerva cea mai importantă de inspirație a scrisului său. Evocarea lor revine, direct, sau lăturalnic, în multe dintre piesele lui și ocupă planul principal în *Trandafiri roșii pentru mine* (« Red Roses for Me »), capodopera dramaturgiei sale din ultimii douăzeci de ani. E vorba de marile greve din 1913 și de celebra răscoală din săptămîna paștilor 1916 (« Easter Rising »), episoade capitale, în epopeea sîngeroasă a libertății Irlandei.

În ajunul primului război mondial, situația materială dezastruoasă în care coaliția burgheziei anglo-irlandeze azvirlise masele nevoiașе ajunsese la limitele foametei ucigașе din secolul trecut. Diversionismul religios și fracționismul șovin funcționau în plin, cu concursul unui aparat odios, de provocatori și informatori, pricinuind crime fratricide și răfueli sălbatece, în peisajul sordid al cartierelor paupere. Tînărul proletariat dublinez și-a asumat atunci sarcina de a organiza prima acțiune de anvergură, împotriva coaliției puternice a dușmanilor poporului irlandez. Greva cea mare din 1913 nu a avut un caracter de stricte revendicări economice, ci a fost pregătită și s-a desfășurat ca o violentă lovitură în edificiul ordinii guvernamelele burgheze. Însărcinat de conducerea Uniunii Muncitorilor din Transporturi cu stringerea fondurilor de ajutorare a greviștilor, O'Casey a luat parte activă la această bătălie de pomină, în care clasa muncitoare a înfruntat cu eroism loviturile reunite ale poliției, bisericii, presei și autorităților civile și militare. Greva n-a rămas fără consecințe: trei ani mai tîrziu, experiența dobîndită sub gloanțele și bitele agresorilor a dat roadă

inezecită în constituirea Armatei Cetățenești Irlandeze, ce avea să se afle în fruntea insurjecției. Și iarăși O'Casey, unul dintre organizatorii I.C.A.-ei, a ieșit în stradă, fără preget și fără teamă—*sans peur et sans reproche*—ca un mîndru cavalier din baladă, mînuind arma și cîntarea cu aceeași ireproșabilă vrednicie.

Invocarea baladei, în conturarea personalității lui Seán O'Casey, nu trebuie înțeleasă ca o simplă metaforă. Tezaurul folcloristic al poeziei și muzicii irlandeze se mîndrește cu o minunată îmbinare între liric și epic, sub semnul unui suris pururi trist.

În dramele pe care poetul și le intitulează comedii (*... but an idle laughing play*), prezența baladei, tragică sau însorită, străbate, în dialoguri avîntate, sau de-a dreptul în strofe muzicale (care-l obligă pe actor să fie și cîntăreț, precum meșterii-artiști de odinioară), dăruind teatrului modern unele dintre cele mai nobile modele de poezie populară, cu o măiestrie pe care, în literatura contemporană, numai dramaturgia lui Garcia Lorca a dovedit-o, în tratarea folclorului andaluz. Poate de aceea marele poet dramatic ține să se considere doar *un menestrel răătăcitor, cîntînd pe la răspîntii un cîntec ciudat, un cîntec în formă de teatru...*

Cea mai recentă piesă a lui Seán O'Casey — a douăzeci și șasea, pînă acuma, căci a anunțat alte trei, pe foarte curînd — *Tobele părintelui Ned (The Drums of Father Ned)*, a fost respinsă de teatrul dublinez fiindcă autorul a refuzat să « retușeze » anumite pasagii și s-a jucat prima oară, acum doi ani, într-un oraș american de provincie. Să fie oare, atît de ciudat cîntecul menestrelului alungat, ori ciudate într-adevăr să fie numai neînțelegerea și ostilitatea anumitor cercuri ale Irlandei gaelice față de bardul revoluționar? Seán O'Casey, poetul eroismului simplu, mînuitor dibaci al unei simbolistice care nu devine niciodată atît de abstractă, încît să-și piardă forța de acțiune, revine, în *Tobele părintelui Ned*, la temele sale favorite, din totdeauna supărătoare pentru spiritele retrograde: combaterea bigotismului religios, a ipocriziei în viața socială, a cenzurilor cugeturii în politică, și a tuturor obstacolelor *tradiționale* ce se mai opun libertății adevărate a Irlandei. *Ciudățenia* raporturilor sale cu țara natală are un sens foarte limpede și rădăcini mai vechi.

În ciuda secetei de piese originale în care se zbătea, teatrul național irlandez din Dublin (*The Abbey Theatre*), căzut sub influența aripei drepte naționaliste, n-a privit cu ochi buni succesele talentatului debutant care, îndată după declararea independenței parțiale, nu găsea altceva mai bun de făcut decît să prezinte pe scenă argumentele înțelepte și curajoase ale muncitorimii irlandeze care cerea să se pună capăt dictaturii clericale și răfuclilor teroriste de club și să se treacă la un program progresist de revendicări naționale și sociale. Această capacitate de a ridica probleme de interes general, de pe pozițiile clasei muncitoare, de la început remarcată în piesele sale de teatru: *Umbra unui francțiror (The Shadow of a Gunman)*, *Junona și pînul (Juno and the Paycock)* și *Plușul și stelele (The*

Plough and the Stars) a stîrnit furia elementelor ultranaționaliste care, decretîndu-l indezirabil, l-au silit să se expatrieze, în Anglia, unde trăiește și astăzi, din anul 1926.

Precum cavalerul Tristan, trecînd în Irlanda, s-a preschimbât, la curtea Isoldei, în menestrelul Tantris, tot astfel, părăsind «insula de smarald», poetul irlandez s-a preschimbât într-un mai viteaz campion al ideilor sale, pe pămîntul englez. De la Swift și pînă la Shaw, insularii britanici căpătaseră gustul talentului aprig al acestor oaspeți *zurbagii*¹ *dinspre soare-apune* (termenul de *playboy of the western world* îi aparține, de altminteri, tot unui irlandez, dramaturgului realist J. M. Synge, care-și intitulase așa o comedie celebră.) Trei ani mai tîrziu, direcția teatrului dublinez îi respinge și piesa anti-războinică *Cupa de argint* (*The Silver Tassie*) pe care, datorită celebrității vertiginoase a autorului la Londra, i-o joacă totuși în deceniul următor. Instantaneu tulburător al condiției umane reduse la măcel, această dramă *bintuită de sufletele celor morși în războaie* a intrat în antologia literaturii engleze, alături de dramele istorice ale lui Shakespeare. Bătăioșii *guamen* irlandezi descriși în *Denunțatorul* lui O'Flaherty, nu au aplaudat pacifismul exilarului din Devon. Apoi izolaționiștii irlandezi l-au repudiat din nou pentru piesa antifascistă *Steaua se înroșește* (*The Star Turns Red*), iar în timpul ultimului război pentru *Frunze de stejar și levănțic* (*Oak Leaves and Lavender*) în care, împotriva expectativei lor dubioase, O'Casey își cheamă țara, alături de Anglia și de coaliția antihitleristă: «nu contra dușmanilor unci credințe sau ai alteia, ci pentru nimicirea inamicilor neamului omenesc». În acel moment, marele scriitor contemporan făcea parte din colegiul redacțional al ziarului *Daily Worker*, în calitate de membru al Partidului Comunist.

Accentul principal în opera sa dramatică rămîne prin excelență irlandez; dar așa cum Faulkner și Tennessee Williams, concentrîndu-și atenția asupra sudului Statelor Unite, își generalizează constatările și concluziile, tot astfel Irlanda, sau Dublinul reprezintă pentru Seán O'Casey doar *parobia pe care o ia drept exemplu pe omenire*, spre a demonstra că armele sînt cel mai rău sfîtuitor al omului — cum observa recent cronicarul teatral H. Clutman, în *The Nation*. Umanitatea și umanismul său aparțin literaturii universale noi, însuflețită de adevărata conștiință a secolului și se încadrează în marea luptă pentru triumful ideii de libertate, egalitate și independență a tuturor popoarelor lumii, pentru o pace statornică și dreaptă între oameni. Seán O'Casey este un purtător al ideilor socialismului în literatura engleză. Analizînd cîteva din principiile artistice, novatoare ale dramaturgului, în special imbinarea originală dintre liric și epic, realizată magistral în capodoperele lui O'Casey, criticul sovietic P. Balașov constata, în ultimul număr din *Innostranaia Literatura: marile victorii artistice ale lui Seán O'Casey opun un exemplu elocvent, scornirilor dușmanilor socialismului, că atașamentul unui scriitor față de idealurile comunismului ar exercita o influență dăunătoare asupra talentului său*. După părerea noastră, cele mai multe dintre

izbînzile marelui octogenar, indică mai mult decît atît; ele arată că, în cadrul realismului socialist, au fost create, în o serie de țări, opere literare remarcabile, într-o mare varietate de stiluri individuale, și că acest dirz irlandez onorează literatura contemporană britanică cu o prezență demnă de gloria celor mai reprezentative personalități internaționale ale artei socialiste.

Seán O'Casey dovedește asemenea virtuți și atunci cînd descrie, cu umorul său amar, existența claselor nevoiașе, în *Junona și păunul*, comedie tragică în care condamnă crimele ultra-naționalistilor, și atunci cînd, alternînd proza cu versul, găsește accente patetice și o ironie brutală spre a combate ororile războiului, în *Cupa de argint* și totdeauna, cînd tonul și temperamentul său înflăcărat, de mnestrel al timpurilor noi, preschimbă scena într-o tribună de luptă antifascistă ca în *După gratii* (« Within the Gates ») și *Steaua se înroșește*.

Fiu al sărăcimii irlandeze, poetul dramatic a știut să exprime, cu putere și duioșie, caracterul complex al compatrioților săi, într-o formă proprie unei literaturi naționale în care lirismul cel mai neînfrînt, aproape iberic, se amestecă cu o impresiionantă pudoare a suferinței, expresie a aceluși *sense of humour* (sim; al ridicolului) ce caracterizează comicul în zona anglo-irlandeză a teatrului mondial, de la John Millington Synge, la Eugene O'Neill. Revoluționar și exilat, poet și polemist, dramaturg și teoretician de teatru, memorialist de înaltă tensiune și creator de neuitate tipuri dramatice, străbătînd curenți și influențe artistice diverse (expresionism, simbolism), pînă la dobîndirea unui stil și a unei forțe personale de novator al teatrului, Seán O'Casey, ca personalitate a realismului contemporan, a fost asemuit cu Bertolt Brecht, o variantă septentrională a dramaturgului german, în ciuda diferențelor capitale dintre procedeele artistice ale acestor doi clasici ai secolului 20.

Principiile artistice inovatoare ale lui Seán O'Casey se desprind cu mai mare claritate din drama lirică *Trandafiri roșii pentru mine*, care a văzut luminile rampei la sfîrșitul ultimului război mondial și se prezintă, teoretic vorbind, ca o *sinteză a esteticii sale dramaturgice* (Michel Habart). Într-adevăr, această dramă reunește armonic roadele celor mai trainice experiențe străbătute de scriitor pînă la defini-tivarea stilului său: portretizarea realistă a periferiei dublineze (din *Junona și păunul*), valorificarea simbolurilor (ca în *După gratii*), maxima dimensionare a expresiei scenice (ca în *Ceașca de argint*), și satira mușcătoare a comediiilor sale într-un act (*Cock-A-Doodle-Andy*) ș.a.. Readucerea ei în actualitate, pe afișele T.N.P.-ului lui Jean Vilar, a atras atențiunea presei apusene și asupra robusteii tematici a literaturii dramatice o'caseyene, realismului ei de avangardă, opunîndu-se falsei *avangardă* a anti-teatrului profesat acolo în vremea din urmă.

Trandafiri roșii pentru mine potențează drama istorică prin sintetizarea tuturor temelor dragi autorului: promovarea ideii de progres în toate domeniile vieții sociale, evidențierea însemnătății istorice a luptelor de clasă duse de proletariatul revoluționar, educarea păturilor nevoiașе ținute în ignoranță și trădate de dema-

gogii naționaliști și clericali, necesitatea acțiunii hotărâte, uneori cu arma în mână, pentru a smulge agresorului drepturile istorice pe care refuză să le acorde poporului, iminența sacrificiului eroic al individului atunci când este în joc victoria marelui cauze. Și, mai presus de toate, speranța nepieritoare în această victorie, întru-chipare a tuturor rezervelor de iubire ale oamenilor liberi. Speranța și iubirea, iată supremul simbol al acestei piese de teatru profund și autentic contemporană.

Acțiunea se petrece într-un cartier muncitoresc din Dublin și începe în casa doamnei Breydon (al cărei portret reamintește pe acela al lui Sue O'Casey, mama scriitorului, așa cum apare din ciclul prozei autobiografice), și al fiului ei, tînărul muncitor autodidact Ayamonn (care de asemenea este copia fidelă a persoanei autorului, la vremea aceea). În timp ce eroul repetă o scenă din *Henry IV* de Shakespeare, pentru o serbare populară, intră Sheila, logodnica tînărului (din nou, o reproducere Nora Creena, prima logodnică a lui O'Casey), o fată pasionată, dar cu concepții înapoiate, mic-burgheze. Întîlnirea celor doi îndrăgostiți e întreruptă de sosirea unor vecini și prieteni ai gazdei, Roory, Mulcanny și bătrînul Brennan, cu acordeonul său peticit, urmați de un tînăr muncitor timid, care cîntă balada *Red Roses for Me*, leitmotivul piesei, despre o femeie sărmană, învelită într-o broboadă neagră (simbolizînd Irlanda săracă și eroică) care vine să ofere celor nenorociți, florile roșii ale speranței. Balada vine să întărească replica lui Ayamonn, la insistențele Sheilei pentru o căsnicie confortabilă, indiferentă față de suferințele celor din jur:

— *Trăim și acum împreună. Trăim la lumina unei băuturi înflăcărate. Viața, vezi tu, nu e un lucru unic, ci o mulțime de lucruri, o mare flacără multicoloră, plăcută privirilor noastre, simțirii noastre, și care nu-l poate orbi pe cel ce o iubește. Lasă-i pe cei fricoși să umble în virsul picioarelor, pe potecile unde cresc floricele de birtie. Pașii mei mă vor purta acolo unde înfloresc trandafirii cei mai roșii, oricît de lungi și de ascuțiți le-ar fi spinii...*

Tînărul ia parte la greva feroviarilor, la care se aliază și alte grupuri de muncitori, sprijiniți de majoritatea populației. Lupta este inegală. Pastorul protestant al cartierului, mai apropiat de suferințele poporului decît de superiorii săi (acest personaj pitoresc este, desigur, părintele O'Flanagan, despre care autorul povestește, în altă parte, că a fost demis din funcție, pentru atitudinea lui pro-grevistă) îl avertizează de primejdia ce-i pîndește, din partea legiurii, dar îl aprobă și-l admiră pe Ayamonn cînd îi răspunde:

— *Legea, domnule, ne stă împotrivă dar nu cei care văd mai departe decît ea. Noi nu simțim decît o armată în zărențe, însă steagul nostru va fi înălțat cît mai sus. Bărbații și femeile noastre nu se tem. Ne vom bate, pentru ca legea să fie pusă în slujba poporului.*

Întîlnindu-se pe un pod cu inspectorul de poliție, reverendul încearcă să-l înduplece să nu pornească la represalii, însă acesta refuză, în termenii categorici ai tuturor bulldogilor burgheziei.

— Nu vă faceți singe rău pentru ei, domnule. E treaba lor. Vom veghea să fie puși cu botul pe labe. Trebuie să-i menținem acolo unde i-a sortit Dumnezeu să zacă, în drojdia societății. . .

În toiul ciocnirii cu poliția, Ayamonn este ucis. Asupra trupului neînsușește al eroului coboară noaptea de primăvară. Sheila, care făcuse totul ca să-l împiedice de a participa la luptă, depune pe pieptul lui un buchet de trandafiri roșii. Sacrificiul lui a învățat-o care dintre iubiri este cea nemuritoare. Bătrînul Brennan, în liniștea acestei scri tragice, își scoate acordeonul și cîntă încet, pentru cel dus, pentru mersul înainte al Irlandei eroice, balada speranței:

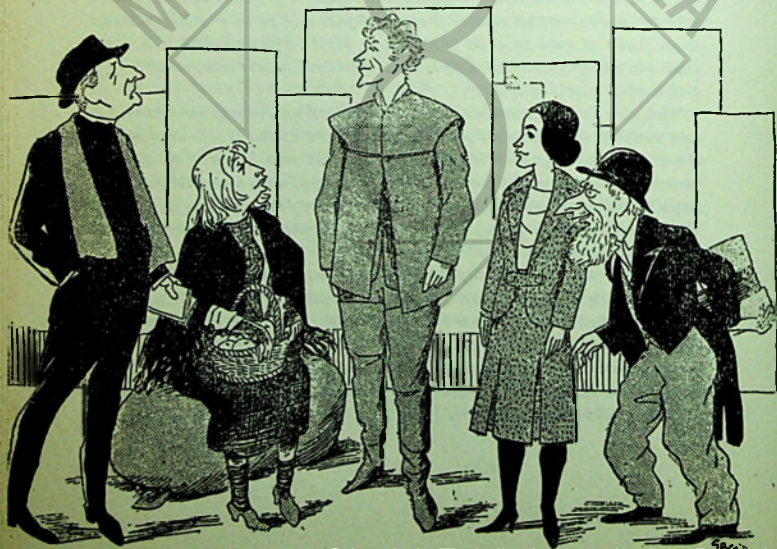
*... Trupul ei e înfășurat în cutele sărace
ale unei negre broboade,*

*Bătută de soare, de spuma
și sarea oceanului;*

*Dar din adîncul beznii, o mină delicată
și nespus de frumoasă*

*Poartă către mine un uriaș buchet
de trandafiri roșii. . .*

Seán O'Casey, bătrîn și încercat mencestrel, aduce la rîspîntia de evuri, mesajul acesta de luptă și nădejde, prin al său nespus de frumos « cîntec în formă de teatru ». . .

QAMIL BUXHELI:

R. P. Albania

U R M E...

La jumătatea drumului vieții,
în inimă-o dorință mi se-aprinse
și să mă-ntorc spre zarea dimineții
trecînd pe urmele în umbră-ntinse,
urmele luptei noastre, necuprinse,
și m-am întors în leagăn și-nceput,
și urmele cu-al lor gingaș tipar —
un fir al Ariadnei din trecut —
înfiorat le-am depănat pe inelar.

O, dragi tovarăși, cite, cite urme!

Cele din praf, în vînt s-au spulberat,
sub iarbă-s cele din livezi,
cele din apă s-au învolburat
și-n piscuri, toate șterse de zăpezi.

Ce pași ușori!
Ce urme palide!

Voi, urme, valuri înspumate-o clipă!
De-abia născute, spulberate-n pripă,

pierind din clipa cînd vă dau ființă!
Înspăimîntat de voi, eu n-am știință
și gîndul meu, ingenuncheat să scurme,
nu vă găsește, răni, stigmat, urme!
Dar drumu-l duc mereu spre alte zări,
spre țarmuri noi
pe noi cărări!

Căci sufletul aprins de idealuri
e-un fulger lung, desfășurat, neîntrerupt,
ce-mi luminează zborul peste valuri,
cînd lupt,
cînd cred că-n jertfa mea, oricînd,
aceste urme, — aceste gingașe stigmat,
ce nu se văd, — din leagăn, la mormînt, —
în inimile oamenilor, poate,
în visul lor, în lupta lor, în gînd,
vor străluci deodată înviate!

În romînește de TAȘCU GHEORGHIU

ȘI TOTUL, DOAR PENTRU CINCI BANANE?

— **P**arcă-i văd cînd se cărau — spuse unul dintre noii locatari, reze-mînd scara de tulpina părului.

— Într-adevăr — spuse celălalt — erați doar vecini, locuiau chiar după colț. Ascuțea cu cuțitul unul din capetele țărșului pentru frînghie.

— Grozavă istorie!

Trebuiau să-nfășoare cu frînghie una din roți. Dar ea se clătina mereu ca un ou. Căruța parcă șchiopăta.

— Și nici n-au izbutit să facă mare treabă...

Cel de-al doilea închise briceagul și strînse țărșul sub braț.

— Ce să mai vorbim! Mai mare bătaia de cap! Cînd te grăbești, așa ca ei, întotdeauna te gîndești mai degrabă la... (Frunzele părului, tari ca pielea, foșniră sub izbitura scării) — Apuci ce-ți cade sub mînă.

— Asta-i drept...

— Îmi amintesc, ca acum: o colivie burtoasă și-un papagal! Cînd au zvîrlit-o deasupra, vietatea aia verde și guralivă a început să se izbească de sirmele coliviei și să cîrîie: « Heil Hitler! Heil Hitler! Heil Hitler! »

— Altceva mai bun n-au fost în stare să-l învețe?

Omul aruncă o privire în jur, căutînd în luminiș un loc potrivit pentru a înfige țărșul.

— Nu! Au zvîrlit la repezeală peste colivie o plapomă mare, cenușie, dar și de sub ea, ticăloasa nu contenea să facă agitație hitleristă. (Noul locatar începu să se urce pe scară, ținînd într-o mînă un coș cu cîrlig). Grenadele se și porniseră să explodeze împrejur. Băiețașii au început să facă haz pe socoteala guralivei creaturi. Ah! Îmi creștea sufletul văzîndu-i cum rideau...

Omul se căfără pînă-n virful scării, încercînd să vadă dacă se poate bizui pe ea.

— Dar ei, nu puteau rămîne? — întrebă de jos cel de-al doilea, căutînd un pietroi. — Că el n-a fost nici măcar activist la « fazanii de aur »¹.

¹) « Fazanii de aur » era porecla dată vîrfurilor conducătoare naziste din Germania.

— Nu, însă bătrina parcă-și pierduse mințile. Toată ziua stătea lipită de aparatul de radio și aștepta «formidabila armă». Țipa, că n-o să dea voie niciodată să i se imprime cu fierul roșu zvastica pe fund! Se ținise de tot din pricina propagandei lui Göbells. Ah, fir-ar să fii de soare! — și-și ascunse capul în umbra părului, pentru a-și feri ochii de razele soarelui care apunea.

— Și acum n-o să-i mai vezi!

— Asta așa-i!

— Despre ce vorbeai?

— De zvastică.

— Poate că el, ar fi rămas aici, — spuse mai departe omul de jos, bătînd cu pietroiul țărșul.

— Ultima dată cînd a ieșit din casă, avea pe cap o cască, iar mîinile și le îndesase în niște pislari. Curat urs! Pe urmă au luat-o din loc.

— Cască? Hm, — mormăi cel de jos și se îndepărtă cițiva pași spre locul unde păștea capra. — Păi era aprilie, cînd au șters-o. Ce vroiam să zic... fata aia mai mare, nu era de loc proastă.

Omul de pe scară cîntări în mină prima pară pe care o culesese.

— Nu, nu-i proastă. Păi ea e iar aici.

— Cum adică, iar aici? — Cel de al doilea, trăgînd frînghia de care era legată capra, veni mai aproape. — Îmi pare că ea chiar de la început n-a vrut să plece cu ei.

— Nu-i așa. La început, nu i-a mers rău acolo... Cu toate că trăiau în lagăr, ea totuși scria că «gentlemenii» sînt foarte drăguți. Asta se petrecea cam la un an după ce-au plecat.

— Zi, așa scria? Dar cam ce-nvîrtea ea pe acolo? Era un soi de madmoazelă ori ce? — și cel de-al doilea, ghemuit lingă țărș, arătă cu degetul mare în direcția în care apunea soarele.

— Ei, nu-i asta cazul cu ea... Tu ești gata întotdeauna să te duci cu mintea la de-al-de d-astea... N-a fost madmoazelă. Da, și noi i-am răspuns. I-am transmis salutări, i-am mai scris cîte și mai cîte, i-am scris că noi cei de-aici ne-am tăiat o mică grădină din moșia boierescă. Vezi tu, fata era dintre cele agere la minte.

— Da, cîte unii nu s-au aranjat rău pe acolo, — mormăi ea pentru sine omul de jos.

Infășura în jurul țărșului frînghia de care era legată capra.

— Așa este, — consimți omul din pom, cercetînd cu mîna o nouă creangă cu pere. — Fata, cu toate că era cinstită, totuși, acum vreun an, bătrînul, așa, printre altele, a azvîrlit o vorbă pe seama bananelor, portocalelor, șocolatei și-a unturii. Cînd bătrîna mea le-a citit toate astea, băieții noștri grozav ce-au mai holbat ochii. Despre muncă, el nu scria nimic. Dar tot fata a mai

mare serie-n colț câteva cuvinte, cum că ei, tot prin barăci își fac traiul și că ea, grozav ce-ar fi vrut să-nvețe.

— Hm, în barăci, dar vrea să-nvețe, — mormăi cu jumătate glas omul din luminiș, punînd piciorul pe treapta de jos a scării.

— Și ce ți se pare nelalocul lui aici? Dacă vrei într-adevăr ceva, atunci poți izbîndi în orice, — spuse omul de sus căzînd pe gînduri și își virî o mină în buzunar. Se uită spre omul care se afla jos. — Uite, o să vezi: asta va izbuti. Acum e aici și de-o săptămînă merge la lucru. Asta-și va ajunge scopul. Om trăi și-om vedea.

— Fie, și ce mai fac pe-acolo?

— Ehe, fii pe pace: s-au liniștit și s-au dumirit. Citesc de fiecare dată scrisorile lor. Cînd a venit fata, a adus cu ea cinci banane. Cîte una de căciulă. Bătrînul era cel care le trimisese. Înainte era grozav de zgirie-brinză, dar acum...

— Unora treaba asta nu le este decît de folos... — Omul din luminiș clătină din cap. Se uită din nou dacă țărîșul e bine înfipt. — Mă duc după căprișă.

— Numai să poți să te uiți — îl opri-n loc omul din copac, — cum se bombardează între ei cu scrisorile!

— Cine? Fata și cu bătrînul? Și zi, face gălăgie?

— Gălăgie?! Ar fi fericit să se-ntoarcă. Deunăzi, scria: adică, la voi acolo în răsărit, nu-i omoară pe naziștii mărunți?

— Aruncă-mi și mic una.

Omul de jos își închise pe jumătate ochii din pricina soarelui. Cel din pom culese o pară și i-o aruncă. Dar omul din luminiș, orbit de razele soarelui, o scăpă și para se prăvăli în iarbă. Se aplecă s-o ridice.

— Și le-ai mîncat pe toate?

— Ce?

— Ei, bananele.

— A, bananele! Stau și-acum într-o vază pe bufet. Toate cinci grămadă. Se tot chircesc și se fac mai mici. Sînt aproape negre. Dar vreau să-ți mai spun un lucru. Nu sînt eu mare iubitor de scrisori, dar atunci cînd bătrînul mi-a scris c-ar vrea să se-ntoarcă și că așa și pe dincolo, atunci și eu, pe cîntea mea, i-am turnat totul așa, pe șleau.

— Și zici că n-ai mîncat bananele? Asta-i bună! Și ce i-ai scris?

— Ei, că dacă-și închipuie că noi de-aici am făcut într-adevăr totul așa cum trebuie, apîi atunci, mai întîi să măture de acolo tot gunoiul; chiar așa i-am scris — să măture mai întîi acolo toată murdăria, pentru ca toți să aibă loc și să se poată smulge din barăci. Pentru că vezi, nici asta n-ar fi o treabă, la noi să ne adunăm cu toții aici și să nu facem altceva decît să-i înjurăm pe cei care-au rămas acolo.

- Chiar așa i-ai scris ?
- Așa cum îți spun.
- Bine ai făcut. Și cînd te gîndești, numai, de ce-au fugit ei atunci dincolo ?
Doar pentru cinci banane ?

— Da, cam pentru atîta, — răspunse omul de pe scară.

Mușcă dintr-o pară bine coaptă. Era o pară uriașă, de aproape o jumătate kilogram. Zeama se prelinse pe treptele scării. Căzu pe firele de iarbă și scliffea acolo ca niște picături ale belșugului.

În romînește de LEONARD EFREMOV

LY DEN HU

NOI VREMURI

*E primăvară timpurie.
Se mistuie zăpezile pe dealuri.
Au înverzit deodată într-o noapte
pe fluvii, sălciile. Pretutindeni
țărani prin grădini
așează focuri,
ard cenușii grămezi
de frunze rătăcite de-astă toamnă
și ierburi moarte.
Ard osemintele naturii.*

Asemenea și noi s-aprindem
arzînd trecutul.
Făptura lui să se destrame-n fum.
Dar oare despre ce vorbesc țărani
strînși pe la focuri ? Poate despre noul
lor plan, sau despre-nsămînțări și arbori,
sau poate și de una și de alta.
Poate că de pe-acum au început
să decline cîntările
viitoarei recolte. . .

Iată în anul acesta
ogoarele se-ntind fără sfîrșit
și-o altă bogăție se aude
vîind în cîmpuri.
Zburdă prin zăvoaie
vișeei nebunatici,
se colorează-n zăre case noi
iar sus pe colină
unde creșteau numai tufari sălbatici,
se profilează lanuri de secară
ca niște trepte noi
spre fericire.

KAN SÎN HAN

PE MUNTELE SUYAN

Norii și vintul
trec peste muntele Suyan
venind din sud
unde nu seacă jalea și revolta.

Iată albastre, mările —
atît de-aproape-i totul c-ai putea
s-atingi cu mîna paralela 38.
Şi în această sumbră dimineaţă
stau piscurile muntelui Suyan
vegînd de sus izbînda noastră-n lupte.

O munte, tu, al cărui piept
apără ca un scut lumina
drapelelor noastre de luptă,
simbol al aurorei
ce mîine va încununa poporul —
O, munte drag,
munte iubit al ţării!

Oriincotro priveşti
vezi paşii trădătorilor
cum îşi lăsară urma-nsîngerată,
dar fiecare piatră,
fiece fir umil de iarbă,
strigînd se-mpotriviră năvălirii:
pe duşman patria nu-l va uita vreodată.

Va fi o zi cînd cei din nord
şi cei din sud
îşi vor întinde mîna
larg, pe deasupra muntelui Suyan,
unul pe altul
strîns îmbrăţişîndu-se.

În romîneşte de A. E. BACONSKY

*Spiritul**Secolului 20*

de SAVIN BRATU

AŢÎT de des invocat în istoriografia şi eseistica occidentală de cel puţin jumătate de veac.

Şi pe care, fără îndoială, îl putem invoca mai ales noi, cu condiţia de a-i stabili criteriile de definire, de a-l integra în terminologia ştiinţifică a esteticii marxist-leniniste.

Căci în literatura burgheză «*spiritul secolului*» — «*spiritul modern*», «*spiritul nou*» — a fost definit, simultan şi succesiv, în fel şi chip. Fiecare definiţie s-a pretins unica valabilă, încercînd să reducă la un numitor comun un fenomen complex şi contradictoriu, în evoluţie continuă.

Iar noi, indiferent de similitudini şi diferenţe formale între programe şi definiţii, trebuie să vedem esenţa fenomenului tocmai în procesul semnificativ al luptei între contrarii care stă la baza evoluţiei sale.

Să nu uităm: «*În sinul fiecărei culturi naţionale se găsesc elemente, fie şi nedezvoltate, de cultură democratică şi socialistă, fiindcă în sinul fiecărei naţiuni există mase de muncitori şi exploatăţi ale căror condiţii de viaţă creează în mod inevitabil ideologia democratică şi socialistă. Dar în sinul fiecărei naţiuni există şi o cultură burgheză (iar în majoritatea cazurilor chiar o cultură ultrareacţionară şi clericală) şi, ceea ce trebuie să remarcăm, nu numai sub formă de elemente ci sub formă de cultură dominantă*». Sînt bine-cunoscutele cuvinte ale lui Lenin, din 1913, despre cele două culturi în sinul fiecărei culturi naţionale. Astăzi, pe o mare parte din suprafaţa globului, cultura socialistă e cultura dominantă, cultura unitară a naţiunilor socialiste. Lupta dintre cele două culturi se desfăşoară în epoca noastră nu numai în sinul fiecărei culturi ci şi pe plan mondial, între cultura burgheziei şi aceea a ţărilor socialiste.

Spiritul secolului 20 este, în primul rînd, spiritul acestei lupte specifice epocii noastre. Este, în ultimă instanță, spiritul ofensiv al culturii democratice și socialiste, care, treptat și complex, confirmă ascensiunea mondială a realismului socialist.

Fenomenele definitorii pentru spiritul literar al secolului nostru nu pot fi înțelese decît prin confruntarea celor două culturi în evoluția lor. Rîndurile ce urmează încearcă să sugereze coordonatele mari ale acestei confruntări, astfel cum se precizează ele încă din zorii noului veac.

În pragul secolului 20, în țările burgheze cu veche cultură s-au făcut numeroase pronosticuri asupra literaturii viitorului. Literații încercau să prevadă sensul dezvoltării pornind de la realitatea literară existentă, de la impasurile și făgăduielile înregistrate în această privință. Ignorînd determinarea obiectivă a evoluției literare, ei seziseser adesea interdependența diferitelor domenii ale suprastructurii dar nu și raportul acestora cu structura socială însăși. Implicînd, de fapt, certitudinea (încintată, resemnată sau disperată) că societatea *dată* e imuabilă și singura posibilă, ei nu bănuiau existența forțelor sociale capabile, într-o țară sau alta, să determine un cu totul alt mers al literaturii decît cel relativ previzibil în condițiile cunoscute și trăite. De fapt, previziunile din pragul secolului aveau în vedere — și aveau să fie confirmate într-o măsură — numai cultura burgheză.

Profețiile din 1899 pot fi, în acest sens, ilustrate simptomatice de cele ale romînului Macedonski, poetul care a încercat, primul la noi, și cu forța unui mare talent, să «sincronizeze» literatura noastră cu mișcarea contemporană occidentală, îndeosebi cu aceea a Franței.

«Sincronismul» universal al literaturii moderne — constatat și salutat de esteticienii burghezi — e un fapt obiectiv, evident, dar adeseori negativ. Curente la modă într-o mare țară capitalistă contaminate aproape simultan întreaga lume a civilizației burgheze. Explicația însă nu stă doar în viteza mijloacelor de răspîndire a producțiilor spirituale ci în transformarea tuturor țărilor, la începutul secolului, în verigi ale aceluiași lanț al imperialismului. «Sincronismul» artistic și literar — condiționat de împrejurările naționale ale fiecărei țări — nu e, adeseori, decît reflectarea pe plan suprastructural a subordonării țărilor mici și a celor înapoiate economic față de marile țări capitaliste. Pe de altă parte, între aceste țări mari, una sau alta deținea pînă la un moment dat supremația culturală, chiar dacă, datorită creșterii în salturi a puterilor monopoliste, rămînea în urmă pe plan economic. Astfel, deși, pe rînd, Anglia, Germania și Statele Unite dobîndeau întîietate economică, secolul 20 păstrează încă multă vreme o relativă întîietate artistico-literară a Franței în variate domenii.

Participant, alături de Maeterlinck, Verhaeren și Rodenbach, la întemeierea uneia dintre școlile moderne ale poeziei belgiene, sub înfrîurirea directă a mișcării literare franceze, Macedonski poate vorbi în numele unei întregi culturi «sincronizate» cînd își expune previziunea în articolul său din 1899, manifest intitulat *În pragul secolului*. Pe scurt, el constată falimentul naturalismului în proză ca și al impasi-

bilului parnasianism în poezie și prevedea, pentru secolul următor, «*regravitarea împrejurul a ce se va numi neoromantism, idealism sau altfel*».

Profeția macedonskiană corespundea, indiscutabil, unei aspirații a epocii. Cînd, la 1855, Courbet proclamase nașterea realismului, la două decenii după ce acesta făcuse efectiv prin *Comedia umană* în concretizarea realismului critic, punctul principal al programului nou era extirparea din opera de artă a oricărui ideal. Romantismul înfrumusețase realitatea, oferind un ideal social sau etic, de fapt o imagine idealizată plasată în viitor, în trecut sau pur și simplu într-un timp fictiv și etern. Realismul critic venea să dezvăluie fără cruțare micimea societății contemporane, condamnînd orice mîngiere iluzorie obținută prin idealizarea romantică. Naturalismul (formulat teoretic dar depășit artistic de Zola) încercînd să ducă la extrem realismul critic s-a transformat, de fapt, dintr-un rechizitoriu al mizeriei umane într-un cult al acesteia. (Critical marxist Mehring, la 1892, analizase perfect această evoluție a naturalismului.) În vreme ce naturalismul a apărut ca o reflectare a ofensivei critice la adresa societății burgheze și a eșuat într-o acțiune meschină și anti-artistică, poezia parnasiană înregistra și ea un inevitabil eșec, într-o evoluție diferită. Parnasul opunea o răceală marmoreană elocinței exaltate a poetului romantic care, cu orgoliul eului cultivat, se vedea, totuși, un misionar al fericirii și dreptății umane. Spre finele secolului, parnasul decedase, practic, de mult. Conflictul între poet și societate nu îngăduia luxul «*imposibilității*» și parnasienii s-au transformat repede într-o nouă generație de individualiști răzvrățiți, — cînd n-au ajuns, ca François Coppée, stilști desueți ai sentimentalismului filantropic. Că în preajma lui 1900 se simțea nevoia renunțării la non-idealul naturalist ca și la indiferența parnasiană, era limpede. În acest sens, profeția despre un «*neoromantism*» sau un nou «*idealism*» (atît credința într-un ideal cît și opoziția spiritualistă față de materialismul în ascensiune) avea să fie confirmată, dar în sensuri diferite, de către cele două culturi.

Față de naturalism, cultura burgheză a reacționat, în preajma lui 1900, prin cultivarea egotismului, lansînd «*romanul psihologic*» al lui Paul Bourget sau stimulînd individualismul orgolios, ca în *Cultul eului* al lui Barrès. Dacă Bourget avea să fie relativ repede părăsit, devenind demodat încă spre sfîrșitul secolului 19, Barrès avea să fie îndelung idolatrizat de un anumit tineret împins cu perseverență spre o politică de dreapta. Inglodării naturaliste i se opunea de asemenea exotismul parfumat al lui Pierre Loti, de fapt o fugă de realitate însăși, socială și națională. «*Abstragerea din viața reală*» — cum preconiza, în concordanță cu apusul, Macedonski, devenea cuvîntul de ordine precumpănitor al tinerei generații reprezentative pentru cultura dominantă a sfîrșitului de secol. Ceea ce romanul burghez, născut, istoricește, în tradițiile realismului, încă nu întrevedea prea limpede, poezia burgheză începea să înfăptuiască, reclamîndu-și înaintașii. Poezia evazionistă e botezată echivoc simbolism (Jean Moréas) și se proclamă stegar al luptei împotriva spiritului tern, conformist, burghez. Versurile de protest anarhic și disperat al unor mari poeți dinainte cu cîteva decenii, de la Baudelaire la Rimbaud, în contemporaneitate condamnate de tribunalul moralei burgheze, sînt acum scoase la lumină și divinizate de noua generație burgheză care se declară, în ciuda părinților mai mult sau mai puțin epotați, fie

P. SOCOLOV — SKALEA U.R.S.S. Din seria de desene „Ani și oameni”

«satanică», fie «aristocrată». După 1900, «satanicii» și «aristocrații» vor ajunge la academic, reprezentanți onorabili ai culturii burgheze.

Procesul e generalizat în toate țările culturii burgheze. Intelctualitatea rafinată a burgheziei engleze se desface și ea de realism și, în ciuda aparentului scandal în țara tradițiilor și a puritanismului, salută geniul paradoxal al lui Oscar Wilde. În Germania, talentul unui poet ca Ștefan George e pus în slujba reafirmării unor sloganuri răsuflete încă de pe vremea când Maiorescu le transporta în România: «să slujim arta... excluzind tot ce e politic și social... poezia nu poate urmări îmbunătățirea lumii și visa fericirea universală... Chiar dacă e frumos un asemenea

scop, el nu e de domeniul poeziei». Sub influența agreată a simbolismului francez renaște astfel bătrînul formalism herbartian iar cultul de altădată pentru Schopenhauer devine cultul pentru Nietzsche.

Burghezia în ascensiune exaltase rațiunea și știința. În deplinătatea puterii ei politice și economice, redusese materialismul, pe care niciodată nu-l concepușe imbinat cu dialectica, la searbădul pozitivism, fals științific și în esență agnostic. Secolul 20, o dată cu care începe ultimul stadiu al capitalismului, imperialismul, desăvîrșește procesul decadenței inevitabile a gândirii burgheze. Repetind ciclul decadenței feudale, pe care-l denunțase burghezia de altădată, stăpînii lumii devin denigratorii științei și ai rațiunii, ajung la exaltarea unor căi de cunoaștere a rațională și anti-rațională sau proclamă legitimitatea renunțării la cunoaștere. Religia și misticismul în genere își redobîndesc dominația, ca și idealismul subiectiv. Individualism egotist, evazionism, transcendentalism, constituie coordonatele etice și estetice burgheze în noul secol, sprijinite pe o ideologie corespunzătoare. La 1900, filozofia lui Bergson dădea artei fundamentul unei filozofii antiraționaliste, jucînd, în declinul burgheziei, rolul pe care — în sens invers — Descartes și filozofia sa raționalistă îl jucase în ascensiunea burgheziei. Freudismul avea să adauge mistica totalitară a inconștientului. Gîndirea religioasă, chiar sub forma medievală a angajării clericale, își reia controlul asupra filozofiei și artei. Biserica și papalitatea tronează asupra prestigiului unor cugetători și literați oricît de diferențiați în aparență, de la Karl Jaspers la Gabriel Marcel, de la Giovanni Papini la Paul Claudel. Naționalismul burghez evoluează de la Barrès la fascismul lui Charles Maurras. Problematika socială și etică a contemporaneității e înlocuită cu miturile diversioniste ale valorilor eterne, pe un drum care duce de la filozofia lui Nietzsche la prăbușirea finală în falsul umanism la care ajung, jalnic, căutările lui André Gide sau ale lui André Malraux. Confuz calificată, în totalitatea ei, drept « modernism », poezia nouă devine principalul tărîm al decadenței burgheze. « Sincronizate » pe sfere largi ale culturii țărilor capitaliste, se succed un număr de școli franceze, de la simbolismul evazionist la ermetismul filiației Mallarmé-Valéry și la « poezia pură » a abatelui Brémond, și de la dadaismul pretimpuriu la suprarrealismul ce-și supraviețuiește și azi. Mai rezistente la încercările de a le desface de realism și a le opune acestuia, epica și dramaturgia își plătesc totuși tributul culturii dominante, decadente. Apare o literatură pseudo-epică sau dramatică dominată de veleitatea simbolismului, fantezistă sau halucinantă, alegorică sau mitică. Pe de altă parte, psihologismul învechit al lui Bourget e înlocuit de o nouă literatură psihologică, pusă mai ales sub semnul freudismului. Opera lui Joyce sintetizează toate aceste căutări în refuzul istoricității ca supremă evadare din realitate, în exacerbaria monologului interior, în conceperea metafizică a drumului umanității ca o disperată întoarcere ciclică la același punct de plecare. Aparent în opoziție deopotrivă cu naturalismul ca și cu simbolismul, expresionismul german din primele decenii ale secolului 20 își găsește în roman, ca și în poezie, dar mai ales în teatru, un cîmp de acțiune antirealistă: pretinzînd evidențierea adevărului fundamental al lucrurilor, se zisat pe cale intuitivă, el cultivă o stilizare excesivă.

Vlăguind forța artistică prin diverse « experiențe » și « aventuri », literatura burgheză ajunge la capătul drumului ei. În chiar sinul literaturii burgheze se manifestă din ce în ce mai puternic forțele critice — lucide și dramatice —

care reflectă impasul ultim al societății capitaliste și al valorilor ei. Paralel cu procesul decăderii definitive, se afirmă de-a lungul deceniilor forțele democratice și progresiste care caută continuitatea realismului critic ca și depășirea lui în sens constructiv.

Încă în pragul secolului, **spiritul nou** se anunța și într-o direcție diferită și opusă celei a decadentismului burghez. Reacția anti-naturalistă și-a găsit sprijin nu numai în evadarea din realitate și în abolirea realismului însuși ci, dimpotrivă, în noi forțe ale realismului critic, în dezvoltarea calitativă a acestuia spre integrarea unei perspective de viitor sau, cel puțin, a unor aspirații de viitor.

O personalitate aparent solitară ca aceea a lui Anatole France a dominat intelectualitatea luminată a Europei din jurul lui 1900, aducând o lucidă verificare a poncifulilor burgheze și un nou cult al inteligenței. Repercursiunea funcției jucate de France ca oponent față de spiritul decadenței burgheze se resimte printr-un val paralel al sincronismului de la marile țări capitaliste la cele subordonate. În toate țărilor Europei se impune prestigiul rezistenței unor intelectuali autentici care vin din secolul 19 în secolul 20 ca reprezentanți ai continuității umanismului. Ibrăileanu al nostru e un exponent universal valabil al epocii cînd afirmă, în 1925, că *«France e antidotul cel mai puternic al bergsonismului»* și *«cel mai puternic antidot al tradiționalismului conservator»* pentru că *«recunoaște inteligenței dreptul de a chema la tribunalul ei orice idee concretă, a-i cerceta validitatea și a o demasca, dacă ascunde, sub forma ei augustă, un instinct, un interes egoist, o prejudecată»*. Prin chemarea de a supune spiritului critic toate valorile pe care se întemeiază cultura burgheză, France este un întemeietor al spiritului propriu secolului 20. Drumul lui spre comunism e simbolic — și capacitatea de a urma acest drum poate constitui piatra de încercare a tuturor marilor scriitori ieșiți din mediul burghez și îndreptați spre orizonturi revoluționare. Conversiunea la comunism avea să fie, începînd mai ales din deceniul al patrulea al noului secol, una din problemele centrale ale orientării politice și ideologice a celor mai mari scriitori din lumea capitalistă.

În același timp, pragul secolului indica pentru viitor schimbări hotărîtoare în direcția influențelor literare între țări. Dacă Franța avea să mai joace un rol focalizator multă vreme, concurată de o tirzie învinsă a filozofiei germane și, mai apoi, de surpriza unui prestigiu proaspăt al romanului american, încă de la finele secolului 19 începea să se manifeste o influență în sens contrar, din partea unor literaturi relativ ignorate pînă atunci asupra celor dominante. E vorba, pe de o parte, de revelația literaturii nordice, pe de altă parte, de aceea a literaturii ruse. Aceste influențe inedite răspundeau de pe alte poziții decît cele ale decadentismului nevoii de înnoire a literaturii europene. Ibsen aparține secolului 19; în același timp teatrul inovator al secolului 20, teatrul de idei și de simboluri etice, de la el pornește. Dar, mai ales, întreaga literatură europeană trăiește, de cîteva decenii, descoperirea romanului rus. Cartea lui Vogüe despre acesta (1886) și traducerile inițiate de el constituie un eveniment epocal în lărgirea sferei de influență a literaturii ruse și Franța însăși devine pentru multe țări factorul intermediar al acestei influențe. Tolstoi și

Dostoievski sint, pînă în 1900, tîlmăciți aproape integral în franceză. Secolul 20 primea astfel ajutorul unui nou curent realist critic, diferențiat de cel occidental tocmai prin caracterul său militant — «apostolic», cum apărea el contemporanilor. Romanul rus constituia un antidot împotriva naturalismului, prin caracterul său profund social și ideologic, legat de realitățile concret-istorice ale Rusiei sfîrșitului de veac în care se coceau elementele celei mai mari revoluții umane.

În vreme ce Franța trimitea în Rusia mesagerii simbolismului fără a provoca acolo o mișcare literară de proporțiile celei a generației trecute, Occidentul primea din Rusia primele semnale ale unui geniu răscolitor: Maxim Gorki. În 1901, francezii citeau *Vagabonzii* și *Foma Gordeiev*; în 1902 — *Micii burghezi*; în 1903 — *Azilul de noapte*. Zolismului și post-zolismului i se opunea rodul unei literaturi ieșite din însăși clasa muncitoare, crudă în adevărurile desvăluite și în actul ei de acuzare dar în același timp profund umană, pătrunsă de stimă și dragoste pentru omul înjosit, clamînd drepturile acestuia și luminînd viitorul printr-un ardent romantism nou — romantismul revoluționar. Rusia, țara celor mai tulburătoare lupte pentru libertate socială de la sfîrșitul secolului 19 și începutul secolului 20, pregătea elementele care vor duce, pe plan social, la instaurarea unei noi orînduiri și, pe plan suprastructural, la instaurarea unei arte noi.

Spiritul secolului 20 se va defini, retrospectiv, prin confruntarea din primii săi ani a două orientări încă în germene opuse curentelor dominante la sfîrșitul secolului 19: una a modernismului burghez, cealaltă a realismului socialist. Definite ulterior manifestările lor inițiale, aceste orientări își exercită efectiv atracția și influențează mijlocit și nemijlocit întreaga literatură a secolului.

La 13 noiembrie 1905, V. I. Lenin își publica istoricul articol despre *Organizația de partid și literatura de partid*. Importanța acestui articol avea să fie pe deplin înțeleasă mai tîrziu, dar influența lui imediată în Rusia avea să se exercite din ce în ce mai larg în întreaga literatură a lumii. Principiul de partid leninist trausa fără echivoc problema libertății de creație a scriitorului, răspundea definitiv ipocrizei autonomiei a literaturii burghez și stabila inevitabila angajare a artei în lupta socială. Angajarea conștientă, superioară, a literaturii clasei muncitoare revoluționare deschidea orizonturi fără seamăn reflectării artistice. Vechiului realism, exclusiv critic, i se oferea perspectiva saltului calitativ spre o altă metodă de creație, care să asigure sezizarea elementelor esențiale ale realității, inclusiv a acelor elemente care indică sensul mișcării înainte, sensul progresului. Literatura burgheză evolua de la non-ideal la un pseudo-ideal, de la naturalism la evazionism. Spiritul de partid leninist avea să releve lumii o literatură care dezvăluie idealul determinat de realitatea însăși și realizabil prin lupta efectivă a proletariatului sub steagul leninismului.

Articolul lui Lenin n-a devenit imediat cunoscut contemporaneității, decît într-o măsură limitată. Valerii Briusov, cel mai talentat dintre simbolisții ruși afirmați la 1900, se ridică, în 1905, împotriva articolului pe care-l va înțelege abia mult mai tîrziu, după 1917, cînd va fi intrat el însuși în rîndurile partidului leninist, de partea revoluției socialiste, punîndu-și arta în slujba ei. Dar, în 1906, apărea cea dintîi corespondență artistică a indicațiilor leniniste: *Mama*, romanul cu care Gorki ilustra, de fapt, începutul unui nou drum al literaturii mondiale.

Nu mai un tablou sincronice ar putea reliefa paralelismul celor două orientări antagoniste, al celor două culturi, și gruparea în jurul lor, conștientă sau nu, organizată sau nu, a întregii literaturi a secolului 20.

La 1900, Gorki îl impusese Europei pe omul « *de la fund* ». Acest om e, în 1900, obiectul literaturii cu care-și surprinde cititorii și francezul Charles-Louis Philippe (mai întâi cu *Bubu de Montparnasse*), provenit dintr-un mediu sărac și afirmând că nu vrea să rămână « *doar un om de literă* ». Mesianismul lui Gorki se îndreaptă atunci spre revoluție mesianismul lui Philippe (care moare în 1909) nu ajunge niciodată pe acest drum, dar îl implică virtual, în ciuda compromisului cu catolicismul. Acesta din urmă speculează aspirațiile contemporanilor spre răspunsuri supreme la marile întrebări ale epocii — și un Claudel, în 1901, poate aspira să-și cucerească oarecum în cultura burgheză locul pe care în cultura socialistă îl ocupă Gorki. În 1902, estetica lui Croce acumulează toate argumentele idealismului pentru a nega funcția gnoseologică a artei, dar din 1904 începe să se desfășoare în literatură occidentalul monumentalul roman Jean-Christophe al lui Romain Rolland care reflectă la polul opus năzuințele și forțele artistului contemporan, Croce avea să poarte steagul luptei anti-marxiste, Rolland al socialismului. Capodoperele artei literare din acești ani sînt ale culturii democratice, în direcții complex solidare prin căutările lor: Thomas Mann dăduse în 1901 *Buddenbrooks*, Gorki, în 1902, *Azul de noapte*, Bernard Shaw și Joseph Conrad, în 1903, *Om și supra om* și, respectiv, *Taifunul*, polonezul Reymont începutul *Țăranilor*, românul Mihail Sadoveanu — primele sale opere, care au sugerat contemporanilor apropierea de Gorki, simbolistul spaniol Ruben Dario, *Cîntece de viață și de speranță*. Mama lui Gorki apare în același an cu primele cărți de succes ale lui Jack London și ale lui Upton Sinclair, ea și cu *Multipla splendoare* a lui Verhaeren, poetul care cîntase realitatea contradictorie a « *orașelor tentaculare* ».

Evident nu e vorba de un paralelism absolut. Dimpotrivă, opere, scriitori și curente reprezintă, în sine, o unitate a contrariilor, inextricabilă. Creatorii cinstiți caută — și căutările lor, cel mai adesea fără răspuns, constituie mărturie ale epocii, ale unei umanități aflate la capătul unui drum și înaintea altuia. În lumea burgheză pătrunde « *sentimentul tragic al existenței* », sprijinit de concepții filozofice din filiera lui Nietzsche și răspîndit în țările seninătății clasice, ca Franța și Italia. Pentru cei lipsiți de perspectiva revoluționară, lumea burgheză era unica lume posibilă — deci conștiința impasului ei devenea simptomul unui impas definitiv al omenirii însăși. Inutilă știința, inutilă tehnica — căroră secolul 20 le-a dat un impuls infinit: roadele lor nu ajută la fericirea omului, ci la și mai teribila lui apăsare. Valorile umaniste sînt primejduite. Echilibrul societății pare pierdut pentru totdeauna. Omul transformat în robot avea să lupte cu roboții de metal și armatele oamenilor-roboți vor aduce sfîrșitul lumii. Nu mai există certitudini, nu mai există nădejdi. *Conștiința tragică* a intelectualității burgheze e proprie secolului 20 pentru că e conștiința unei lumi care își presimte sfîrșitul. În raport cu capacitatea de a găsi soluții pentru a supraviețui acestei lumi se află orientarea creației artistice, ca și a întregii ideologii. Între singura soluție reală — aceea a revoluției socialiste și a aderării la ea — și cea mai mincinoasă rezolvare născocită de ideologia burgheză — aceea a aventurilor fasciste — intelectualitatea govănelnică încearcă auto-îngălări și ieșiri disperate, ca și experiența unor

lucide adaptări la transformările rapide ale contemporaneității. În fața revoluției socialiste și a adevărului impetuos al marxismului în acțiune, unii dintre cei mai valoroși intelectuali proveniți din burghezie rămân încă nehotărâți, legați de trecut, de individualismul lor funciar și de vechile lor prejudecăți de clasă privind rolul personalității în istorie și obiectivitatea legilor de dezvoltare socială.

Pînă la primul război mondial și la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, peisajul literaturii în limbile europene e peisajul cel mai contradictoriu, în ansamblu și în fiecare element al lui.

Pe de o parte se desfășoară, încă subteran, procesul amplu și complex, cerut de epocă, al nașterii și dezvoltării unui nou realism — socialist — prin contribuția mai mult sau mai puțin clarificată ideologic a scriitorilor angajați în lupta revoluționară. Pe de altă parte, la cealaltă extremă, continuă fărămițarea literaturii burgheze, într-un proces în esență la fel de actual și azi, cum la fel de actuale rămân, despre el, cuvintele spuse de Gorki în 1908 în articolul *Distrugerea personalității*: « *Poetul se transformă în om de litere și alunecă irezistibil de pe înălțimile generalizărilor geniale spre planul lucrurilor mărunte ale vieții, complăcindu-se în fapte banale, cotidiene... Forma devine tot mai rafinată și mai stridentă, iar cuvîntul din ce în ce mai rece și conținutul din ce în ce mai sărac; se stinge sentimentul sincer, lipsește patosul. Scriitorul nu mai este oglinda lumii, ci un mic ciob, care se amestecă în praful străzilor; nu mai este în stare să reflecte, prin frământările sale morbide, mărcața viață a lumii, ci doar crîmpeie de viață banală, mici cioburi ale unor suflete sfărîmate* ». Cît de statică e literatura burgheziei, decenii după decenii, o dovedește însăși permanenta actualitate a acestei caracterizări gorkiene, în esență bună pentru 1908 ca și pentru 1961, în ciuda « *revoluțiilor* » proclamate succesiv de diferite școli reprezentative pentru direcția decadenței, ca și a căutărilor disperate și fără perspectivă din secolul 20.

Peisajul nominalizat al literaturii de circulație mondială pînă în 1914—1917:

În Franța — Bergson cu *Evoluția creatoare*, în 1908, e urmat de Julien Benda, cu rechizitoriul său raționalist (dar nu mai puțin idealist) *Bergsonismul*, în 1912. Tot în 1908, Jules Romains publică *Viața unanimă* — programul poetic al unei arte pseudo-sociale care denotă, totuși, imposibilitatea literaturii de a ignora valul maselor și realitatea înconjurătoare. Realismul, pe care simbolismul îl socotea înfrînt, se reînfiltează pînă și în lirică, cu Apollinaire și Blaise Cendrars, cu Valery Larbaud, călătorul peste mări și țări, ca și cu Charles Peguy, călătorul care însoțește pelerinajele țărănilor francezi. Apare un « *catolicism de stînga* » și gloria lui Peguy cu populara lui *Tapisserie de Notre Dame* (1913) nu e mai mică decît cea a lui Claudel care dăduse, în 1911, *Buna vestire* (*L'annonce faite à Marie*). Symbolismul lui Verhaeren se îndreaptă spre sensurile sociale ale actualității, al lui Maeterlinck reflectă goana omenirii după fericire (*Pasărea albastră* — 1909). În 1912, Alain-Fournier devine vestit cu romanul *Cărări pierdute* a adolescentului Meaulnes, în același timp în care debutează Jean Richard Block. André Gide surprinde cu *Pivnițele Vaticanului* în 1913, cînd începe și publicarea ciclului lui Proust — în căutarea timpului pierdut.

În Rusia, gloria lui Gorki acoperă zgomotul poemelor lui Gumilev și ale lui Hlebnicov și realismul său revoluționar întrece tradiționala viziune

pe care, în ciuda marelui său talent, Ivan Bunin o menține limitată în Satul (1910—1911). Futurismul rusesc are o aripă care bate cu pasiune spre zări neexplorate și se autodesființează curînd ca futurism. Prima culegere a versurilor lui Maiakovski e editată, în 1916, cu ajutorul lui Gorki. Briusov și Blok se îndreaptă, mai confuz, spre aceleași zări, transformînd simbolismul lor rusesc. În 1914 apăruse pentru prima dată, o « *Culegere de opere ale scriitorilor proletari* », în redactarea lui Gorki. În proză se afirma de pe atunci A. S. Serafimovici, scriitor revoluționar.

Amestecul de valori și orientări e mai inextricabil în Apus. În Anglia, teatrul lui Shaw rămîne o surpriză neîntrecută și neplăcută pentru conștiinștii de toate nuanțele, de la lorzi la burghezi — și eficiența lui e mai mare decît ineditul diferențiat de la Yeats la Elliot și, în alt sens, la D. H. Lawrence. Germania își are, acum, gloria marilor scriitori realiști în frunte cu frații Mann, care pun pe primul plan tema prusacismului opresant și al « *supusului* ». Aceleași teme încearcă să-i dea răspuns, în 1916, realitatea obsedantă și halucinantă a *Metamorfozei* lui Kafka, al cărui cult, ca și al lui Dostoievski, decadența burgheză îl va pune însă în slujba anti-realismului. Înfruntarea și confruntarea direcțiilor contrare are loc adesea în literatura vremii, în care apar romanele lui Blasco Ibanez și ale lui Giovanni Papini sau arta-eseu a lui Unamuno (cu *Sentimentul tragic al vieții* — 1913) și Ortega y Gasset (cu *Meditațiile lui Don Quichote* — 1914).

Zguduirile sociale vin neîncetat în sprijinul artei realiste, a literaturii democratice. Franța în timpul afacerii Dreyfus nu agrease simbolismul evazionist ci îmbrățișase cuvîntul lui Zola și France. România, în 1907, rămînea insensibilă la agitația decadenței adeseori scilpitoare, și « *sincronismul* » micilor țări n-a împiedicat triumful literaturii lui Sadoveanu, apoi a lui Rebreanu, care puneau în centrul lor o problemă acută a vieții înseși — problema țărănească. Izbucnirea primului război mondial a schimbat brusc peisajul literaturii limbilor europene, iar revoluția socialistă din Rusia a pus bazele unei arte noi, a lumii noi.

Fenomenul decadenței burgheze se accentuează după 1918, fie prin rezistența anacronică a estetismului și formalismului, fie prin adaptarea disperată a *vechiului* la noua conjunctură mondială care-l respingea. Pirandello relativizează adevărurile, nu fără a zgudui conștiințele, dar rămînînd steril. D'Annunzio își retrogradează arta, stilistic și ideologic. Joyce neagă timpul și mișcarea, iar virtuozitatea talentului său servește dezagregării literare. Paul Valéry nu duce nicăieri tentativa de a reabilita domnia inteligenței și a efortului în creație, strălucirea sa fiind stearpă și rece.

În tînăra țară a socialismului victorios se făurește însă, în acest timp, adevăratul spirit al secolului 20. În frunte cu Gorki, literatura explorează domenii nemărginite, ale vieții în transformare revoluționară. Maiakovski crează o lirică a epocii în mers. Pe căi diferite, Blok, Briusov, Esenin cîntă revoluția, dramatismul și perspectiva ei. În focul războiului civil și al construcției socialiste se călesc și se transformă cîteva generații și cîteva școli: Serafimovici și Gladcov, Ostrovski și Macarenco, Șolohov și Alexei Tolstoi, Leonov și Fedin. În 1934, primul congres al scriitorilor sovietici constată o realitate artistică maturizată în forme noi, constituind o metodă nouă de creație, propriu denumită *realismul socialist*. Diferențiat național și individual, metoda revoluționară a consacrat unitatea realizată între *realism* și concepția marxist-leninistă, a răspuns nevoii literaturii mondiale de a integra dimensiunea viitorului în imaginea prezentului și a confirmat

caracterul creator al spiritului de partid. O boga ă literatură multinațional dezvoltată aduce în prezent întregii lumi valorile artistice ale operei lui Șolohov și Leonov, ale lui Tvardovschi și Stelmah, Auezov și Ūpit, ca și ale unei tinere pleiade în plină înflorire.

În întreaga literatură a limbilor europene se dezvoltă condițiile pentru nașterea și ascensiunea realismului socialist.

Urmașii lui Apollinaire, în Franța, depășesc experiența suprarealistă și aderă la literatura angajată în lupta partidului comunist, întemeind tradițiile trainice ale realismului socialist francez, ai cărui precursori sînt scriitorii cei mai de seamă ai primului război mondial: Romain Rolland, Henri Barbusse, Roger Martin du Gard. La primul congres al scriitorilor sovietici își aduc sau își trimit salutul scriitorii care sînt, în momentul respectiv, idoliî tinerei generații. Între cele două războaie, Franța rămîne patria celor mai multe *isme* literare, o revistă de prestigiu este *Nouvelle Revue Française*, tribună a modernismului, dar drumul cel mai rodnic unește orientările încă difuze ale scriitorilor militanți, angajați social. Deși nu o dată încă «moderniști», covârșitoarea majoritate a scriitorilor francezi de valoare devin, în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, luptători activi în frontul anti-fascist, adeseori foarte aproape în concepții artistice și politice de partidul clasei muncitoare. Alături de Aragon, scriitorul comunist pe care nici revistele de dreapta nu îndrăznesc să-l conteste, generația post-belică are în stimă în primul rînd scriitori ca Jean-Paul Sartre și alții care încearcă să concilieze existențialismul cu lupta socială și politică. Încercarea lor, sortită eșecului, nu e mai puțin o mărturie a prestigiului literaturii legate de partidul clasei muncitoare, în raport cu care, mai ferm și mai sincer, mai șovăielnic și mai ipocrit, sînt silite să se defîncască azi toate marile curențe ale literaturii franceze. O mișcare «spre stînga» strînge azeziunile tuturor scriitorilor de prestigiu, influențînd vizibil creatorii «*existențialiști*» ca și pe cei «*catolici de stînga*» și pe cei «*independenți*». Noul val, cel mai recent curent al romanului francez, își cîștigă faima proclamînd nu negarea realismului ci un «*nou realism*» (deși impasul lui ideologic și estetic e evident de pe acum) La ora actuală, *Lettres françaises* numără în rîndul colaboratorilor săi cea mai mare parte a fruntașilor literari ai Franței din toate generațiile, de la Jean Cocteau și Francis Carco pînă la Sartre și Simone de Beauvoir, și de la aceștia pînă la Michel Butor și Nathalie Sarraute.

Criza literaturii burgheze e foarte vădită în Anglia dintre cele două războaie și azi. Omul hăituit în societatea modernă e obiectul celei mai mari părți a literaturii, care-i oferă răspunsuri contradictorii cită vreme se menține în limitele certitudinii despre caracterul imuabil al capitalismului. Realismul dă, în continuare, valorile cele mai certe, în romanele lui Galsworthy, ale lui Maugham, ale lui Conrad, ale lui Wells, în ciuda diverselor sale întruchipări artistice, inspirate uneori de tradiții non-realiste. Inteligența sterilă a lui Aldous Huxley, exaltînd individualismul burghez, nu izbutește decît să ridice probleme, fără să le poată găsi răspuns. Poezia engleză nu se impune contemporaneității pe plan universal, cu tot ajutorul liricii irlandeze. Succesul literaturii engleze în secolul 20 e dat mai ales de teatrul social, de inspirație realistă — în primul rînd și mereu, de Shaw, încă neîntrecut pînă azi. După cel de-al doilea război mondial, nici un nume nou din literatura engleză nu a egalat încă prestigiul vechilor generații. Se poate remarca însă că răzbate dincolo de cercul îngust al

inițiaților numele unui scriitor care — sau când — se face contemporanul marilor probleme social-politice ale epocii noastre. Graham Greene nu e cunoscut cititorilor din lumea întreagă pentru cărțile anilor săi de orientare catolicizantă, ci pentru *Americanul liniștit* și *Omul nostru din Havana*, satire de arzătoare actualitate la adresa imperialismului. Adevărații urmași ai lui Shaw nu vor fi, însă, decît cei ce duc mai departe caracterul democratic și socialist al literaturii, de la Priestley la Scăun O'Casey...

Adevărata contra-ofensivă a realismului în lumea capitalistă — caracteristică a spiritului secolului 20 în ciuda aparențelor stridente glorificate de literatura decadentă, o dovedește cea din urmă mare literatură burgheză apărută în arena mondială: aceea a romanului american. În vreme ce în U.R.S.S. înfloarește tinăra și matura artă realist-socialistă, expresie a celei mai avansate culturi socialiste, în S.U.A. a sunat ceasul unui nou val al realismului critic, expresie a protestului cîtorva generații de scriitori față de societatea care caracterizează cel mai tipic chipul monstruos al imperialismului. În țara care fusese în secolul XVIII simbolul luptei pentru libertate și care a devenit, după primul război mondial, cea mai mare și mai reacționară putere capitalistă, lupta dintre cele două culturi a luat cel mai evident aspect al luptei între cultura autentică și non-cultura. Romanul american, din 1918 pînă azi, este ori un roman al criticii necruțătoare, al adevărurilor crude despre modul de viață american, ori nu există ca realitate artistică ci doar ca bussiness (roman polițist, senzațional, de viol și incest, romane-digest etc...). Începînd cu *«generația pierdută»* — generația scriitorilor care-și părăsesc îngroziiți patria și încearcă o întoarcere la idealurile lui Lincoln și Franklin — romanul american de prestigiu constituie în totalitatea lui un triumf al realismului, oricite diferențieri se pot face între scriitori și direcții: Hemingway și proza sa crudă; ca și Faulkner care împletește în realism o poezie alegorică și, nu o dată, mistică. Părăsirea poziției progresiste, renegarea marxismului, aduce, în acest context, moartea artistului — cum s-a întimplat cu Dos Passos, care-și supraviețuiește, compromis. Generația de după criza din 1929 a accentuat și mai mult caracterul protestatar al literaturii, apropiînd-o adeseori de lupta clasei muncitoare, de revendicările ei sociale, de lupta împotriva rasismului: Steinbeck, Maltz ca și Caldwell. Lumea dramatică a lui O'Neill nu e străină de această orientare. După cel de-al doilea război mondial, în ciuda propagării unei absurde îngîmfări agresive, încurajarea unei literaturi evazioniste, indiferentă la realitățile actuale, nu a înregistrat nici un succes remarcabil. Romanul american nu izbuteste să producă noi valori, deocamdată, decît continuînd drumurile deschise fie de Dreiser, fie de Hemingway, fie de Faulkner, dacă nu izbuteste să se apropie de realismul socialist. Iar teatrul american a făcut un salt calitativ prin operele lui Arthur Miller și, în ultimii ani, ale lui Tennessee Williams — care constituie necruțătoare rechizitorii la adresa falsei democrații americane. Cea mai tinăra generație americană, *beat-generation*, este a deznădejdiei unei noi promoții trezite la viață sub cerul întunecat al imperialismului. Disperarea și ura acestei generații, încă incapabilă de efort constructiv, variantă americană a existențialismului, pîndită de anarhism, constituie, totuși, un simptom al înfrîngerii orientării burgheze în literatură și un aliat al luptei anti-capitaliste.

În Italia secolului 20 «ismele» moderniste au apărut neîntrerupt de la futurismul pro și prefascist până azi. Literatura mare a Italiei au continuat-o însă numai scriitorii care au încercat dezvoltarea realismului în contact cu lupta socială, antifascistă și anticlericală. Până și istoriografiile burgheze văd cea mai mare personalitate a Italiei contemporane în regretatul Pavese, comunistul. Vittorini, Pratolini, Moravia și-au afirmat renumele în directă legătură cu participarea la lupta de rezistență, și autenticitatea operei lor e condiționată de fermitatea continuării acestei lupte în condițiile actuale. Însuși impasul de azi al neo-realismului, care a încercat să valorifice posibilități încă inedite ale realismului critic și a izbutit adeseori să dea capodopere, mai ales în literatura cinematografică, vorbește despre drumul legic spre realismul socialist, singurul capabil să depășească orizonturile epuizate. Poetul italian laureat al premiului Nobel este Quasimodo, artist combatant în actualitate.

Criza literaturii în Germania hitleristă a fost dublată de marele avânt al literaturii germane din emigrație. După 1933, cea mai mare parte a literaturii germane, de la Thomas Mann la Lion Feuchtwanger și de la acesta la Becher, Brecht și Seghers, a înscris un drum progresist spre depășirea realismului critic și a abstractului umanism burghez. Fruntașii literaturii germane postbelice, de la Bertolt Brecht până la cei mai tineri, au constituit frontul literaturii realist-socialiste în R.D.G. În criză încă, literatura din R.F.G. dă semne de înnoire prin literatura tinerei generații care a trăit tragedia războiului hitlerist. Heinrich Böll, cel mai evident talent al Republicii Federale, e reprezentantul de seamă al unei proze protestatare, antifascistă și progresistă.

Cîteva literaturi noi în limbile europene au confirmat, în ultimele decenii, realismul și socialismul prin care poate fi definit în primul rînd spiritul secolului 20. Maeștrii literaturii de limbă spaniolă se înscriu, fără excepție, în tradițiile actuale ale realismului socialist, de la Garcia Lorca la scriitorii emigrației, în frunte cu Rafael Alberti, și până la cei mai mari scriitori de origine sud-americană, în frunte cu Pablo Neruda și Nicolas Guillen. În îndepărtata Islandă, noua literatură a secolului 20 este realistă, democratică și socialistă prin toți reprezentanții ei principali, în frunte cu Halldor Laxness, laureat al premiului Nobel. La cealaltă margine a Europei, în bătrîna Eladă, poezia greacă renaște prin glasul militanților realiști-socialiști, în frunte cu Iannis Ritzos, în vreme ce emigrația turcească progresistă e cîstită de literatura lui Nazim Hikmet și a altora.

În țările Europei centrale și ale peninsulei balcanice, trecute, curînd după cucerirea independenței statale, sub jugul imperialist, cei mai reprezentativi scriitori moderni au străbătut drumul de la literatura protestatară pînă la una revoluționară și contribuie azi, acolo unde a fost înfăptuită revoluția proletară, la generalizarea realismului socialist. Cei mai mari poeți ai Ungariei dintre cele două războaie au fost luptătorii și comuniștii Ady Endre, Jozsef Attila, Radnóti Miklos. Gloria poetică a Bulgariei a fost comunistul Vapțarov. În Cehoslovacia, V. Nezval și J. Šoifert, poeți de renume mondial, au rămas în fruntea literaturii tinerei Republici Socialiste. Clasicii în viață ai literaturii noastre, Sadoveanu și Arghezi sînt, alături de cîteva generații succesive unite în frontul realismului socialist, mărturie a drumului cert al literaturii noastre partinice...

Spiritul secolului 20.

Invocat de istoriografia burgheză de atâtea ori, pentru a-l ilustra prin decadentism și a-l defini prin trăsături formale.

Dar pe care mai ales noi avem dreptul să-l invocăm, pentru a-l ilustra prin victoriile culturii democratice și socialiste, și a-l defini în primul rând prin conținutul ideologic și social și prin realismul esențial pe care-l implică.

Cum poate fi ilustrat mai bine spiritul secolului 20, adevăratul «*spirit modern*», spirit nou, decît citînd, alegînd la întîmplare, dintr-o serie nesfîrșită, asemenea nume ca: Gorki și Maiakovski, Leonov și Panova, Romain Rolland și Simone de Beauvoir, Apollinare și Aragon, Shaw și O'Casey, Hemingway și Faulkner, Miller și Williams, Pavese și Quasimodo, Alberti, Neruda și Guillen, Laxness și Ritsos, Ioszeif Attila și Nezval, Arghezi și Vapțarov?

Spiritul secolului 20 este spiritul întruchipat suprem de realismul socialist. Îl regăsim, viu și căutător, de asemenea, în dramaticele experiențe ale celor ce refuză decadentismul burghez în artă, în viața socială, în etică.

Și, evident, spiritul secolului 20 nu trăiește numai în literatura limbilor europene. Mai ales după cel de-al doilea război mondial el capătă forțe proaspete și inepuizabile din literatura progresistă și revoluționară a țărilor afro-asiatice. O privire specializată e chemată să lumineze căile specifice ale ascensiunii actuale în străvechile culturi ale Asiei și în încă prea puțin exploratele finuturi ale culturii africane.

În toate limbile pămîntului, literatura secolului 20 nu poate fi decît literatura celei mai tumultuoase realități sociale, literatura epocii în care societatea exploatatorilor își trăiește ultimul stadiu și în care se făurește comunismul — literatura epocii în care omul învinge tot ce-l împiedică să se înalțe, liber, în sferile cele mai înalte ale gîndirii, ale fericirii și ale cosmosului.

de vorbă cu:

STEFAN HEYM

— la București

PETRUS BROVKA

IAROSLAV IWASZKIEWICZ — la Varșovia

STEFAN HEYM

Scriitorul german Stefan Heym care, împreună cu soția, ne-a vizitat țara, la invitația Uniunii Scriitorilor din R.P.R., s-a născut la Chemnitz, azi Karl-Marx-Stadt, în 1913. În 1933, când în Germania a fost instaurat fascismul, Heym s-a văzut nevoit să fugă din țară, mai întâi în Cehoslovacia și apoi în Statele Unite. Acolo neputând trăi din scris, este nevoit să lucreze ca taxator de autobuze, vânzător de prăvălie, să spele vase în restaurante. Mai apoi muncește ca ziarist, redactor și agent de editură. În 1943 s-a înrolat în armata americană și a luat parte la debarcarea din Europa. Rezultatul acestei experiențe este romanul *Cruciații*. În 1952 cere azil politic R.D.G., pentru a putea scăpa de urmărirea Biroului de Investigații, fiindcă refuzase să participe la războiul din Coreea. Printre lucrările sale semnalăm romanul *Goldsborough*, amplul reportaj *Era cosmică* și culegerea de nuvele *Umbre și lumini*. Oaspeți ai Secolului 20 în chiar ziua cuceririi cosmosului, soții Heym au avut, cu redacția, o întrevedere, din care spicui:

Redacția: Astăzi 12 aprilie, s-a întâmplat un eveniment extraordinar, care ne-a emoționat profund: un om a zburat în cosmos. E firesc ca în entuziasmul nostru, al tuturor, să cerem autorului cărții *Era cosmică* să ne împărtășească părerile lui despre această incursiune în spațiu.

Stefan Heym: Este o realizare epocală a științei sovietice, o mare victorie a tehnicii teleghidării, și sînt bucuros că ea aparține oamenilor sovietici. Gagarin este un erou al secolului; totuși el nu este decît unul dintre oamenii de știință, tehnicienii și specialiștii care au contribuit la atingerea acestui stadiu avansat în știința cosmonauticii. Acum doi ani, cînd am fost la Moscova, am avut un interviu televizat cu profesorul Sedov, în cadrul căruia a prezis

că în douăzeci de ani omul va putea să zboare în Venus sau Marte. Se pare că planul va fi depășit. În prezent americanii sînt cu mult lăsați în urmă în această privință.

Începînd de astăzi am pășit într-o eră nouă, «era cosmică» — după cum am numit-o eu în reportajul despre realizările științei nucleare sovietice, deși această expresie nu mă mulțumește pentru că nu spune totul — zborul acesta este una din premisele acestei ere în care dezvoltarea științei și tehnicii va produce schimbări în gândire și în structura socială. Așa cum a făcut și revoluția industrială din secolele XVIII—XIX. Schimbările se vor produce atît în țările socialiste, cît și în țările capitaliste. Contradicțiile se vor ascuți. Popoarele lagărului socialist vor putea ajunge mai repede la comunism.

D-na Heym: Se vor lărgi orizonturile și cred că literaturile «regionale» vor dispărea.

Stefan Heym: Da. Nu va mai exista o literatură exclusiv engleză, o literatură exclusiv germană, sau romină etc. Problemele și preocupările vor căpăta o anvergură internațională, pe zi ce trece. De curînd am publicat o culegere de nuvele intitulate *Umbre și lumini*. Printre ele se află una pe care am numit-o *Ultima noapte a secolului 20*, în care arăt că distanțele mari au dispărut și că, de pildă, azi îți va lua mai mult timp să ajungi de la Băneasa în centrul orașului, decît atunci de la Djakarta la București.

D-na Heym: Iată că această idee care aparținea zonelor fanteziei a devenit realitate. Lui Gagarin i-au trebuit numai 35 de minute ca să ajungă din America de Sud în Africa.

Stefan Heym: Hainele și mîncarea se vor simplifica și ele... Cert este că așa cum descoperirile lui Columb au schimbat felul de gândire al oamenilor, lărgindu-le orizontul, era cosmică va produce o nouă schimbare, asemănătoare, pe un plan superior.

Redacția: Ați stat mult în S.U.A. Ce ne puteți spune despre viața literară americană de după război?

Stefan Heym: Am trăit viața scriitorilor americani timp de nouă ani, pe unii i-am cunoscut foarte bine, am citit o bună parte din cărțile lor. Vreau să vă atrag atenția asupra unui lucru ce mi s-a părut interesant și semnificativ nu numai pentru literatura americană, ci și pentru întreaga literatură de limbă engleză. În această literatură se remarcă o evidentă dislocare, sau, mai degrabă, o regroupare, spre literaturile fostelor colonii, spre țările de curînd eliberate, în special Australia. În zece, douăzeci de ani, ele vor întineri viața literară din America și Anglia, prin experiența lor. În privința literaturii americane, curentul *beat* pare interesant; nu pot spune că operele scriitorilor ce se încadrează în această mișcare sînt bune, dar ele sînt rodul unei revolte care trebuie luată în serios. Manifestările lor sînt pătrunse de o bruscă caracteristică adolescenței. Ideea lor preferată este «lumea este rău orînduită». Unii sînt plini de prejudecăți împotriva socialismului, din cauza educației publicitare la care au fost supuși.

D-na Heym: *Beatniks* au fost inoculați cu neîncrederea în viață. Pentru ei, tinerețea în epoca noastră n-are nici o valoare. Sînt dezorientați. În această revoltă există o asemănare între ei și reprezentanții «generației pierdute». Împrejurările în care aceste două curente s-au cristalizat, sînt similare. «Generația pierdută» a apărut după primul război mondial în condițiile existenței cordonului sanitar împotriva Uniunii Sovietice, a mișcărilor muncitorești din lume și care în America a culminat cu acțiunile de protest împotriva arestării, judecării și executării lui Sacco și Vanzetti în 1927. «Generația

zdrobită» și-a făcut auzită vocea după cel de-al doilea război mondial într-o epocă plină de tensiune, pe care o cunoaștem toți.

Stefan Heym: Pentru tinerii *beatniks* lumea este «meschină și păduchioasă» și ei suferă de neputința de a suprima pericolul atomic. Și Gagarin este tânăr. Dar el este produsul unei lumi cu totul nouă și diferită. Este un erou pozitiv. Cu toate lipsurile lor, cred că tinerii *beatniks* nu sînt eroi negativi ca atare și de aceea nu trebuie să-i repudiem fără drept de apel. Norman Mailer, beatnik încă din 1945, în romanul său *Gaii și morții* pune această problemă încercînd să găsească o soluție pentru lupta împotriva morții.

Redacția: Care este scriitorul dumneavoastră preferat?

Stefan Heym (glumind): Stefan Heym. Apoi Mark Twain, Dickens, Balzac, Stendhal, Heine.

D-na Heym: Stefan îl admiră foarte mult pe Heine. Chiar teza lui de doctorat, pe care a susținut-o la Universitatea din Chicago, trata despre opera marelui poet german.

Stefan Heym: La Paris, cînd am fost să vizitez mormîntul lui Heine, paznicul cimitirului Montmartre mi-a povestit că și în timpul ocupației naziste, în ciuda regulamentelor și pedepselor aprige ale Gestapo-ului nu trecea zi fără ca cineva să depună flori pe mormîntul său. Un om care poate și după 150 de ani să-ți trezească în suflet flacăra urii împotriva vrăjmașilor omenirii este mai important decît un poet care predispune la sentimentalism.

Redacția: Vă place Scăun O'Casey?

Stefan Heym: Sigur că da. Îmi place și Shaw, deși se deosebesc atît de mult.

Redacția: Cum scrieți?

Stefan Heym: La... mașina de scris. Însă nu înainte de a face intense pregătiri: un plan amplu, bazat pe o documentare solid legată de temă. Consult tot felul de materiale chiar dacă nu le folosesc pe toate în opera respectivă. La început nu lucrăm așa. Mai târziu mi-am dat seama că este o metodă practică. Scriitorul nu trebuie să transmită fapte, date, situații cronate. Trebuie să-i creeze cititorului impresia că știe mai mult decît comunică prin scris. De obicei cînd scriu un roman de aproximativ cinci sute de pagini, două sute șaiszeci le rezerv acțiunii și descrierilor, iar restul de două sute patruzeci, eroilor. Nu se întîmplă același lucru cînd este vorba de o navelă. Ceea ce se chiamă inspirație, vine scriind. De fapt scriitorul scrie totdeauna și despre sine însuși.

Redacția: După *Cruciații* ați scris romanul *Goldsborough*, care descrie evenimente din America de după război și în care înfățișați viața unor oameni simpli: mineri etc. Cum v-ați adunat materialul?

Stefan Heym: Ducîndu-mă și trăind în mijlocul lor, coborînd în mină, lucrînd alături de ei, dormind împreună cu ei, simțind oboseala lor, respirînd praful și duhoarea pe care ei o respiră. Iar despre eroi, i-am plămădit observînd și culegînd de la cei ce mă înconjurau cîte o trăsătură, un gest, o expresie.

Romanul, în general nu este o expresie absolut «reală» a vieții pentru că, te întreb: de unde știe un autor ce se petrece în mintea eroului său? De fapt nu eroul, hai să-i zicem John Brown, gîndește, ci autorul gîndește pentru el. Realismul e o problemă de ideologie.

Redacția: Ce credeți despre raporturile dintre literatură, pe de o parte și cinematografie, radio, și televiziune pe de altă parte?

Stefan Heym: Se ajută între ele. Cinematografia, radioul și televiziunea oferă literaturii noi forme de expresie, un nou impuls. Nu cred că literatura

ar avea de suferit de pe urma lor. Au existat cărți proaste și înaintea inventării cinematografului, radioului și televiziunii. Literatura cu adevărat bună reușește să sfărâme barierele din calea sa, oricât de greu ar fi lucrul acesta.

Redacția: Ce ne puteți spune despre noua literatură germană?

Stefan Heym: Există o tendință foarte puternică printre scriitorii din R.D.G. de a așterne pe hirtie viața și experiența lor și sînt sigur că vor obține realizări remarcabile. Scriitorii germani, tineri sau bătrîni, încearcă să interpreteze viața, unii reușind mai mult, alții mai puțin. Merită să fie remarcat interesul mereu crescînd pentru literatură ce se manifestă în publicul larg din R.D.G., lucru ce nu se poate spune despre Germania Apuseană.

Redacția: Este cunoscută literatura romînă în Germania?

Stefan Heym: Foarte puțin. Dar nu numai literatura romînă ci și a celorlalte țări mici. Traducerile nu sînt la înălțime. Personal știu mai mult decît alții despre literatura romînă. Am citit o serie de cărți și am avut prilejul să cunosc o serie de scriitori romîni printre care pe Sadoveanu, Beniuc, Zaharia Stancu, Baranga, și Titus Popovici.

Redacția: Ce părere aveți despre primele numere ale revistei Secolul 20?

Stefan Heym: Trebuie să vă spun că în R.D.G. nu avem o asemenea revistă, deși am văzut unele asemănătoare ca preocupări, în U.R.S.S., Cehoslovacia, Ungaria, Polonia etc. Deși o revistă tină, «Secolul 20» îmi place foarte mult ca prezentare și, după sumar, îmi dau seama că textul este la nivelul prezentării.

D-na Heym: Ați reușit să îmbinați foarte bine utilul cu plăcutul.

Stefan Heym: Dorim succes tinerei dumneavoastră reviste și prin dumneavoastră, transmit cititorilor romîni cel mai cordial salut.

PETRUS BROVKA

Petrus Brovka este unul din cei mai reprezentativi poeți bieloruci contemporani. El este, de asemenea, autorul romanului Atunci cînd fluviile se unesc, care a apărut și în limba romînă.

Nu de mult Petrus Brovka a vizitat pentru a doua oară țara noastră cu prilejul semnării unui acord între organizațiile de scriitori din U.R.S.S. și R.P.R.

Într-o convorbire caldă și sinceră, cunoscutul poet a răspuns la cîteva întrebări ale redacției noastre.

— În activitatea dumneavoastră scriitoricească ați abordat o mare varietate de genuri. Care este, totuși, genul dumneavoastră preferat?

P. B.: Faptul că scriitorul folosește un gen literar sau altul nu este întâmplător și nici un joc al capriciului. Un timp îndelungat am scris poezie, fiindcă simțeam că numai prin versuri am să pot exprima ceea ce vream să comunic cititorului. Mai târziu s-a ivit în mine ceva ce nu putea fi exprimat în versuri; am folosit atunci romanul, proza, fiindcă se pare, nu sînt *specialist* al romanului în versuri...

Genul meu preferat este poezia, cu toate variantele ei, cu toate problemele timpului nostru. Nici lirica de dragoste, după cum știți, nu-mi este străină, dar... nu se mai potrivește cu vîrsta mea: de ce să ispitesc oamenii, dindu-le prilejul să caute cauzele *reale*, sursa de inspirație... muza.

— Îndrăgiți, în mod deosebit, vreuna dintre lucrările dumneavoastră?

P. B.: Să spun drept n-am lucrări preferate. Mă refer la cele scrise de mine, bine înțeles. Mi se pare întotdeauna, că opera mea cea mai îndrăgită, cea mai adevărată, este aceea pe care o voi scrie în viitor. De aceea, cea mai dragă îmi devine lucrarea la care tocmai lucrez. Așa și acum. La editura *Sovetskii Pisateli*, îmi va apare în curînd o culegere de poezii și poeme, sub titlul *Iar zilele trec...* Să nu credeți că este vorba despre o elegie a zilei care a trecut. În aceste versuri afirm că *timpul lucrează în folosul nostru*. Din această culegere îmi sînt deosebit de apropiate două poeme — unul despre Lenin și altul despre mama... Mama a fost arsă de fasciști la Auschwitz. Mult timp am purtat în suflet ideea acestui poem. Socoteam o sfîntă datorie să-l scriu. Și azi, cînd tema atrocităților fasciste tulbură din nou cu atîta putere pe toți oamenii cinstiți, vreau să spun prin poemul meu: *Aceasta nu trebuie să se repete!*

— Ce trăsături sînt caracteristice pentru literatura bielorusă contemporană?

P. B.: În astfel de cazuri, de obicei se vorbește, și pe bună dreptate, despre teme principale ale literaturii respective. Pe primul loc stă tema luptei eroice a poporului nostru, faptele eroice ale partizanilor în anii marelui Război de Apărare. Acestei lupte îi sînt dedicate romanul lui I. Samiakin *Curentul adînc* și cel al lui M. Linikov *Zilele de neuitat*. Din ce în ce mai larg se impune acum, ca răspuns la evenimentele contemporane, tema construcției comuniste căreia îi este consacrat *An după an* de V. Karpov, precum și noul roman al lui Taras Matkevici.

Desigur, în toate aceste opere, principalul nu este construcția, ca atare, ci mărețele sentimente și relațiile noi ale oamenilor legate și determinate de ea.

— Ce ne poți spune despre stadiul actual al literaturii sovietice?

P. B.: Literatura sovietică în ansamblul ei se găsește astăzi, după profunda mea convingere, într-o etapă nouă, și într-un viitor apropiat va face un mare pas înainte în însușirea noilor teme ale contemporaneității. Semnele se și observă în încercările de a prezenta omul societății comuniste în operele lui Kojevnikov *Vi-l prezint pe Baluev*, Kocetov-*Secretarul Comitetului Regional* și ale altora. V. Solouhin, în cartea *Picătura de rouă* arată uneori în mod naiv, dar totdeauna poetic, chipul satului sovietic contemporan. Despre război scriu într-adevăr în mod interesant K. Simonov și O. Goncear.

— Pe care, dintre scriitorii sovietici, îi prețuiești în mod deosebit?

P. B.: În poezie prețuiesc cel mai mult pe Tvardovski pentru profunzimea gândului și sentimentului, pentru simplitatea sa — rod al perfecțiunii. Incontestabil, el este cel mai bun poet contemporan...

În proză, îndrăgesc pentru aceleași calități, pe Șolohov. N-am să enumăr operele pe care le prefer din clasicii sovietici, ar însemna să dau o listă întreagă.

— Care din scriitorii străini vă plac cel mai mult?

P. B.: Multe, foarte multe fenomene remarcabile au loc azi în literatura mondială. Nici n-ai cum să vorbești despre ele. Scriitori interesanți sînt după mine, Hemingway, Anna Seghers... Îmi place foarte mult de asemenea Halldor Laxness.

— Ce credeți despre transpunerea operelor literare în film sau teatru?

P. B.: Nimic bun. Pentru ce această «prefacere» a unei opere de artă? Din experiență proprie (unele din lucrările mele au fost filmate sau transpuse pe scenă), știu ce rămîne în aceste cazuri din original. Totuși, rareori, există și adevărate realizări — de pildă filmul *Donul liniștit* după romanul lui Solohov, sau *Duelul* după Kuprin.

— Care din operele literaturii românești vă sînt cunoscute?

P. B.: Citesc toate traducerile care se publică la noi din limba română și prețuiesc mult această minunată literatură care a dat asemenea mari maeștri ai scrisului cum a fost Caragiale. Dar cred că vă interesează și părerea mea despre scriitorii contemporani. Din ei, îmi place în special Mihail Sadoveanu, ca prozator, iar ca poeți Mihai Beniuc, Maria Banuș și alții.

Sînt un vechi prieten al țării dumneavoastră. Acum nouă ani am fost pentru prima dată oaspetele României. Atunci am mers prin toată țara și am îndrăgit poporul său muncitor și excepțional de cordial. Sînt entuziasmat de faptele clasei muncitoare române, de asemenea eroice momente cum au fost Grivița 1933, despre care de mult visez să scriu un poem.

În cei nouă ani care s-au scurs de la prima mea vizită în România, în țară s-au produs schimbări uriașe — la sate, în industrie, în construcție. Toate acestea arată că țara noastră are conducători minunați.

IAROSLAV IWASZKIEWICZ

Iaroslav Iwaszkiewicz (născut în 1894) este unul dintre cei mai mari scriitori ai Republicii Populare Polone. Încă în anii 1920–1925, Iwaszkiewicz ocupă un loc distins printre tinerii poeți ai Varșoviei, aducând o notă aparte, datorită în bună măsură contactului cu poezia rusă. De origine ucraineană, Iwaszkiewicz și-a petrecut tinerețea în Bielorusia și în Lituania, înainte de a fi plecat, pentru mulți ani, în Franța și în alte țări europene.

Dintr-o familie de nobili sărăciți pînă la declasare, Iwaszkiewicz era legat din copilărie de tradițiile culturale progresiste ale Ucrainei. Viitorul scriitor urmasse liceul la Kiev, ca și studiile universitare, trebuind, în același timp, să-și câștige existența.

O influență complexă a exercitat asupra lui legătura de rudenie și de prietenie cu marele compozitor polonez Karol Szymanowski. Iwaszkiewicz însuși se simte atras spre muzică, urmează conservatorul.

Cînd, în 1918, se stabilește la Varșovia și se afirmă ca poet, Iwaszkiewicz e încă, în contradicție cu epoca, un stilist parnasian, nu străin de influențe expresioniste. Abia după 1930 talentul său original se precizează, în poezie ca și în drame, dar mai ales în povestiri. Iwaszkiewicz e un narator rafinat, care știe să îmbine observația realistă cu un climat poetic. În proza lui trecerea de la lirică la eseu se face pe nesimțite, cu un aer de familiaritate, de intimitate cu cititorul, care are impresia că ascultă fermecat o amintire simplă și profundă a unui intelectual autentic.

Scriitor multilateral, Iwaszkiewicz e o personalitate cu o vitalitate creatoare inepuizabilă. Consacrându-se literaturii, el nu și-a trădat niciodată pasiunea pentru muzică. În deosebi Chopin a constituit obiectul unei preocupări continue, din care a rezultat atât o piesă de teatru (1936) cât și o monografie artistică. El patro-nează « Societatea Frederic Chopin » și Concursurile Internaționale Chopin. În 1947 a apărut de asemenea un interesant volum de amintiri despre Szymanowski.

Energia rodnică a lui Iwaszkiewicz se manifestă și în domeniul vieții sociale a țării sale, în lupta mondială pentru pace și socialism. El e președintele Uniunii Scriitorilor Polonezi și redactorul șef al revistei *Twórczość* după ce fusese de-a lungul anilor întemeietorul și colaboratorul a numeroase alte publicații. E membru în Comitetul Polonez al Partizanilor Păcii, ca și deputat în Dieta R.P. Polonă. Participă la congrese internaționale, luînd parte activă ca reprezentant al Poloniei Populare. Conferințele sale, rostite în polonă sau în rusă, în franceză sau în daneză, îl arată veșnic tînăr și neobosit în creația artistică, ca și în acțiunea socială.

Personalitatea lui Iwaszkiewicz e reliefată semnificativ în interviul pe care i l-a acordat recent prietenului său L. M. Bartelski și care a apărut în *Perspectives polonaises* nr. 2 din 1961.

Iaroslav Iwaszkiewicz e la masa lui de lucru, în biroul redacțional în care, deși se luminează de ziua, o lampă mai luptă împotriva întunericului; cînd mă vede, dă la o parte cartea pe care o citește. Intrevăd doar numele autorului: Jean Anouilh; e una din piesele acestuia. Încep repede o conversație care n-are nimic oficial; mă interesez mai întîi de sănătate: nu de mult, Iwaszkiewicz fusese bolnav. Stăm unul în fața celuilalt, despărțiți de masă; Iwaszkiewicz și-a scos ochelarii și i-a pus pe un vraf de periodice; mă privește lung și îmi aduc aminte de anii în care el era redactorul șef al hebdomadaru-lui *Nowiny Literackie* («Noutățile literare») iar eu secretarul său de redacție (1947—1948). Admiram atunci puterea și vitalitatea acestui scriitor remarcabil, perfecta sa cunoaștere a literaturii contemporane poloneze și universale, cultura și memoria sa; trăiam clipe de neuitat de fiecare dată cînd Iwaszkiewicz își evoca amintirile, vorbea de anii debutului și de legăturile cu Karol Szymanowski, care era o personalitate atât de fascinantă. Era, atunci, anul celei de a zecea comemorări a acestui mare compozitor; noi pregăteam o serie de articole și Iwaszkiewicz redacta legendele pentru foto-amintirile sale. Văd și acum înaintea ochilor casa Szymanowskilor: o fotografie a sufrageriei, la Tymaszówka, în Ucraina. . . Acolo Szymanowski-i își luau masa. Musafirii se plîngeau că aici se discuta despre muzică și iar despre muzică,

numai despre muzică... Iaroslav Iwaszkiewicz venea și el acolo; își prețuia mult vărul, pe Karol Szymanowski, care era de pe atunci un compozitor celebru. Erau zorii secolului 20. Astăzi Iwaszkiewicz e un om de 67 de ani, un scriitor cunoscut în întreaga Europă; își apleacă spre mine obrazul cu bărbia puternică, cu ochii mari, adesea reci, cu privirea inchizitorială.

— Păi da, dragul meu, sint, ca de obicei, grozav de prins. Cumulez două funcții, ceea ce mă costă enorm... și timp și putere. Știi doar că sint președintele comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Polonia — o ocupație destul de absorbantă — și redactor șef la *Twórczość* (Creația). Sint la redacție zi de zi, citesc manuscrisele. Redactarea unei reviste e, în zilele noastre, o datorie socială. Cred că ți-ai putut da seama că nu am obiceiul să fac pe figurantul într-o redacție. Apoi, am fost ales deputat în Dietă. Sint membru în comisia ei culturală. Unde mai pui că public săptămînal, în *Zycie Warszawy* (un milion de cititori!) o cronică asupra cărților... Mi-am sărbătorit chiar de curînd cel de-al 250-lea foileton. Asta înseamnă o colaborare de cinci ani, întreruptă doar de cîteva călătorii sau de boală.

— Și cărțile? am întrebat cu timiditate.

— Să nu te miri dacă am să-ți spun că sint tocmai la periferia ocupațiilor mele; nu pentru că le-aș da prea puțină importanță ci pentru că nu am timp să scriu decît după « orele de birou ». Sint așadar un « scriitor duminical » — glumește Iwaszkiewicz (și trebuie să adaug imediat că exagerează mult). Citeodată îmi iau cîmpii și plec la Stawisko (în apropierea Varșoviei, unde Iwaszkiewicz are o casă de țară pitulată în pădure) sau la Sandomiea. În ultima vreme am scris o povestire destul de lungă care va fi editată în același timp la Iskry și la Mondadori, din Milan. Titlul ei: *Amanții Maronei*. Cum scriu, cum lucrez? Lucrez dimineața, încerc să scriu totul dintr-o dată, folosesc rar ciorne; cînd scriu o nuvelă încep de obicei prin schițarea... sfîrșitului; dar nici asta nu-i o regulă.

Îmi amintesc manuscrisele lui Iwaszkiewicz; un șir de linii cu o scriere ordonată, aproape caligrafică — mai fără vreo corectură; din cînd în cînd o pagină cu cîte o ștersătură sau cu un cuvînt înlocuit, însă, în ansamblu, manuscrisul e uluitor de curat. Proza lui Iwaszkiewicz, o proză de artist rafinat, de o simplitate grandioasă, poartă pecetea narațiunii orale, a unei narațiuni personale parcă, pe care autorul o adresează nemijlocit cititorului. De aci, farmecul acestei proze — pe care l-au evidențiat toți criticii — plasticitatea ei, o percepere senzuală a lumii, în care fiecare om și fiecare obiect își are locul firesc, în care totul e în același timp ciudat de simplu și extraordinar de complicat, ca în viața însăși.

— Pentru că eu nu sint nici un nuvelist, nici un filozof, îmi spune Iwaszkiewicz reînnoind firul întrerupt al conversației. Îmi fixeaz doar pe hîrtie experiențele, nu argumentez. Dacă mi se reproșează că am fost uneori pesimist,

vina să cadă asupra vieții pe care am descris-o. Aspirația mea naturală spre bucurie și spre fericire a fost prea adesea, în trecut, rănită de ceea ce am trăit și, mai ales, de ceea ce am văzut în jurul meu. De câte ori am văzut disprețul veștejind sentimentele cele mai nobile și mai frumoase, de câte ori am văzut moartea abătându-se absurd și ruinând nădejdiile unei vieți întregi, din cauza stupidității războiului? Dacă am descris, în operele mele, vieți umane care tind spre un mîine mai bun apoi se prăbușesc brusc sub loviturile adversității istorice, nu e vina mea. Repet: nu fac decît să fixez pe hîrtie experiența din trecut, a mea sau a altora. . . Mă întrebi ce părere am despre rolul și funcțiile scriitorului. . . Evident, în cei patruzeci de ani ai mei de activitate literară s-a schimbat. Am evoluat. Am făcut totul ca să devin un scriitor angajat, în cadrul întregii literaturi poloneze. Știu că scriu pentru oameni; nici unul dintre noi, scriitorii, nu are dreptul să se izoleze; trebuie să scriem gîndindu-ne la cititor, cu hotărîrea de a-i fi de folos în viață, de a-i releva sensurile acesteia. . . Cred că am o comportare justă și sint convins de justetea cauzei în slujba căreia activez. . . Nu uit că sint în același timp scriitor și om. Ca scriitor, creez gîndindu-mă la cititor. Desigur, era altfel în anii debutului meu literar: atunci mă gîndeam mai mult la mine însumi.

— Erai sub influența estetismului, pe atunci la modă.

— Am debutat în 1915, cu versuri publicate într-un număr din revista *Piôro* (Penița), editată la Kiev. Era redactată de tineri abia cu cîțiva ani mai mari ca mine și care îmi fuseseră colegi de liceu. Unul din ei era, atunci, prieten bun cu excelentul scriitor sovietic Constantin Paustovski. Dar problema influențelor literare pe care le-am resimțit în tinerețe e oarecum diferită. Mediul în care am crescut aparținea intelectualității de tradiție progresistă, în care mai era vie amintirea insurecției din 1863; și tatăl meu luase parte la ea. Dar primele mele emoții poetice i le datoresc grupului «akmeiștilor», strînși în jurul revistei *Apollon*. Blok și alții, au avut asupra mea o mare influență. . . În timpurile acelea de demult ale debutului meu literar, cea mai puternică impresie mi-a făcut-o poezia lor. Și dacă părerile mele în privința artei au evoluat, aceasta se datorește influenței evenimentelor istorice pe care le-am trăit. Începutul secolului 20 în Ucraina, oamenii și mediile pe care le frecventam îmi aminteau tocmai atmosfera care stăpînea pe vremea cînd Balzac apăruse pe aceste meleaguri ca să se căsătorească cu doamna Hanska. . .

Iwaszkiewicz se ridică, uriaș, și, mai-mai umplînd camera cu statura sa, începe să o străbată în lung și în lat. Ca și cum amintirile nu-l lăsau în pace, ca și cum se revărsau acum nestăpînite. . .

Deodată se oprește drept în fața mea.

— Nu de mult l-am avut oaspete, la Stavisko, pe Jean Cocteau. Nu ne văzusem de aproape 33 de ani. După socoteala lui, eram acum cel mai vechi

dintre prietenii săi... Am evocat împreună anii 20, cînd locuiam la Paris; ce departe sînt azi Godebski, Helena Cassele, care mă prezentase lui Cocteau, Hert, Honegger, Milhaud!

Călătoriile? O, le găsesc întotdeauna stimulante! Ce multe idei noi mi-au adus călătoriile. Nu de mult am fost la Paris, Roma, Stuttgart, München, Moscova și Copenhaga. Iubesc literatura scandinavă, astăzi socotită desuetă, citește dancza și am de gînd să scriu un mănunchi de eseuri asupra culturii daneze. Am întîlnit, la Copenhaga, unii tineri literați foarte interesați. Mai ales mi-au plăcut Karl Bang, — da, o rudă a marelui Herman Bang, — și Finn Methling. Cel dintîi e un prozator, al doilea se specializează într-un gen nou de creație artistică: spectacolul de televiziune. Am tradus, pentru televiziunea poloneză, *Călătorie în țara umbrelor verzi*, un lung monolog, perfect interpretat de Halina Mikolajska. Adesea, călătoriile sînt legate de editarea operelor mele în străinătate. *Aufbauverlag*, din R.D.G., va reedita curînd o traducere din *Renumele și Gloria*, care a fost editată și în R.F.G.. Acest roman, mai bine zis primele două volume ale lui, au apărut și în Bulgaria. Editura *Sarzanti* din Milano și-a rezervat drepturile de autor pentru traducerea întregii mele opere, vom vedea ce vor publica. În Uniunea Sovietică s-a editat o culegere voluminoasă a nuvelor mele; tirajul ei e complet epuizat. Revista sovietică *Ogoniok* a tras, în cele 150.000 de exemplare ale colecției ei, trei din povestirile mele, în redacția lui Marek Givov. *Căsătoria domnului Balzac*, o piesă, a apărut în numărul din noiembrie trecut al revistei sovietice *Oktabr*; *Inostranaia literatura* a planificat publicarea nuvelei *Fata cu porumbei*, din volumul *Floarea de trestie*. În Cehoslovacia a fost editată culegerea intitulată *Dantele de Veneția* și se lucrează în prezent la traducerea integrală a *Florii de trestie*...

— Care e cartea la care ții cel mai mult, din cîte ai scris?

— N-am o anume carte preferată.

Iwaszkiewicz începe din nou să străbată camera, pare obosit de atîtea întrebări.

— Toate mă părăsesc cum părăsesc frunzele un copac; nu le recitesc; nu pot suferi corectura tehnică. Cred că sînt legat în deosebi de *Renumele și Gloria*; de altfel lucrez acum la al treilea volum. Cuprinde perioada dintre cele două războaie; începe cu anul 1914, la Odesa, și se termină în 1947, la Varșovia. E o bucată de vreme! Mai am de scris ultimele două capitole, adică vreo 100 de pagini de manuscris; aștept o clipă liberă ca să-l reiau.

— Credeam că, date fiind afinitățile tale cu muzica, preferi *Chopin*, biografia marelui compozitor.

— Ca să-ți spun drept, cred că e cea mai bună carte a mea. Intuiția de scriitor mi-a îngăduit să detectez date inedite din biografia și creația lui Chopin, pe care predecesorii mei nu le-au băgat de seamă. Mărturisesc că m-a ispitit

să scriu această carte mai ales pentru plăcerea de a mă cufunda în atmosfera lui Chopin, atras de legătura cu el, ațîțat de dorința de a răspunde la întrebările pe care și le pusese el. Lucrarea aceasta a apărut astfel atît din motive personale cît și din cele obiective; nu are pretenția să fie nici o monografie, nici o operă științifică. E rodul dragostei pentru Chopin și pentru arta lui ca și al dorinței de a împărtăși aceste sentimente și cititorilor mei.

Convorbirea noastră începe să ia o întorsătură mai familiară; schimbînd tonul, Iwaszkiewicz începe să-mi pună el întrebări, despre lecturile și lucrul meu. Tot plimbîndu-se încolo și înapoi prin cameră, se plinge iar de multele treburi pe care le are la Uniunea Scriitorilor, cînd sună telefonul. Ridică receptorul. Peste o clipă, îmi spune cu un suris dezarmat:

— Vezi, dragul meu, nici măcar nu ne putem isprăvi convorbirea. Sint chemat de urgență.

WOJCIECH WEISS (R. P. Polonă) — *Manifestul*

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

COLOCVIU DESPRE POEZIE

În genere, alături de schiță și nuvelă, poezia se află în centrul atenției criticii literare sovietice din ultimele luni. Ne-o dovedesc articolele publicate în *Literaturnaia gazeta* și *Literatura i jizni*, la rubrica *Discutăm probleme de poezie*, ca și altele, ce nu figurează în această rubrică, dar se încadrează în tematica ei, cum e interesantul articol al lui Vladimir Ogniov: *Despre poezia romantică (Literaturnaia Gazeta nr. 20)*, sau un studiu de sinteză, urmărind o privire de ansamblu asupra dezvoltării tinerelor talente poetice, cum e *Pentru combativitatea poetică* de Menșutin și Sineavski, apărut în *Novii Mir*.

Majoritatea intervențiilor în debateră sînt de acord în a recunoaște poeziei celor tineri o mare diversitate de intonație, o gamă foarte variată de teme abordate, un colorit bogat. Dar totodată există o anumită înrudită între creațiile tinerilor poeți, oricît de diferite și de personale ar fi versurile fiecăruia dintre ei, există o orientare generală, care dă tuturor acestor producții poetice ale tineretului o amprentă comună.

O primă caracteristică, pe care o subliniază studiul publicat în *Novii Mir*, este energia, combativitatea, avîntul ce definește versurile celor tineri. E mai mult decît expresia tinereții respectivilor autori, e manifestarea unei stări de

spirit generale, proprii și specifice liricei tinerilor sovietici: «... situația generală în lirica celor tineri este destul de limpede, ea mărturisește elan, dorința plină de neastîmpăr de a cuprinde tot ce e nou, este o lirică de combativitate».

Intonația, ce caracterizează această poezie ilustrată între alții de un poet ca Andrei Voznesenki, «e cea a unui om expansiv, nestăpînit», eroul ei liric fiind «un temperament impulsiv». Ceea ce o definește în esență e «poziția de ofensivă, de atac, de imixtiune în viață și în literatură, poziția activă de autodefinire și autoafirmare». «Pînă de curînd — constată studiul — tinerii poeți erau tăcuți, modești și respectuoși... începători, ei se fereau să vorbească în gura mare despre propria lor personalitate... Acum au apărut poeți sonori, nerăbdători, îndrăzneți...»

Această puternică proclamare a «eu»-lui, declarare a propriei individualități, aduce în poezia celor tineri numeroase elemente autobiografice. Poeții recurg la biografia lor, la propria lor experiență de viață, pentru a reflecta contemporaneitatea, ei își iau rolul de exponenți ai tinerei generații și propriul lor drum îl prezintă ca expresie, fie și parțială, a mersului de astăzi al societății. «Combativitatea poetului nu se rezumă la declarații, ea decurge parcă din cele trăite

de el și de cei cu care alături s-a călît și a crescut». În studiul lor, Menșutin și Sineavski au încercat, analizînd versurile cîtorva poeți tineri (R. Kazakova, V. Sergheev, I. Grigoriev, A. Poperecinii, V. Trîbin ș. a.), să discute modalitățile concrete de oglindire, ca să zicem așa «biografică» a epocii noastre în poezie. Arătînd cit de grea este folosirea poetică «a materialului celui mai apropiat, curent pentru tinerii poeți — a propriei lor biografii», studiul subliniază: «acest material biografic trebuie însușit în chip specific poetic, dar nu transpus mecanic în versuri.» «Devenind un fapt de poezie (și nu numai de viață particulară a autorului), acest material trebuie să capete într-o anumită măsură o semnificație mai vastă, generală, un conținut etic mai larg și, bineînțeles, o formă estetică mai plină de expresivitate.» De aceea, elementele de cunoaștere și însușire a vieții, proprie fiecărui autor (muncă, peisaj, colorit local etc), trebuie să capete rezonanțe și valori valabile și capabile să intereseze și dincolo de granițele ținutului natal sau ale profesiunii exercitate, dincolo de meridianul pe care trăiește și se afirmă scriitorul. Studiul insistă asupra importanței pe care o joacă în acest sens amănuntul specific, caracteristic, detaliul unicizat, care poate da indicarea concretă, poate fixa în timp momentul, poate contribui la delimitarea psihologică, socială sau de tonalitate, diferențînd o experiență de viață de alta. Între altele, descrierile de natură, suferă de pe urma absenței acestor preocupări specifice și concretizări, ajungîndu-se la un fel de monotonie și uniformizare, la un fel de «buletine meteorologice», cu un adaos de emoție dulceagă și banalități poetice.

Discuția despre poezia contemporană și mai ales despre lirica tinerilor poeți sovietici nu a putut să nu pună și problema speciilor. Menșutin și Sineavski consacră în studiul lor un loc destul de însemnat acestei chestiuni. Ei ridică o problemă foarte interesantă, aceea a liricii intime, căreia îi recunosc o prezență tot mai accentuată în viața literară sovietică. Autorii studiului afirmă dreptul la coexistență a acestei lirici intime, ca și a diferitelor miniaturi, versuri ocazionale. «Dezvoltarea liricii de astăzi oferă numeroase exemple, care ne îngăduie să vorbim despre posibilitățile largi ale speciilor „de cameră”, cu intonație intimă» — spune studiul. De altfel, trebuie remarcat că, în asemenea cazuri, are loc o ștergere — inevitabilă cînd e vorba de adevărata poezie — a diferențelor între specii «mari» și «mici». Dar acestei creații poetice de miniatură, intimă, i se cere o substanță, adîncime de idei, de stări sufletești. Cu alte cuvinte o formă redusă în care să se concentreze un conținut major, o mare bogăție și experiență de viață. O poezie de concluzii filozofice, de sinteze, de aforisme, dar nu de enumerări de fapte, de simple constatări.

De aci, rolul important pe care-l joacă în lirica intimă priceperea de a găsi cheia, modalitatea prin care să facă cunoscută cititorului toată adîncimea fondurilor sentimentelor. Menșutin și Sineavski pledează pentru o poezie de sugerare, de conturare și evocare a stărilor sufletești, a gândurilor. O poezie în care amănuntul, o trăsătură reliefată, o pată de lumină aruncată, o culoare subliniată pot exprima mai mult decît declarațiile. Poezia zilelor noastre și, în deosebi, tînăra poezie trebuie să meargă pe drumul

«unei îmbogățiri tot mai mari a conținutului, adânciri a ideilor, conturării mai viguroase a caracterului liric... lărgirii orizontului poetic»... Concretizarea cit mai puternică și mai multilateral prezentă — în temă, în redarea vieții, a realității, în exprimarea stărilor sufletești — amprenta individuală cit mai subliniată a fiecărei

poezii, manifestată și în prisma sub care consideră autorul realitatea și în atitudinea lui față de diferitele solicitări ale «eu»-lui său poetic constituie după părerea criticilor sovietici Menșutin și Sineavski, cerințele ce pot asigura progresul liricei zilelor noastre.

T. NICOLESCU

CONTEMPORANEITATE

Culegera publicată de editura *Pravda* din Moscova în 1960 reunește o serie de articole apărute anterior în cadrul dezbaterii inițiate de revista *Octiabr* pe tema *Ce este contemporaneitatea?*, alături de contribuții mai noi, axate pe același subiect. În paginile culegerii, scriitorii își expun punctul de vedere asupra temei contemporane și a prezenței ei în literatura zilelor noastre, asupra relațiilor dintre omul de artă și epoca contemporană lui, reprezentanți de seamă ai culturii sovietice. Întîlnim nume ca cel al lui Konstantin Fedin (*Ce este pînă la urmă contemporaneitatea?*), al Mariettei Șahighian (*Scriitorul și planul septenal*), al Antoninei Kaptiaeva (*În familiile noastre*), ale lui V. Ozerov (*Viața contemporană și literatura contemporană*), Fedor Panferov, V. Frolov, K. Ciukovski, V. Dementiev, I. Libedinski, B. Brainina, V. Bialik, S. Babaevski, V. Kirpotin etc. Această prezență masivă de nume de autoritate este de natură a ne indica importanța ce se acordă problemei contemporaneității de către opinia literară sovietică.

Meritul discuției pe care o desfășoară diferitele articole reunite în volumul *Ce este contemporaneitatea?* este că rezolvarea problemelor teoretice se sprijină pe un material concret luat din însăși viața, din însăși contemporaneitatea. Este o discuție despre contemporaneitate bazată pe numeroase exemple concrete, nu numai literare, dar luate și din viața înconjurătoare, sprijinită pe cazuri și biografii reale, concludente pentru epoca noastră, pentru viața Țării Sovietice din zilele noastre. Criticul V. Frolov, autorul unuia din articolele incluse în culegere, socotește că datoria criticii literare este de a nu limita discuția despre vreo operă contemporană la domeniul pur literar, de a nu o despărți printr-un pod, de realitate, de contemporaneitate. El pledează pentru cunoașterea cit mai adîncă a realității și pentru invocarea cit mai bogată a materialului de viață în judecarea operelor contemporane... nu numai ca opere literare, dar și ca opere ale vieții însăși, ... examinîndu-le...

În legătură directă cu contemporaneitatea în dezvoltarea ei furtunoasă. S-ar putea spune că întreaga culegere corespunde acestui deziderat al criticului. Discuțiile despre tema contemporană, despre eroul zilelor noastre, despre trăsăturile noi ale vieții de astăzi din Uniunea Sovietică invoacă numeroase pilde concrete, exemple luate din viața oamenilor sovietici. În felul acesta, comentariul teoretic se împletește cu povestirea vieții unui Ivan Iacovlevici

GYULA HINCZ (R. P. Ungară)

sau a Galinei Evghenievna Burkațkaia, oameni înaintați ai zilelor noastre. Autorii își îndreaptă îndeosebi atenția spre probleme etice, discută despre caracteristicile morale ale omului sovietic de astăzi. Și cititorului îi apar mai

convingătoare discuțiile despre profilul moral, despre noile relații între oameni, despre calitățile care trebuie să distingă pe eroul zilelor noastre făcând cunoștință cu familia Balașov sau Titarenko, cu Dmitrii Jukov și tovarășii săi, ca Levanov și ca atîția alți muncitori sovietici, pe care criticul Valerii Dementiev i-a numit foarte bine *oameni de mare elan*. În felul acesta, analiza diferitelor romane, cărți cu tematică contemporană, devine mai colorată, mai pregnantă, mai convingătoare. Și totodată reiese limpede și pentru scriitori și pentru cititori că literatura trebuie să meargă în pas cu viața, să fie pătrunsă de suflul contemporaneității. Cum spune foarte bine Marietta Șahighian: *A fi o pîrtică din epoca ta înseamnă s-o cunoști și s-o înțelegi în adîncurile ei, să gîndești, să simți și să acționezi cu ea și să reacționezi cu putere la evenimentele ei...* Căci, subliniază aceeași scriitoare, a scrie o carte însuflețită de patosul contemporaneității nu înseamnă a merge pe urmele faptelor petrecute ieri sau azi, ci *a deschide drumuri pe pămînturile nedesfălenite ale vieții, a participa activ la făurirea vieții*.

Împietind discuția cu caracter de teorie și critică literară cu reportaje, pagini de beletristică, de narațiune interesantă și plină de prospețime, cu adevărate schițe și nuvele inspirate din viața zilelor noastre, culegerea *Ce este contemporaneitatea?* apare ca o lucrare de reală utilitate teoretică, dar și ca o lectură atrăgătoare pentru cel ce vrea să cunoască amprenta morală a oamenilor sovietici de astăzi. O carte care ar merita să fie cit de curînd tradusă și pusă la dispoziția cititorilor noștri.

T. N.

SCRIITORII NORDULUI SOVIETIC, LA MOSCOVA ȘI LENINGRAD

Anul acesta, din inițiativa Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., a avut loc la Moscova — la începutul lunii martie — săptămîna literaturii siberiene. Cu această ocazie a fost analizată revista *Sibirskie ogni*, și au fost discutate operele scriitorilor siberieni, printre care merită să fie pomenite mai ales: *Lupta pentru ocean*, roman de Nikolai

Zadornov, ultimul dintr-un ciclu închinat de autor epopeii eroice de pe Amur, romanul scriitoarei E. Koronatova *Klavdia*, precum și romanul lui Nikolai Vorosilov *Soarele continuă să lumineze*.

În operele acestor scriitori se oglindește frumusețea aspră și inegalabilă a întinderilor siberiene, pe care omul sovietic le supune

unor radicale schimbări, lăsînd pretutindeni amprenta caldă a omeniei sale.

La 20 martie, de asemenea din inițiativa Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. s-a deschis, la Leningrad, prima conferință a scriitorilor popoarelor nordice ale Uniunii Sovietice. Astfel, pentru întâia oară în istorie în orașul unde au fost pregătite primele lor cadre de intelectuali, la Institutul pentru popoarele din nord, se vor întîlni scriitori ciukci, eschimoși, ulci, eveni, saami evenki și ai altor popoare mici din nord.

Astfel de pe pămîntul Ciucotkăi, acea «împărăție a ciînilor» cum i se spunea pe vremuri, pentru că unicul transport cunoscut pînă la statornicirea puterii sovietice, erau ciîinii, pămînt unde pînă acum cîteva decenii, bătrîinii neputincioși erau omorîți de copiii

lor, conform unei străvechi tradiții, acum au plecat spre Leningrad reprezentanții literaturii ciukce.

Prozatorul Iuri Rîtheu, scriitor ciukc, cunoscut prin cartea sa *Oamenii de pe țărmul nostru*, care a apucat, în copilărie, întunericul cumplit și înapoierea de neînchipuit în care trăia poporul său, Viktor Keulkut primul poet ciukc, Juri Anko — scriitor eschimos, Antonina Kimitval și atîția alții, mai vîrstnici, sau mai tineri vor aduce prin operele lor, mai aproape de inima lumii — uriașa, neasemuita frumusețe a trezirii la viață, a forțelor adormite pînă mai ieri ale acestor popoare.

Lucrările conferinței scriitorilor popoarelor nordice ale Uniunii Sovietice, se vor desfășura sub semnul pregătirilor în vederea celui de al XXII-lea Congres al P.C.U.S.

UN ROMAN DE N. POGODIN

Romanul lui N. Pogodin, *Colierul de chiblimbar*, aduce în paginile sale o atmosferă de tinerească proștețime, acel permanent și stăruitor semn de întrebare pus vieții de către acei care abia încep să-i pătrundă sensurile, adevărul și frumusețea, care încep să tragă o linie de demarcație precisă între vis și realitate, fără a renunța însă la dramul de romantism, ce le va rămîne tovarăș de drum pentru totdeauna.

Dragostea, cum e și firesc cînd e vorba de tineret, ocupă în romanul lui Pogodin locul central. Vorbînd despre Ira Polinkova și Volodea Levadov — cei doi eroi principali atît de deosebiți ca educație, ca nivel cultural, ca pregătire pentru viață, autorul spune: ... *nici Volodea, nici Iroica, nici chiar însuși regele Solomon, cu toată marea lui înțelepciune, nu știau și nu puteau ști cînd vine dragostea și unde pleacă.*

Ira este o tîină de nouăsprezece ani, care, citind mult, și-a făurit un Făt-frumos, pe care-l așteaptă. Dar, chiar în dimineața în care cititorul face cunoștință cu ea, o întîmplare îi aduce în față pe constructorul Volodea Levadov. Cît de departe de visurile Irei este acest flăcău de prin părțile Donului, cu frumusețea lui aspră, cu vorba grosolană! Dar setea ei de-a munci, de a-și găsi un rost în viață, de-a se încadra într-un colectiv, o face să intre în brigada lui.

Discrepanța profundă dintre visul Irei și Volodea cel necioplit o împiedică de multe ori să vadă omul adevărat din el. Pe acest om însă nu-l cunoaște nici

Volodea însuși. Doar dragostea care-l împinge să dorească cu ardoare schimbarea felului său de-a fi, îl face să descopere în adîncurile întunecoase ale sufletului său, o lumină caldă, o duioșie uitată din copilărie. N. Pogodin reușește cu o rară măiestrie să sondeze ascunsă bogăție interioară a eroului său.

În timp ce sentimentele lui Volodea Levadov se cristalizează, Ira, crezînd că a găsit idealul visurilor sale în persoana lui Krahin — sportiv elegant, cu maniere căutate și cîteva călătorii în străinătate — va trăi o amarnică decepție, cu atît mai puternică cu cît își va da seama că judecarea valorilor umane nu se poate face după aparențe.

Eroii lui Nicolai Teodorovici Pogodin sînt vii, adevărați. Pe lîngă Ira, Volodea și alții de aceeași vîrstă și factură sufletească, autorul mai înfățișează o serie de tineri — unii cu mentalitate greșită asupra unor probleme capitale ale vieții, alții cu deprinderi și gusturi care-i îndepărtează de principiile eticei comuniste.

Analizînd cu subtilitate psihologia eroilor săi, Pogodin lasă să se ghicească rezolvarea unor stări de lucruri, fără să dea rețete, el stimulează gîndurile cititorului, chemîndu-l să contribuie la înlăturarea a ceea ce este incompatibil cu morala sovietică, cu concepția despre viață a omului sovietic.

Relațiile dintre individ și colectivitate, viața personală strîns împletită cu munca, indivizii care prin mentalitatea lor strîmță fac o notă discordantă în societatea sovietică — iată ce înfățișează pana nouă de romancier, pînă acum necunoscută, a lui Nicolai Pogodin, cu pătrunderea omului de talent și cu un mare simț al realității.

Acțiunea romanului se desfășoară pe imensa scenă a Moscovei. Dialogul viu, intrigă, nararea faptelor într-o succedare de tablouri pline de vioiciune, gradarea acțiunii — trădează adesea pe dramaturg.

La sfîrșitul romanului, bătrînul comunist, Ivan Egorovici, cu sufletul pătruns de caldă umanitate și înțelegere, cu nestînsă tinerețe în inimă transmite — parcă o dată cu colierul de chihlimbar pentru nepoata sa Ira — mesajul de adîncă frumusețe omenească al vechilor generații, tineretului de azi.

VERONICA RUSSO

MOARTEA SE NUMEȘTE ENGELCHEN

Noile opere literare cehoslovace, apărute în ultimii ani, se străduiesc să dea o imagine aprofundată și îmbogățită cu semnificații noi a celor petrecute acum 15 ani și mai bine. Față de creațiile mai vechi pe aceeași temă, acestea întregesc tabloul celui de-al doilea război mondial, printr-o interpretare mult mai analitică a evenimentelor și oamenilor. Scara reacțiilor psihice firești ale omului, la evenimentele pe care le trăiește, este cuprinsă pe toată întinderea ei, iar omul, luptătorul, este văzut nu numai în ipostază de erou, deși eroismul rămîne coloana lui vertebrală.

Romanele *Romeo, Julieta* și *Intinericul* de Jan Očenašek, *Moartea se numește Engelchen* de L. Mňačko, *Viii și morții* de V. Minač, pe care le vom citi în curînd în versiune romînească, se mai înmănunchiază și prin unele particularități artistice comune, care dau povestirii mult lirism și o dinamizează: folosirea monologului interior și a analizei psihologice, alternarea vorbirii directe cu cea indirectă etc.

Dacă noile creații literare conduc cititorul în zone ale vieții oamenilor din timpul războiului, necunoscute sau mai puțin cunoscute în creațiile anterioare, aceasta își are explicația și în faptul că, din perspectiva celor 15 ani care au trecut, viziunea războiului este, neîndoielnic, mai profundă.

Romanul lui L. Mňačko *Moartea se numește Engelchen* zugrăvește momentele din lupta de rezistență a poporului cehoslovac în ultima parte a războiului, culminând cu înfrângerea armatelor hitleriste. Evenimentele sînt relatate la persoana întâia, de către un partizan care, în ultimele clipe ale războiului, a fost grav rănit și internat într-un spital. Povestirea se face deci retrospectiv, monolog interior al unui om nevoit să trăiască săptămîni întregi cu fața în jos. El a făcut parte dintr-o mică unitate de partizani cehoslovaci, condusă de ostași sovietici parașutați, care acționau în spatele frontului german, în Moravia.

Partizanii ocroteau populația din munți, care, la rîndul ei, îi ocrotea și îi ajuta activ. Două evenimente zguduie îndeosebi viața unității. Arderea de către cei de la SS a 27 de țărani din cătunul în care se adăposteau partizanii și hăituirea dramatică și istovitoare, pînă aproape de nimicire, a micului grup de partizani, de către trupele SS Pivotal moralei acestor partizani este eroismul nezmotos, manifestat prin fapte. Vorbele și actele patetice sînt excluse. Trăsăturile lor morale se dezvăluie în nenumărate meandre ale vieții, care nu scot întotdeauna la suprafață numai ceea ce este frumos și pur din om.

Războiul a împins oamenii la o viață neomenească, anormală, dură. Așa este și viața celor angajați în luptă. Marta, una dintre eroinele cărții, evreică, acceptă să trăiască în lumea ofițerilor superiori germani, în dezmățul și promiscuitatea lor morală, condamnată de toată lumea cinstită, numai pentru a-și servi patria.

În război, conștiința omului îl obligă să fie crud cu el însuși; atunci cînd vreunul din partizani săvîrșește greșeli grave, îl așteaptă moartea. Numai așa devine inteligibilă fantastică scenă cînd Fred, partizantul vinovat, pus la zid, comandă singur *foc*, pentru că nici unul din tovarășii lui nu e în stare s-o facă. Domnește între ei o disciplină de fier, necesară. Chiar cînd ucid pe nemți. Se află printre ei un partizan sfios, care, multă vreme, în acțiunile întreprinse de unitate, trăgea în sus, nu în nemți. Cînd însă partizanii au fost încolțiți și soarta lor atîrna numai de obligația de-a ucide, el a tras fără *milă*. Se afla printre partizani și un altul, în aparență dur pînă la cruzime, fără suflet și bănuitor, dar care a știut să pătrundă în inimile celor doi dezertori nemți care voiau să lupte alături de partizani, și a avut curajul să-i primească.

Războiul a lăsat urme adînci în formația psihică a acestor oameni și a altora care n-au luptat cu arma în mînă. Ce se vor face aceste victime ale războiului după terminarea lui, în vreme de pace? Cartea ridică această întrebare. Nu se vor prelungi prin intermediul acestor victime urmele nefaste ale războiului? Va trebui să treacă generații întregi pînă ce lumea se va curăța de murdăria pe care au împrăștiat-o fasciștii peste bătrîna Europă — spune unul dintre personajele cărții. În afară de aceasta, Engelchen n-a fost răpus, Engelchen trăiește și atîta timp cît trăiește, veghiați, căci el este în stare să mai împingă omenirea la bestialități. Engelchen, nume suav al unui ofițer superior din conducerea trupelor SS care au urmărit unitatea de partizani, Engelchen, care a scăpat de pedeapsa popoarelor.

C. BARBORICĂ

NOUA CARTE
A
ANNEI SEGHERS

Încă din primul ei roman *Tovarășii*, apărut în 1932, în care este redată lupta comuniștilor din diferite părți ale lumii: Italia, China, Polonia, Ungaria, Bulgaria, împotriva teroarei albe și prigoanei fasciste, Anna Seghers se înfățișează ca autoarea unor tablouri sociale ample, cu abordarea unei problematice cuprinzătoare, profunde și de stringentă actualitate. Proza ei, preluând tradițiile balzaciene, ale lui Gogol și Tolstoi, autorii ei preferați, se îndreaptă către vaste fresce realiste. Dar încă de la începuturile ei literare Anna Seghers a fost conștientă de misiunea educativă a artei. *Nu scriu pentru a zugrăvi*, declară ea în 1932, *ci pentru ca zugrăvind să transformăm conștiința umană*.

Romanele ei ne arată că omul nu poate sta izolat de ceea ce se întâmplă în jurul său, nu numai în casa lui, în orașul lui, dar nici în țara sa și nici în întreg universul, că trebuie să ia atitudine față de evenimente care, într-un fel sau altul, au reper-cusiuni asupra existenței fiecărui individ în parte. Această idee stă și la baza romanului *Hotărârea* despre care autoarea însăși spune: *Pentru mine principalul a fost să arăt cum, în vremea noastră, ruptura care desparte lumea în două lagăre, înfrunțările cele mai intime resorturi ale vieții noastre: dragostea, căsnicia, profesia sunt tot atât de puțin exceptate de la marea hotărâre, ca și politica și economia. Nimeni nu se poate sustrage; fiecare și se pune întrebarea: pentru cine, împotriva cui ești tu?...*

Anna Seghers nu ne înfățișează eroii sub un singur aspect, sub o singură latură. Scriitoarea pătrunde

în cele mai intime ascunzișuri ale sufletului lor pe care îl supune unei analize necruțătoare. Fără întors-pecții, fără a recurge la modul expositiv, autoarea își silește eroii să-și deslușească ei înșiși ezităările și slăbiciunile, complexe și velleități. Dragostea sumbră, tăcută, nerealizată a lui Robert pentru Neni Nohl, femeia care cu o nădejde și o credință obstinată își așteaptă bărbatul, adâncește și mai mult asprimea și dârzenia personajului. Duritatea vieții nu e ocolită de autoare, nu e diminuată de soluții idilice, sim-pliste. Menajul cu sfârșit nefericit al inginerului Riedl a cărui soție, derutată de clevetiile reacționare din vest, nu vrea să-l urmeze în Germania democratică; sinuciderea inginerului Rentmair, caracter slab, neputincios față de intrigile dușmă-noase ale inamicului de clasă camuflat în uzină; răpirea profesorului Berndt, om cinstit dar incapabil să reziste uneltirilor asistentului său; toate acestea sînt realități dureroase ale lumii zugrăvite de Anna Seghers. La originea frământărilor descrise însă stă aceeași mare luptă, aceeași neîndurată înfruntare între viața nouă și ruinele celei vechi. Uneltirile reacționare nu sînt îndrep-tate numai împotriva comunității socialiste ci și împotriva fericirii casnice, a năzuințelor intime, a liniștii sufletești. Lor li se împotrivesc muncitorii atașați statului socialist, ca Ella Busch sau Günter Schanz sau ucenici reeducați ca Thomas Helger. Alături de ei stau intelectuali definitiv cîștigați pentru cauza progresului și a păcii, ca profesorul Waldstein, inginerul Toms sau ingi-nerul Zibulka, fiu de muncitor. În pofida greutăților și lipsurilor, urme dureroase ale războiului, viața nouă și-a trecut filonul prețios prin sufletul lor și le-a zguduit conștiințele. Leni Nohl nu pregetă o clipă să-și părăsească soțul pe care l-a așteptat

cu atita neclintită fidelitate ani de-a rândul, cind își dă seama că el este un trădător al clasei sale.

Ca și în celelalte lucrări ale ei, Anna Seghers dă și în *Hotărîrea* măsura monumentalei ei viziuni artistice. Compozițional romanul se ramifică pe planuri multiple înglobînd numeroase și variate destine umane. Punînd față-n față cele două lagăre, cel capitalist și cel al țărilor socialiste, autoarea nu se rezumă la prezentarea conflictelor sociale din Republica Democrată Germană, ci oglindește episoade grăitoare care se desfășoară în SUA, în Mexic, în Franța și în Germania apuseană. Toate aceste episoade se integrează unitar în acțiunea principală a cărții amplificînd-o și reliefind plastic tema romanului. Căci Anna Seghers are darul de a reda cu deosebită putere de autenticitate realitățile specifice modului de viață american sau ale Germaniei de vest de după război. Astfel lupta dintre democrație și reacțiune în diferite colțuri ale

lumii, este înfățișată cu caracteristicile etapelor istorice ale fiecărui popor în parte.

Romanul *Hotărîrea*, care i-a adus autoarei pentru a doua oară premiul național pentru literatură din Republica Democrată Germană, în anul 1960, este — într-o anumită măsură — deși o lucrare de sine stătătoare, o continuare a romanului *Morții rămin tineri*. Aceasta nu numai fiindcă începe acolo unde celălalt roman se încheie, reluînd unele personaje din *Morții rămin tineri*, ci și fiindcă atacă retrospectiv probleme tratate în cartea precedentă.

Romanul *Hotărîrea* marchează un punct culminant în creația Annei Seghers. Vechea ei temă, a revoluției nemuritoare, este reluată aici sub aspectul major al transformării socialiste oglindite în conștiința clasei muncitoare. Romanul *Hotărîrea* este un model de artă militantă realist-socialistă.

I. C. MĂTĂȘARU

POEZIA POLONEZĂ

Publicația poloneză *Nova Kultura* a deschis la începutul acestui an în paginile sale o amplă discuție în jurul poeziei poloneze contemporane.

Necesitatea unei asemenea confruntări de opinii a izvorît din neliniștea cu care cititorii urmăresc evoluția unor creatori tineri, care, intitulîndu-se pompos «avangardiști», se transformă în apologeti ai curentelor decadente care au fost la modă acum o jumătate de secol.

Discuția a fost deschisă de poetul Antoni Slonimski cu un frumos feuilleton scris în versuri: *În apărarea poeziei* (nr. 2, 1961), urmat la scurt timp de *Scrisoare deschisă* (nr. 4, 1961).

Antoni Slonimski, care, prin opera sa militează de mai bine de treizeci de ani pentru o literatură realistă, își ridică glasul împotriva acelor poeți care, neavînd nimic de spus, se ascund în spatele «formelor avangardiste de creație», împotriva criticilor care «tămîiază» creațiile lipsite de valoare socială și artistică. Criticînd tendința unor poeți de a exprima în operele lor sentimente fără o valoare general umană, de a ridica egotismul la

rangul unei filozofii a vremii, Slonimski arată că poezia trebuie să exprime sentimentele și năzuințele poporului, altfel ea nu are nici o valoare. El cere poezilor să dea opere cu un bogat conținut de idei și o înaltă valoare artistică.

Reacția a fost imediată, atât în rîndul celor care văd în operele poezilor vizavi de critica lui Slonimski o încercare de a găsi noi drumuri în literatură, cit și în rîndul celor care resping cu hotărîre o asemenea creație. Stanislaw Grochowiak și alții în polemica lor cu Slonimski, limitează discuția la problemele formale ale poeziei. Ei nu pornesc de la necesitatea găsirii unor forme noi, impuse de un nou conținut, ci de la prezumția că formele de pînă acum s-au învechit. Poetul Stanislaw Grochowiak se pronunță, de pildă, împotriva artei care fuge de realitate, considerînd însă că realitatea poetului contemporan este *eul* «eliberat de obsesia provincialismului», care a transformat poezia «în cel mai intim jurnal», făcînd din ea o «adevărată literatură».

Opinia publică largă se pronunță însă pentru o artă militantă, de un înalt nivel artistic. Poetul și criticul Mieczyslaw Jastrun, cunoscut cititorului român prin intermediul versurilor lui și monografiei închinată marelui poet Adam Mickiewicz, se ridică în apărarea poeziei ca mijloc de cunoaștere, a

poeziei izvorite din dorința creatorului de a comunica cu alți oameni (nr. 8, 1961). Această opinie este împărtășită de imensa majoritate a cititorilor care, în scrisori (unii în versuri), adresate fie redacției, fie lui Antoni Slonimski personal, își exprimă solidaritatea cu poetul.

Cititorii bibliotecii Casei de Cultură din Tarnow au trimis o scrisoare redacției *Nowa Kultura* în care mulțumesc poetului A. Slonimski pentru intervenția sa *în apărarea poeziei*.

Deosebit de emoționantă e scrisoarea adresată lui A. Slonimski de Bronislaw Daniszewski, în care acesta spune că, în clipele grele din timpul războiului, oamenii simpli citeau versurile patriotice ale lui Slonimski, în special *Alarmă în orașul Varșovia*, pentru că «această poezie îndeplinea în anii aceia grei misiunea artei revoluționare».

Discuția a arătat multor critici și scriitori cui trebuie să servească opera de artă. Julian Rogozniski își încheie articolul despre Białoszewski, publicat în *Nowa Kultura*, nr. 12 1961, în spiritul lui Slonimski, cu următoarele cuvinte: «așteptăm o poezie care să spună ceva, o poezie lipsită de *bolboroșeală*».

Confruntarea opiniilor, inițiată de *Nowa Kultura*, a avut un ecou larg și în alte domenii ale artei.

S. PETRICĂ

TEATRUL DIN R. D. VIETNAM

Străinul care călătorește prin R. D. Vietnam rămâne impresionat de marca prețuire de care se bucură aici teatrul. La orașe și sate, în fața unui public entuziast, receptiv, se desfășoară străvechi legende vietnameze, farse pline de vervă mușcătoare, comedii de moravuri, alături de piese de teatru inspirate din lupta poporului vietnamez pentru eliberare, din problematica de zi cu zi a construirii socialismului.

Varietatea deosebită a repertoriului capătă un colorit aparte prin prezența genurilor teatrale cele mai diverse, de la cele tradiționale, reprezentate prin *hat cheo* (teatrul popular) și *hat tuong* (teatrul clasic) și pînă la cele noi, moderne, ca *hat cai luong* (teatrul reinnoit) și *kich noi* (teatrul vorbit).

Revoluția din august 1945 găsește teatrul vietnamez în plin declin. *Hat cheo*, legat de serbările populare care marcau în fiecare an sfîrșitul muncilor agricole în delta Fluviului Roșu, era pe cale de dispariție, căci colonialismul a sporit mizeria țaranului vietnamez, apăsător de dublul jug al feudalismului și al colonialismului. *Hat tuong* era periclitat, gata să cadă în desuetudine în fața unui public citadin bogat, ahtiat după noutatea europeană. Noile genuri și anume *hat cai luong* care face tranziția între teatrul tradițional și drama modernă, și *kich noi*, teatrul realist modern, aveau de luptat cu administrația colonialistă franceză și fasciștii japonezi.

Lupta teatrului vietnamez pentru o viață demnă s-a unit cu lupta națională pentru eliberarea patriei, condusă din anul 1930 de Partidul Comunist din Indochina.

Astfel, în anii care preced revoluția, s-a format o asociație clandestină a oamenilor de teatru, care și-au propus ca obiectiv promovarea pieselor patriotice. Marile manifestații populare din diferite localități au fost întotdeauna însoțite de reprezentații teatrale vizionate de un public entuziast. Este perioada în care teatrul reinnoit și cel vorbit trăiesc o adevărată înflorire. Se scriu piese sociale de actualitate care denunță colonialismul în toată cruzimea lui, care fac cunoscută viața militanților revoluționari în ilegalitate, cultivînd în popor indignarea și ura față de crimele săvîrșite de colonialiștii francezi.

La 2 septembrie 1945 se organizează la Hanoi mai multe grupuri dramatice care întreprind turnee în provincie cu acest repertoriu. Reușita, în 1946, a două piese de *kich noi* și anume: *To Hieu* (mare militant comunist mort în ocna din Sonla) scrisă de Nguyen Cong My și *Bac Son* (insurecția dintre 1940—1941 a populației din Bac Son sub dominația franco-japoneză) scrisă de Nguyen Huy Tuong, determină hotărîta orientare a teatrului modern vietnamez spre realitatea revoluționară, spre lupta pentru independența națională a țării. Teatrul vietnamez este pus definitiv și în mod conștient în slujba maselor muncitoare.

În timpul marelui război de rezistență dus de eroicul popor vietnamez, teatrului i-a revenit sarcina de a întreține vie ura contra ocupanților, de a ridica entuziasmul, eroismul și spiritul de sacrificiu, de a menține neștirbită încrederea în victoria finală a poporului. Trupe teatrale de șoc s-au deplasat din localitate în localitate, în condițiile excepțional de grele ale frontului, ca seară de

CIO VON SOK (N. P. D. Coteană) — Uciderea în masă în mina din Ragleu

seară, timp de opt ani, să insuflească prin spectacolele date marea luptă a poporului vietnamez.

Îndată ce situația militară a permis-o, statul a trecut la dezvoltarea metodică a teatrului. În plină junglă a apărut prima școală de artă dramatică, bineînțeles cu cursuri de scurtă durată. Folosind metodele lui Stanislavski, ea a format mii de artiști — nucleele grupelor artistice din armată și diferite locuri de muncă.

În primii ani ai războiului, rolul preponderent l-a jucat teatrul vorbit, mai suplu, mai adaptabil vieții de front. Faptul că poporul rămânea totuși vădit legat de vechile genuri, a determinat ca între anii 1949—1950 să se trească la înființarea de trupe de *hat cheo*, *hat tuong* și *hat cai luong*, făcându-se totodată o judicioasă alegere a repertoriului vechi și promovându-se noi piese, cu subiecte sociale, (ca, de exemplu *Chi Tram*, *Coșul cu orez*, *Tam Dien*, *Chi Ngo*) piese care urmăreau trezirea conștiinței politice a țăranilor și sprijinirea reformei agrare în pregătire.

20 iulie 1954 — data încheierii acordurilor de la Geneva, prin care forțele colonialiste franceze au fost împinse dincolo de paralela a 17-a, a pus în fața

teatrului vietnamez sarcini noi. Sub lozincă « Să reconstituim vechiul patri-moniul cultural » lansată în 1955, s-a consolidat repertoriul tradițional progresist, bază trainică a dezvoltării actuale a teatrului în Vietnam. În momentul de față teatrul din Vietnam ajută activ la construirea socialismului, folosind deopotrivă operele valoroase ale trecutului și genurile tradiționale, alături de opere și genuri moderne, piese originale vietnameze și piesele progresiste din dramaturgia universală.

Școli de muzică instrumentală și vocală, de artă dramatică, balet, pregătesc metodic dezvoltarea artei teatrale în Vietnamul liber, nemaiîntlnită pînă acum în decursul întregii sale istorii.

V. DINESCU

LITERATURA ȘI « INDEXUL » CATOLIC

Le Figaro littéraire publică un articol de Raymond Millet intitulat *Scriitorii contemporani și indexul*, în care corespondentul ziarului face un scurt reportaj al vizitei lui la Vatican, arătînd că cenzura pontificală continuă să se exercite, prin intermediul celebrului *Index* medieval, asupra unei serii de scriitori contemporani, din mai multe țări, ale căror opere contrazic dogma catolică.

Se știe că printre scriitorii și operele clasice puse la index figurează nume celebre care fac cinste literaturii și culturii mondiale, de la Galileu și La Fontaine pînă la poezia lui Mickiewicz, la *Miserabilii* lui Victor Hugo și... dicționarul Larousse al secolului al 19-lea. Acum, la lista scriitorilor progresiști din secolul 20, s-a adăugat, pare-se, o alta.

Extragem din articolul menționat:

« Ultimul lot mai însemnat de condamnați datează din 1952. În el figura, cu întreaga sa operă, și André Gide care murise cu un an înainte dar a cărui influență crescuse simțitor. Alături de el se afla Jean-Paul Sartre cu *Opera*

Omnia : lucrări de filozofie, romane, povestiri, piese de teatru, pamflete. Și firește îl întovărășea Simone de Beauvoir. Urma apoi Alberto Moravia, care nu s-a pocăit nici după aceea, așa cum dovedește noua sa carte *La Noia* (*Plicitiseala*), ultimul mare succes de librărie.

De curînd, Nikos Kazantzakis a fost încorporat și el în acest pluton din coadă al păcătoșilor. Dar nu pentru Alexis Zorba și nici chiar pentru admirabilul său Cristos din nou răstignit care era totuși la un pas de primejdie, ci pentru Cea din urmă ispită, în traducerea germană, nu în cea franceză apărută în colecția Feux Croisés. S-a socotit într-adevăr, că punctele de vedere ale autorului, cu privire la creștinism, sînt subiective și personale și nu se potrivesc nici măcar cu învățăturile bisericii greco-bizantine. Totuși, cu aceste rezerve, Kazantzakis nu este cîtuși de puțin considerat drept eretic. Este chiar respectat la Roma. Nu omul este osîndit, ci numai ceea ce putea părea, în opera sa, supărător pentru dogmele sau morala creștină. Trebuie, mai ales, socotește biserica, să fie

apărate comunitățile religioase de femei care, în ciuda celor mai bune intenții, sint uneori expuse primejdiei de a da crezare unor îndrumători poate plini de farmec dar cu totul fanteziști.»

Comentatorul lui *Le Figaro littéraire*, organ al cercurilor marii burghezii, se arată, evident, foarte

timid și deosebit de prudent, în dezvăluirile sale. E însă mai mult decît limpede că alarma sa oglindește temeri serioase, din chiar rindurile cititorilor gazetei, în legătură cu atitudinea anti-culturală a reacțiunii clericale.

L. GOLEA

LITERATURA JAPONEZĂ NOUĂ

În Japonia contemporană există o sumă de reviste literare burgheze finanțate de marile întreprinderi de presă: Asahi, Mainici, Yomuri. Sub pretextul că, o dată cu anul 1945, Japonia ar fi devenit o țară democratică și liberă, ele popularizează o literatură gratuită, menită să abată atenția de la problemele majore naționale și internaționale.

Considerînd de datoria lor să slujească poporul japonez, scriitorii realiști au încercat, în repetate rînduri, să pună bazele unor reviste independente față de capitalul marilor monopoluri. În majoritatea cazurilor încercările lor au eșuat, întrucît nu au putut rezista concurenței revistelor burgheze.

În aceste condiții apare și mai limpede importanța revistei *Shin Nihon Bungaku* pentru viața literară a Japoniei. Organ al *Asociației Literaturii Japoneze Noi*, care încă din toamna anului 1945 — îndată după capitularea Japoniei militariste — a strîns laolaltă scriitori de diferite curente, dar uniți de dorința de a crea o literatură democratică și progresistă, revista a apărut lunar, cu regularitate, din martie 1946, în ciuda greutăților financiare.

În toți acești cincisprezece ani de existență ea a menținut, prin opere literare și informări, încrederea în viitorul poporului japonez, zugrăvind realitatea Japoniei de astăzi, lupta clasei muncitoare și a intelectualității progresiste împotriva mizeriei și reînvierii fascismului, împotriva bazelor militare americane și a corupției sistemului electoral.

De un mare succes s-a bucurat nuvelele *Fuciso* și *Cimpia Banșu* ale scriitoarei Juriko Miyamoto, romanul *Dormi liniștită, soția mea* de Sunao Tokunaga, nuvelele lui Șigheharu Nakano, ale scriitoarei Ineko Sata, romanele *Partidul Național din Cicibu* de Tașukici Nișino și *Okinawajima* de Seiji Șimoda (a cărui traducere în limba română urmează să apară în cursul acestui an), precum și versurile lui Mișuharu Kanco și Șigheharu Tuboi.

În afară de creații originale ale scriitorilor progresiști japonezi, revista popularizează cele mai bune opere progresiste din străinătate, puțin sau deloc cunoscute în Japonia. În ultimii ani s-a introdus chiar o nouă rubrică, *Internaționala literară* în care se pun în discuție, în mod sistematic, probleme de literatură universală. Astfel s-au făcut cunoscuți cititorilor japonezi, scriitori ca Șalom Alehem, Pablo Neruda, Nicolas Guillen, Jan Drda, Zaharia Stancu, Marin Preda, Eugen Jebeleanu și alții.

În cursul anului 1960 au fost pe larg dezbătute în coloanele revistei problema reorganizării *Asociației Literaturii Japoneze Noi* și a revistei în lumina. dezvoltării impetuoase a mișcării populare împotriva Tratatului de Securitate. Credem că această singură revistă literară japoneză consecvent democratică și militantă va reuși să contribuie, într-o și mai mare măsură, la lupta poporului japonez pentru pace și împotriva imperialismului american.

ATSUSHI NAONO

ARTE ȘI VIEȚI AMERICANE

Cu doi sau trei ani în urmă, presa literară mondială pronunța pentru prima oară numele unei noi scriitoare americane care figura pe *en-sête*-ul unei cărți intitulată *Ciocolată la micul dejun* (*Chocolates for Breakfast*) o carte de succes și de scandal — cele două atribute sînt inseparabile într-un anume climat artistic — prevăzută cu banderolă de publicitate pe care ședea scris: *o carte scrisă de o fată tinădă, dar nu pentru fetele tinere*. Autoarea se numea Pamela Moore și abia împlinise 18 ani. Fenomenul american era contemporan cu apariția franceză a tinerei Françoise Sagan, dar între *Chocolates for Breakfast* și *Bonjour tristesse*, în ciuda similitudinii lipsurilor pe planul ideilor și a asemănării fabulei însăși, diferența de calitate artistică înclina încontestabil, încă de pe atunci, în favoarea romancierii pariziene. Mediul descris de Pamela Moore era mica umanitate specifică platourilor de filmare din California, un fel de *dolce vita* americană, adică mai convențională, în chiar anticonvenționalismul ei burghez și mai mediocră, în hedonismul ei de bravadă, decît orice produse similare ale vechiului continent de la *tinerii furioși* englezi, la *noul val* francez și la *urlatrice*-le italiene. . .

Ultima carte a Pamelei Moore a părăsit mediul factice al reflectoarelor și lumea tineretului cu cont deschis la bancă și trece pe cealaltă coastă a continentului american, de la Pacific, la Atlantic, de la Hollywood la New York, dar fără a părăsi totuși irealitatea.

Se cheamă *Porumbeii din San-Marco* și spre a nu se isca vreo confuzie cu cci din Veneția, e bine să se știe că o mică piață cu acest nume (și chiar cu cîțiva porumbei proprii) se află într-un sordid cartier new-yorkez, pe partea de est a fluvului ce separă metropola americană în două părți socialmente profund inegale.

Principalii locatari ai acestor vetuste aglomerații sînt, îndeobște, proaspeții imigranți. Autoarea ne introduce într-un fel de colonie de artiști a cărei istorie fără glorie ne e relatată de o poetă care și-a renegat « *buna familie* » burgheză ca să aducă pe lume un prunc din flori cu un pictor abstract.

Pamela Moore a vrut să fie *beatnik*, să se manifeste, adică, solidară cu această neliniștită *beat generation* a neoromantismului american care încearcă să concilieze maniera unei avangarde literare suspecte cu voința tinerei generații de a rezista la mediocritatea civilizației convenționale a Americii actuale.

Eroare, de două ori fundamentală. Mai întîi, pentru că micul grup de beatnici de pe East-Side nu reprezintă viața și aspirațiile adevărate ale harnicului și talentatului tineret american ale cărui preocupări nu au cum să se limiteze la delirul pseudo-*porumbeilor* din Saint-Mark; și în al doilea rînd, fiindcă, în dorința de a satisface tot clientela *Ciocolatei pentru micul dejun*, Pamela Moore și-a sche-

matizat psihologia eroilor ei pitorești, astfel ca să nu-i pună nici un fel de probleme, nici măcar de creație. După acest ultim eșec literar al concurenței de peste Atlantic, admiratorii francezi ai doamnei Sagan au stabilit că *Între cele două scriitoare e diferența ce separă, în materie de croitorie de dame, confecția, de marile case de mode...*

★

Problema de a evita, la ordin, adevărul, în materie de creație literară și artistică a devenit subiectul unui deosebit de interesant roman al renumitului scriitor american Irwin Shaw, intitulat *Atmosferă tulbură* (*The Troubled Air*) în care e vorba de drama sufletească a unei mici trupe de artiști din lumea radioteleviziunii. Irwin Shaw împlinea 30 de ani când succesul remarcabilului său roman de război *Lei cei tineri*, îl confirmau, în 1948, ca unul dintre prozatorii de seamă ai jumătății de veac.

În acea carte, tradusă în Europa sub titlul *Balul blestemărilor*, tânărul Shaw atacase, cu tărie și amărăciune — o tărie poate confuză, dar cu o amărăciune explicabilă — absurditatea războaielor, oriunde în lume. Zece ani mai târziu, scriitorul american trecea la critica instituțiilor și persoanelor care, în însăși țara lui, contrazic concepțiile democratice tradiționale și perpetuează nevroza războiului, a *războiului rece* prin metode de intimidare și represiune ce repugnă oricărui cetățean care-și apără libertățile constituționale. Povestind neașteptata aventură a regisorului Archer, cartea relatează cum cercurile politice fasciste din anturajul marelui capital, acționează, în contact direct cu agenții Biroului Federal de Investigații (F.B.I.) în scopul de a alcătui — sub masca combaterii comunismului — o gigantică *listă neagră* menită să elimine din văzul și auzul marelui public orice persoană suspectă de sentimente antifasciste, sau anti-războinice. Situația artiștilor și scriitorilor, dependenți de patronii lor periodici, e descrisă în romanul *Atmosferă tulbură*, cu o impresionantă obiectivitate. Tabloul social-politic zugrăvit de autor cu măiestrie face totuși exces de *detășare morală* față de obiectivul propus, vehiculând, în concluzii, cu o candoare regretabilă, câteva penibile argumente din arsenalul propagandei anticomuniste oficiale din Statele Unite. Accastă inconsecvență nu-l mai onorează.

Totuși, năzuințele, anxietățile, munca, moartea și viața artiștilor americani înfățișați de Irwin Shaw în *Atmosferă tulbură* respiră adevărul unor grave realități, deosebindu-se de gunguritul surd și insolit al porumbelilor Pamelei Moore, deajuns de tare, ca să-l acopere...

Două cărți americane la modă, din viața lumii artistice; două cărți, semnificative chiar și prin nerealizarea lor.

M. G.

NOUA PIESĂ A LUI A. SALACROU

Renumitul dramaturg francez Armand Salacrou, autor a șapte volume de piese de teatru, cunoscut la noi mai ales prin *Noaptea ulnii*, reprezentată acum cîțiva ani la Teatrul Național din București, a consacrat ultima sa piesă, *Boulevard Durand* (Gallimard, 1960), figurii dramatice a muncitorului Jules Durand. În 1910, pe cînd avea 10 ani, Salacrou auzise vorbindu-se mult în casa părintească din Le Havre, despre așa numita «afacere Durand». Secretar al sindicatului docherilor din Le Havre, Jules Durand fusese acuzat de o crimă pe care n-o comisese. Condamnat totuși la moarte, monstruoasa sentință provocase stupeoare și indignare în rîndurile tuturor oamenilor cinstiți din Franța și din lumea întreagă. De abia se terminase faimoasa afacere Dreyfus, prin reabilitarea în 1906 a căpitănelului Dreyfus, după 12 ani de luptă pentru dreptate, și o nouă eroare judiciară răscolea conștiințele. De data aceasta fiind vorba de un reprezentant al proletariatului, condamnat tocmai pentru faptul că era unul din conducătorii mișcării sindicale, întreg proletariatul din toate țările lumii avea să reacționeze. O crimă împotriva unui muncitor interesează clasa muncitoare din lumea întreagă — spune un personaj din piesa lui Salacrou. Greve de protest împotriva condamnării lui Durand au fost declarate în toate porturile Franței, în Belgia, în Anglia, în Spania, în Hamburg și la Chicago, la Sydney și la Melbourne. Jean Jaurès și Anatole France intervin personal pe lângă Președintele Republicii, în favoarea lui Durand. Burghezia franceză este silită să dea înapoi și Curtea de Casație, în 1912, schimbă sentința în șapte ani închisoare. De abia în 1918 Jules Durand este reabilitat. Pentru el era însă prea târziu căci, în închisoare, înnebunise. A murit în 1926 într-un ospiciu de alienați, în vîrstă de 46 ani.

Casa din Le Havre în care locuia copilul Armand Salacrou se afla chiar peste drum de închisoarea orașului. Autorul mărturisește că piesa *Boulevard Durand* este înaintea de toate amintirea unui copil revoltat, care credea în perfecțiunea omenească și deodată descoperea o nedreptate flagrantă pe care alții o negau.

Drama în două părți *Boulevard Durand* poartă subtitlul *cronică a unui proces uitat*, dovadă a intenției autorului de a nu romanța cîtuși de puțin realitatea istorică. Piesa este bazată pe documente și mărturii precise. Autorul a cunoscut personal o parte din persoanele care au avut contingențe cu procesul Durand și care au intrat în piesă cu nume schimbate. Prima parte a piesei își propune să reconstituie atmosfera epocii, înfățișînd mizeria proletariatului, exploatarea sălbatică la care era supus, corupția electorală etc. *Trăim alături de cufundați în nedreptate încît ne-am obișnuit cu ea, o găsim normală, inevitabilă* — afirmă Jules Durand la un moment dat. Totuși partea cea mai înaintată a proletariatului nu se resemnează cu această situație și, organizîndu-se în sindicate, duce o luptă dîră împotriva patronilor. Conștiința de pericolul pe care-l prezintă pentru ei organizarea muncitorimii, patronii încearcă să submineze succesele folosindu-se în acest scop de partea mai înapoiată a proletariatului. În această ambianță apare figura lui Jules Durand. Ceea ce-l caracterizează este încrederea nestrămutată în viitorul fericit al omenirii: *Un om care nu luptă pentru progres nu este un om cinstit* — afirmă el. Devotat trup și suflet cauzei proletariatului, Jules Durand nu este totuși lipsit de unele naivități și confuzii ideologice. Lipsit de perspectivă, limitîndu-se la revendicări economice, ducînd o luptă de la o zi la alta, el reprezintă spiritul tradeunionist al unei bune părți a proletariatului occidental de la începutul secolului. De altfel Jules Durand însuși se declară a fi *anarhist revoluționar* și nu înțelege strategia clarvăzătoare expusă de dele-

gatul Confederației Generale a Muncii (C.G.T.) de la Paris. Pentru burghezie Jules Durand este însă în primul rând un adversar incomod care trebuie suprimat. Se pune la cale o provocare josnică în care un *galben* (spărgător de grevă) este ucis. Jules Durand este acuzat ca fiind autorul moral al crimei. Partea a II-a a piesei este o prezentare palpitantă a procesului înscenat de autoritățile oficiale. Nimic nu lipsește din arsenalul clasic al justiției burgheze: președintele Curții cu jurați este departe de a fi imparțial, martorii sînt cumpărați sau intimidați, orice cuvînt al acuzatului este răstălmăcit, pînă și viața lui privată este calomniată. Avocatul apărării arată limpede că de fapt era vorba de procesul sindicalismului și nicidecum a presupusei crime a lui Jules Durand, care servea drept pretext. Juriul, compus în majoritate din țărani chiaburi, îl condamnă pe acuzat la moarte. Grevele de solidaritate care urmează sentinței, protestele opiniei publice și ale unor personalități de vază, sîlesc burghezia speriată să modifice ulterior sentința. Sîntem în preajma primului război mondial. *Fără război, avem revoluție* exprimă un reprezentant al burgheziei teama pe care i-o inspiră

TADEUSZ KULISIEWICZ (R. P. Polonă) — Manifestație pentru pace

proletariatul, dezvăluind în același timp și una din cauzele care au declanșat războiul imperialist din 1914.

Piesa lui A. Salacrou este înainte de toate un act de pietate față de un erou al proletariatului francez, uitat poate de generațiile mai tinere. Ea este de asemenea un imn închinat luptelor proletariatului francez de la începutul veacului nostru și un îndemn la mobilizarea tuturor forțelor pentru continuarea luptei în condițiile schimbate de azi.

Piesa *Boulevard Durand* are și unele scăderi. În primul rînd nemulțumește tratarea cam superficială și oarecum obiectivistă a « patronilor ». Ținta principală a demascării n-o constituie pentru Salacrou marii acționari ci uneltele acestora, vătăfii ai marii burghezii, ca de exemplu abjecției Roussel sau Delaville.

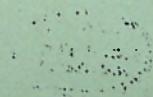
Prin caracterul său documentar *Boulevard Durand* constituie și o pagină de istorie, a cărei caldă evocare va fi primită cu emoție de publicul larg din toate țările. Salacrou sublinia, într-un articol din *l'Humanité*, sentimentul de satisfacție pe care l-a încercat primind din partea sindicatului docherilor din Le Havre, cel întemeiat de însuși Jules Durand, o scrisoare în care muncitorii își exprimă stima pentru adevărul și onestitatea vădite în piesa sa.

I. BRĂESCU

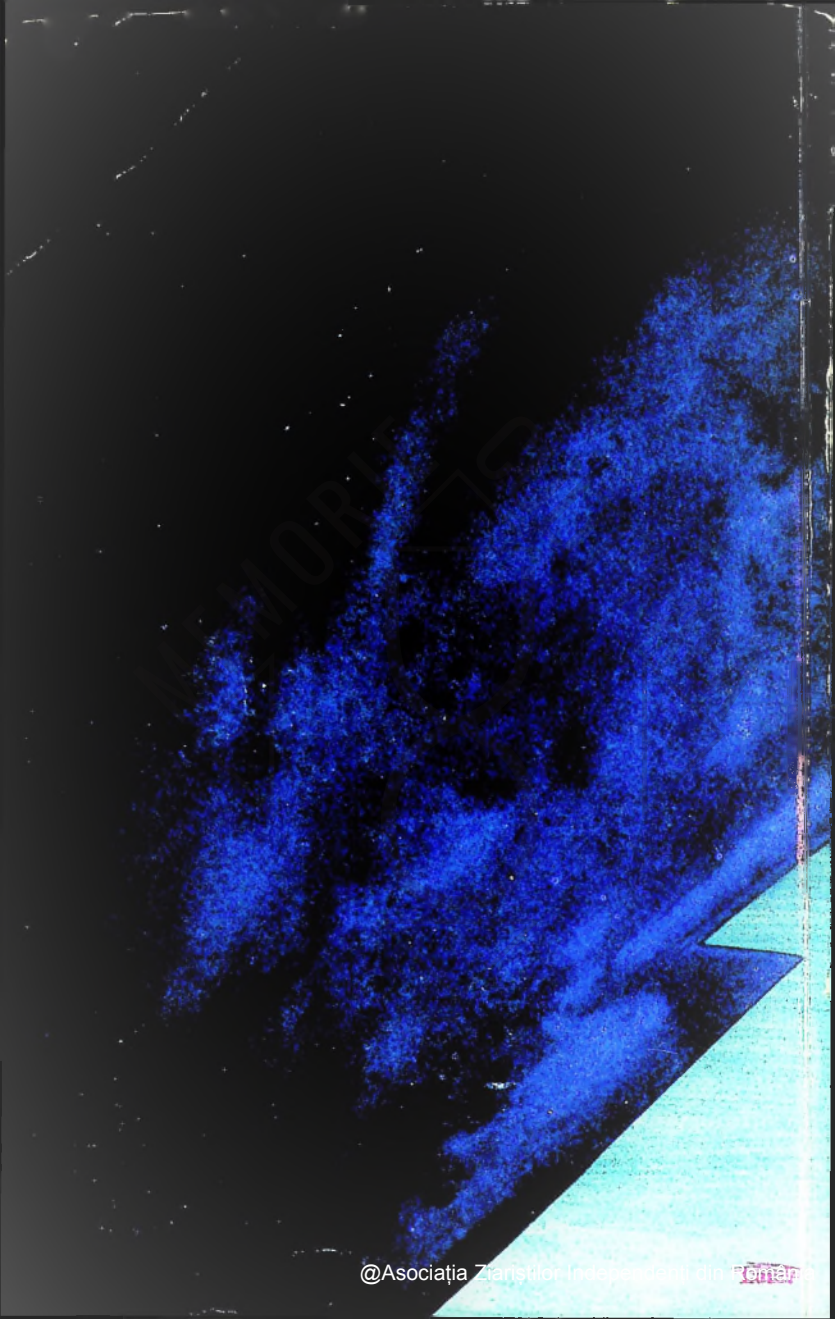
Prezentarea artistică : Eugen Mihăescu
Tehnoredactarea : Andronica Popescu
Corectura : Lida Igrișianu

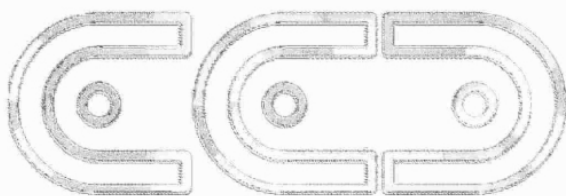
Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică nr. 4

15/10/2016

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

